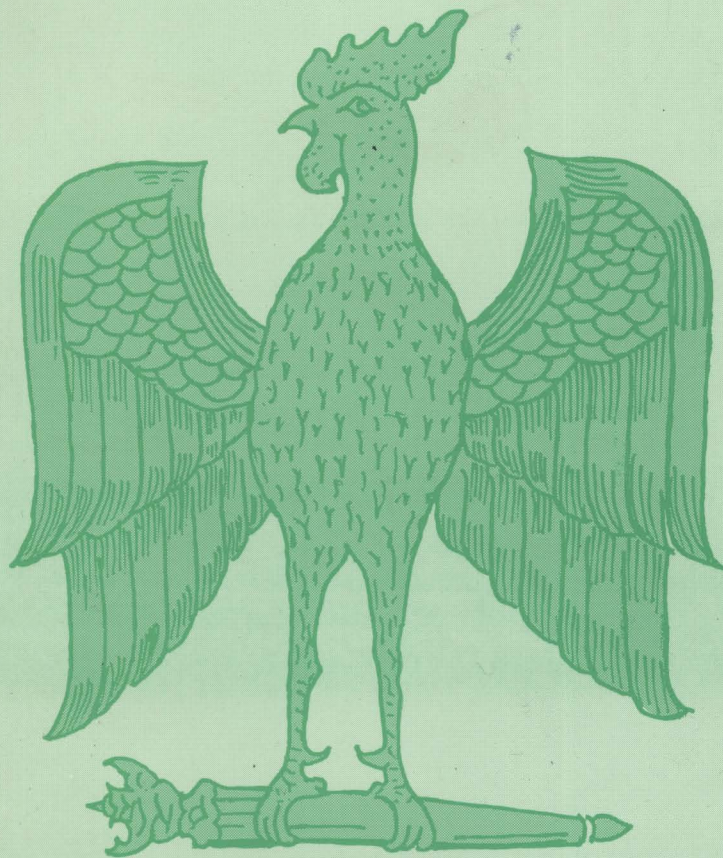

รายงานการวิจัยฉบับที่ ๕๑

อำนาจและทรัพยากรทางการเมือง :
ศึกษากรณีจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ดร.สุรวุฒิ ปัดไธสง

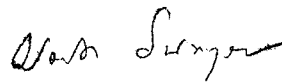
สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มศว ประสานมิตร

(ได้รับทุนประเภทเงินรายได้จากฝ่ายวิจัย มศว)

คำนำ

รายงานการวิจัยฉบับที่ 51 ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ เรื่อง อาณาจและ
ทรัพยากรทางการเมือง : ศึกษากรณี จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นงานวิจัยเอกสารนี้ นับ
เป็นจุดเริ่มต้นของสถาบันฯ สำหรับการวิจัยที่เน้นพฤติกรรมทางการเมืองอย่างเด่นชัด งานวิจัยนี้
มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับทรัพยากรทางการเมืองที่เอื้อต่อการมีอำนาจของจอมพล
ป. พิบูลสงคราม ในฐานะที่ท่านเป็นนายกรัฐมนตรีของไทยที่ยาวนานมากที่สุดนับประวัติศาสตร์

สถาบันฯ ขอขอบคุณ อาจารย์ ดร.สุรวุฒิ บัดเฮง ที่ได้อุทิศเวลา ความคิด และความ
พยายามอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งงานวิจัยนี้ได้สำเร็จเป็นผลดี

(รองศาสตราจารย์ ดร.พงษ์จิต อินทสุวรรณ)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

10 มิถุนายน 2536

คำอุปการ

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากฝ่ายวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูงที่มหาวิทยาลัยฯ ให้โอกาสได้ทำงานวิจัยนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มคว ประสานมิตร ที่ได้ช่วย
เหลือในการจัดทำเล่มรายงานการวิจัยนี้ขึ้นมาเพื่อการเผยแพร่ต่อไป และขอขอบคุณ
เจ้าหน้าที่สถาบันฯ ทุกคนที่มีส่วนช่วยให้รายงานการวิจัยนี้สำเร็จออกมา

ดร.สุรวุฒิ บัดเฮสง

มิถุนายน 2536

บทคัดย่อ

งานการวิจัยนี้ต้องการศึกษาทรัพยากรทางอำนาจและลักษณะการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรทางอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ผลการวิจัยพบว่า ทรัพยากรทางอำนาจที่สำคัญของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้แก่ กำลังกองทัพ ความชอบธรรม บุคลิกภาพ คณะรัฐมนตรี สมาชิกรัฐสภา และพรรคการเมือง จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีกองทัพเป็นทรัพยากรทางอำนาจเพราะเขาสร้างการยอมรับจากกองทัพด้วยการเข้าไปพัฒนาสร้าง ความเจริญแก่กองทัพ ความชอบธรรมในการปกครอง เกิดขึ้นจากการใช้ลัทธิชาตินิยมและรัฐธรรมนูญนิยมและได้ใช้กลไกรัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือในอันที่จะควบคุมสมาชิกรัฐสภา และได้ตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาสนับสนุนตนเอง

การวิจัยนี้ยังพบว่าทรัพยากรทางอำนาจมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงในแง่ลำดับความสำคัญและเกิดทรัพยากรทางการเมืองชนิดใหม่ขึ้นมา กล่าวคือ ในช่วงแรก ๆ ของการมีอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้นกำลังทหาร เป็นทรัพยากรสำคัญมากที่สุด ครั้นต่อมากำลังทหารไม่ใช่ทรัพยากรที่สำคัญโดดเด่นเพียงชนิดเดียวดังเดิมหากแต่มีทรัพยากรทางด้านอื่น ๆ มีความสำคัญเพิ่มขึ้นมาด้วย นั่นคือ พรรคการเมือง และความชอบธรรม

ABSTRACT

This research aims at studying the powers resources, its types and transformation of power resources of Field Marshal P. Piboonsongkram.

The results of research shows that the types of power resources incorporate with military force, legitimacy, personality, parliament member, cabinet and political party.

Field Marshal P. Piboonsongkram had the military force as power resources by the means of development to modernization, which brings support to him from the military force. The Legitimacy deriving from nationalism and constitutionism, used the constitution tactic as a tool to control parliament member and established political party supported him.

What is borne out through the research is that when situation changes, level of importance of certain power resources changes as well and the new power resources have been occurred, that is in the early period of Field Marshal P. Piboonsongkram on the Prime Minister position, the military force was the most importance power resources, then at the early end of his period, the military force did not the domain most importance power resources, at the same time the new power resources were the most importance as well, such as political party and legitimacy.

สารบัญ

คำนำ

คู่มือการ

บทคัดย่อ

Abstract

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและปัญหาของการวิจัย	1
แนวทางการวิเคราะห์	3
- ความหมายของอำนาจ	3
- อำนาจทางการเมือง	8
- ทรัพยากรทางการเมืองและการสร้างอำนาจทางการเมือง	9
- ความชอบธรรม	11
- การควบคุมกำลังทหาร	12
- การสร้างองค์กรทางการเมืองขึ้นมานับสนุนอำนาจทางการเมือง	13
- บุคลิกภาพ	13
บทที่ 2 การเข้าสู่วงจรทางการเมืองของจอมพล บ. ปิบูลสงคราม	16
ความนำ	16
จากลูกชาวสวนสู่อาชีพนายทหาร	16
จากนายทหารสู่การเมือง : เข้าร่วมการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี 2475	17

บทที่	หน้า
บทที่ 3 การควบคุมกำลังทหาร : ใช้กองทัพเป็นฐานอำนาจทางการเมือง	25
ความนำ	25
ความก้าวหน้าในหน้าที่ราชการ : เส้นทางสู่ผู้คุมอำนาจในกองทัพ	27
การควบคุมกองทัพบก	31
การปรับปรุงกองทัพเรือ	33
การปรับปรุงกองทัพอากาศ	37
การควบคุมกรมตำรวจ	38
บทที่ 4 ทรัพยากรอำนาจจากองค์กรทางการเมือง	49
ความนำ	49
ช่วงแรก 2481 - 2487	50
ช่วงที่สอง 2490 - 2500	71
- การจัดอธิปไตยของนายปรีดี พนมยงค์	73
- การใช้อำนาจควบคุมหรือลดยุทธศาสตร์กลุ่มอำนาจเดิม	73
- คณะรัฐประหารยึดอำนาจเงี้ยวจากรัฐบาลพลเรือน	74
- การใช้รัฐบาลในฐานะองค์กรทางการเมืองเป็นฐานอำนาจ	
พ.ศ. 2490 - 2500	75
- การควบคุมสภาผู้แทนราษฎรระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2494	77
- การควบคุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2494 - 2500	82
บทที่ 5 ความชอบธรรม	97
รัฐธรรมนูญนิยม	98
รัฐนิยม	106

บทที่	หน้า
- หลักการรัฐนิยม : เหตุผลอ้างเพื่อความชอบธรรม	106
- วัฒนธรรมที่จอมพล บ. พิบูลสงคราม อ้างเพื่อสร้างชาติ	111
- วิธีการสร้างชาตินิยม	117
บทที่ 6 บุคลิกภาพและบารมี	130
ความน่า	130
บุคลิกภาพส่วนตัวของจอมพล บ. พิบูลสงคราม	131
การเสริมสร้างบารมีส่วนตัวของจอมพล บ. พิบูลสงคราม	132
บทที่ 7 ข้อสังเกตเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรทางการเมืองของ	
จอมพล บ. พิบูลสงคราม และข้อสรุป	139
ความน่า	139
การเปลี่ยนแปลงด้านคุณลักษณะ	139
การเปลี่ยนแปลงลำดับความสำคัญของทรัพยากรทางการเมือง	146
บรรณานุกรม	149
ภาคผนวก	164

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและปัญหาของการวิจัย

จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้นำทางการเมืองไทยที่อยู่ในกลุ่มคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 แต่ในขณะนั้นเขาอยู่ในฐานะเป็นผู้ร่วมก่อการที่ไม่สำคัญหรือมีบทบาทสูงมากนัก เขาเป็นนายทหารยศเพียงพันตรีเท่านั้น หลังจากคณะผู้ก่อการดังกล่าว ยึดอำนาจสำเร็จแล้ว จอมพล ป. (ในขณะนั้นเป็นพันตรี) ได้เข้าไปมีบทบาททางการเมืองโดยตรง โดยเข้าไปเป็นกรรมการในคณะกรรมการราษฎร โดยมีพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นประธาน และเมื่อมีการจัดตั้งรัฐบาลขึ้น จอมพล ป. ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีด้วย หลังจากนั้นไม่นานเขาก็ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และเป็นผู้ที่อยู่ในตำแหน่งนี้นานมากผู้หนึ่งของนายกรัฐมนตรีไทย

การก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอันเป็นตำแหน่งสูงสุดทางการเมืองและเมืองานาจมากในกรณีของจอมพล ป. นั้น จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษาว่าอำนาจที่จอมพล ป. มีหรือได้มานั้น เขามีหรือได้มาอย่างไรและรักษาไว้ได้อย่างไร

การศึกษาอำนาจและทรัพยากรทางการเมืองของไทย กรณีจอมพล ป. นี้ เท่าที่ผ่านมานั้นพอจะมีอยู่บ้าง เช่น งานของสุจิต บุญบงการ¹ อันเป็นงานที่ต้องการเปรียบเทียบ การใช้ทรัพยากรทางการเมืองเพื่อการสร้างอำนาจหลายประการซึ่งได้แก่ กำลังทหารอันเป็นทรัพยากร

---

¹สุจิต บุญบงการ, "อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์" ใน สมบัติ จันทรวงศ์ และ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (บรรณาธิการ), รักเมืองไทย โครงการตำราสังคมศาสตร์ และ มนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร:ไทยวัฒนาพานิช 2519)

ทางอำนาจที่สำคัญ บุคลิกภาพ การเป็นผู้นำ และความชอบธรรม นั้นมีความสำคัญอย่างมากในการสร้างและรักษาอำนาจทางการเมืองและการใช้ทรัพยากรเหล่านี้ให้สอดคล้องกันโดยที่มีฐานอยู่บนกำลังทหารเป็นสำคัญ นอกจากนี้สุจิต ยังชี้ให้เห็นว่าในบรรดาทรัพยากรทั้ง 4 ประการนี้ กำลังทหารเป็นทรัพยากรอันสำคัญ ในการเข้ามามีอำนาจและเป็นผู้บริหารรัฐบาล ส่วนความชอบธรรมเป็นทรัพยากรสำคัญที่ใช้ในการรักษาอำนาจของตน แต่ก็ใช้เพียงชั่วคราวเท่านั้นจึงทำให้หมดอำนาจไป ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ สุจิต ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจอมพล ป.พิบูลสงคราม กับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

งานการศึกษาเกี่ยวกับอำนาจและทรัพยากรทางการเมืองของจอมพล ป. อีกชิ้นหนึ่งคือ วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโททางการเมืองการปกครอง ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ของสุรพันธ์ บุญมานพ² โดยศึกษาการเมืองทางการเมืองและการกวาดล้างบริษัททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม อันเป็นยุทธวิธีสร้างความมั่นคงในอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

จากงานการศึกษาดังกล่าว เราจะเห็นว่าแม้จะได้ทำการศึกษาร่วมจอมพล ป. ใช้อะไรเป็นทรัพยากรทางการเมือง รักษาอำนาจอย่างไรแล้วก็ตาม แต่ยังคงการศึกษาอำนาจและทรัพยากรทางการเมืองในมิติอื่น ๆ เช่นการเปลี่ยนแปลงลำดับความสำคัญของทรัพยากรทางการเมือง การขาดการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ เป็นเหตุทำให้ขาดการวิเคราะห์ที่เป็นพลวัต (dynamic) หากเรามีการวิเคราะห์ที่ชี้ให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรทางการเมืองได้ตามระยะเวลาที่เปลี่ยนไปได้แล้ว ย่อมช่วยให้เราอธิบายหรือตอบคำถามได้นอกเหนือจากคำถามว่า ทรัพยากรอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. มีอะไร และใช้อย่างไรบ้างในช่วงเวลาใดใช้อะไรเป็นทรัพยากรและทำไมจึงใช้ นั่นคือสถานการณ์ย่อมเป็นตัวแปรกำหนดให้ทรัพยากรทางการเมือง เปลี่ยนแปลงความสำคัญไปด้วย

---

²สุรพันธ์ บุญมานพ, "การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของหลวงพิบูลสงคราม : ศึกษาเฉพาะกรณีการกวาดล้างบริษัททางการเมือง ใน พ.ศ. 2482" วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

2. แนวทางการวิเคราะห์ (conceptual framework)

อำนาจ (power) เป็นส่วนสำคัญของระบบการเมือง³ จนถึงกับมีนักวิชาการบางท่านกล่าวว่า อำนาจคือหัวใจของการเมือง⁴ อันเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าการศึกษารเมืองคือการศึกษารื่องอำนาจ ดังนั้นการศึกษาผู้นำหรือผู้มีบทบาทเด่นทางการเมืองจึงเป็นการศึกษาผู้มีอำนาจทางการเมือง

การศึกษายุทธศาสตร์ผู้มีอำนาจทางการเมืองถือได้ว่าเป็นการศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองของผู้นำในสังคม ซึ่งเป็นพฤติกรรมอันแสดงอยู่ภายใต้โครงสร้างสังคมนั้นเอง การศึกษาอำนาจภายใต้โครงสร้างสังคมนี้นอกจากนี้มองอีกในแง่หนึ่งคือ การศึกษาว่าอำนาจอยู่แห่งหนหรือสถิตย์อยู่ ณ แห่งใดของสังคม ซึ่งการศึกษานี้ตามนัยดังกล่าวข้างต้นนี้ มีแนวทางการศึกษาอยู่สองแนวทางด้วยกัน⁵ คือ แนวทางแรกเป็นแนวทางที่เน้นการศึกษาอำนาจของชนชั้นนำ (elite) เพราะเชื่อว่าอำนาจตามโครงสร้างของสังคมจะตกอยู่ในมือของชนชั้นนำอันเป็น

³สุจิต บุญบงการ, "อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์", หน้า 85.

⁴พรรคิติ ผ่องแผ้ว, "การศึกษารัฐศาสตร์แนวทางอำนาจ" ในสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หลักและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์ (กรุงเทพฯ : ฝ่ายการพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2527), หน้า 469.

⁵นักวิชาการบางท่านแบ่งออกเป็นสามแนวทางโดยเพิ่มแนวมาร์กซิส (marxist approach) ขึ้นอีกแนวทางหนึ่ง ผู้เขียนเห็นว่าแนวทางนี้จริง ๆ แล้วก็มิแตกต่างไปจากแนว elite มากนักเพราะต่างก็เน้นว่า ผู้มีอำนาจคือชนชั้นผู้ปกครองและในการแบ่งแนวทางการศึกษาอำนาจทางการเมืองนี้ผู้เขียนยึดตามการแบ่งของ Schwarzmantel, Structures of Power : An Introduction to Politics (New York : St. Martin's Press, 1987), p.13. และพรรคิติ ผ่องแผ้ว, "การศึกษารัฐศาสตร์แนวทางอำนาจ", หน้า 491

คนกลุ่มน้อยของสังคม⁶ นักทฤษฎีแนวนี้เห็นพ้องต้องกันว่า ในแต่ละสังคมประกอบด้วย ชนชั้นนำ (elite) กับมวลชนหรือปวงชน (mass) อำนาจจะอยู่ในมือของชนชั้นนำซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อย หรือมีจำนวนไม่มาก ส่วนมวลชนซึ่งเป็นคนจำนวนมากแต่ไร้อำนาจ และชนชั้นนำี้จะเป็นพวกที่มีบทบาททางการเมืองมาก ดังเห็นได้จากการที่พวกเขาเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องสำคัญ ๆ ของสังคม⁷ สำหรับแนวทางที่สอง เป็นการศึกษาอำนาจแนวพหุนิยม (pluralist)⁸ การศึกษาอำนาจแนวนี้ เชื่อว่าในสังคมมีศูนย์อำนาจหลายแห่งและเป็นอิสระจากกัน อำนาจเกิดขึ้นจากการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การเข้าไปเป็นผู้ตัดสินใจคือการเข้าไปเป็นผู้มีอำนาจ

สำหรับการศึกษานี้จะใช้ทั้งสองแนวทางผสมกัน แต่จะเน้นแนวทางแรกมากกว่าเพราะสังคมไทยในช่วงหลัง พ.ศ. 2475 เป็นสังคมที่ผู้นำยังคงผูกขาดบทบาทสูงอยู่มาก อย่างไรก็ตามสังคมไทยยุคนี้เริ่มมีกลุ่มต่าง ๆ เข้ามามีบทบาท ในการตัดสินใจหรือมีส่วนร่วมทางการเมืองขึ้นมาบ้างแล้วดังนั้นจึงไม่อาจจะละเลยต่อกลุ่มอำนาจบางกลุ่มได้

---

⁶นักทฤษฎีกลุ่มนี้เช่น C.Wright Mills The Power Elite (New York : Oxford University Press, 1956) ; Geatano Mosca, The Ruling Class (New York : Mc-Graw-Hill, 1939); Vilfredo Parato. Man and Society (New York : Harcourt Brace Jovanovich, 1935) และ Robert Michels, Political Parties : A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy (New York : Free Press, 1962).

⁷Harold Lasswell and Daniel Lerner, The Comparative study of Elite. (Stanford : Stanford University Press, 1952).

⁸นักคิดและผลงานของแนวนี้ เช่น Robert A.K. A.Dahl, Polyarchy Participation and Opposition (New Haven : Yale University Press, 1971 ; "Crilique of the Ruling Elite Model" American Political Science Review 52 June 1958 and Nelson Polsby Community Power and Political Theory (New Haven : Yale University Press, 1963).

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้นำมิติด้านเวลาเข้ามาร่วมศึกษาด้วย นั่นคือจะพิจารณาว่าเมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่ง อำนาจและทรัพยากรทางอำนาจจะเปลี่ยนแปลงไปด้วย เพราะผู้เขียนเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้มิได้หยุดนิ่ง หากมีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงตามเวลาเสมอ และการนำเอามิติเวลามาสัมพันธ์กับอำนาจและทรัพยากรทางอำนาจนี้ ยังสะท้อนให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์แห่งอำนาจทางการเมืองอีกด้วย

2.1 ความหมายของอำนาจ

การศึกษาอำนาจได้กระทำกันมานานนับเวลาเป็นพัน ๆ ปีแล้ว แต่หาคำนิยามที่ชัดเจนในระดับที่เป็นที่ยอมรับกันทุกคนนั้นยังไม่มี⁹ ซึ่งปัญหานี้มีอยู่จวบจนปัจจุบันนี้¹⁰ ซึ่งนั่นเป็นเรื่องที่มักปรากฏบ่อย ๆ ในทางสังคมศาสตร์

แต่นักวิชาการส่วนใหญ่ต่างก็เห็นว่านักรัฐศาสตร์นามอุโฆษดังเช่น โรเบิร์ต เอ ดาลท์ (Robert A. Dahl) ได้ให้ความหมายของอำนาจ ได้ค่อนข้างชัดเจนพอสมควรคือเขากล่าวว่าอำนาจเป็นความสามารถที่บุคคลหนึ่งทำให้อีกบุคคลหนึ่งทำตามที่ต้องการได้ ซึ่งโดยปกติแล้วบุคคลนั้นจะไม่ทำ เช่นนาย ก.มีเรื่องทะเลาะวิวาทกับนาย ค. นาย ก.ต้องการจัดนาย ค. ทิ้งเสียเพราะความโกรธแค้นที่มีต่อนาย ค. นาย ก.จึงบอกให้นาย ข. ส่า นาย ค. กรณีเช่นนี้ถือว่า นาย ก.มีอำนาจเหนือนาย ข. เพราะเขาสามารถทำให้นาย ข.ทำ

---

⁹Harrison Wagner, "The Concept of Power and the Study of Politics" in Political Power : A Reader in Theory and Research Roderick Bell, David V. Edwards and Harrison Wagner (eds), (New York : The Free Press, 1969), p.3

¹⁰Jaffery Pfeffer, Power in Organizations. (Massachusetts : Pitman Publishing, 1981), p.2.

ตามที่เขาต้องการ ได้¹¹ ตามความหมายของอำนาจตามแนวคิดของคาลท์นี้ เราจะเห็นได้ว่า อำนาจเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (power as a relation among people) ซึ่งความสัมพันธ์สะท้อนให้เห็นว่า ผู้มีอำนาจเป็นผู้ที่สามารถควบคุมพฤติกรรมของผู้อื่นทั้งทางตรง และทางอ้อม¹²

จากความหมายของอำนาจตามแนวคิดของ โรเบิร์ต เอ ดาลท์ (Robert A. Dahl) มีความหมายตรงกับรากศัพท์ของคำว่าอำนาจในภาษาละตินว่าโปเตเร (potere) อันหมายถึงสมรรถภาพ¹³ ซึ่งสมรรถภาพนี้เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอันเป็นความสัมพันธ์ทางสังคม

นักวิชาการคนอื่น ๆ ให้ความหมายของอำนาจตามแนวคิดกล่าวข้างต้นมี เช่น :

บรรพต วีระสัย และเพชฌิ ศรีสวรรณ กล่าวว่ อำนาจ (power) ได้แก่ความสามารถที่ก่อให้เกิดผลขึ้นตามต้องการ การมีอำนาจหมายถึงการใช้อิทธิพลให้ผู้อื่นกระทำตามต้องการ¹⁴

จักรกฤษณ์ นรินดีผดุงการ กล่าวว่ อำนาจคือ "ความสามารถที่จะมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของคนอื่นหรือความสามารถในการป้องกันมิให้ผู้อื่นมามีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของตน"¹⁵

¹¹Robert A. Dahl, "The Concept of Power," in Political Power : A Reader in Theory and Research. Roderick Bell, David V. Edwards and Harrison Wagner (eds.) (New York, The Free Press, 1968), p.80

¹²ยีน ชาร์ป (เขียน), อำนาจและยุทธวิธีไร้ความรุนแรง ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และคมสัน หุตะแพทย์ (แปล) (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2529), หน้า 8.

¹³พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "การศึกษารัฐศาสตร์แนวทางอำนาจ," หน้า 460.

¹⁴บรรพต วีระสัย และเพชฌิ ศรีสวรรณ, สังคมวิทยาการเมือง (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520) หน้า 335-336.

¹⁵จักรกฤษณ์ นรินดีผดุงการ, บุคคลชั้นนำ : โครงสร้างอำนาจและการเมืองในชุมชนไทย (กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2513), หน้า 25.

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ให้ความหมายของอำนาจไว้ว่า เป็นสมรรถภาพ (capacity) ซึ่งตัวสมรรถภาพนี้จะผลักดันให้คนอื่นกระทำตามที่ตนปรารถนา บางคนเรียกสมรรถภาพนี้ว่าอิทธิพล (influence) อำนาจในตัวของมันมีลักษณะเป็นเพียงศักยภาพ (potential)¹⁶

แดเนียล เบลล์ (Daniel Bell) กล่าวว่าอำนาจคือความสามารถในอันที่จะออกคำสั่ง (command) โดยคำสั่งนี้จะมีกำลัง (force)หนุนหลังอยู่ (back up)¹⁷

ดีนิส เอช รวง (Denis H. Wrong) ให้ความหมายของอำนาจไว้ว่าเป็นสมรรถภาพของบุคคลซึ่งมีผลต่อความตั้งใจ และความเห็นของคนอื่น¹⁸

เอ็ดการ์ ไชน์ (Edgar Schein) กล่าวว่า อำนาจ หมายถึง ความสามารถของบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่ทำให้คนอื่นหรือกลุ่มอื่นเปลี่ยนแปลงทางปฏิบัติหรือวิถีชีวิตได้¹⁹

จากคำนิยามของอำนาจที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เราจะเห็นได้ว่าอำนาจมีสภาพหรือสภาวะเป็นสมรรถภาพอันเกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม โดยบุคคลฝ่ายหนึ่ง (ผู้มีสมรรถภาพ) เป็นผู้มีความสามารถในอันที่จะทำให้บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งทำตามในสิ่งที่ตนเองต้องการได้

ดังนั้นเราพอจะประมวลจากที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นได้ว่าอำนาจมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. อำนาจเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม
2. อำนาจไม่ใช่เหตุการณ์ (event) หากแต่เป็นศักยภาพ (potentials) หรือ

¹⁶พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว "การศึกษารัฐศาสตร์แนวทางอำนาจ" หน้า 460

¹⁷Daniel Bell. The Coming of Post Industrial Society (New York : Basic Books, 1973) p.453

¹⁸Denis H. Wrong, Power : Its forms Bases and Used. (New York : Harper and Row, 1979), p.2

¹⁹Edgar Schein, Organizational Psychology. (New York : Prentice-Hall, 1965), pp.13-14.

สมรรถภาพ (capacities)²⁰ ซึ่งบุคคลสามารถครอบครองหรือเป็นเจ้าของได้และสามารถที่จะทำให้เกิดศักยภาพหรือสมรรถภาพนั้นเกิดอำนาจตามที่ต้องการได้²¹

3. อำนาจจะต้องมีลักษณะของการบีบบังคับ²² ให้อีกฝ่ายหนึ่งเกิดความรู้สึกว่ามีการบังคับจนจำเป็นต้องทำตาม ลักษณะของการบังคับนี้มีหลายลักษณะด้วยกัน เช่น ยอมทำตามแต่โดยดี (สมัครใจ) หรือยอมเพราะถูกขู่ (ข่มขู่) หรือยอมเพราะถูกใช้กำลังบังคับ เป็นต้น

4. บุคคลอาจมีอำนาจแตกต่างกันได้ กล่าวคือบุคคลหนึ่งอาจมีอำนาจแตกต่างจากอีกบุคคลหนึ่งได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่าง ๆ ดังที่โรเบิร์ต เอ. ดาห์ล (Robert A. Dahl)²³ เสนอไว้ดังนี้ ก) ความสามารถในอันที่จะมีทรัพยากรทางการเมืองมากชนิด ข) ความสามารถในการใช้ทรัพยากรทางการเมืองอย่างมีความชำนาญ (ทักษะ) และประสิทธิภาพ และ ค) มีเป้าหมายในอันที่จะใช้ทรัพยากร

2.2 อำนาจทางการเมือง

ดังได้กล่าวข้างต้นแล้วว่าอำนาจคือหัวใจของการเมือง การศึกษาอำนาจในสังคมจึงเป็นการศึกษาอำนาจทางการเมือง เพราะอำนาจดำรงอยู่จริงในความสัมพันธ์ทางการเมืองของสังคมทุกแบบ²⁴ อำนาจจะปรากฏอยู่ในกระบวนการทางการเมืองของสังคม

²⁰R.J. Mokken and F.N. Stokman, "Power and influence as political phenomena" in Brian Barry (ed), Power and Political Theory : Some European Perspectives. (London : Wiley, 1976), p.40

²¹Geoffrey Debnam, The Analysis of Power : A Realist Approach. (London : Mcmillan, 1984), p.11.

²²Peter Bachrach and Morton S. Baratz, Power and Poverty : Theory and Practice. (New York : Oxford University Press, 1970), p.37.

²³Robert A. Dahl, Modern Political Analysis. (New York : Prentice-Hall, 1983), pp.111-117.

²⁴ยูน ชาร์ป (เขียน). อำนาจและยุทธวิธีใช้ความรุนแรง, หน้า 8.

ทุกสังคม²⁵ ซึ่งสังคมทุกสังคมเป็นสังคมการเมือง เพราะคนเป็นสัตว์การเมือง ซึ่งการเมืองนี้เป็นปัจจัยทำให้มนุษย์ปลอดภัย (มีความมั่นคง) ความปลอดภัยนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์มารวมกันเป็นสังคมการเมือง

2.3 ทรัพยากรทางการเมืองและการสร้างอำนาจทางการเมือง

บุคคลหนึ่งบุคคลใดจะมีอำนาจทางการเมืองมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับทรัพยากรทางการเมือง ถ้ามีทรัพยากรทางการเมืองมากก็อาจมีอำนาจทางการเมืองมาก²⁶ บุคคลแต่ละคนในสังคมใด ๆ (หรือต่างสังคม) อาจจะมีทรัพยากรทางการเมืองแตกต่างกันได้ เพราะโอกาสอันไหนที่จะได้มานั้นแตกต่างกัน กล่าวคือทรัพยากรบางประเภท คนหนึ่งมีโอกาสแต่อีกคนหนึ่งไม่มี เช่น บางคนเป็นเชื้อสายของชนชั้นสูง หรือมีสถานะภาพทางสังคมสูงมาพร้อมกำเนิด แต่บางคนเป็นลูกคนจนในชนบท สถานภาพสูงอันเป็นตำแหน่งทางสังคม ซึ่งเป็นทรัพยากรทางการเมืองย่อมไม่มีและการได้มาซึ่งทรัพยากรทางการเมืองอีกประการหนึ่งคือความสามารถอันไหนที่จะแสวงหาหรือการได้มา ซึ่งความสามารถนี้บุคคลแต่ละคนก็มีแตกต่างกัน ความแตกต่างของการครอบครองทรัพยากรทางการเมืองดังกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นว่ามีบางคนที่ครอบครองทรัพยากรทางอำนาจมากกว่าอีกบางคน ซึ่งคนที่มามากคือผู้มีอำนาจมาก การที่บุคคลใดจะมีอำนาจมากเพียงใดนั้น นอกจากจะมีทรัพยากรทางการเมืองมากแล้วยังจะต้องมีความสามารถ มีทักษะ มีความฉลาด และมีความประสงค์หรือความตั้งใจจะใช้ทรัพยากรเพื่อประโยชน์ทางการเมืองมากน้อยเพียงใด²⁷

²⁵John R.P. French and Bertram Raven "The Basic of Social Power", in D. Cartwright (ed), Studies in Social Power. (Michigan : University of Michigan Press, 1955), pp.154-160.

²⁶สุจิต บุญบงการ, "อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์", หน้า 76.

²⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 87.

ทรัพยากรทางการเมืองเป็นแหล่งหรือที่มาของอำนาจทางการเมือง ทรัพยากรทางการเมืองสามารถเปลี่ยนมาเป็นอำนาจทางการเมืองได้²⁸ ทรัพยากรทางการเมืองหมายถึงสิ่งใด ๆ ที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอาจนำมาใช้เพื่อให้เกิดอำนาจทางการเมืองขึ้น ซึ่งมีอยู่หลายลักษณะด้วยกัน โรเบิร์ต เอ. ดาล์ (Robert A. Dahl) ได้กล่าวถึงทรัพยากรทางการเมืองว่ามีอยู่เช่น ความมั่งคั่ง (wealth) รายได้ (income) ความรู้ (knowledge) ความมีชื่อเสียง (popularity) ความสามารถในการควบคุมการสื่อสาร (control over communication) ความสามารถในการควบคุมกำลังตำรวจและทหาร (command over police and military force)²⁹

วาร์เรน อิลช์แมน และนอร์แมน โทมัส อัฟฮอฟฟ์ (Warren Illchman and Norman Thomas Uphoff) กล่าวว่า ทรัพยากรทางการเมืองได้แก่ สินค้าและบริการทางเศรษฐกิจ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร กำลัง ความชอบธรรม (legitimacy) อำนาจหน้าที่ (authority) และการยินยอม (compliance)³⁰

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ เสนอว่าทรัพยากรทางการเมืองได้แก่³¹

- ก) โครงสร้างของสังคมที่สังกัดอยู่ โครงสร้างของสังคมจะกำหนดแหล่งที่อยู่ของคน เมื่อคนอยู่ในตำแหน่งที่สูงมากจะเป็นที่มาของการมีอำนาจได้
- ข) บุคลิกภาพเป็นทรัพยากรทางอำนาจอันเกิดจากการมีรูปร่างหน้าตา นิสัยใจคอ สติปัญญา เขวามั่นไหวพริบ ความรู้ความสามารถ ความชำนาญ และประสบการณ์

²⁸สัญญา สัญญาวิวัฒน์, สังคมวิทยาการเมือง (กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์ 2527,) หน้า 29.

²⁹Robert A. Dahl, Modern Political Analysis. p.75

³⁰Warren F. Illchaman and Norman Thomas Uphoff, The Political Economy of Change. (Berkley and Los Angeles : University of California Press, 1974), pp.58-89.

³¹สัญญา สัญญาวิวัฒน์, สังคมวิทยาการเมือง. หน้า 21 - 24.

- ค) ประวัติความเป็นมาทำให้เกิดความสำคัญหลายอย่าง เช่น เกิดความรู้สึก
ประสบการณ์ ความชำนาญ ความภูมิใจ
- ง) ความเป็นเจ้าของคือเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ข้อมูล ข่าวสารความรู้
- จ) ความสัมพันธ์กับคนอื่น อันเป็นความสัมพันธ์ในเชิงการสร้างพันธมิตร และ
ความเป็นพรรคพวก

ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่า การมีหรือการได้มาซึ่งอำนาจนั้นจำเป็นต้องมีการ
สร้างอำนาจ การสร้างอำนาจทางการเมืองกล่าวได้คือการสร้างทรัพยากรทางการเมือง
เพราะว่าทรัพยากรทางการเมืองคือฐาน (base) หรือที่มาของอำนาจ³² ดังนั้นผู้ใดจะ
สร้างอำนาจทางการเมืองมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับการสร้างทรัพยากรทางการเมืองมาก
น้อยเพียงใด และผู้มีหรือครอบครองทรัพยากรทางการเมืองจะมีอำนาจมากนอกจากจะเป็นผู้
ครอบครองทรัพยากรทางการเมืองเพื่อสร้างอำนาจให้เพิ่มขึ้น สร้างทรัพยากรทางการเมือง
ชนิดใหม่ ๆ เพื่อทดแทนชนิดเดิม ที่เห็นว่าไร้ประสิทธิภาพ ใช้ทรัพยากรทางการเมืองเพื่อรักษา
อำนาจและหรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจนี้คือมิติความแท้จริงที่ผู้ที่ครอบครองทรัพยากรนั้นตระหนัก
เห็นว่ามีอำนาจอยู่³³

ที่กล่าวมาจะเห็นว่าทรัพยากรทางการเมืองและการสร้างอำนาจทางการเมืองอาจมี
หลายประเภทและหลายแบบ แต่ในการวิเคราะห์ด้านนี้จะหยิบยกเฉพาะทรัพยากรทางการเมือง
เมืองบางชนิดเท่านั้นคือ 1. ความชอบธรรม 2. การควบคุมกำลังทหาร 3. สร้าง
องค์การหรือกลุ่มทางการเมืองขึ้นมาสนับสนุนอำนาจทางการเมือง และ 4. บุคลิกภาพ

ความชอบธรรม สร้างได้จากการมีอำนาจหน้าที่ถูกต้องตามกฎหมายและการสร้าง
อุดมการณ์ทางการเมืองให้เป็นที่ยอมรับจากประชาชน อุดมการณ์ทางการเมืองเป็นเป้าหมาย
ทางการเมืองที่สังคมพึงจะบรรลุผล อุดมการณ์ส่วนตัวของมันเอง นอกจากจะเป็นเป้าหมายดัง

³²Denis Wrong, Power : Its Forms, Bases and Uses. p.124

³³Ibid, pp. 126 - 127.

กล่าวแล้วยังเป็นตัวสร้างความชอบธรรมทางการเมืองอีกด้วย นั่นคือผู้นำที่สร้างอุดมการณ์ที่สอดคล้องกับสังคมย่อมได้รับการมองจากประชาชนหรือฝ่ายผู้ถูกปกครองว่าเป็นผู้มีสิทธิธรรมหรือตามชอบธรรมในอันที่จะเป็นผู้นำหรือผู้ปกครอง เราจะเห็นว่าผู้ปกครองหลายคนได้สร้างอุดมการณ์โดยอิงหลักความคิดหรือคติทางศาสนา เพราะศาสนาเป็นฐานความคิดของสังคม การมีอุดมการณ์ที่อิงกับความคิดของสังคมจึงได้รับการยอมรับง่าย

นอกจากหลักทางศาสนาแล้วขนบธรรมเนียมประเพณีก็เป็นฐานอ้างอิงของการสร้างอุดมการณ์ทางการเมืองเช่นกัน โดยเฉพาะกรณีจอมพล ป. ได้ใช้วัฒนธรรมทางการเมืองแบบผู้นำผู้ตามของสังคมไทย และลัทธิชาตินิยมที่เคยได้รับการสถาปนาอย่างกว้างขวางก่อนหน้านี้มาเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองด้วย

การควบคุมกำลังทหาร กองทัพโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนามักเป็นฐานอำนาจที่สำคัญมาก ทหารกับการเมืองของประเทศกำลังพัฒนา ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ผู้นำทหารมักจะกลายเป็นผู้นำทางการเมืองด้วย ทั้งนี้เพราะพลังทางสังคมอื่น ๆ เช่นพรรคการเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์มีความอ่อนแอ จึงทำให้กองทัพ (ผู้นำทหาร) มีโอกาสเข้ามามีบทบาททางการเมืองสูง

กำลังของกองทัพจะสนับสนุนผู้นำทหารให้มีบทบาททางการเมืองโดยการตัดสินใจของผู้นำเพื่อใช้กำลังบังคับ ปมชู่ หรือทำลาย ซึ่งเป็นการลงทุนทางทรัพยากรที่ค่อนข้างสูงมาก และมีความเสี่ยงสูงด้วย ดังนั้นการใช้กำลังอย่างมีประสิทธิภาพนั้นจึงขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจอย่างรอบคอบ หากใช้กำลังผิดแล้วแทนที่จะมีผลบวกหรือได้อำนาจเพิ่มขึ้น แต่กลับได้ทางลบหรือหมดอำนาจไป อย่างไรก็ตามการใช้กำลังมักจะเป็นทางเลือกสุดท้ายหากมองเห็นว่าทรัพยากรทางการเมืองอื่น ๆ ใช้ไม่ได้ผล และเสี่ยงเห็นว่าการใช้กำลังจะได้ประโยชน์อย่างมาก โดยเฉพาะในระยะสั้น ๆ เพื่อให้มีการยอมรับและปฏิบัติตาม ซึ่งเป็นการใช้กำลังในลักษณะของกลไกควบคุมความเสียหาย และหยุดยั้งการขยายตัวของความไม่เชื่อฟังหรือการต่อต้าน³⁴

³⁴ สุจิต บุญบงการ, "อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์", หน้า 88.

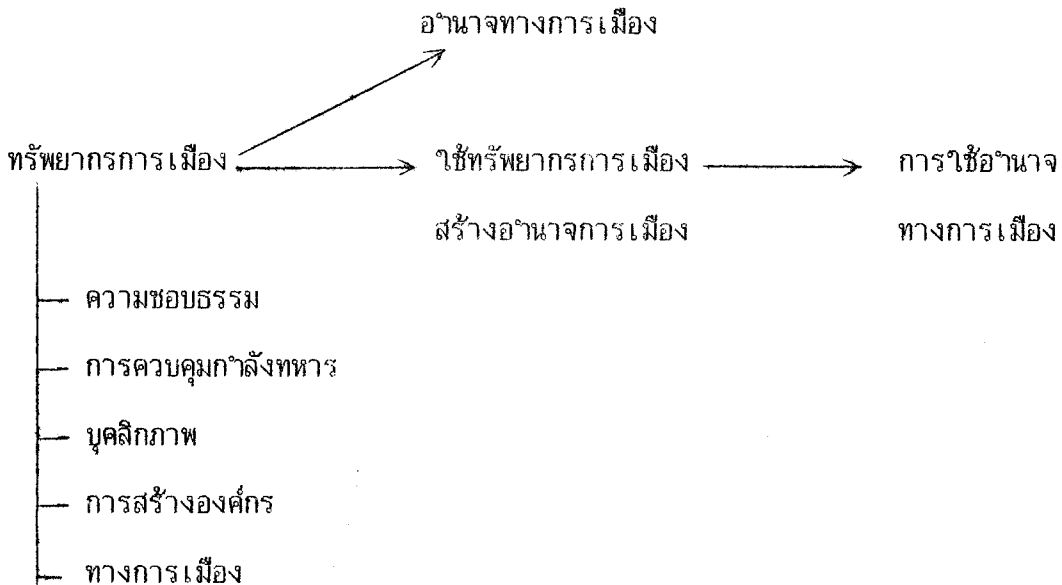
การสร้างองค์การทางการเมืองขึ้นมา อนาคตทางการเมือง องค์การทางการเมืองที่สำคัญได้แก่กลุ่มทางสังคม เช่นกลุ่มนักธุรกิจ กลุ่มนิสิตนักศึกษา และนักการเมือง เป็นต้น การปกครองในระบอบรัฐสภา พรรคการเมืองจะเป็นองค์การที่สำคัญมากในอันที่จะเป็นฐานของผู้มีอำนาจฝ่ายบริหารซึ่ง จอมพล ป. ก็ได้ใช้ทรัพยากรทางการเมืองนี้ โดยการตั้งพรรคเสรี มนังคศิลาขึ้นมา

การใช้ทรัพยากรทางการเมืองเพื่อสร้างอำนาจทางการเมือง อาจดูได้จากพฤติกรรม การใช้ทรัพยากรทางการเมืองเหล่านี้ว่า พฤติกรรมนั้นนำไปสู่การได้หรือการมีอำนาจทางการเมืองอย่างไร ซึ่งพฤติกรรมนี้อาจสะท้อนให้เห็นยุทธวิธีการใช้ทรัพยากรทางการเมืองของผู้ว่า (เช่นกรณีจอมพล ป.) เพื่อสร้างและรักษาอำนาจของตน และพร้อมกันนี้ยังสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลง ลำดับความสำคัญของทรัพยากรทางการเมืองอีกด้วย

บุคลิกภาพ เป็นคุณลักษณะส่วนตัวของผู้ว่า ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่มีติดตัวมา เช่น รูปร่าง หน้าตาดี และคุณสมบัติที่สร้างขึ้นได้ เช่น การเสริมสร้างบารมีส่วนตัว ซึ่งกรณี จอมพล ป. ได้สร้างบารมีเสริมความสำคัญให้ตนเองมาก

การใช้ทรัพยากรทางการเมืองเพื่อสร้างอำนาจนี้เกิดขึ้นจากการตั้งใจและมีเป้าหมายในอันที่จะได้อำนาจ แต่การศึกษาที่เราอาจรู้ความตั้งใจแท้จริงของผู้ใช้ทรัพยากรทางการเมืองนั้นได้ สิ่งที่เราดูหรือศึกษาคือผลจากการใช้ทรัพยากรทางการเมืองนั้น ๆ ว่าพฤติกรรม การใช้นั้นก่อให้เกิดอำนาจเพิ่มขึ้นหรือไม่อย่างไร

จากแนวความคิดข้างต้น เราจะเห็นได้ว่า ทรัพยากรทางการเมืองที่สำคัญนั้นมีอะไรบ้าง และทรัพยากรทางการเมืองเหล่านี้สามารถใช้สร้างอำนาจทางการเมืองได้ นั่นคือทำให้มีอำนาจขึ้นมา และเมื่อมีอำนาจแล้วก็ต้องรักษาอำนาจให้คงอยู่ แนวการวิเคราะห์เรื่องนี้สามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ดังนี้

3. สมมติฐานของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มีสมมติฐานว่า ทรัพยากรทางการเมืองที่สำคัญของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม น่าจะได้แก่ การคุมกำลังกองทัพ ความชอบธรรม คุณสมบัติส่วนตัวหรือบุคลิกภาพ และการสร้างองค์กรทางการเมือง และทรัพยากรทางการเมืองเหล่านี้ถูกจอมพล ป. ใช้เพื่อสร้างอำนาจทางการเมือง และเมื่อเวลาเปลี่ยนไปลำดับความสำคัญของทรัพยากรทางการเมืองก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

4. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาทรัพยากรทางการเมืองที่สำคัญของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม
- 2) เพื่อศึกษาการใช้ทรัพยากรทางการเมืองเพื่อสร้างอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม
- 3) เพื่อศึกษาการรักษาอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และ
- 4) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงลำดับความสำคัญของทรัพยากรทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) การสร้างความรู้ความเข้าใจต่อการเมืองไทยยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยการอธิบายด้วยมิติทางทรัพยากรและอำนาจทางการเมือง อันเป็นความพยายามที่จะอธิบายอย่างเป็นระบบ มีความสอดคล้องและความต่อเนื่อง

2) เป็นประโยชน์ในแง่ของการทดสอบแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องอำนาจและทรัพยากรทางการเมืองต่อบริบทของสังคมไทยยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งหากข้อทดสอบนี้สามารถใช้ได้ดีกับกรณีนี้ ก็อาจจะเป็นประโยชน์ต่อการนำเอาแนวความคิดนี้ไปอธิบายการเมืองไทยในกรณีอื่น ๆ ทั่วให้กว้างกว่านี้ต่อไป นั่นคือหวังว่าหากมีการทดสอบแนวคิดนี้หลายกรณีแล้วทฤษฎีทางการเมืองไทยน่าจะเกิดขึ้นได้

6. วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาจากเอกสาร (documentary research) ใช้วิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis) โดยมีอำนาจทางการเมือง ทรัพยากรทางการเมือง การสร้างอำนาจทางการเมืองและการรักษาอำนาจทางการเมือง เป็นสาระแห่งการวิเคราะห์ (subject of analysis) ส่วนหน่วยแห่งการวิเคราะห์ (unit of analysis) ได้แก่ พฤติกรรมการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ปรากฏในบริบทสังคมไทยขณะนั้นเป็นจุดหลักของการวิเคราะห์

สำหรับขอบเขตการศึกษานอกจากหน่วยและสาระแห่งการศึกษวิเคราะห์ดังกล่าวแล้ว จะศึกษาเฉพาะในช่วงปี 2475 - 2500 อันเป็นช่วงที่จอมพล ป. มีบทบาททางการเมืองชัดเจนที่สุด

บทที่ 2

การเข้าสู่วงการทางการเมือง ของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม

ความนำ

ในบทนี้ต้องการที่จะชี้ให้เห็นว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นใครและมีความสัมพันธ์กับสถานการณ์ทางการเมืองไทยในยุคนั้นอย่างไรจึงเข้ามามีอำนาจได้

จากลูกชาวสวนสู่อาชีพนายทหาร

จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นลูกชาวสวนเมืองนนทบุรี คือเป็นบุตรนายชิต กับนางสาวอาจ บิดตาสั่งคะ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ถือกำเนิดเมื่อวันพุธที่ 14 กรกฎาคม 2440 มีนามเดิมว่า แปลก บิดตาสั่งคะ ชีวีตการศึกษาในขั้นต้น เข้าศึกษาที่โรงเรียนวัดเขมาภิรตาราม จังหวัดนนทบุรี หลังจากศึกษาขั้นต้นที่จังหวัดนนทบุรีแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้เข้าศึกษาโรงเรียนนายร้อยชั้นประถม (เมื่ออายุได้ 12 ปี) และได้เป็นนักเรียนทหารนายร้อย (เมื่ออายุได้ 18 ปี) หลังจากสำเร็จจากโรงเรียนนายร้อย จอมพล ป. ได้เลือกรับราชการทหาร โดยสังกัดอยู่กับเหล่าทหารปืนใหญ่ กรมทหารปืนใหญ่จังหวัดพิษณุโลก ในปี 2458 ต่อมาอีกสองปีคือปี 2460 ได้เข้าศึกษาในโรงเรียนเหล่าทหารปืนใหญ่บางซื่อ กรมทหารปืนใหญ่ที่ 1 รักษาพระองค์ และหลังจากสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเหล่าทหารปืนใหญ่แล้ว ได้เข้าประจำกรมทหารปืนใหญ่ที่ 1 รักษาพระองค์ โดยทำหน้าที่เป็นนายทหารคนสนิทของ พันเอก หม่อมเจ้า ปรีดีเทพพงษ์ เทวกุล ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้บังคับบัญชากรมในขณะนั้น ครั้นถึงปี 2464 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้เข้าศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ซึ่งนับว่ามีความก้าวหน้ามากเพราะขณะนั้น เขามียศเพียงร้อยโทเท่านั้น

จากนายทหารสู่การเมือง : เข้าร่วมเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี 2475

จอมพล ป. พิบูลสงคราม สำเร็จจากโรงเรียนเสนาธิการทหารบกด้วยการสอบได้ที่ 1 ในสมัยนั้นผู้สอบได้ที่ 1 เช่นนี้ ทางราชการจะส่งไปศึกษาวิชาการเพิ่มเติม ณ ต่างประเทศ จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้ไปศึกษาวิชาทหารปืนใหญ่ ณ ประเทศฝรั่งเศส เมื่อเดือน พฤษภาคม 2467¹ การที่ได้ไปศึกษาวิชาทหารปืนใหญ่ที่ประเทศฝรั่งเศสนี้เอง จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงมีโอกาสพบกับนักเรียนไทยที่ไปศึกษาที่นั่นคือมี นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งกำลังศึกษาวิชากฎหมาย นายประยูร ภมรมนตรี ศึกษาวิชาการเมือง นายด้วง พลาอนุกรม ศึกษา วิชาวิทยาศาสตร์ นายแนบ พหลโยธิน ศึกษาวิชากฎหมาย ร.ต.ทัศนัย มิตรภักดี ศึกษาวิชา ทหาร และนายจรูญ สิงหเสนี ข้าราชการสถานเอกอัครราชทูตไทย² การรวมกลุ่มระหว่าง จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับนักเรียนไทยดังกล่าวนี้ ได้มีการพูดคุยถกเถียงปัญหาการเมือง สังคม เศรษฐกิจของไทยว่าเป็นอย่างไรบ้าง และท้ายที่สุดพวกเขาเหล่านี้ก็เห็นพ้องต้องกันว่า การแก้ปัญหาของประเทศจะต้องเปลี่ยนแปลงที่การเมือง นั่นคือเปลี่ยนระบอบการปกครอง โดยให้เป็นประชาธิปไตย อันเป็นลัทธิการปกครองที่พวกเขาได้ไปพบเห็นและนิยมชมชอบอยู่ ความคิดนี้เป็นรูปร่างขึ้นเมื่อมีการประชุมกลุ่มที่บ้านพักของ นายประยูร ภมรมนตรี ณ บ้าน เลขที่ 5 Rue de Sommerad ซึ่งประธานการประชุมคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม (ขณะนั้น เป็น ร.ท.แปลก ปิตตะสังคะ) ในการประชุมครั้งนี้ที่ประชุมเห็นว่า สยามประเทศควรที่จะ

¹อนันต์ พิบูลสงคราม, จอมพล ป. พิบูลสงคราม (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มนตรี 2518), หน้า 46.

²สุรพันธ์ บุญมานพ, "การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของหลวงพิบูลสงคราม : ศึกษาเฉพาะกรณีการกวาดล้างปรักษ์ทางการเมืองในปี พ.ศ.2481", วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2521, หน้า 28.

เปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นระบอบประชาธิปไตย โดยให้พระมหากษัตริย์ ถอดพระองค์มา
อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ³

ครั้นเมื่อนักเรียนนอกเหล่านี้สำเร็จการศึกษาและกลับมาทำหน้าที่ของตนในประเทศไทย
แล้วพวกเขาก็ได้ดำเนินการ เพื่อให้ความคิดที่เปลี่ยนแปลงการปกครองดังที่ เคยร่วมกันคิด เมื่อครั้ง
เป็นนักเรียนนอกอยู่นั้น เกิดขึ้นจริง โดยดำเนินการติดต่อและขยายความคิดทางการเมืองนี้ไปยัง
ข้าราชการคนสำคัญที่พวกเขาเหล่านี้ เป็นข้าราชการนั้น ๆ มีแนวโน้มที่จะเห็นด้วยกับความ
คิดทางการเมืองของพวกเขาและให้ความร่วมมือได้ ข้าราชการคนสำคัญ ๆ ที่ว่านั้นได้แก่
พ.อ. พระยาทรงสุรเดช พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา มีหลักฐานชัดเจนว่า พ.อ. พระยา
พหลพลพยุหเสนา มีความไม่พอใจต่อระบอบหรือลักษณะการปกครองที่เป็นอยู่ในขณะนั้นอันอาจเป็น
เหตุให้ท่านร่วมมือกับกลุ่มนักเรียนนอกตั้งข้อความข้างล่างนี้

"...อันเบื้องต้นทีเดียว เกิดความรู้สึกว่าราชการบ้านเมืองในเวลานั้น
ถูกพวกข้าราชการผู้ใหญ่ และพวกเจ้านายทำกันตามอำเภอใจ
ไม่มีใครจะเอาใจใส่ในความเห็นของผู้น้อยซึ่งแม้ว่าจะมีเหตุผลควร
เชื่อถือก็ตาม พวกผู้ใหญ่มักจะถือเสียว่าความเห็นของผู้น้อยนั้นจะ
ดีหรือไม่ดีไม่สำคัญ หากสำคัญอยู่ที่ว่าจะถูกใจท่านหรือไม่ เมื่อ
เป็นเช่นนี้ พวกผู้น้อยซึ่งอาจมีสติปัญญาดี ๆ ก็เกิดความท้อถอยไม่
อยากแสดงความคิดเห็นทั้ง ๆ ที่เชื่อแน่ว่าจะมีประโยชน์ต่อ
บ้านเมือง และเมื่อการบริหารราชการบ้านเมืองดำเนินไปตาม
ความเห็นของผู้ใหญ่ไม่กี่คน ซึ่งถ้าท่านเหล่านั้นมีความคิดเห็น
อย่างเก่า ๆ และแคบ ๆ ด้วยแล้ว ก็อาจชักนำไปบ้านเมืองไป
สู่ความเสื่อมและความล่มจมได้ง่าย"⁴

³ประยูร ภมรมนตรี. ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
บรรณกิจเทรดดิ้ง, 2518) หน้า 101.

⁴กุหลาบ สายประดิษฐ์. เบื้องหลังการปฏิวัติ 2475. (กรุงเทพมหานคร, 2518)
หน้า 55-56

น.ต. หลวงศุภชลาศัย

น.ต. หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์

3. ฝ่ายพลเรือน

หลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) หัวหน้า

นายสงวน ตูลารักษ์

นายซิม วีระไวทยะ

นายติเรก ชัยนาม

นายวิเชียร สุวรรณทัต

นายสงวน ทองประเสริฐ

นายบุญล้อม พึ่งสุนทร

หลวงนฤเบศรมานิต

ดร. ประจวบ บุนนาค

ม.ล. อุดม สนิทวงศ์

นายจรูญ สืบแสง

นายเส็ง ศรีสมวงศ์

นายวิลาศ ไสอานนท์

หลวงเดชชาติวงศ์ราวีวัฒน์

หลวงสุนทรเทพหัตถินทร์

หลวงอรุณสารประสิทธิ์

นายประยูร ภมรมนตรี

ดร. ตั้ว พลาอนุกรม

นายทวี บุญยเกต

นายควง อภัยวงศ์

เมื่อคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน ยึดอำนาจรัฐจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าได้สำเร็จแล้ว ก็จัดตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่ซึ่งคณะรัฐบาลชุดนี้เรียกกันสมัยนั้นว่า เป็นคณะกรรมการราษฎร อันเป็นคณะบุคคลที่มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินตามพระราชบัญญัติธรรมนูญปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 ซึ่งประกอบด้วยบุคคลดังต่อไปนี้ 10

1) พระยามโนปกรณนิติธาดา	ประธานกรรมการราษฎร
2) พล.ร.ต. พระยาปรีชาชลยุทธ	กรรมการราษฎร
3) พระศรีวิศาลวาจา	"
4) นาย พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา	"
5) นาย พ.อ. พระยาทรงสุรเดช	"
6) นาย พ.อ. พระยาฤทธิอัคเนย์	"
7) พระยาประมวลิวิชาพูล	"
8) นาย พ.ท. พระประศาสน์พิทยายุทธ	"
9) นาย พ.ต. หลวงพิบูลสงคราม	"
10) นาย น.ต. หลวงสินธุสงครามชัย	"
11) อำมาตย์ตรี หลวงประดิษฐ์มนูธรรม	"
12) รองอำมาตย์เอก หลวง เวชสทกรณ์	"
13) รองอำมาตย์เอก นายตัว พลานุกรม	"
14) รองอำมาตย์เอก นาย ประยูร ภมรมนตรี	"
15) นาย แพบ พหลโยธิน	"

คณะรัฐบาลในนามคณะกรรมการราษฎร ได้บริหารราชการแผ่นดินหลังจากยึดอำนาจหรือทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จนถึงวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 อันเป็นวันที่มีรัฐธรรมนูญใช้เป็นครั้งแรกของประเทศไทย คณะรัฐบาลชุดนี้ก็สิ้นสุดลง

---

10 มนูญ บริสุทธี. เรื่องคณะรัฐมนตรี. (พระนคร : สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2508) หน้า 118-119.

หลังจากนั้นประเทศไทยก็มีคณะรัฐบาลตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2475 โดยมีประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้ง พระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรี ดังนี้¹¹

1) พระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีกระทรวงคลัง
มหาสมบัติ

- 2) พระยาตรีวิศาลวาจา เป็นรัฐมนตรีต่างประเทศ
- 3) พลเรือโทพระยาราชวังสัน เป็นรัฐมนตรีกลาโหม
- 4) เจ้าพระยาวางศานุประพันธ์ เป็นรัฐมนตรีพาณิชย์การ
- 5) เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เป็นรัฐมนตรีธรรมการ
- 6) พระยาจำแลนยาบตีศรีบริบาล เป็นรัฐมนตรีมหาดไทย
- 7) พระยาเทพวิฑูรพหุศรตาบดี เป็นรัฐมนตรียุติธรรม
- 8) พล.ร.ต.พระยาปรีชาชลยุทธ เป็นรัฐมนตรี
- 9) พ.อ.พระยาทรงสุรเดช "
- 10) พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา "
- 11) พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์ "
- 12) พระยาประมวลวิชาพูล "
- 13) พ.ท.ประศาสน์พิทยายุทธ "
- 14) หลวงประดิษฐมนูธรรม "
- 15) น.ต.หลวงสินธุสงครามชัย "
- 16) พ.ต.หลวงพิบูลสงคราม "
- 17) หลวงเดชสหกรณ์ "
- 18) นายประยูร ภมรมนตรี "
- 19) นายแนบ พหลโยธิน "
- 20) นายด้วง พลานุกรม "

เราจะเห็นได้ว่ารายชื่อของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีปรากฏอยู่ที่ผู้ร่วมก่อการ
คณะกรรมาการราษฎร และคณะรัฐมนตรี หลังจากใช้รัฐธรรมนูญใช้แล้วอันเป็นตำแหน่งทางการเมือง
เมืองและยังได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรองผู้บังคับการทหารปืนใหญ่ อันเป็นตำแหน่ง
ข้าราชการประจำ ซึ่งทั้งสองตำแหน่งถือว่าเป็นทรัพยากรทางการเมืองที่สามารถทำให้เขามี
อำนาจทางการเมืองได้

การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามมีตำแหน่งดังกล่าวข้างต้นนั้น เพราะเขามีบทบาททาง
การเมืองในขณะนั้นอย่างสำคัญ นั่นคือ เริ่มตั้งแต่ร่วมกันกับนักเรียนไทยในกรุงปารีส เพื่อเปลี่ยนแปลง
การปกครอง เมื่อทำการปฏิบัติการยึดอำนาจจากรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
เขาเป็นกำลังสำคัญ โดยเป็นผู้นำกลุ่มทหารหนุ่มของกองทัพที่เข้าควบคุมกรมพระนครสวรรค์ฯ
มาเป็นองค์ประกัน และยังเป็นตัวประสานการปฏิบัติการกับฝ่ายทหารเรืออีกด้วย ซึ่งบทบาทและ
การได้รับตำแหน่งทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามดังกล่าวนับได้ว่าเป็นพื้นฐานใน
การมีอำนาจ อำนาจและสร้างอำนาจทางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงครามต่อไป¹²
ซึ่งจะกล่าวในบทต่อ ๆ ไป โดยพยายามอธิบายให้เห็นถึงการสร้างอำนาจทางการเมืองด้วย
การสร้างทรัพยากรทางอำนาจการเมืองด้านต่าง ๆ ตามที่กล่าวไว้ในส่วนของแนวการ
เคราะห์ที่ก่อนหน้านี้แล้ว

¹¹ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 49 (21 ธันวาคม 2475), หน้า 574.

¹²อดุลย์ กอวัฒนา, "การลาออกของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อ 24
กรกฎาคม 2478", วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ.2518, หน้า 16.

บทที่ 3

การควบคุมกำลังทหาร : ใช้กองทัพเป็นฐานอำนาจทางการเมือง

ความนำ

กำลังทหารเป็นฐานอำนาจหรือทรัพยากรทางการเมืองที่สำคัญมาก ผู้นำทางการเมือง โดยเฉพาะในสังคมล่าหลังหรือกำลังพัฒนา หากปราศจากการใช้กำลังกองทัพให้การสนับสนุนแล้วยากนักที่อยู่ตำแหน่งทางการเมืองได้ และการที่ผู้นำทางการเมืองคนใดจะได้รับการสนับสนุนจากกองทัพหรือกำลังทหารได้นั้นต้องสามารถควบคุมกำลังกองทัพให้ได้ ซึ่งการควบคุมกองทัพนั้นในอดีตผู้นำไทยมีแบบแผนการควบคุม แบบแผนการใช้กองทัพเป็นทรัพยากรอำนาจทางการเมืองนี้เคยมีมาแล้วตั้งแต่อดีต ขอยกตัวอย่าง เช่น พระเจ้ากรุงธนบุรี ในช่วงก่อนปราบดาภิเษกนั้น ทหารอยู่ภายใต้การควบคุมของพระองค์โดยตรง ทำให้การบังคับบัญชาการรบหรือการใช้กำลังทหารจากพระองค์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ครั้นเมื่อปราบดาภิเษกแล้ว พระองค์ทรงมีพระราชภารกิจการบริหารราชการแผ่นดินหลายด้าน จึงทรงมอบการทหารให้อยู่ในมือของขุนนางสองพี่น้องคือ พระยาจักรี กับพระยาสุรสีห์นาท ผลของการควบคุมกำลังกองทัพดังกล่าวจึงทำให้สองขุนนางดังกล่าวมีอำนาจทางการเมืองในเวลาต่อมา

สมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กำลังกองทัพอยู่ภายใต้การควบคุมของสมเด็จพระราชาอนุชา และขุนนางที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัย ในรัชสมัยรัชกาลนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปลายรัชกาลปรากฏว่า มีความขัดแย้งระหว่างพระองค์กับสมเด็จพระราชาอนุชา ซึ่งความขัดแย้งนี้สะท้อนออกมาว่าผู้ควบคุมกำลังอำนาจมาก ย่อมมีโอกาสที่จะทำทลายเพื่อเป้าหมายทางการเมืองเสมอ อย่างไรก็ตามความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้ยุติลงได้ เพราะรัชกาลที่ 1 ทรงมีทั้งทรัพยากรทางการเมืองอื่น ๆ ที่สามารถหยิบยกมาใช้แก้ปัญหาก็ได้ กล่าวคือ ทรงมีพระพี่นางเธอซึ่งทรงเป็นผู้ที่ทั้งรัชกาลที่ 1 และสมเด็จพระราชาอนุชาทรงเกรงพระทัยมากมาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยความสงบจึงเกิดขึ้น

ตัวอย่างการควบคุมกำลังกองทัพในสมัยใกล้ ๆ ของจอมพล ป.พิบูลสงคราม มีอำนาจทางการเมือง ซึ่งแบบแผนการควบคุมกำลังทหารยังคงเป็นไปเช่นเดิมคือกษัตริย์ พระราชวงศ์ และขุนนางที่ไว้วางพระราชหฤทัยเป็นผู้ควบคุมดูแล เช่น สมัยรัชกาลที่ 5 ทหารอยู่ในการควบคุมดูแลและรับผิดชอบของเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี และกรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช หรือในสมัยรัชกาลที่ 6 อยู่ภายใต้ความดูแลและรับผิดชอบของเจ้าพระยาบดินทร์เดชาอนุชิต (ม.ร.ว.อรุณจักรกุล) กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ และกรมหลวงพระนครสวรรค์พินิต เป็นต้น¹ และในสมัยรัชกาลที่ 7 กำลังทหารก็อยู่ภายใต้การควบคุมของพระองค์ พระราชวงศ์ และขุนนาง แต่ขุนนางส่วนหนึ่ง (คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือกลุ่มผู้มีอำนาจ) ใช้กำลังทหารเพื่อการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง โดยการแย่งชิงหรือยึดอำนาจจากรัชกาลที่ 7 ซึ่งการยึดอำนาจครั้งนั้นตั้งได้กสแล้วว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้นำกำลังเข้าไปควบคุมองค์กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ซึ่งเป็นพระราชวงศ์ที่ทรงมีกำลังทหารอยู่ภายใต้การควบคุมบังคับบัญชา อันถือได้ว่ากลุ่มผู้ก่อการปฏิวัติการเพื่อมิให้อีกฝ่ายหนึ่งสามารถนำกำลังทหารมาต่อต้านได้ และแม้ว่ากำลังทหารของรัชกาลที่ 7 จะอยู่ในวิสัยที่จะนำมาใช้ได้ แต่ก็ไม่มีใครมีความแน่ใจว่าจะใช้ได้โดยมีประสิทธิภาพหรือไม่² ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าไม่ต้องการให้เกิดความรุนแรงทางการเมือง อันเป็นคตินิยมของคนไทยโดยทั่วไป หรืออาจเป็นด้วยความที่ไม่เคยมีเหตุการณ์เช่นนี้มาก่อน จึงทำให้ไม่มีแนวทางในการนำกำลังทหารเพื่อต้านกำลังทหารที่เข้ามายึดอำนาจการปกครอง ซึ่งตรงนี้แตกต่างจากครั้งหลัง ๆ มา เช่นกรณีแรกคือ กบฏบวรเดชและกบฏหลาย ๆ ครั้งต่อมา ปรากฏชัดว่ามีการนำกำลังทหารเพื่อต้านกำลังทหาร

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่ากำลังทหารเป็นทรัพยากรอำนาจทางการเมืองที่สำคัญ ซึ่งผู้นำทางการเมืองจำเป็นต้องแสวงหา

¹สุจิต บุญบงการ, "อำนาจทางการเมืองของผู้บริหารไทยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจอมพล ป.พิบูลสงคราม กับจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์", ใน รักเมืองไทย. สมบัติ จันทรวงศ์ และ รังสรร ธนะพรพันธ์ (บรรณาธิการ), (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2519), หน้า 93.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 93.

ในบทนี้ เพื่อความเข้าใจต่อการสร้างอำนาจ โดยการใช้อำนาจเป็นทรัพยากรทางอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงเริ่มต้นเสนอรายงานจากการได้รับเลื่อนยศเปลี่ยนตำแหน่งทางการเมือง (รวมทั้งการเมืองด้วย) เพื่อสะท้อนให้เห็นเส้นทางการเดินเข้าไปควบคุมกำลังกองทัพเพื่อสร้างคะแนนนิยมให้กับตัวจอมพล ป. จากกองทัพ ซึ่งเป็นการกระทำเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากกองทัพ หลังจากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้าไปดำเนินการควบคุมกองทัพอย่างไร

ความก้าวหน้าที่เห็นที่ราชการ : เส้นทางสู่ผู้คุมอำนาจในกองทัพ

ดูเหมือนว่านายกรัฐมนตรียของประเทศไทยที่มาจากลูกชาวบ้านธรรมดา (ชาวสวน) อย่างจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น ตั้งแต่วัยเด็กท่านเป็นคนที่มีความเฉลียวฉลาด ดังเห็นได้จาก พลโท ประยูร ภมรมนตรี³ ได้พูดถึง จอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อสมัยเรียนร่วมชั้นนักเรียนโรงเรียนนายร้อยว่า เป็นคนละมุนละไมมีปฏิภาณเขว้ไฉว ไหวพริบดียิ่ง ฉลาดเรียนเก่ง สอบได้ที่ 1 ที่ 2 อยู่เสมอ พูดจามีความคมคาย ชอบสนุก ชนเจียบ ๆ ชนเอาเรื่องตอนสอบไล่ออกเป็นนายทหารปี่สุดท้าย ตกแต่มีความประพฤติ และหลังจากจบเป็นนายร้อยตรี เพียง 4 ปี เขาก็เข้าโรงเรียนเสนาธิการทหาร ซึ่งมียศเป็นร้อยโท นับว่าเป็นผู้มีความก้าวหน้าเร็วมาก

จากการที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เข้าศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารและสอบไล่ได้ที่ 1 ของหลักสูตรนี้เองที่เป็นจุดหักเหชีวิตอันสำคัญจุดหนึ่ง นั่นคือผู้ที่สอบไล่ได้ที่ 1 ทางราชการจะส่งให้ไปศึกษา ณ ต่างประเทศ ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม ท่านก็ได้ไปศึกษา

---

³ ประยูร ภมรมนตรี, ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า. (พระนคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2518), หน้า 22.

วิชาทหารปืนใหญ่ที่ประเทศฝรั่งเศส เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2467⁴ อันเป็นแหล่งที่ไปได้แนวความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองกลับมาทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยจนสำเร็จ

ขณะที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้าร่วมยึดอำนาจการปกครองจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น เขามียศเป็นเพียงพันตรีเท่านั้น ซึ่งสุจิต บุญบงการ กล่าวว่าเขายังเป็นทหารเด็ก ๆ คนหนึ่งเท่านั้น⁵

แม้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นทหารที่ยังไม่มีอาวุโสมากนัก แต่เขาก็มีบทบาททางการเมืองและการทหารเด่นมาก กล่าวคือตั้งกล่าวแล้วว่าการยึดอำนาจนั้น เขาร่วมวางแผนและใช้กำลังทหารออกปฏิบัติการณ์และทำการควบคุมบุคคลสำคัญของฝ่ายรัฐบาลไว้ และเมื่อยึดอำนาจการปกครองได้สำเร็จแล้ว เขาก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อันเป็นตำแหน่งที่กลายเป็นทรัพยากรอำนาจทางการเมืองที่สำคัญ

การก้าวเข้ามามีบทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม อย่างเด่นชัดในช่วงหลังการยึดอำนาจแล้วนั้น ไม่ใช่เป็นการก้าวมาจากความไม่มีอะไรเป็นทรัพยากรทางอำนาจรองรับเลย หากเราย้อนกลับไปดูบทบาทของเขาก่อน พ.ศ. 2475 แล้ว จะเห็นว่าหลังจากเขากลับจากฝรั่งเศสแล้ว แม้ว่าเขาจะไม่ได้ดำรงตำแหน่งที่ควบคุมกำลังของกองทัพ แต่ก็ได้ไปเป็นอาจารย์สอนในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกนั้น เป็นโอกาสที่เขาได้เผยแพร่แนวความคิดทางการเมืองในระดับหนึ่ง ซึ่งเห็นได้จากการสอนหนังสือ และเขียนตราด้านการทหารปืนใหญ่⁶ ซึ่งครั้งนี้ถือว่าได้มีการสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจและชื่อเสียง

4 อนันต์ พิบูลสงคราม, จอมพล ป. พิบูลสงคราม. เล่ม 1 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มนตรี, 2518), หน้า 46.

5 สุจิต บุญบงการ, "อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย : การศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์," หน้า 93.

6 อนันต์ พิบูลสงคราม, จอมพล ป. พิบูลสงคราม. เล่ม 1, หน้า 49 - 52.

กับหน่วยงานทหารอื่น ๆ⁷ อันเป็นที่มาแห่งความร่วมมือในระยะต่อมา

หลังจากจอมพล ป.พิบูลสงคราม มีตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าวแล้ว เขายังได้รับตำแหน่งทางการทหารที่สำคัญเพราะว่าเป็นตำแหน่งที่คุมกำลัง นั่นคือ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรองผู้บังคับการทหารปืนใหญ่ โดยในขณะนั้นมี พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา เป็นผู้บัญชาการทหารบก พ.อ. พระยาทรงสุรเดช เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก และ พ.อ. พระยาฤทธิอัคเนย์ เป็นผู้บังคับการทหารปืนใหญ่⁸ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ร่วมก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และร่วมคณะรัฐบาลเดียวกันกับจอมพล ป.พิบูลสงคราม

พ.ท. หลวงพิบูลสงคราม (ซึ่งเป็นยศของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในขณะนั้น) ได้ร่วมบริหารประเทศกับรัฐบาลคณะพระยามโนปกรณนิติธาดา ตั้งแต่แรกตั้งคณะรัฐบาลหลังการยึดอำนาจจนถึงราวเดือนเมษายน พ.ศ. 2476 ก็เกิดความขัดแย้งกันระหว่างคณะรัฐมนตรีขึ้น บ่อเกิดของความขัดแย้งคือโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งความขัดแย้งนี้ได้นำไปสู่การปิดสภา⁹ เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2476

⁷ สุจิต บุญขงการ, "อำนาจทางการเมืองของผู้ทหารไทย : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง จอมพล ป.พิบูลสงคราม กับจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์," หน้า 96.

⁸ สุรพันธุ์ บุญमानพ, "การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของหลวงพิบูลสงคราม : ศึกษาเฉพาะกรณีการกวาดล้างปรักษ์ทางการเมือง ในปี พ.ศ. 2481," วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521, หน้า 44.

⁹ เหตุผลที่ฝ่ายรัฐบาลไม่เห็นด้วย โปรดดูจาก ธรรมศักดิ์ พวงพิศ, การเมืองไทย : ความเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบัน. ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530, หน้า 285.

ความแตกแยกอันเนื่องจากเค้าโครงทางเศรษฐกิจที่เสนอโดย นายปรีดี พนมยงค์ นั้น
นำไปสู่การแบ่งเป็นฝ่าย 10

ความขัดแย้งในเค้าโครงทางเศรษฐกิจนี้้นำไปสู่การปิดสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 1
เมษายน พ.ศ. 2476 โดยมีพระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรีขณะนั้น ซึ่งทำกลางการ
แตกแยกของคณะราษฎรอันเป็นกลุ่มผู้ร่วมก่อการการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งในความขัด
แย้งนี้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้อาศัยสถานการณ์โดยดึงเอาพระยาพหลพลพยุหเสนา เข้ามา
เป็นฝ่ายตน กล่าวคือ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้สนับสนุนให้ พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนา
เป็นหัวหน้ากลุ่มทหารรัฐประหารช่วงชิงอำนาจทางการเมืองมาเป็นฝ่ายของตน เมื่อวันที่ 20
มิถุนายน พ.ศ. 2476 การยึดอำนาจครั้งนี้ฝ่าย พ.อ.พระยามโนปกรณนิติธาดา ลาออกจาก
ตำแหน่ง ซึ่งถือเป็นการรัฐประหารเงียบเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทย เป็นการ
ใช้กำลังทหารเพื่อผลทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่เด่นชัดมาก เพราะหลังจาก
รัฐประหารครั้งนี้แล้ว นอกจากบุคคลที่เคยมีความขัดแย้งหรือเป็นศัตรูทางการเมืองกับจอมพล ป.
พิบูลสงคราม ได้แก่ พ.อ.พระยาทรงสุรเดช พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์ และ พ.ท.พระประศาสน์
พิทยายุทธ ไม่ได้ร่วมคณะรัฐบาลแล้ว บุคคลเหล่านี้ยังถูกถอนอำนาจทางการเมืองและยังถูก
บังคับให้ออกนอกประเทศในเวลาต่อมาอีกด้วย ดังนั้นคนที่ เป็นศัตรูของจอมพล ป.พิบูลสงคราม
ถูกกำจัดออกไปนี้ทำให้บทบาททางการเมืองและการทหารของเขา ยิ่งเด่นชัดมากยิ่งขึ้น

การก้าวเข้ามามีบทบาททางการเมืองที่เด่นชัดอีกก้าวหนึ่งของจอมพล ป.พิบูลสงคราม
คือหลังจากที่เขาเป็นผู้นำในการปราบกบฏบวรเดช เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 สำเร็จแล้ว
เขาได้ดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ใน พ.ศ. 2477¹⁰

รัฐบาลของ พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนา บริหารประเทศหลังยึดอำนาจ เมื่อ พ.ศ.
2476 แล้ว ประสมบรมสูมทางการเมืองอย่างน้อย 3 ครั้ง¹¹ ซึ่งครั้งที่สามเป็นเหตุทำให้

10 วิภา มโนพิภิมกษ์, "ความขัดแย้งภายในคณะราษฎร," วิทยานพนธ์ อักษรศาสตร์
มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520, หน้า 67-68.

11 รอง ศยามานนท์, ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ. (กรุงเทพมหานคร :
ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 91.

รัฐบาลลาออกและเป็นเหตุให้ พ.อ.พระยาพระหลพลพยุหเสนา ยุติบทบาททางการเมืองของตนเองอย่างสิ้นเชิง ส่วนผู้ที่ก้าวขึ้นมาแทนคือ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งถูกเสนอชื่อให้เป็นนายกรัฐมนตรี (ขณะนั้นได้เลื่อนยศจาก พ.อ. เป็น พล.ตรี) และดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 และในรัฐบาลชุดนี้ เขายังดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และต่อมาเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2482 เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศ ได้ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ท้าให้ตำแหน่งนี้ว่างลง จอมพล ป. จึงเข้าไปดำรงตำแหน่งแทน¹² ด้วยบทบาทเช่นนี้ถึงมีบางคนกล่าวว่า "พิบูลได้ควบคุมรัฐบาลได้อย่างเต็มที่ ในทางปฏิบัติเขาไม่มีฝ่ายค้านภายในประเทศ"¹³ ซึ่งนั่นคือ การปูพื้นฐานทางการเมือง เพื่อความมั่นคงแห่งอำนาจทางการเมืองของเขาในเวลาต่อมา

การควบคุมกองทัพบก

ผู้วิจัยได้กล่าวแล้วว่า จอมพล ป.พิบูลสงคราม มีความก้าวหน้าในหน้าที่ราชการอย่างรวดเร็ว นั่นคือ เขาก้าวจากนายทหารยศนายพัน เป็นนายพลด้วยระยะเวลาอันสั้นมาก และนอกจากการได้เลื่อนยศตำแหน่งทางทหารอย่างรวดเร็วแล้ว เขายังได้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและทางทหารที่สำคัญอันถือ เป็นฐานอำนาจอีกด้วย

---

¹² ณรงค์ พวงพิศ, การเมืองไทย : ความเปลี่ยนแปลงจากอดีต สู่ปัจจุบัน.

หน้า 290 - 291.

¹³ Donald E. Neuchterlin, Thailand and the Struggle for Southeast Asia. (New York : Cornell University Press, 1965), p.45.

จุดสำคัญที่ทำให้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ก้าวมามีบทบาทในกองทัพคือ หลังจากเขา เป็นผู้นำการปราบกบฏบวรเดช เมื่อตุลาคม พ.ศ.2476 ซึ่งผลงานนี้สร้างความโดดเด่นทางการทหารแก่เขาเป็นอันมาก จนได้รับเลื่อนยศจากพันโท เป็นพันเอก แห่งกองทัพบก และต่อมาในวันที่ 15 กันยายน พ.ศ.2477 เขาได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม จากการดำรงตำแหน่งเช่นนี้ ทำให้เขามีบทบาททางการทหารครอบคลุมไปยังกองทัพเรือและ กองทัพอากาศ ดังเห็นได้จากการที่เขาได้รับพระราชทานยศเป็น นาวาเอก ในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2478 และเป็นนาวาอากาศเอกในวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ.2479 ตามลำดับ ซึ่งการที่เขาได้รับพระราชทานยศดังกล่าวนี้นอกจากจะเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นผู้ที่มีบารมีเหนือกองทัพไทยในเวลานั้น ทั้งสามเหล่าทัพแล้ว ยังเป็นครั้งแรก หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ พ.ศ. 2475 ที่นายทหารได้รับพระราชทานยศทั้ง สามเหล่าทัพพร้อมกัน ¹⁴

ขณะที่มียศเป็นนายพันเอกนั้น จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ดำรงตำแหน่งการทางทหาร และการเมืองดังนี้คือ 4 เมษายน พ.ศ.2477 เป็นรองผู้บัญชาการทหารบก, 26 เมษายน พ.ศ.2477 เป็นรองผู้บัญชาการทหารบก และรักษาการแทนปลัดกระทรวงกลาโหม, 25 กันยายน พ.ศ.2477 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม, 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2478 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและรองผู้บัญชาการทหารบก, ปี พ.ศ.2481 เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และผู้บัญชาการทหารบก, ปี พ.ศ.2482 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และได้เลื่อนยศเป็นพลตรีในปีนี้ ด้วย, ปี พ.ศ.2483 เป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด และปี พ.ศ.2484 ได้เลื่อนยศเป็น จอมพล จากการที่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้เข้าไปเป็นผู้นำกองทัพด้วยการดำรงตำแหน่ง ระดับสูงนั้น เขาได้มีโอกาสเข้าไปวางแผนปรับปรุงกองทัพทั้งสามเหล่าทัพในหลาย ๆ ด้าน

14 อนันต์ พิบูลสงคราม, จอมพล ป.พิบูลสงคราม. เล่ม 1, หน้า 250.

การปรับปรุงกองทัพบก

อันที่จริงแล้วแนวความคิดในการปรับปรุงกองทัพบกของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้เกิดขึ้นอย่างชัดเจนตั้งแต่เมื่อครั้งหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ฯ ซึ่งแนวการปรับปรุงกองทัพของเขา นั้นขัดแย้งกับแนวของพระยาทรงสุรเดช ซึ่งเป็นผู้นำกองทัพระดับสูงในขณะนั้น

แม้ว่าจอมพล ป.พิบูลสงคราม ไม่สามารถนำแนวคิดการปรับปรุงกองทัพของเขา มาปฏิบัติได้ เพราะเหตุที่แนวคิดของเขาไม่สอดคล้องกับพระยาทรงสุรเดชดังกล่าว ต่อมาเมื่อเขาได้ก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำกองทัพแล้ว เขาได้เข้าไปปรับปรุงกองทัพหลายประการด้วยกัน ซึ่งการปรับปรุงนี้คือการสร้างความเจริญก้าวหน้าหรือการสร้างกองทัพให้ทันสมัย ซึ่งย่อมนำความนิยมมาสู่ตัวผู้ทำการปรับปรุงอย่างแน่นอน นั่นคือทหารในกองทัพยอมมาให้การสนับสนุนผู้นำที่นำกองทัพมีความเจริญก้าวหน้าอย่างจอมพล ป.พิบูลสงคราม

ในส่วนของการปรับปรุงกองทัพบกนี้ เห็นจากการที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ดำเนินการก่อตั้งโรงเรียนเทคนิคทหารบกขึ้นในปี พ.ศ. 2477 โดยกำหนดหลักสูตรของโรงเรียนไว้ 5 ปี สำหรับผู้ที่สำเร็จจากโรงเรียนนี้ เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในทางทหารและทางเทคนิค¹⁵

มีการก่อตั้งโรงเรียนแพทย์ทหารบกขึ้น เพื่อให้มีทหารแพทย์ที่สามารถใช้ได้ในสถานการณ์สงครามอย่างมีประสิทธิภาพ และยังได้ตั้งกรมเชื้อเพลิง เพื่อให้มีโรงกลั่นน้ำมัน ส่วนด้านยุทธโธปกรณ์ที่ทันสมัยนั้นได้ซื้อจากเยอรมัน สวีเดน และอิตาลี¹⁶

การปรับปรุงกองทัพบกนอกจากตั้งหน่วยงานขึ้นมาใหม่แล้ว จอมพล ป.พิบูลสงคราม ยังได้ทำการพัฒนาบุคลากรของกองทัพ ให้มีความสามารถก้าวหน้าไปพร้อม ๆ กับองค์กรด้วย โดยการส่งนายทหารไปศึกษาและดูงาน ณ ต่างประเทศซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ใช้เพื่อดำเนินการให้ทหารนิยมตนเอง และการทำงานที่จะได้รับความนิยมอันเป็นที่มาของการสนับสนุน

15 ประยูร ภมรมนตรี, ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า. หน้า 343.

16 เรื่องเดียวกัน, หน้า 344.

จากทหารนั้นวิธีการที่ดีที่สุดเพื่อบรรลุเป้าหมายนี้คือ การส่งคนที่เป็นฝ่ายของคนอยู่แล้ว ไปศึกษาวิชาการที่สำคัญ ๆ เพื่อจะได้กลับมาทำงานให้ และให้การสนับสนุนตนเองต่อไป เช่น ได้ส่งนายพันตรี (ยศในขณะนั้น) ประยูร ภมรมนตรี ไปศึกษาดูงานในวิชาทหารที่ประเทศเยอรมันเป็นเวลา 12 เดือน¹⁷

เมื่อนายพันตรี ประยูร ภมรมนตรี กลับจากการไปศึกษาดูงานจากเยอรมันแล้ว ได้มาทำงานอันเป็นงานที่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ตั้งใจให้ไปศึกษาจากเยอรมัน คืองานด้านยุทธวิธี จอมพล ป.พิบูลสงครามหวังว่าเขาวงชนเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า หากเขาได้เขาวงชนเป็นฐานแล้วน่าจะกลายเป็นทรัพยากรทางอำนาจอันสำคัญ

ในปี พ.ศ. 2478 จอมพล ป.พิบูลสงคราม ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ก็ได้จัดตั้งกรมยุทธวิธีขึ้น โดยให้นายพันตรี ประยูร ภมรมนตรี เป็นเจ้ากรมให้กรมนี้มีหน้าที่ฝึกวิชาทหารให้แก่เขาวงชน ซึ่งได้ร่วมมือกับมหาวิทยาลัย (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) และกระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาธิการ) เพื่อเปิดรับนิสิตนักศึกษาอันเป็นเขาวงชนเข้ามารับการฝึก ซึ่งเป็นการดำเนินการทางการทหารที่ก้าวลึกลงไปสู่เขาวงชนอันเป็นฐานอำนาจจำนวนมาก และส่งผลในระยะยาวนั้นเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าคนอย่าง จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นผู้วางแผนการดีเพื่อใช้เขาวงชนเป็นฐานอำนาจทางการเมืองของตนได้อย่างดี ดังเห็นจากคำแถลงการณ์ของเขา เมื่อครั้งเป็นประธานการฝึกวิชาทหารแก่ยุทธวิธีของกระทรวงกลาโหมว่า

"การที่ข้าพเจ้าตั้งยุทธวิธีขึ้น เพื่ออบรมให้เขาวงชนนั้นก็โดยหวังว่าในยามศึกสงครามจะได้ให้เขาวงชนเหล่านี้เป็นกำลังช่วยป้องกันบ้านเมืองที่รักยิ่งของเรา... ในเวลานี้เรามีทหารทั้งประจำการ และกองหนุนเป็นจำนวนมาก ถึงล้านคนเศษ ในเวลาศึกสงครามประเทศไทยก็จะมีกำลังกองทัพถึง 1 ล้านคน พร้อมกับอาวุธที่ทันสมัย กำลังกองทัพกล้านคนนี้ ข้าพเจ้า เชื่ออย่างแน่นอนว่า

17 หนังสือพิมพ์ศรีกรุง. ฉบับประจำวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2479.

เพียงพอจะรักษาชาติบ้านเมืองไว้ได้ชั่วบุตรหลาน ไม่มีใครกล้าจะมารังแกเรา
ได้อย่างแต่ก่อนนั้นทีเดียว เรามีกำลังใจไม่กล้าแข็งเท่าบรรพบุรุษของเรา
เพราะเราอยู่กับอย่างแสนสบาย วางศึกสงครามมาเสียช้านาน ถึงจะเสีย
ดินแดนไปบ้างก็เป็นโดยง่าย แผลแห่งความทรงจำของทั้งชาติไม่ยั่งยืนเท่าใด
พอเสร็จสิ้นเหตุการณ์เราก็เข้าอนานิคม...ยุวชนพยายามจะตั้งรากฐานให้แก่
ชาติไทยก่อให้เกิดขึ้นสยามใหม่ สยามใหม่ต้องการศีลธรรม วัฒนธรรม เอกราช
และความมั่นคง" 18

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า จอมพล ป.พิบูลสงคราม ทั้งในฐานะผู้บัญชาการทหารบก รัฐ
มนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม นายกรัฐมนตรี อันเป็นตำแหน่งที่ได้มาโดยความสามารถในหน้า
ที่ทางการทหารและการเมืองของเขา และเมื่อเขาได้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวซึ่งในตัวของเขา
ตำแหน่งเองก็เป็นทรัพยากรทางอำนาจ เพราะว่า จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ใช้ตำแหน่ง
เหล่านี้เป็นพลังอันที่จะจัดตั้งกองทัพภาคีสี่ขนาดใหญ่ และเพิ่มคุณภาพขึ้นซึ่งเป็นกระบวนการ
การกระทำที่เขาเพื่อให้เกิดการสนับสนุนจากเหล่าทหารในกองทัพ และการสนับสนุนจากกอง
ทัพที่พลังอำนาจสูงนั้น ย่อมส่งผลให้อำนาจทางการเมืองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม มากตาม
ไปด้วยและการสร้างความนิยมนี้เขาไม่เพียงแต่สร้างกับบรรดาทหารในกองทัพเท่านั้น แต่เขา
ยังขยายไปสู่เยาวชน อันเป็นกำลังจำนวนมากและเป็นคนรุ่นใหม่ ซึ่งจะก้าวเข้ามาเป็นกำลัง
ของชาติในอนาคตอีกด้วย และการที่เยาวชนซึ่งได้รับการปลูกฝังลัทธิทหาร เช่นนี้ย่อมส่งผลดีต่อ
ตัวจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งยุวชนทหารในเวลาต่อมาอีกด้วย

การปรับปรุงกองทัพเรือ

ในส่วนของกองทัพเรือนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมได้เข้าไปปรับปรุงและพัฒนากองทัพเรือทั้งในด้านการก่อตั้งหน่วยงานใหม่ และพัฒนากำลังคน และอาวุธยุทธโธปกรณ์ ซึ่งการพัฒนาและปรับปรุงกองทัพเรือนี้มี นาวาเอก หลวงสินธุ์สงครามชัย เป็นผู้บัญชาการทหารเรือขณะนั้นให้ความร่วมมือ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม เห็นความสำคัญของหน่วยงานที่จะพัฒนากำลังคนของกองทัพมากดังเห็นได้จากให้มีการจัดตั้งกรมนาวิกโยธินขึ้นที่ทุ่งไก่เตี้ย สัตหีบ จังหวัดชลบุรี ใน พ.ศ. 2479 - 2481 เพื่อเป็นกรมผสม ซึ่งในกรมผสมนี้ได้จัดให้มีการศึกษาของนักเรียนนายเรือด้วยและเปิดสอนรุ่นแรกใน พ.ศ. 2480¹⁹

ในด้านอาวุธยุทธโธปกรณ์ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้สั่งซื้อเรือรบใหม่²⁰ เรือดำน้ำ²¹ อันเป็นการดำเนินการเพิ่มแสนยานุภาพแก่กองทัพเรือโดยตรง และผลแห่งการดำเนินการปรับปรุงกองทัพเรือของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในครั้งนี้ส่งผลให้เขาได้รับความชื่นชมมาก ดังเห็นได้จากหนังสือพิมพ์เขียนข้อความยกย่องเขาว่า

"เรือรบใหม่ 5 ลำได้เดินทางมาถึงท่าราชวรดิษฐ์ ซึ่งท่านรัฐมนตรีกลาโหม (จอมพล ป. พิบูลสงคราม) ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงในการสร้างรัฐของประเทศได้มาอยู่ และรับรองแขกทั้งหลายที่ไปในงานนั้นด้วยกัน ... เป็นพยานอันแน่นแฟ้นว่าท่านรัฐมนตรีผู้ไม่มีความรักประเทศชาติยิ่งนัก สมควรแล้วที่สิ่ง

¹⁹ ที่ระลึกในงานพระราชพระราชทานเพลิงศพ พลเรือเอก สินธุ์ กมลนาวิน. เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2519 (พระนคร : โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ, 2518), หน้า 193-194.

²⁰ หนังสือพิมพ์ศรีกรุง. ฉบับประจำวันที่ 2 กันยายน 2480.

²¹ The Bangkok Times. 29 June 1938.

ศักดิ์สิทธิ์ในสากลโลกได้บันดาลให้ท่านเกิดเป็นคนไทย และเป็นผู้นำชาติด้วยผู้หนึ่ง
สมดังภาษิตที่ว่า "กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี" 22

การปรับปรุงกองทัพอากาศ

ในส่วนของ การปรับปรุงกองทัพอากาศแม้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้ทำการปรับปรุงน้อยกว่ากองทัพบกและกองทัพเรือ แต่สิ่งที่
จอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำการปรับปรุงนั้นมีความสำคัญต่อกองทัพอากาศมาก กล่าวคือได้มีการ
ยกฐานะของกรมอากาศยานเดิมขึ้นเป็นกองทัพอากาศ เมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2480²³

นอกจากการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพอากาศข้างต้นแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงคราม
ยังได้เสริมฐานกำลังกองทัพอากาศ โดยการขยายสนามบินดอนเมืองให้สามารถรองรับเครื่องบิน
แบบใหม่ ซึ่งสามารถใช้เป็นทั้งฐานทัพและสนามบินพาณิชย์ได้ และพร้อมกันนี้ได้สร้างถนน
เชื่อมระหว่างดอนเมืองกับพระนคร เพื่อให้การคมนาคมสะดวกยิ่งขึ้นอีกด้วย

การเพิ่มฐานกำลังกองทัพอากาศนอกจากขยายสนามบินแล้ว ในสมัยจอมพล ป.
พิบูลสงคราม ยังได้มีการสั่งซื้อเครื่องบินประเภทต่าง ๆ จากสหรัฐอเมริกาจำนวนมาก 24

จากการมีเครื่องบินจำนวนมากขึ้นนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม คงต้องการให้กองทัพบิน
บนขาของตัวเองหรือพึ่งตัวเองได้ เขาต้องการให้มีและเพิ่มขีดความสามารถในการรบ
ทางอากาศให้มากขึ้น เขาจึงจัดให้มีการสร้างโรงงานซ่อมเครื่องบิน และประกอบลูกระเบิด
ขึ้นเอง²⁵

22 หนังสือพิมพ์ศรีกรุง, ฉบับประจำวันที่ 2 กันยายน 2480.

23 สุรพันธ์ บุญมานพ, "การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของหลวงพิบูลสงคราม :
ศึกษาเฉพาะกรณีการกวาดล้างบรรษัททางการเมือง ในปี พ.ศ. 2481," หน้า 139.

24 เรื่องเดียวกัน, หน้า 140.

25 เรื่องเดียวกัน, หน้า 140.

ในแง่ของการควบคุมกองทัพอากาศนี้เราจะเห็นได้ว่าจอมพล ป.พิบูลสงคราม ควบคุมในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นตำแหน่งทางการเมืองที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อทหารในกองทัพ และเข้าไปทำการปรับปรุงกองทัพให้ดีขึ้น ซึ่งย่อมเป็นที่ชื่นชอบของบรรดาทหารในกองทัพอากาศ และนั่นคือวิธีการสร้างความนิยมในตัวจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งผลที่ตามมาคือการได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายกองทัพ และการสนับสนุนที่ย่อมนำมาซึ่งการยอมทำตามจอมพล ป.พิบูลสงคราม ด้วยความเต็มใจเพราะศรัทธาในอำนาจบารมีของเขา

กองทัพอากาศภายใต้การนำของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม นอกจากการที่เขาได้สร้างการยอมรับจากทหารในกองทัพแล้ว เขายังแสดงผลงานของกองทัพให้ประชาชนยอมรับอีกด้วย ดังเห็นได้จากกระทรวงกลาโหม จัดให้มีการแสดงแสนยานุภาพกองกำลังทางอากาศขึ้น ซึ่งมีประชาชนในกรุงเทพฯ ไปร่วมกันเป็นจำนวนมากอีกด้วย 26

การควบคุมกรมตำรวจ

กำลังตำรวจเป็นกองกำลังที่มีอิทธิพลทางการเมืองอยู่ไม่น้อยเช่นกัน จอมพล ป.พิบูลสงคราม เล็งเห็นความสำคัญส่วนนี้อยู่มาก เขาจึงได้เข้ามาสร้างอิทธิพลในกรมตำรวจ

วิธีการที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เข้าไปควบคุมหรือมีอิทธิพลในกรมตำรวจมีอยู่สองวิธี คือวิธีแรกเป็นการใช้คนของตน เข้าไปดำรงตำแหน่งที่มีอำนาจในกรมตำรวจ ดังเห็นได้จากหลังจากที่เขาเข้าร่วมยึดอำนาจการปกครองจากพระยามโนปกรณนิติธาดา เมื่อ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2476 ได้และเขาก็กลายเป็นบุคคลสำคัญในคณะรัฐบาลดังกล่าวแล้วนั้น กระทรวงมหาดไทย ภายใต้รัฐบาลชุดพระยาพหลพลพยุหเสนาไม่มี พ.ต.อ.พระยาอนุสรณ์ธรรการ เป็นอธิบดีกรมตำรวจ ซึ่งกรมตำรวจสมัยนั้นมีภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการเมืองที่สำคัญคือ การรักษาความสงบและความมั่นคงของคณะรัฐบาล ซึ่งความเกี่ยวข้องของหน้าที่กรมตำรวจที่มีต่อคณะรัฐบาลดังกล่าวนี้ ทางรัฐบาลจึงได้ส่งพันตรีหลวงอดุลย์เดชจรัส (ยศในขณะนั้น) ซึ่งเป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าผู้นี้เป็น

26 อนันต์ พิบูลสงคราม, จอมพล ป.พิบูลสงคราม. เล่ม 1, หน้า 249.

เพื่อนสนิทของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้ามาเป็นรองอธิบดีกรมตำรวจ และพร้อมกันนั้นก็ได้ย้ายนายทหารจำนวนมากเข้ามาเป็นตำรวจอีกด้วย

อำนาจในการบังคับบัญชาในกรมตำรวจภายใต้สถานการณ์นี้ อำนาจแท้จริงหาได้อยู่ที่อธิบดีกรมตำรวจไม่ หากอยู่กับ พันตำรวจโท หลวงอดุลย์เดชจรัส (ยศได้เลื่อนจากพันตำรวจตรีเป็นพันตำรวจโท พร้อมกับคำสั่งให้มาเป็นรองอธิบดีกรมตำรวจ ซึ่งจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นผู้ส่งมาดำรงตำแหน่งดังกล่าว) ดังเห็นจากการเสนอหนังสือราชการที่แปลกมากคือ อธิบดีต้องเสนอต่อรองอธิบดีโดยระบุว่า "เสนอรองอธิบดีฯ เพื่อทราบ" ²⁷

พันตำรวจเอก พระยาอนุสรณ์ธุระการ ทนอยู่ในตำแหน่งอธิบดีที่ไร้อำนาจ 3 ปี (พ.ศ.2476-2479) ก็ได้ยื่นใบลาออกจากตำแหน่ง ทางกระทรวงมหาดไทยจึงแต่งตั้งให้ พันตำรวจเอกหลวงอดุลย์เดชจรัส (ยศในขณะนั้น) เป็นอธิบดีกรมตำรวจแทน เมื่อเมษายน พ.ศ.2479 และธันวาคมพ.ศ. 2480 พันตำรวจเอกหลวงอดุลย์เดชจรัสก็ได้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยอีกด้วย²⁸ ซึ่งเราเห็นได้ชัดเจนว่าจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ใช้คนสนิทของตนเข้าไปควบคุมกำลังตำรวจเพื่อใช้เป็นฐานทางการเมืองอย่างชัดเจน เพราะว่าการตำรวจมีหน้าที่รักษาความมั่นคงของรัฐบาล โดยการสอดแนมจับกุมผู้ที่เป็นปรปักษ์ทางการเมืองกับคณะรัฐบาลชุดที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ร่วมรัฐบาลอยู่ ²⁹

วิธีที่สองคือการตั้งองค์กรทำหน้าที่ด้านข่าว โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ตั้งโรงเรียนสืบราชการลับในกรมตำรวจขึ้น ทั้งนี้เพื่อต้องการให้โรงเรียนซึ่งนอกจากจะสอน

²⁷ ไทยน้อย (นามแฝง), ประสบการณ์ 34 ปี ระบอบประชาธิปไตย. (พระนคร : แพร่พิทยา, 2509), หน้า 9.

²⁸ สิริวุฒิ พงษ์พานิช, "ตำรวจกับการเมือง," วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519, หน้า 75.

²⁹ สุรพันธ์ บุญมานพ, "การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของหลวงพิบูลสงคราม : ศึกษาเฉพาะกรณีการกวาดล้างปรปักษ์ทางการเมือง ในปี พ.ศ. 2481," หน้า 150.

หลักสูตรการสืบราชการลับแล้ว ยังทำหน้าที่สืบหาข่าวความเคลื่อนไหวทางการเมืองอันเป็นอันตรายต่อรัฐบาล ทั้งจากในและนอกประเทศ หลักสูตรของโรงเรียนนี้ประกอบด้วยการสอนเรื่องการข่าว หลักการสืบสวนตามแผนยุทธศาสตร์ นอกจากนี้ยังให้พันตรี ประยูร ภมรมนตรี สอนเทคนิคการติดต่อสื่อสาร ส่งข่าว การจัดข่าวสัมพันธ์ การพรางและการปกปิดด้วย 30

สรุป

การเข้าควบคุมกองทัพของจอมพล บ. พิบูลสงคราม เพื่อใช้กองทัพเป็นฐานอำนาจทางการเมืองนั้น เขาได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในกองทัพตั้งแต่ครั้งร่วมก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว เขาได้รับตำแหน่งทางการเมือง และแสดงความสามารถทางการเมืองจนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ตำแหน่งทางการเมืองอันเป็นตำแหน่งที่เอื้ออำนวยให้เขาเข้าไปควบคุมกองทัพได้มากยิ่งขึ้นคือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และนายกรัฐมนตรี จอมพล บ. พิบูลสงคราม ได้เข้าไปมีบทบาทในการปรับปรุงกองทัพให้มีความทันสมัยและมีขนาดใหญ่ขึ้น เขามองเห็นว่ากองทัพต้องการปรับปรุง เพราะว่าเป็นอยู่กันยังเป็นกองทัพที่ล้าสมัยมาก ดังเห็นได้จากหนังสือพิมพ์สมัยนั้นสะท้อนความเห็นของเขาไว้ว่า

"...ในเรื่องการทหารในช่วงระยะ 150 ปีที่แล้วมา การทหารเกือบจะกล่าวได้ว่าไม่มีอะไรเป็นขึ้นเป็นอันเลย นอกจากจะมีปืนเล็ก ปืนกลเล็ก 2-3 ร้อย กระบอก แล้วก็มีเครื่องบินที่ปราศจากอาวุธทำลายล้างทางอากาศอยู่เล็กน้อย มีเรือรบที่เก่าทันสมัยอยู่ 4 - 5 ลำเท่านั้น ในช่วงเวลา 2 ปี ที่รัฐบาลรัฐธรรมนูญได้จัดระบอบการปกครองใหม่ ทางกองทัพบกก็มีอาวุธที่ทันสมัยเกิดขึ้น

30 ประยูร ภมรมนตรี, ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า. หน้า 341 - 342.

เช่น รถรบปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน และปืนกลหนัก ปืนกลเบา อีกมากมาย
กำลังทางอากาศยานก็ได้จัดการเพิ่มเครื่องบินที่ทันสมัย และอาวุธสำหรับทำลาย
ล้างทางอากาศขึ้น ทางกองทัพเรือก็ได้กำลังเรือเพิ่มเติม กำลังทางทะเลให้
ทั่วถึงยิ่งขึ้นทุกที" 31

ในช่วงที่จอมพล บ. พิบูลสงคราม เป็นรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม เขาได้ทุ่มเท
งบประมาณสำหรับรายจ่ายด้านการทหารจำนวนมาก โดยในปี พ.ศ. 2476-2481 รายจ่ายด้าน
การทหารคิดเป็นร้อยละ 26 ของงบประมาณรายจ่ายประจำปีทั้งหมด 32

การใช้จ่ายเพื่อพัฒนากองทัพนั้นนอกจากจอมพล บ. พิบูลสงคราม จะจัดทำให้จากงบประมาณแผ่นดินแล้ว ยังได้เรียกร้องจากข้าราชการให้บริจาคทรัพย์สินเงินทองแก่กองทัพ ดัง
ปรากฏว่า

"...บัดนี้เรากำลังสร้างกองทัพสยามเพื่อชาติ เพื่อความผาสุกสงบ ข้าพเจ้า
ขอเชิญชวนให้ข้าราชการต่างกระทรวง ทบวง กรม ชักชวนกันออกเงินเรียไร
เป็นเบอร์เซ็นต์เพียงหนึ่งเปอร์เซ็นต์ต่อปี คือบาทละหนึ่งสตางค์เท่านั้นตลอดทั้ง
ข้าราชการเปี้ยบ้านาคด้วย ข้าพเจ้าคิดว่าปีหนึ่งจะได้ไม่ต่ำกว่าห้าแสนบาท
ส่วนผู้ใดจะออกมากกว่านี้ก็ขอให้แล้วแต่ศรัทธา แต่ขอให้ยื่นพื้นหนึ่งเปอร์เซ็นต์
ไว้ภายในสามปีเท่านั้น จะได้เงินนับล้าน ๆ" 33

31 หนังสือพิมพ์ศรีกรุง, ฉบับวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2478.

32 Chai - Anan Samuhdvanija. "The Politics and Administration of the Thai Budgetary Process," Doctoral Thesis persented to the Department of Political Science University of Wisconsin, 1971. p.154.

33 หนังสือพิมพ์ศรีกรุง, ฉบับประจำวันที่ 20 สิงหาคม 2498.

ซึ่งนับเป็นการเชิญชวนข้าราชการที่สังกัดกระทรวงอื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจากข้าราชการทหารให้ช่วยกันบริจาคเงิน เพื่อเป็นส่วนสมทบทุนในการพัฒนากองทัพตามแนวความคิดของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งหากพิจารณาแล้วจำนวนเงินที่จะได้มานอกจากจะมีส่วนช่วยในการใช้จ่ายอยู่แล้ว ยังส่งผลในทางการเมืองในแง่ของการแพร่ข่าวอันเป็นการสร้างกระแสความรับรู้ให้กับบรรดาข้าราชการอื่น ๆ ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้นให้ความสำคัญกับการพัฒนากองทัพของชาติ ซึ่งหลักการพัฒนานั้นไม่ได้ใช้เงินจากงบประมาณแผ่นดินแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังได้เปิดโอกาสให้ข้าราชการส่วนอื่นมีส่วนร่วมในการพัฒนากองทัพ ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งของการทำให้ข้าราชการอื่น ๆ รู้สึกว่าเขาก็เป็นเจ้าของกองทัพด้วย

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้พยายามพัฒนากองทัพพิชิตโดยการของบประมาณทางการทหาร ซึ่งนอกจากงบประมาณปกติแล้ว ยังของบประมาณลับจากสภาผู้แทนราษฎร เพิ่มขึ้นอีกด้วย แม้ว่าการของบประมาณลับนี้จะมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางคนจะคัดค้านว่าขอมากเกินไป แต่ทางฝ่ายจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ได้แถลงการณ์ออกตอบโต้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทางวิทยุกระจายเสียง ซึ่งเป็นการแถลงเพื่อบอกถึงความจำเป็นของการของบประมาณทางการทหารเพิ่มต่อประชาชนว่า

"สาเหตุที่มีการโต้แย้งกันในกิจการของทหาร เรื่องงบประมาณกระทรวงกลาโหม และการจัดกำลังปรับปรุงกระทรวงกลาโหม และการจัดกำลังปรับปรุงกองทัพอากาศ ดังที่มีการอภิปรายของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคัดค้านงบประมาณของกระทรวงกลาโหมว่ามากมายเกินสมควร และเห็นว่าควรจะบำรุงกิจการของงานส่วนอื่นดีกว่าจะมาทุ่มเททางการทหาร และเมื่อกระทรวงกลาโหมเสนอโครงการจัดกำลังทัพอากาศได้มีสมาชิกบางคนโต้แย้งว่ายังไม่สมควรจัดเป็นกองทัพอากาศ เพราะเราเป็นประเทศเล็กนั้น การที่สมาชิกสภาผู้แทนฯ บางท่านพยายามคัดค้าน ย่อมแสดงให้เห็นว่าพวกเหล่านั้นย่อหย่อนความรู้ในทางประศาสน์นโยบายของประเทศ เพราะกิจการทหารมีปัญหาทางรัฐประศาสนศาสตร์และยุทธศาสตร์อื่นเป็นราชการลับแทรกอยู่ทั่วไป ไม่สามารถ

จะชี้แจงข้อสงสัยแก่ผู้ใดได้ ตามที่กระทรวงกลาโหมได้เพิ่มงบประมาณป้องกันประเทศ และปรับปรุงการจัดกำลังโดยอนุโลมตามความจำเป็นและตามสถานการณ์ของโลกปัจจุบัน ด้วยนานาประเทศต่างก็กำลังสร้างอาวุธ และเพิ่มกำลังกันอย่างหนักเข่น เช่นอังกฤษ ตั้งงบประมาณพิเศษถึง 400 ล้านปอนด์ ฝรั่งเศสก็เพิ่มงบขึ้นอีกหลายร้อยล้านแฟรงค์ งบฯ ของไทยในการป้องกันประเทศที่ตั้งไว้แล้วยังน้อยนัก และกลไกจำนวนที่พึงประสงค์อีกมากมาย ท่านที่มีน้ำใจรักชาติ รักความอิสระ รักธงไตรรงค์ของเรา ย่อมเห็นใจและไม่เห็นว่าเงินงบฯ ของกระทรวงกลาโหมนี้มากมายเกินสมควร...ในที่สุดขอให้ระลึกว่าสยามได้เปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบรัฐธรรมนูญ โดยมีสภาผู้แทนขึ้นก็ด้วยการดำเนินการของทหาร และที่ดำรงมาได้ก็เพราะอำนาจและความคุ้มครองของทหาร ช่วยอยู่เป็นอันมาก บางคราวได้เสียชีวิตไปแล้วก็มีสมาชิกสภาฯ จำนวนที่ขอบัดค้านก็ดียวางกิจการของทหารนั้นน่าจะระลึกถึงบ้าง ทหารของชาติทุกคนก็เป็นชาวสยาม สมาชิกสภาที่ดี นักเขียนที่ดี ก็เป็นชาวสยาม ไม่ควรจะมาก่อความบาดหมางให้บังเกิดความไม่สงบซึ่งอาจเป็นข้างเขาก็ได้ ขอให้ผู้บังคับบัญชาของทหาร พยายามคิดที่จะระงับเรื่องเช่นนี้ ทหารไม่ควรจะร้อนใจตามที่ได้ยินมา" 34

ในการพยายามเพิ่มงบประมาณเพื่อนำมาพัฒนากองทัพนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใช้ความพยายามชักจูงให้ข้าราชการ ทหาร และประชาชนเห็นคล้อยตาม เพื่อให้สนับสนุนนโยบายของเขา ด้วยเหตุผลของความรักชาติดังกล่าวข้างต้นแล้ว เขายังได้ยกตัวอย่างประเทศมหาอำนาจในสมัยนั้น เพื่อชี้ว่าการพัฒนากองทัพให้เข้มแข็งนั้นมีผลดีอย่างไรว่า

34 หนังสือพิมพ์ไทยใหม่. ฉบับประจำวันที่ 24 มีนาคม 2479.

"...ดูอย่างประเทศเยอรมันเมื่อเสรีจมหาสงครามประมาณ 20 ปีมาแล้ว ชาติเยอรมันหย่อนในทางการทหาร เพราะแพ้สงคราม ชาวเยอรมันมีแต่เสื่อมลงตลอดมา จนถึงสมัยที่มีรัฐบาลของท่านฮิตเลอร์ ก็ตั้งต้นบำรุงกองทหาร อย่างจริงจังและรีบด่วน ในเวลา 2-3 ปี เยอรมันก็ประกาศอิสรภาพ โดยไม่ยอมปฏิบัติตามสัญญาแวร์ซายส์ซึ่งมีบางประเทศคัดค้าน แต่เยอรมันก็ไม่ยอมฟังเสียง ในที่สุดไม่มีประเทศใดบังคับเยอรมันได้เพราะเยอรมันมีกำลังทหารเป็นที่ครั้นคร้ามแก่ชาติทั้งหลายนั่นเอง บัดนี้เยอรมันกลับเป็นมหาประเทศอย่างเต็ม และเป็นชาติที่น่าเกรงกลัวแก่ชาติอื่นมากอีกด้วย... ส่วนญี่ปุ่นก็เช่นเดียวกัน แต่ก่อนอยู่ในฐานะต้องเอาใจชาติอื่นฝ่ายเดียวอย่างที่เราเป็นอยู่บัดนี้ แต่ญี่ปุ่นสำนึกถึงความสำคัญในการบำรุงประเทศทุกทาง จึงรีบเร่งบำรุงการทหารและได้ทำการรบชนะรัสเซีย ซึ่งในเวลานั้นเป็นมหาประเทศ จากนั้นญี่ปุ่นก็กลับได้รับการยกย่องเป็นมหาประเทศ และการทหารก็ได้บำรุงมากขึ้น ถึงเวลานี้บางทางทหารถึงประมาณ 60% ของรายได้ ถ้ามีรายได้ของประเทศเราคือ 104 ล้านบาท ก็ต้องชักมาบำรุงทหารเสียประมาณ 62 ล้านบาท แต่ของเราได้เพียง 26 ล้านบาทเท่านั้น" 35

ในขณะที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมนั้น เขาได้ทำการโยกย้ายนายทหารบางตำแหน่ง เช่น ย้าย พ.อ.พระประจันปัจจนึก จากทหารบกไปประจำกรมเสนาธิการทหารบก ย้าย พ.อ.หลวงสฤทธิ ยุทธศิลป์ ผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 2 เข้ามาเป็นจเรทหารบก ย้าย พ.อ.หลวงชานาญยุทธศิลป์ ผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 1 ไปประจำกรมเสนาธิการทหารบก ซึ่งการย้ายนายทหารดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการลดบทบาททหารเหล่านี้ ซึ่งนั่นหมายความว่าบุคคลเหล่านี้ไม่ใช่คนของจอมพล ป.พิบูลสงครามจึงถูกย้ายไปดำรงตำแหน่งที่ไม่มีอำนาจ

35 หนังสือพิมพ์ศรีกรุง. ฉบับประจำวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2480.

สำหรับการย้ายนายทหารที่ไปดำรงตำแหน่งที่สำคัญ อันเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าเขาเหล่านั้นเป็นใครของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งย่อมเป็นที่แน่นอนว่านายทหารเหล่านี้คือฐานอำนาจในกองทัพของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้แก่ การแต่งตั้ง พ.อ.หลวงเกรียงศักดิ์ พิณิต ซึ่งเป็นเพื่อนรักนักเรียนนายร้อยร่วมชั้นเดียวกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม จากขณะนั้นดำรงตำแหน่งรองผู้บังคับการมณฑลทหารบกขึ้นเป็นผู้บังคับการมณฑล 36

การสร้างฐานอำนาจของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม จากการควบคุมกองทัพโดยอาศัยตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมนั้น เขาไม่ได้ทำแต่เฉพาะในขอบเขตของกองทัพบกเท่านั้น หากแต่ยังได้ขยายฐานอำนาจไปยังกองทัพเรือและกองทัพอากาศอีกด้วย กล่าวคือ เขาได้พัฒนากองทัพอากาศโดยการยกฐานะจากกรมอากาศยานเป็นกองทัพ ขยายโครงสร้างกองทัพเรือโดยการสร้างโรงเรียนเสนาธิการทหารเรือ และเพิ่มอาวุธยุทโธปกรณ์ตั้งกองแล้ว

ความพยายามในอันที่จะเข้าไปควบคุมทั้งสามเหล่าทัพของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังทำในรูปของการจัดโครงสร้างกองทัพใหม่ โดยอาศัยอำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมคือเขาออกคำสั่งการแบ่งเหล่าและจำพวกทหารขึ้นใหม่³⁷ ซึ่งการแบ่งเหล่านี้ย่อมเป็นโอกาสที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม สามารถจัดคนของตนไปลงตำแหน่งสำคัญ ๆ ในกองทัพได้

การสร้างฐานอำนาจในกองทัพนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้วางแผนที่จะรวมอำนาจกองทัพโดยการส่งคนของตนไปศึกษาระบบการจัดทหารแบบเสนาธิการ โดยส่งนายทหารชั้น พ.อ. และ ร.อ. ไปศึกษาดูงานทหารที่ประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน เบลเยียม เมื่อนายทหารเหล่านั้นกลับมาได้ตั้งกรมเสนาธิการทหาร³⁸ ซึ่งประกอบด้วยนายทหารเสนาธิการทั้งสามเหล่าทัพ กรมนี้ทำหน้าที่ให้ความเห็นหรือรวบรวมข้อเท็จจริงในทางยุทธ อันเป็นเครื่องมือ

36 ดูรายละเอียดการโยกย้ายนี้จาก หนังสือพิมพ์ประชาชาติ. ฉบับประจำวันที่ 24 มิถุนายน 2481.

37 ดูรายละเอียดจาก หนังสือพิมพ์ศรีกรุง. ฉบับประจำวันที่ 15 พฤษภาคม 2480.

38 หนังสือพิมพ์ประชาชาติ. ฉบับประจำวันที่ 14 กรกฎาคม 2481.

วินิจฉัยสั่งการ ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ให้หน่วยนี้ขึ้นตรงต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

จากการที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม พัฒนากองทัพนอกจากจะทำให้กองทัพมีกำลังมากจนเป็นที่เกรงขามตั้งข้อความที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษสมัยนั้นว่า

"สยามมีกำลังพลรบถึง 70,000 คน ในเวลาปกติซึ่งนับว่าเป็นจำนวนมากพอสำหรับประเทศเล็ก ๆ แต่ในยามสงคราม สยามสามารถระดมพลได้ ถึง 300,000 คน รวมทั้งมีเครื่องบิน 150 - 200 เครื่อง บวกกับเรือดำน้ำอีกจำนวนหนึ่งซึ่งประเทศฝรั่งเศสในฐานะเจ้าอาณัติพิภพอินโดจีนฯ ควรจับตามดูไว้ว่าสยามซึ่งใช้งบประมาณทางทหารถึง 1 ใน 3 ของงบประมาณประเทศ" 39

อันเป็นส่วนหนึ่งแห่งฐานอำนาจที่เขาสร้างขึ้น ในขณะที่เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมแล้วนั้นผลจากการสร้างนี้ยังได้ส่งผลให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีอำนาจและมีสูงมากจนสามารถเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ต่อจากพระยาพหลพลพยุหเสนา ที่ร่วมมือกันยึดอำนาจจากพระยามโนปกรณนิติธาดาเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 ซึ่งในการรัฐประหารครั้งนั้นทราบกันดีว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม คือกำลังสำคัญและได้ร่วมรัฐบาลกับพระยาพหลพลพยุหเสนาด้วย ในขณะที่รัฐบาลนี้เขามีความสำคัญมากดังเห็นได้จากเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และรักษาการนายกรัฐมนตรีเมื่อนายกฯ ไม่อยู่⁴⁰ อันเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าเขาได้รับการสนับสนุนจากพระยาพหลพลพยุหเสนาด้วย

จากบทบาททางการเมืองการทหารดังกล่าว ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถสร้างทรัพยากรทางการเมืองอันสำคัญ คือเข้าไปควบคุมกองทัพได้ทั้งหมด กล่าวคือ ใน พ.ศ. 2477 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และรองผู้บัญชาการทหารบก ครั้นเมื่อวันที่ 4 มกราคม

39 The Bangkok Times, 13 March 1938.

พ.ศ. 2481 ก็ได้เป็นผู้บัญชาการทหารบก วันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 เป็นนายกรัฐมนตรี วันที่ 20 ธันวาคม 2481 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย การก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งทางการเมืองและการบริหารระดับสูงและมีอำนาจมากพร้อม ๆ กันหลายตำแหน่งนี้แสดงว่า เป็นผลจากการที่เขาได้ครอบครองทรัพยากรทางการเมืองอันเป็นฐานอำนาจของเขาไว้จำนวนมาก ทรัพยากรทางการเมืองที่สำคัญนั้นคือ กำลังทหารจากสามเหล่าทัพที่ให้การสนับสนุนเขา

จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีอำนาจทางการเมืองมากยิ่งขึ้น ใน พ.ศ. 2483 เพราะเขาดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ พร้อมกันคือ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารสูงสุด ฉะนั้นในแง่ของการควบคุมกองทัพเพื่อให้การสนับสนุนอำนาจทางการเมืองแก่เขาแล้วเราจะเห็นได้ว่ามีประสิทธิผลยิ่ง ฐานอำนาจทางการเมืองที่มั่นคง เช่นนี้แทบจะไม่มีผู้นำทางการเมืองคนใดเคยมีอยู่เลย หากเทียบก่อนหน้านั้น (หลัง 2475) และสมัยหลังต่อมา ดังนั้นเราจึงกล่าวได้ว่าการมีอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยเฉพาะอำนาจในฐานะเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น มีกองทัพเป็นทรัพยากรทางการเมืองที่สำคัญ เพราะเขาคุมกองทัพไว้ได้ทั้งหมด ซึ่งลักษณะการควบคุมนี้นอกจากจะควบคุมโดยมีอำนาจบังคับบัญชาตามกฎหมายแล้ว เขายังควบคุมโดยสร้างความนิยม เสริมบารมีให้ทหารในกองทัพสนับสนุนด้วยความสมัครใจ อันเป็นผลเนื่องจากการที่เขาเข้าไปทำความเจริญแก่กองทัพอีกด้วย

ตลอดเวลาที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น เขาจะควบตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมตลอดเช่นกัน และยังเป็นผู้บัญชาการทหารบกอีกด้วย เขาสูญเสียตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกเมื่อปี พ.ศ. 2491 อันเป็นการมอบตำแหน่งนี้ให้แก่ทหารที่สนับสนุนอำนาจทางการเมืองแก่เขาหลังจากที่เข้ามารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ครั้งที่ 2

40 หนังสือพิมพ์ประชาชาติ. ฉบับประจำวันที่ 4 พฤษภาคม 2479, หนังสือพิมพ์ไทยใหม่.

ฉบับประจำวันที่ 18 ธันวาคม 2479, หนังสือพิมพ์ศรีกรุง. ฉบับประจำวันที่ 3, 5 กันยายน 2480.

อย่างไรก็ตามรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมยังเป็นของเขายู่ แต่การที่เขาออกจากตำแหน่งที่สำนักงานนั้นเพราะขาดทรัพยากรหลาย ๆ ด้านให้การสนับสนุนในปี พ.ศ. 2500 ซึ่งรวมทั้งทรัพยากรอำนาจด้านกำลังกองทัพเรือตั้งจะได้กล่าวต่อไปข้างหน้า

ทรัพยากรทางอำนาจจากองค์กรทางการเมือง

ความนำ

ระบอบการเมืองช่วงสมัยที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีอำนาจอยู่นั้นถืออย่างกันว่า เป็นระบอบประชาธิปไตยระบบรัฐสภา ฉะนั้นที่มาของอำนาจทางการเมืองคือความยินยอมจากประชาชนความยินยอมนี้แสดงออกโดยการเลือกตั้ง นั่นคือประชาชนต้องเลือกผู้แทนเข้ามานั่งในสภา ซึ่งผู้แทนราษฎรนี้จะเป็นทั้งความเป็นตัวแทน (representation) และความเป็นผู้แทนราษฎร (representativeness)¹ ซึ่งแก่นแท้ของความเป็นตัวแทนคือ เป็นตัวแทนของพรรคการเมืองในการสมัครรับเลือกตั้ง ฉะนั้นพรรคการเมืองจึงกลายเป็นฐานอำนาจสำคัญของการเมืองในระบบรัฐสภา นั่นคือเป็นองค์กรทางการเมืองที่สามารถสร้างอำนาจทางการเมืองให้แก่ผู้ต้องการมีอำนาจได้ ซึ่ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็สังเกตเห็นความสำคัญขององค์กรทางการเมืองนี้ ดังเห็นได้จากการที่เขาดำเนินการให้สมาชิกรัฐสภาและพรรคการเมืองสนับสนุนให้เขาอยู่ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ในการวิเคราะห์ทรัพยากรทางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม จากองค์กรทางการเมือง ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำเนินการอย่างไรจึงทำให้กลุ่มสมาชิกรัฐสภาและคณะรัฐมนตรีให้การสนับสนุน และสร้างพรรคการเมืองอันเป็นองค์กรการเมืองมาสนับสนุนเขาอย่างไร ซึ่งในการวิเคราะห์นี้จะแบ่งออกเป็นสองช่วงคือ ช่วงแรกในระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2487 และช่วงที่สอง เมื่อ พ.ศ. 2490 - 2500

---

¹ ไบรูดู แนวความคิดนี้จาก ชัยอนันต์ สมุทวณิช, การปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม. (กรุงเทพฯ : มาสเตอร์เพรส, 2531), หน้า 100 - 101.

ช่วงแรก 2481 - 2487

ดังกล่าวแล้วว่า จอมพล บ. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งแรกเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2481 ซึ่งก่อนหน้านั้นผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคือ พระยาพลพลพยุหเสนาและต้องออกจากหัวหน้าคณะรัฐบาลเพราะแพ้คดีในสภา อันเป็นคดีเกี่ยวกับงบประมาณแผ่นดิน เหตุที่รัฐบาลแพ้คดีในสภาผู้แทนราษฎรนั้นเป็นเพราะว่า นายถวิล อุดล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดร้อยเอ็ด ในขณะที่ได้อภิปรายโจมตีร่างพระราชบัญญัติงบประมาณว่าเป็นร่างพระราชบัญญัติงบประมาณแผ่นดินที่ขาดรายละเอียด ขาดความชัดเจน อันถือว่าเป็นข้อบกพร่องที่สำคัญยิ่งของรัฐบาล ข้ออภิปรายดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นจำนวนมาก ดังนั้นเมื่อลงมติรับร่างพระราชบัญญัติงบประมาณดังกล่าว ผลปรากฏว่าฝ่ายรัฐบาลแพ้คดีในสภา² เมื่อรัฐบาลแพ้คดีในสภาดังกล่าว พระยาพลพลพยุหเสนาจึงประกาศยุบสภา เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2481 เพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่ภายใน 90 วัน³

เมื่อมีการเลือกตั้งแล้ว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้มีการประชุม เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2481 เพื่อเลือกผู้ที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ผลการเลือกปรากฏว่าจอมพล บ. พิบูลสงคราม ได้รับเลือกให้เป็นนายกรัฐมนตรีต่อจากพระยาพระพลพยุหเสนา

บุคคลผู้ร่วมคณะรัฐบาลกับ จอมพล บ. พิบูลสงคราม ส่วนแล้วแต่เป็นกลุ่มคนที่เคยร่วมรัฐบาลกันมาก่อนซึ่งยอมเป็นที่แน่นอนว่า จอมพล บ. พิบูลสงคราม ดึงเอาพรรคพวกของตนมาเป็นรัฐบาล อันเป็นการสะท้อนให้เห็นกลุ่มฐานอำนาจของเขาในส่วนขององค์กรทางการเมือง ที่เรียกว่าคณะรัฐมนตรี ดังเห็นจากการเตรียมการจัดตั้งคณะรัฐบาล

² รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 21/2481 (สามัญ) สมัยที่ 2 วันที่ 10 กันยายน 2481

³ "พระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช 2481" ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 55 (แผนกกฎหมาย) ตอน 33 (4 กันยายน 2481) หน้า 405.

เขาได้มีการปรึกษาหารือกับคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เช่น ปรึกษากับ นายปรีดี พนมยงค์ หลวงสินธุ์สงครามชัย หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ หลวงอดุลเดชจรัส หลวงนฤเบศร์ มานิติ 4

คณะรัฐมนตรีอันเป็นองค์ประกอบคณะรัฐบาลชุดแรกของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม มี ดังนี้ 5

1. นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
2. หลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
3. เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
4. นายนาวาเอกพระเวษยันต์รังสฤษดิ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร
5. นายนาวาเอกหลวงสินธุ์สงครามชัย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ
6. หลวงโกวิทอภัยวงศ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงธรรมการ
7. นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
8. นายพันตำรวจเอกอดุลเดชจรัส เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
9. นายนาวาเอกหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
10. นายพันเอกพระบริรักษ์ที่ยุทธกิจ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ
11. หลวงชำนาญนิติเกษตร เป็นรัฐมนตรี
12. นายนาวาอากาศเอก หลวงกาจสงคราม เป็นรัฐมนตรี
13. นายพันตรีหลวงเขวงศึกดีสงคราม เป็นรัฐมนตรี
14. นายดิเรก ชัยนาม เป็นรัฐมนตรี
15. นายตัว พลานุกรม เป็นรัฐมนตรี

4 รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2481.

5 "ประกาศแต่งตั้งรัฐมนตรี" ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 55 แผนกฤษฎีกา

16. หลวงนฤเบศร์มานิต เป็นรัฐมนตรี
17. นายนาวาโทหลวงนาวาริจิตร เป็นรัฐมนตรี
18. นายพันโท ประยูร ภมรมนตรี เป็นรัฐมนตรี
19. นายพันเอก หลวงพรหมโยธี เป็นรัฐมนตรี
20. หลวงวิจิตรวาทการ เป็นรัฐมนตรี
21. ขุนสมาหารทิศคีติ เป็นรัฐมนตรี
22. นายพันเอกหลวงสถุขย์ยุทธศิลป์ เป็นรัฐมนตรี
23. นาวาโท หลวงสังวรยุทธกิจ เป็นรัฐมนตรี
24. นายพันเอก หลวงเสรีเรืองฤทธิ์ เป็นรัฐมนตรี

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้แต่งตั้งรัฐมนตรีจากรัฐบาลชุดเดิม (ชุดของพระยาพหลพลพยุหเสนา) เข้ามาร่วมรัฐบาลในชุดของเขาถึง 8 คน ซึ่งการที่เขาเอาคนที่ เป็นรัฐมนตรีที่เคยร่วมงานมาเป็นรัฐบาลร่วมกันนี้ ย่อมแสดงว่ารัฐมนตรีทั้ง 8 คนที่ว่านั้นคือพรรคพวกเดิมของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม

การที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เลือกเอาคนที่ เป็นพรรคพวกมาร่วมรัฐบาลนั้น อาจด้วยเหตุผลว่าเขาสามารถที่จะควบคุมคนเหล่านั้นได้ การควบคุมได้หมายความว่า คณะรัฐมนตรีคือฐานอำนาจทางการเมืองของเขา ในการบริหารราชการแผ่นดิน จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะนายกรัฐมนตรีมีอยู่บ่อยครั้งที่สั่งราชการไม่ผ่านรัฐมนตรีเจ้าสังกัด คือ หากราชการใดเป็นที่สนใจของเขาแล้ว เขาจะเข้าไปควบคุมกวาดขันดูแลอย่างใกล้ชิด⁶ และจะสั่งราชการโดยไม่ผ่านรัฐมนตรีเจ้ากระทรวง⁷ แม้ว่ากระทรวงนั้น ๆ จะมีรัฐมนตรี

⁶ มนูญ บริสุทธี, เรื่องคณะรัฐมนตรี. (พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2508), หน้า 3 - 6.

⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 58/2482 วันที่ 9 ตุลาคม 2482.

แล้วเขาก็สั่งราชการได้ รัฐมนตรีนั้นไม่สามารถขัดแย้งได้⁸ หรือแม้แต่ในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีซึ่งเกือบทุกครั้ง ปรากฏว่าข้อเสนอของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะนายกรัฐมนตรีนั้นไม่ปรากฏว่ารัฐมนตรีคนใดคิดเห็นหรือแสดงแนวความคิดที่ไม่เห็นด้วย สิ่งที่นายกรัฐมนตรีเสนอมักจะเป็นสิ่งที่ถูกต้องเสมอ⁹

ฐานอำนาจทางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในแง่ของการสร้างหรือใช้องค์การทางการเมืองนอกจากจะใช้คณะรัฐมนตรีเป็นแหล่งอำนาจแล้ว เขายังใช้ระบบราชการเป็นทรัพยากรทางการเมืองกล่าวคือ เขาได้เข้าไปควบคุมข้าราชการประจำด้วยวิธีการต่าง ๆ คือ

ก. ให้ข้าราชการประจำขึ้นตรงกับตัวนายกรัฐมนตรี ดังปรากฏจากคำสั่งของนายกรัฐมนตรีมีหนังสือส่งไปยังกระทรวงทุกกระทรวงว่าให้ข้าราชการ ตั้งแต่รัฐมนตรี ข้าราชการชั้นพิเศษข้าหลวงประจำจังหวัด นายทหารที่เป็นผู้บังคับทหาร ตั้งแต่ชั้นผู้บังคับบัญชากองพันขึ้นไป นายตำรวจที่เป็นผู้บังคับบัญชาการทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ เลือกผู้แทนชั้นนายร้อยเอก นายร้อยโท นายร้อยตรี นายสิบ ชั้นละ 1 นาย ข้าราชการพลเรือน ชั้นจัตวา ชั้นตรี ชั้นโท เลือกผู้แทนชั้นละ 1 นาย¹⁰ โดยให้ข้าราชการดังกล่าวลงลายมือชื่อกำกับข้อความว่า "ข้าพเจ้าพร้อมที่จะช่วยชาติ" แล้วส่งไปยังนายกรัฐมนตรี

ข. ควบคุมความประพฤติและการปฏิบัติราชการ โดยให้หลวงอดุลเดชจรัส รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย มีหนังสือแจ้งไปยังคณะกรรมการจังหวัดทุกจังหวัด ให้สอดส่องดูแล ตรวจตราตีเตียนบรรดาข้าราชการในสังกัด ให้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นที่เคร่งครัดต่อระเบียบวินัย ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นไปตามระเบียบข้าราชการพลเรือน ซึ่ง

8 หนังสือพิมพ์ไทยใหม่. ฉบับวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2489.

9 รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 58/2482 วันที่ 9 ตุลาคม 2482.

10 เอกสารสำนักนายกรัฐมนตรี ปีที่ 17 แฟ้มที่ 47/17 เรื่องนายกรัฐมนตรีต้องการลายมือชื่อข้าราชการ.

การให้กระทรวงมหาดไทยมีคำสั่ง เช่นนี้ เพราะต้องการให้กระทรวงมหาดไทยภายใต้การบังคับบัญชาของตนและคนของตนเป็นผู้ควบคุมข้าราชการส่วนภูมิภาค ส่วนข้าราชการส่วนกลางมอบให้รัฐมนตรีแต่ละกระทรวงเป็นผู้ควบคุมดูแลข้าราชการในสังกัดของตนเอง¹¹ การที่รัฐบาลภายใต้การนำของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีคำสั่งดังกล่าวนั้นเท่ากับเป็นการคุมประพฤติข้าราชการ อันเป็นการควบคุมโดยยกเอาวินัยข้าราชการ ซึ่งมีอยู่แล้วมาอ้างทำนองพูดหากใครไม่เชื่อฟัง ซึ่งนั่นก็คือ ลักษณะของการบังคับข้าราชการให้เป็นฝ่ายยอมปฏิบัติตามรัฐบาล อันเป็นการใช้อำนาจเพื่อสร้างอำนาจให้มากยิ่งขึ้นของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นการสร้างอำนาจภายใต้สมมติฐานว่าหากควบคุมข้าราชการได้แล้ว ระบบราชการคือฐานอำนาจอันสำคัญของเขา

ค. การควบคุมโดยเน้นสมรรถภาพข้าราชการ อันแนวความคิดที่สร้างความนิยมจากประชาชนและข้าราชการทั่วไปแก่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เพราะการที่เขาบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพ จนประชาชนพอใจได้นั้นต้องมีข้าราชการที่มีสมรรถภาพ วิธีการสร้างสมรรถภาพให้เกิดขึ้นกับข้าราชการคือการเน้นการปฏิบัติราชการของข้าราชการ ระดับหัวหน้างานระดับต่าง ๆ โดยการจัดให้บรรดาข้าราชการเหล่านั้นเข้ารับการอบรม เพื่อให้เกิดปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างแก่ลูกน้อง รวมทั้งคอยควบคุมการปฏิบัติงานของลูกน้องอย่างใกล้ชิด ถ้าหากเห็นว่าผู้ใดหย่อนสมรรถภาพก็ให้สั่งปลดเสีย¹²

เมื่อ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ออกกฎเกณฑ์หรือมาตรการควบคุมข้าราชการแล้วตัวเขาเองก็ติดตามผลเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติจริงอย่างใกล้ชิดดังเห็นได้จากการที่เขาออกตรวจราชการติดตามเรื่องนี้

11 เอกสารสำนักนายกรัฐมนตรี ปีที่ 17 แฟ้มที่ 47/17 เรื่องคำสั่งนายกรัฐมนตรีเกี่ยวกับการทำงานของข้าราชการ.

12 รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 71/2482 วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2482.

"ด้วยปรากฏว่า การที่นายกรัฐมนตรีได้ออกตรวจราชการตามสถานที่ราชการ บางแห่งพบว่าข้าราชการบางคนไม่ประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปตามวินัยข้าราชการ พลเรือนและคำสั่งของราชการโดยเคร่งครัด ฉะนั้น เพื่อให้การปฏิบัติของ ข้าราชการในสังกัดของกระทรวงมหาดไทยเป็นไปด้วยดี รัฐมนตรีว่าการกระทรวง มหาดไทย จึงมีหนังสือไปยังคณะกรรมการจังหวัดตักเตือนผู้บังคับบัญชาทุกชั้นให้ สอดส่องตรวจตราดีเตียนให้ข้าราชการในสังกัดได้ปฏิบัติให้เป็นผู้เคร่งครัด" 13

ดังนั้นเราจึงเห็นได้ชัดเจนว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้วิธีการดังกล่าวควบคุม ข้าราชการให้อยู่ภายใต้อำนาจของเขา ซึ่งก็คือการรวมอำนาจทางการบริหารให้รวม ศูนย์ที่ตัวเขา อันถือว่าเป็นกระบวนการสืบอำนาจให้แก่ตัวเอง จนหาใครมาแข่งขันอำนาจ ทางการเมืองได้ยาก หรือหากมองอีกทางหนึ่งคือการปิดประตูทางการเมืองของศัตรูทาง การเมืองที่อาศัยระบบราชการเป็นฐานอำนาจทางการเมือง เพื่อแข่งขันอำนาจทางการเมือง กับเขา

องค์กรทางการเมืองอันเป็นทรัพยากรทางการเมืองที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตย อีกองค์กรหนึ่งคือ พรรคการเมือง ซึ่งสมัยที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ใหม่ ๆ (พ.ศ. 2482) นั้นก็ได้มีการเรียกร้องให้มีพรรคการเมืองขึ้น ดังเห็นได้จากข้อความในหนังสือพิมพ์ว่า

"...พรรคการเมืองเป็นของคู่กับประชาธิปไตย ไม่มีประเทศใดเลยที่มี การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยโดยปราศจากพรรคการเมือง ดังนั้น ถ้าราษฎรไทยเราไม่ฉลาดพอที่จะมีพรรคการเมืองแล้ว ก็น่าจะต้องนับว่า ราษฎรไทยเราไม่ฉลาดพอที่จะมีการปกครอง ตามระบอบประชาธิปไตย

---

13 หนังสือพิมพ์ศรีกรุง. ฉบับวันที่ 18 มกราคม 2481.

ด้วย เมื่อคณะราษฎรเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 นั้น ฝ่ายผู้ก่อการฯ ก็เชื่อว่าประเทศไทยเราเจริญเอื้อสำหรับการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยแล้ว ตามความจริงข้อ 2 นั้น ก็คือว่าเราจะหวังให้ราษฎรไทยทุกคนเป็นผู้รอบรู้ในทางการเมืองไม่ได้ เพราะราษฎรต้องแบ่งงานกันทำ จะมาเป็นนักการเมืองหมดทุกคนไม่ได้ ถึงแม้ว่าราษฎรไทยทุกคนจะไม่ใช่ผู้รอบรู้ทางการเมืองก็ตาม เขาก็ย่อมจะเลือกนโยบายของพรรคการเมืองที่เสนอให้เขาได้ว่าเขาต้องการนโยบายอันใด" 14

จากแรงผลักดันให้มีพรรคการเมืองจากสังคม ซึ่งอาจมาจากส่วนนักการเมืองทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านเองนั้น ทำให้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม นำเรื่องการทำให้มีพรรคการเมืองเข้าพิจารณา¹⁵ ในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ.2482 ซึ่ง จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้กล่าวถึงเรื่องพรรคการเมืองว่า "ความจริงแล้วอยากให้มีพรรคการเมือง ใครจะทำอะไรก็ทำไป ขออย่างเดียวขออย่าได้จ้างคนมายิงเท่านั้น การจะตั้งพรรคการเมืองนั้น ก็เพื่อจะได้รับช่วงระบอบประชาธิปไตยแต่ถ้าตั้งไม่ได้ก็เพราะความไม่มั่นคงของประเทศไทย ซึ่งถ้าเป็นแบบนั้น ยึดบทเฉพาะกาลออกไป"¹⁶ ซึ่งหากพิจารณาจากคำพูดของจอมพล ป.พิบูลสงคราม แล้วเราจะเห็นว่าเขายังไม่อยากให้มีพรรคการเมือง เพราะเขาเห็นว่าพรรคการเมืองในสายตาของเขาอาจทำให้เกิดความไม่มั่นคงในชาติได้ ซึ่งหากกระทบต่อความมั่นคงของชาติอันเป็นเหตุผลที่เขาอ้างนั้นแล้วควรที่จะยังไม่ให้มี และผลการพิจารณาในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ.2482 นั้น ที่ประชุมยังตกลงกันไม่ได้และมีการประชุมคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับเรื่องนี้อีกเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2483 และวันที่ 4 พฤษภาคม

14 หนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษ. ฉบับวันที่ 4 สิงหาคม 2482.

15 เรื่องการทำให้มีพรรคการเมืองเคยมีความพยายามให้มีมาก่อนหน้านี้แล้วไม่สำเร็จ.

พ.ศ. 2483 ในการประชุม วันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2483 นี้ ทางรัฐบาลได้เตรียมร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมืองให้ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีพิจารณาด้วยความเห็นในที่ประชุมสรุปออกมาอีกว่า ยังไม่ควรให้มีพรรคการเมือง ซึ่งตรงกับความต้องการของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังที่เขากล่าวในตอนท้ายของการประชุมในวันนั้นว่า ตามหลักการและเหตุผลแล้วควรต้องออกพระราชบัญญัติพรรคการเมือง แต่ความรู้สึกแท้จริงนั้นไม่อยากจะให้มี ดังนั้นจึงสมควรเลือกปฏิบัติสายกลางคือเตรียมไว้ก่อน ซึ่งที่ประชุมก็มีมติเห็นชอบด้วย 17

การที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ยอมให้มีพรรคการเมือง (ทั้ง ๆ สังคมเรียกร้อง) นั้นอาจเป็นเพราะว่า เขายังไม่เห็นความจำเป็นที่จะให้พรรคการเมืองเป็นทรัพยากรทางการเมืองสำหรับเขา เหตุที่เป็นเช่นนั้นอาจเป็นเพราะว่าเขาสามารถใช้ทรัพยากรทางการเมืองส่วนอื่นของระบบรัฐสภาในขณะนั้น แทนพรรคการเมืองได้ นั่นคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใช้รัฐธรรมนูญเป็นฐานทางการเมืองเพื่อเกื้อหนุนให้สมาชิกในรัฐสภาเป็นฐานอำนาจของตน แทนการใช้พรรคการเมือง

การที่กลุ่มพลังทางการเมืองไทยเรียกร้องให้มีพรรคการเมืองนั้น หากพิจารณาตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยแล้ว ถือว่าพรรคการเมืองเป็นองค์ประกอบสำคัญมากจึงถือว่าการเรียกร้องนั้นสมควรแก่เหตุ แต่สิ่งที่เรียกร้องนี้ผู้มีอำนาจสมัยนั้นคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ตอบสนองแล้ว ตัวเขาเองก็ไม่ใช่องค์ประกอบส่วนนี้เป็นฐานแห่งอำนาจการเมืองในระบอบประชาธิปไตย แต่กลับไปใช้รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือ สร้างเสียงสนับสนุนในสภาผู้แทนราษฎรแทนเพราะเท่าที่ผ่านมามีตั้งแต่ปี 2475 ฝ่ายบริหารได้ใช้กลไกรัฐธรรมนูญให้เป็นประโยชน์ต่ออำนาจทางการเมืองตลอด ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้อยู่ในกระบวนการทางการเมืองนี้ ย่อมทำให้เขาสังเกตเห็นว่ายุทธวิธีนี้หากวิเคราะห์ประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองและทรัพยากรทางการเมืองอื่น ๆ เช่น กำลังกองทัพ ข้าราชการประจำ และความชอบธรรมทางการเมืองที่เขาถืออยู่ น่าจะเป็นทรัพยากรทางการเมืองที่เพียงพอต่อการครอง

---

17 รายละเอียดของการประชุมเกี่ยวกับพรรคการเมืองนี้ ในที่ประชุมได้เปิดโอกาสให้รัฐมนตรีแสดงความคิดเห็นหลายคน ซึ่งส่วนใหญ่เห็นว่ายังไม่พร้อมให้มีพรรคการเมือง โปรดดูในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2483.

อำนาจและใช้อำนาจต่อไป ด้วยเหตุนี้เขาจึงยังไม่เห็นว่าพรรคการเมืองคือทรัพยากรทางอำนาจที่สำคัญสำหรับในขณะนี้ (2483)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงอาศัยประเด็นรัฐธรรมนูญที่ประกาศใช้ในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 มาตรา 65 อันเป็นบทเฉพาะกาล ซึ่งบัญญัติไว้ว่าสภาผู้แทนราษฎรมีสองประเภทคือและมีจำนวนเท่า ๆ กัน สมาชิกสภาผู้แทนประเภทที่ 1 ได้แก่ ผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ได้แก่ ผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งและกำหนดให้องค์ประกอบสภาผู้แทนราษฎรเป็นเช่นนี้ ตั้งแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญจนถึงเวลาที่ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งครั้งแรกหนึ่งยังมีการศึกษาไม่จบประถมศึกษา แต่อย่างช้าจะต้องไม่เกิน 10 ปี

จากสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2475 นี้ มีประเด็นที่เป็นผลกระทบต่อฝ่ายบริหารคือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ซึ่งในทางปฏิบัติ นายกรัฐมนตรีเป็นผู้สนองพระบรมราชโองการให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้ง ซึ่งนั้นก็หมายความว่านายกรัฐมนตรีย่อมมีแนวโน้มเสนอชื่อบุคคลที่เป็นฐานอำนาจให้ตนเอง และผลจากการนี้ก็กลายเป็นสิ่งค้ำจุนอำนาจของฝ่ายบริหารตลอดมา ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 และสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ใช้วิธีการนี้เช่นกัน

แต่ครั้งเมื่อมาถึง พ.ศ. 2483 อันมีเวลาเหลืออีกเพียงสองปีตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ว่าจะต้องหมดบทเฉพาะกาลลง นั่นคือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทแต่งตั้งไม่มี ซึ่งนั้นก็หมายความว่าฐานอำนาจทางการเมืองที่มีอยู่ในสภาผู้แทนราษฎร อันเป็นองค์การทางการเมืองที่สำคัญและจำเป็นในระบอบประชาธิปไตย สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้นกำลังจะหมดไป

ฉะนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องหาทางทำให้ทรัพยากรทางอำนาจส่วนนี้คงอยู่ หากไม่คงอยู่ก็หามาแทนของเดิม การทดแทนในระบบรัฐสภา ต้องมีพรรคการเมืองที่สนับสนุนฝ่ายบริหารแต่ทรัพยากรส่วนนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ได้เตรียมการสร้างไว้ก่อนเลย ฉะนั้นจึงเป็นไปได้อย่างยากสำหรับผู้นำที่อาศัยระบบราชการสร้างอำนาจ โดยไม่มีการเชื่อมโยงกับกลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ อันเป็นกลุ่มพลังทางสังคมพื้นฐาน

สำหรับหนทางที่จะดำรงทรัพยากรทางอำนาจให้คงอยู่ของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม คือการยึดบทเฉพาะกาลออกไปอีก และในการยึดบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญนี้ ผู้เขียนเข้าใจว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำเนินการด้วยวิธีการที่แยบยลมากเพราะเขาให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 เป็นผู้เสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมบทเฉพาะกาล พุทธศักราช 2483 ขึ้น คือขุนบุรีสารการกิตติคดี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 จังหวัดอุบลราชธานี เป็นผู้เสนอ ซึ่งหากเสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 อันเป็นฝ่ายรัฐบาล อาจทำให้อันเป็นที่ครหาได้ 18

เหตุผลในการขอแก้ไขรัฐธรรมนูญบทเฉพาะกาล พ.ศ. 2475 (แก้ไขเมื่อ 2483) อันเป็นการแก้ไขเพื่อให้มีผลบังคับขยายเวลาออกไปอีก 10 ปี นับตั้งแต่ปี 2483 นั้นสื่ออยู่ว่า

"...การที่รัฐธรรมนูญมาตราที่ 65 วางบทบัญญัติเป็นบทเฉพาะกาลไว้มีกำหนด 10 ปี นั้นที่จริงก็เท่ากับได้ประมวลไว้ที่หนึ่ง ตามความเข้าใจ และความหวังของผู้ร่างขณะนั้น ซึ่งก็เป็นธรรมดาเพราะถ้าเป็นเหตุการณ์ของบ้านเมืองในระบอบใหม่ เป็นไปด้วยความสงบราบรื่น ทุกสิ่งทุกอย่าง ตลอดจนจนการศึกษาชั้นประถมสามัญได้ลุส่งไปทันนอกทันใจ บทเฉพาะกาลที่กะไว้ 10 ปี ก็อาจไม่มีอะไรมาพูดกันอีก แต่ประธานที่เคารพ ระบอบรัฐธรรมนูญของเราต้องระหกระเหินยุ่งยากมาหลายครั้ง ดังได้ทราบกันอยู่แล้ว เป็นต้นว่าการปิดสภา และงดการใช้รัฐธรรมนูญ

---

18 มีผู้กล่าวว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม น่าจะอยู่เบื้องหลังการเสนอแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เพราะสมาชิกประเภทที่ 1 ไม่น่าจะได้ประโยชน์จากการแก้ไขประเด็นนี้โดยตรง เทียมจันทร์ อ้าแห้ว "บทบาททางการเมือง และการปกครองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2475-2487)" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521. หน้า 15 - 18.

บางมาตรา การกบฏใน พ.ศ. 2476 และการชำระคดีของศาลพิเศษ
เมื่อเร็ว ๆ นี้ ย่อมกระทบกระเทือนจิตใจคนทั่วไป และทำให้การบริหาร
งานของรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยต้องประสบอุปสรรคอยู่เนือง ๆ อัน
ที่จริงแต่เป็นเพียงของใหม่ เป็นระบอบใหม่ที่ไม่คุ้นเคยที่จะเข้าใจอยู่แล้ว
ข้าพเจ้ามีเรื่องกระทบกระเทือนไม่รู้แล้วรู้รอดเข้าเช่นนี้ บทเฉพาะกาลที่มี
อยู่ 10 ปี จึงไม่พอ ถ้าขึ้นปล่อยยาให้ประชาชนโดยเฉพาะเข้ารับช่วงบริหาร
งานของประเทศ และท่านผู้ก่อการฯ ขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ ละมือไป
เสียโดยประชาชนยังไม่เคยชินแล้ว ผลจะเป็นอย่างไร ซึ่งข้าพเจ้าวิตก
เหลือเกิน วิตกถึงการปกครองรัฐธรรมนูญซึ่งข้าพเจ้ารัก และบูชายิ่ง จะ
แปรผันไป ทั้งพระราชราชฎ 14 ล้านคนเศษ ซึ่งข้าพเจ้าเป็นผู้แทนอยู่
จะต้องรับเคราะห์กรรม ถ้าหากบังเกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้น" 19

ในการพิจารณาการแก้ไขรัฐธรรมนูญประเด็นการยึดบทเฉพาะกาลนี้ ในที่ประชุมมี
ผู้อภิปรายคัดค้าน 3 คน ซึ่งเป็นสมาชิกประเภทที่ 1 ซึ่งเลือกตั้งจากประชาชน ได้แก่
นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี นายเตียง ศิริขันธ์สมาชิก
สภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนคร และนายปริก แก้วปลั่ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดสุรินทร์
แต่ครั้งเมื่อมีการออกเสียง ก็ปรากฏว่าการแก้ไขรัฐธรรมนูญนี้ ได้รับการสนับสนุนจากสภาผู้แทน
ราษฎรด้วยเสียงเอกฉันท์²⁰

เมื่อการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อยึดบทเฉพาะกาลในส่วนของมาตรา 65 แห่งรัฐธรรมนูญ
พ.ศ. 2475 ออกไปได้สำเร็จในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2483 นั้น หมายความว่า จอมพล ป.
พิบูลสงครามสามารถมีและหรือใช้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 เป็นทรัพยากรทางอำนาจ

19 รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 8/2483 (สามัญ) สมัยที่ 2 ชุดที่ 3
วันที่ 15 สิงหาคม 2483

20 เรื่องเดียวกัน.

อีกต่อไป จนถึง พ.ศ. 2493 (นับ 10 ปีจาก พ.ศ. 2483) ดังนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงอยู่ในตำแหน่งอำนาจโดยส่วนหนึ่งจะเป็นฐานอำนาจ จากรัฐสภาในรูปดังกล่าวจนถึง พ.ศ. 2487 อันเป็นช่วงที่เขาประสบกับมรสุมทางการเมือง อันเนื่องจากรัฐบาลของเขาเพิ่มดีในสภาผู้แทนราษฎร คือสภาผู้แทนราษฎรไม่ยอมอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครบาล เพชรบูรณ์ และพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบุรีมณฑล²¹ คณะรัฐบาลของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม อ้างเหตุผลที่สภาผู้แทนราษฎร ไม่ยอมรับพระราชกำหนดดังกล่าวเพื่อลาออก อันเป็นการสิ้นสุดจากอำนาจทางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงแรก (ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี) เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2487 ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ชี้แจงเหตุผลที่ลาออกในหนังสือกราบถวายบังคมทูลลาออก ความว่า

"ในการที่สภาผู้แทนราษฎรไม่อนุมัติร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนด ทั้ง 2 ฉบับดังกล่าวแล้ว ย่อมแสดงให้เห็นโดยชัดเจนว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนมากไม่เห็นชอบด้วยในนโยบายบริหารราชการแผ่นดิน ในเรื่อง ซึ่งรัฐบาลเห็นว่า เป็นสิ่งสำคัญ อันสมควรจะได้รับจัดทาเพื่อความปลอดภัย และเพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่ที่บ้านเมืองอยู่ในภาวะสงครามอันคับขันเช่นนี้ ทั้งนี้เป็นการแสดงความไม่ไว้ใจคณะรัฐมนตรีที่ฉัน เป็นนายกรัฐมนตรีอยู่ ฉะนั้น เพื่อให้การได้เป็นไปตามวิถีทางของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉันและรัฐมนตรีทั้งคณะ จึงขอกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตั้งบัดนี้เป็นต้นไป"²²

21 ไพโรจน์ ชัยนาม, รัฐธรรมนูญ กฎหมาย และเอกสารสำคัญทางการเมืองของประเทศไทย. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519), หน้า 345-348.

22 สังข์ พัธโนทัย, ความนี้ในกรุงยัง. (พระนคร : บริษัทประสานชัยสิทธิ์, 2499), หน้า 484 - 485.

การที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม หมอดำนาจทางการเมืองลงเช่นนี้ แสดงว่าทรัพยากรทางอำนาจที่เคยมีนั้นหมดไปแล้ว ไม่ได้สร้างขึ้นมาใหม่หรือทดแทนหรือเพิ่มเติมทรัพยากรที่ว่านั้นคือคณะรัฐมนตรี และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เคยสนับสนุนเขามาแต่เดิม กลับไม่ให้การสนับสนุน

รัฐมนตรีดังกล่าวคือ นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งในภายหลังจากร่วมรัฐบาลมาระยะหนึ่งอันเป็นระยะเวลาสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นได้ละเมิดความเป็นกลางของไทย เป็นปัญหาที่ต้องให้คณะรัฐบาลตัดสินใจ กรณีนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับนายปรีดี พนมยงค์ มีแนวนโยบายต่อญี่ปุ่นแตกต่างกันจนเป็นเหตุให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขจัดนายปรีดี พนมยงค์ ออกจากรัฐมนตรี โดยเสนอให้นายปรีดี พนมยงค์ ไปดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แทนเจ้าพระยามรราชซึ่งถึงแก่กรรมไป ทั้งนี้เพื่อไม่ให้นายปรีดี พนมยงค์ มีโอกาสขัดขวางการดำเนินนโยบายของตน

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยอมให้ญี่ปุ่นยกกองทัพผ่านประเทศไทย อันเป็นเหตุให้นักการเมืองบางคนไม่เห็นด้วย โดยเฉพาะนายปรีดี พนมยงค์ ถึงกับคิดจะไปตั้งรัฐบาลพลัดถิ่น เพื่อต่อต้านญี่ปุ่น แต่ความคิดนี้ของนายปรีดี พนมยงค์ ถูกฝ่ายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ล่วงรู้ความลับก่อน

แผนการจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นของนายปรีดี พนมยงค์ คือการผลักดันให้นายทวี บุญยเกตุ เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร และนายควง อภัยวงศ์ เป็นรองประธานฯ แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ยินยอมรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้ง ซึ่งหากนายทวี บุญยเกตุ และนายควง อภัยวงศ์ได้ตำแหน่งดังกล่าวแล้ว โอกาสที่นายปรีดี พนมยงค์ จะจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นได้สำเร็จก็มี เพราะว่าเป็นสภาพการณ์สงครามและเกิดความขัดแย้งระหว่างผู้บริหารประเทศ เช่นนั้น ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และประธานสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจตามกฎหมายที่จะจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นได้²³ เมื่อแผนการโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่เกิดจาก

23 ทวี บุญยเกตุ, "ข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2" เบื้องต้นประชาธิปไตย. (พระนคร : จัดพิมพ์โดยสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย 2516), หน้า 317.

แนวความคิดของนายปรีดี พนมยงค์ ล้มเหลวเพราะ จอมพล ป. พิบูลสงคราม รู้ทันก่อนทำให้การจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นไม่สำเร็จ นายปรีดี พนมยงค์ จึงวางแผนทำลายอำนาจ จอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยการพยายามดึงเอาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้หันมาต่อต้านแทน ซึ่งเป็นยุทธวิธีที่อาศัยรัฐสภาเป็นฐานอำนาจตามระบอบประชาธิปไตยดังที่นายปรีดีพนมยงค์ได้เคยกล่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า

"การจะให้รัฐบาลออกนั้นเมื่ออยู่ทางเดียวคือออกโดยไม่ได้วางใจของสภาผู้แทนราษฎร จะเป็นมติไม่ไว้วางใจทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ แต่จะทำเช่นนี้ได้ก็โดยอาศัย

- 1) ผู้เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร
- 2) กำลังใจของสมาชิกที่คัดค้านในสิ่งซึ่งตนเองเห็นว่าไม่ถูก" 24

การโค่นล้มอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้น เป็นเรื่องที่ทำได้ทางรัฐสภาทางเดียวเท่านั้น นายปรีดี พนมยงค์ จึงวางแผนดึงเอาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นเสรีไทยอันเป็นขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2 ของไทย และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 บางคนเช่น นายเตียง ศิริขันธ์ นายทองแปลก ชลภูมิ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายถวิล อุดล นายจำลอง ดาวเรือง²⁵

นายปรีดี พนมยงค์ ได้ดึงเอา พลตำรวจเอก อุดล อุดลเดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจสมัยนั้นมาเป็นพวกและช่วยเหลือในการโค่นล้มอำนาจจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยนายปรีดี พนมยงค์กล่าวขอร้องให้อธิบดีกรมตำรวจลดการสอดส่องพฤติกรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตาม

---

24 คำให้การของนายปรีดี พนมยงค์ ฐานะพยาน พันโท พระสารสาส์น พลขันธ์ จำเลยคดีอาญากรสงคราม

25 ฉันทนา (นามแฝง) X.O.Group เรื่องภายในขบวนการเสรีไทย. (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2489) หน้า 28 - 31.

คำสั่งของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ให้สืบสวนฝ่ายบริษัททางการเมือง ซึ่งหากลดการ
สอดส่องแล้วสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ลดความหวาดเกรงและอิทธิพลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม
และการขอร้องนี้ นายปรีดี พนมยงค์ กระทำโดยอาศัยความเป็นเสรีไทยด้วยกันเป็นจุดเชื่อมโยง

ในวันประชุมสภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดการ
บริหารนครบาลเพชรบูรณ์ พุทธศักราช 2487 เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 นั้น ได้มี
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอภิปรายคัดค้านหลายคน เช่น นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ผู้แทนราษฎร
จังหวัดอุบลราชธานี ร้อยโทประจวบ มหาพันธ์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดอุตรธานี นายเขมชาติ
บุญรัตน์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด นายถวิล อุดล ผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด 26

เมื่อมีการลงมติเพื่ออนุมัติพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดการบริหารนครบาล
เพชรบูรณ์ พุทธศักราช 2487 ซึ่งวิธีการลงมตินั้นทำให้วิธีการลงคะแนนแบบลับ ผลปรากฏว่ามี
ผู้เห็นควรอนุมัติ 36 เสียง ผู้ที่เห็นควรไม่อนุมัติ 47 เสียง 27 เป็นอันว่ารัฐบาล จอมพล
ป. พิบูลสงคราม แพ้มติสภา ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เคยเกิดขึ้นกับรัฐบาลจอมพล ป.
พิบูลสงคราม มาก่อนเลย

เหตุการณ์นี้เห็นภาพชัดเจนว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 อันเป็นฐานอำนาจ
ของฝ่ายบริหารหรือรัฐบาลไม่ให้ความร่วมมือกับ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ทั้ง ๆ ที่ก่อนมีการ
ประชุม พลตรี ไชย ประทีปเสน เลขาธิการนายกรัฐมนตรี ได้มีจดหมายถึงสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎรประเภทที่ 2 เพื่อให้เข้าประชุมและอภิปรายสนับสนุนฝ่ายรัฐบาล 28 แต่จดหมายนี้ไร้ผล
เพราะสมาชิกที่มาประชุมจำนวน 97 คน ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกประเภทที่ 1 29

26 รายละเอียดคําอภิปรายคัดค้านเหล่านี้ โปรดดูจากรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร
ครั้งที่ 4/2487 สมัยที่ 2 ชุดที่ 3 วันที่ 20 กรกฎาคม 2487.

27 เรื่องเดียวกัน.

28 จดหมายเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ที่ น.ว.
159/2487 เรื่องขอให้ไปประชุมโดยพร้อมเพรียงกันในวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2487

29 รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 4/2487 วันที่ 20 กรกฎาคม 2487.

หลังจากรัฐบาลเพิ่มคืนในสภาผู้แทนราษฎร 2 วัน คือวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติโอนมัติพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบุรีมณฑล พุทธศักราช 2487 ซึ่งในการพิจารณาพระราชบัญญัติฉบับนี้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่อภิปรายไม่เห็นด้วย เช่น นายทองอยู่ เอี่ยมบุญอ่อม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร-ธนบุรี นายพอง สิทธิธรรม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี นายเสียง ไชยกาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี และเมื่อมีการลงคะแนนเพื่อโอนมัติพระราชบัญญัติดังกล่าวโดยวิธีการลงคะแนนนับนั้นผลปรากฏว่ามีผู้เห็นชอบให้โอนมัติ 31 เสียง และไม่เห็นชอบให้โอนมัติ 43 เสียง ซึ่งเป็นการแพ้คะแนเสียงของฝ่ายรัฐบาลเป็นครั้งที่ 2

เมื่อรัฐบาลประสบกับวิกฤติการณ์ทางสภาฯ ดังกล่าวข้างต้นนั้นทำให้ จอมพล ป. พิบูลสงครามในฐานะหัวหน้าคณะรัฐบาล เห็นว่าไม่สามารถควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนที่ตนเองตั้งมาได้แล้ว จึงทำการเรียกประชุมคณะรัฐมนตรี เพื่อปรึกษาว่ารัฐบาลควรลาออกหรือไม่ ผลการประชุมมีผลออกมาว่า รัฐมนตรีส่วนใหญ่เห็นว่าควรให้รัฐบาลลาออก 30 จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงกราบบังคมทูลขอลาออกดังกล่าวมาแล้ว

การที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ลาออกจากนายกรัฐมนตรีครั้งนี้นั้น เขาคงคิดว่าสามารถที่จะกลับเข้ามาดำรงตำแหน่งได้อีก 31 เพราะว่าเขามีทรัพยากรด้านทหารเป็นฐานอำนาจหลัก ไม่มีใครมีมากพอที่จะเทียบเขาได้ ฉะนั้นเขาจึงมั่นใจว่าสภาผู้แทนราษฎรต้องยินยอมให้เขาเข้าดำรงตำแหน่งอีก

แต่ผลการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เพื่อเลือกนายกรัฐมนตรีต่อจาก จอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้นผลปรากฏว่า ได้พระยาพหลพลพยุหเสนา แต่พระยาพหลพลพยุหเสนาปฏิเสธที่

30 ท. ประทีปเสนา, จอมพล ป. บุณศึกไร้หน้ายา. (พระนคร : พัฒนาการพิมพ์, 2507), หน้า 49 - 51.

31 เทียมจันทร์ อ่ำแห้ว, "บทบาททางการเมืองและการปกครองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2475 - 2487)", หน้า 407.

จะเข้ารับตำแหน่งอีกครั้งหนึ่งในที่สุดสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีแทน 32

แม้ว่า นายควง อภัยวงศ์ จะได้เป็นนายกรัฐมนตรีโดยอาศัยฐานอำนาจจากสภาผู้แทนราษฎรก็ตาม แต่เป็นทรัพยากรทางอำนาจที่มีลักษณะของความชอบธรรม ไม่ใช่เป็นกำลัง เช่นกองทัพ ซึ่งเป็นทรัพยากรทางอำนาจที่ทรงพลัง ซึ่งทรัพยากรแบบกำลังนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังมีอยู่และสามารถควบคุมได้ ดังเห็นจากเสียงสะท้อนของกองทัพ หลังจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี "บรรดาทหารบกได้เบ่งเสียงกึกก้องทั่วพระราชอาณาจักรว่าจะตามท่านแม่ทัพไปทุกวิถีทาง" เป็นเสียงที่บ่งบอกว่ากองทัพยังอยู่ภายใต้การควบคุมของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม อย่างมั่นคง

อิทธิพลของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังปรากฏอยู่ทั่วไปอย่างชัดเจน และเป็นที่หวังเกรงว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะใช้กำลังยึดอำนาจคืนจากนายกรัฐมนตรีที่มาจากพลเรือนและไม่มีฐานอำนาจจากกองทัพให้การสนับสนุน ดังเห็นได้จากข้อความเขียนโดย นายควง อภัยวงศ์ ว่า "ขณะนั้นมีข่าวเขย่าขวัญเกี่ยวแก่ท่าทีหลวงพิบูลสงครามว่า ทหารทางลพบุรีจะยกมายึดพระนครบ้าง พวกทหารยังสนับสนุนหลวงพิบูลสงครามบ้าง ส่วนแต่เป็นข่าวที่บันทึกอนกาลังใจของผู้ที่มิใช่คนของหลวงพิบูลสงครามทั้งสิ้น"³³

นายควง อภัยวงศ์ ในฐานะนายกรัฐมนตรี ตระหนักดีว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้นมีฐานอำนาจอยู่มาก ดังนั้นกระบวนการทำลายอำนาจ จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงเกิดขึ้น ซึ่งเป็นความจำเป็นของฝ่ายผู้นำรัฐบาลคนใหม่

สิ่งที่ผู้มีอำนาจคนใหม่อย่างนายควง อภัยวงศ์ ซึ่งเป็นผู้นำที่มีอำนาจอันชอบธรรมตามระบอบการเมืองแบบรัฐสภาของไทยขณะนั้น เลือกลงมือลดยึดอำนาจหรือทำลายอำนาจผู้นำ

32 ควง อภัยวงศ์, "การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย. หน้า 415 - 416.

33 เรื่องเดียวกัน. หน้า 415 - 416.

คนเก่าอันเป็นผู้หน้าที่เปี่ยมด้วย อานาจบารมีนั้น คือการทำให้ทรัพยากรทางอำนาจที่สำคัญของผู้
 นั้นที่เขาครอบครองอยู่ให้สิ้นไป หรือทำให้เขาไม่สามารถครอบครองได้ ทรัพยากรทาง
 อำนาจที่สำคัญของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ครอบครองอยู่คือ ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูง
 สุด ซึ่งตำแหน่งนี้เป็นที่หวั่นเกรงกันว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะใช้ยึดอำนาจ เพื่อขจัด
 อำนาจนี้ นายควง อภัยวงศ์ ในฐานะนายกรัฐมนตรีจึงดำเนินการยกเลิกตำแหน่งนี้ และเพิ่ม
 ตำแหน่งใหม่ แต่การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นที่น่าสังเกตุว่า เปลี่ยนเฉพาะชื่อเพื่อเปลี่ยนตัวบุคคลเท่า
 นั้น ซึ่งแท้ที่จริงแล้วคือการต้องการให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม หมดอำนาจหน้าที่จากการเป็น
 ผู้บังคับบัญชาทหารทั้งสามเหล่าทัพอันเป็นอำนาจที่ค่อนข้างมากเท่านั้น ดังนั้นเมื่อวันที่ 23
 สิงหาคม พ.ศ. 2487 จึงมีประกาศยกเลิกและแต่งตั้งใหม่ดังนี้³⁴

1. ประกาศแต่งตั้งที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน

2. ประกาศยุบเลิกตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด
 และแต่งตั้งแม่ทัพใหญ่ และรองแม่ทัพใหญ่

3. ประกาศแต่งตั้งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม

จากประกาศดังกล่าวนี้มีผลทำให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม หมดหน้าที่จากการเป็นผู้
 บัญชาการทหารสูงสุด แต่แต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ไม่มีอำนาจ
 อะไรเลย

นั่นคือการดำเนินการทำลายทรัพยากรทางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม
 และขณะเดียวกันนั้นก็มีการคานอำนาจขึ้นมาเพื่อทำลายการครอบครองทรัพยากรที่ จอมพล ป.
 พิบูลสงคราม เคยครอบครอง นั่นคือแต่งตั้ง พลเอก พจน์ พหลโยธิน (พระยาพหลพลพยุหเสนา)
 เป็นแม่ทัพใหญ่มีอำนาจสิทธิขาดบังคับบัญชาแม่ทัพบก แม่ทัพเรือ และแม่ทัพอากาศ และให้โอน
 หน่วยงานราชการที่สังกัดและขึ้นอยู่กับส่วนบัญชาการทหารสูงสุด ไปสังกัดอยู่ใต้การบังคับบัญชา

³⁴ จดหมายลับเฉพาะ ค่วนมาก ที่ 5-5253/2487 ลงวันที่ 23 สิงหาคม 2487 จาก
 นายกรัฐมนตรี ถึงผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ของแม่ทัพใหญ่³⁵

ส่วนรองแม่ทัพใหญ่ แต่งตั้งให้ พลโท ชิต มั่นศิลป์สินาคโยธารักษ์เป็นผู้ดำรงตำแหน่ง
 ดั่งที่กล่าวแล้วว่าผู้ดำรงตำแหน่งแม่ทัพใหญ่มีลักษณะคานอำนาจ เพราะว่าพระยาพล
 พลพยุหเสนาเคยสนับสนุนร่วมมือกับนายปรีดี พนมยงค์ มาก่อน ครั้นเมื่อรัฐบาลที่นายปรีดี
 พนมยงค์ สนับสนุนอยู่ได้ให้ท่านมาเป็นแม่ทัพใหญ่ อันเป็นตำแหน่งที่มีอำนาจเหมือนกับจอมพล ป.
 พิบูลสงคราม เคยมีนั้น เป็นสิ่งที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยอมรับได้เพราะ จอมพล ป.
 พิบูลสงคราม ให้ความเคารพนับถือพระยาพลพยุหเสนามาก

จอมพล ป. พิบูลสงคราม แม้ว่าจะออกจากตำแหน่งที่มีอำนาจแล้ว ก็ยังถูกควบคุม
 สอดส่องดูแลจากฝ่ายรัฐบาลอยู่ ดั่งเห็นได้จากคำสั่งของ นายทวี บุญยเกตุ ในฐานะผู้สั่ง
 ราชการแทนนายกรัฐมนตรี ได้มีคำสั่งถึงอธิบดีกรมตำรวจ ให้ปฏิบัติต่อ จอมพล ป. พิบูลสงคราม
 ในลักษณะควบคุม ดังนี้

"เนื่องจากได้ทราบว่ พระท่าน จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กลับจาก
 ต่างจังหวัด มาพักอยู่ในจังหวัดพระนครแล้ว โดย พระท่านจอมพล ป.
 พิบูลสงครามได้ตำแหน่งที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน จะสมควรสั่ง เจ้า
 หน้าท้าวไปรักษาความปลอดภัย หมายความว่าหรือไม่นั้น ขอท่านได้โปรด
 จัดการตามระเบียบด้วย

อนึ่งในการนี้ถ้าพระท่าน จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะเรียกท่าน
 หรือท่านไปพบปะสนทนาด้วยประการใด ๆ ก็ตาม ขอให้รายงานให้
 ข้าพเจ้าทราบถึงการสนทนานั้นทุกครั้งไป" ³⁶

³⁵"ประกาศยุบตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดและรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด และ
 แต่งตั้งแม่ทัพใหญ่และรองแม่ทัพใหญ่," ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 61 ตอน 52 (24 สิงหาคม
 คม 2487) หน้า 754.

³⁶ เอกสารสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี จดหมายลับ-เฉพาะ-ด่วนมาก เลขที่ 5881/
 2487 ลงวันที่ 14 กันยายน 2487 จากนายกรัฐมนตรีถึงอธิบดีกรมตำรวจ.

การควบคุม จอมพล ป. พิบูลสงคราม จากรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ นอกจากจะกระทำโดยคำสั่งทางราชการแล้ว ยังกระทำโดยพิธีการทางศาสนาอีกด้วย ซึ่งนับว่าเป็นการบังคับถึงระดับจิตใจของจอมพล ป. พิบูลสงครามทีเดียว ดังเห็นจากบทความในหนังสือฉบับหนึ่งลงความว่า

"รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ได้รับความสนับสนุนจากคณะราษฎร เป็นส่วนหนึ่ง จึงอาศัยอำนาจตามบทรัฐธรรมนูญประกาศาให้หลวงพิบูลสงครามพ้นจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และแต่งตั้งพระยาพลพลพยุหเสนา เป็นแม่ทัพใหญ่ เมื่อพระยาพลพลพยุหเสนาได้รับการแต่งตั้งแล้ว ก็เรียกนายทหารชั้นผู้ใหญ่ไปประชุม ณ วัดพระแก้ว เป็นการปฏิญาณว่าจะมีความซื่อสัตย์ต่อคณะรัฐบาลใหม่ และเชื้อพังกาบังคับบัญชาของพระยาพลพลพยุหเสนา หลวงพิบูลสงครามได้รับความกระทบกระเทือนจากเรื่องนี้มาก" 37

เมื่อฝ่ายเสรีไทยอันเป็นคณะราษฎร เดิมส่วนหนึ่งได้เป็นรัฐบาล และสงครามโลกครั้งที่ 2 จบลงด้วยฝ่ายสัมพันธมิตรเป็นฝ่ายชนะ รัฐบาลไทยขณะนั้นจึงประกาศว่าสงครามระหว่างไทยกับสัมพันธมิตรเป็นโมฆะ อันยังผลให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม และพวกกลายเป็นอาชญากรสงครามตามบทพิจารณาโทษอาชญากรสงครามนาซี เยอรมัน และศาลระหว่างประเทศภาคตะวันออกไกลกรุงโตเกียว 38 ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม และพวกต้องโทษตามพระราชบัญญัติอาชญากรสงคราม พุทธศักราช 2488 อันเป็นพระราชบัญญัติเข้าที่

37 เอกสารสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ปีที่ 62 แฟ้มที่ 2/62 เรื่องข่าวและบทความหนังสือพิมพ์จีนแปลจากหนังสือพิมพ์อื่นเข้า ฉบับวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2487.

38 อนันต์ พิบูลสงคราม, จอมพล ป. พิบูลสงคราม. เล่ม 4 (กรุงเทพฯ : ศูนย์การพิมพ์ 2519), หน้า 14.

ประชุมสภาผู้แทนราษฎรเมื่อ วันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2488³⁹ ซึ่งเขาถูกจับกุมในข้อหานี้เมื่อ วันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2488 และถูกฟ้องศาลในเวลาต่อมา แต่เขาก็ได้รับการยกฟ้องด้วย เหตุผล พระราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม พุทธศักราช 2488 เป็นโมฆะ ดังที่ศาลฎีกาให้ เหตุผลซึ่งสรุปดังนี้

"ศาลฎีกาจึงพร้อมกันพิพากษาชี้ขาดว่า พระราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม พ.ศ. 2488 เฉพาะที่บัญญัติลงโทษการกระทำก่อนวันใช้พระราชบัญญัติ ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 14 และเป็นโมฆะตาม มาตราที่ 61 การกระทำที่โจทก์ฟ้องจำเลยในคดีนี้เป็นการกระทำก่อน วันที่ 11 ตุลาคม 2488 อันเป็นวันใช้พระราชบัญญัตินี้ทั้งสิ้น จำเลยมีความผิดตามกฎหมายอื่นบ้างหรือไม่ สำหรับกรณีนี้ เพราะคดีนี้โจทก์ ฟ้องขอให้ลงโทษตามพระราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม พ.ศ. 2488 เท่านั้น และเมื่อบทบัญญัติอันโจทก์ฟ้องขอให้เอาผิดกับจำเลยเป็นโมฆะเสียแล้วก็ไม่ มีทางลงโทษจำเลยได้จึงให้ยกฟ้องโจทก์เสีย ปลดจำเลยพ้นข้อหาไป"⁴⁰

อันที่จริงแล้ว ข้อกฎหมายที่เป็นประเด็นเหตุให้พระราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม พ.ศ. 2488 เป็นโมฆะนั้น ทว่าฝ่ายรัฐบาลจะไม่ทราบ เพราะมีการอภิปรายกันในคณะรัฐมนตรี ในประเด็นนี้มาแล้วว่าจะเป็นโมฆะ เพราะเป็นกฎหมายที่มีบทลงโทษย้อนหลัง⁴¹ แต่ที่รัฐบาล กระทำไปนั้นเพราะต้องการให้กฎหมายฉบับนี้มีผลในทางการเมืองนั้นคือ ท้าให้ จอมพล บ.

39 รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 25/2488 สมัยที่ 2 ชุดที่ 3 วันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2488.

40 เอกสารสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ปีที่ 190 แฟ้มที่ 51/190 หนังสือด่วนที่ 121/2489 ลงวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2489 เรื่องคำพิพากษาคดีอาชญากรรมสงคราม

41 รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีพิเศษ วันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2488.

พิบูลสงคราม ถูกจับกุม อันเป็นสิ่งที่สามารถทำให้บทบาททางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยุติลง และก็เป็นไปอย่างคณะรัฐบาลหวัง คือเมื่อ จอมพล ป. พิบูลสงคราม พ้นข้อหาอาชญากรรมสงครามแล้ว ก็ไปใช้ชีวิตอย่างสงบอย่างคนธรรมดาที่อำเภอลาดหญ้า จังหวัด บุกมธานี นั่นก็คือรัฐบาลใช้รัฐสภาหรือสภาผู้แทนราษฎรทำลายอำนาจบารมีของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้หมดลงนั่นเอง

ช่วงที่สอง พ.ศ. 2490 - 2500

การมีอำนาจทางการเมืองครั้งที่สอง (พ.ศ. 2490 - 2500) นี้ เนื่องจากรัฐบาลต่อจากรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม คือรัฐบาลชุดของ นายควง อภัยวงศ์ รัฐบาลชุดของ นายทวี นุฒยเกตุ และชุดของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อันเป็นรัฐบาลพลเรือนที่อาศัยสภาผู้แทนราษฎรเป็นทรพยากรทางการเมือง ซึ่งเดิมเคยเป็นทรพยากรของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังกล่าวแล้วแต่บริหารราชการล้มเหลว จนเป็นเหตุให้ถูกยึดอำนาจโดยคณะทหาร เมื่อ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ซึ่งนำโดย จอมพล ผิน ชุณหะวัณ พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ และ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อันเป็นเหตุการณ์ทางการเมืองที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับมามีอำนาจทางการเมืองอีกครั้ง

ในการทำรัฐประหารครั้งนี้ ฝ่ายผู้ก่อการมีอุปสรรคขัดขวางต่อการยึดอำนาจอยู่ข้าง นั้นคือ ในเบื้องต้นได้ถูกขัดขวางจากคนที่อยู่ในตำแหน่งทางทหารที่มีอำนาจและเป็นฐานอำนาจ ให้ฝ่ายรัฐบาลนั้นคือ พลเอก อุดล อุดลเดชจรัส ผู้บัญชาการทหารบก และพลตรีวีรวัฒน์ วีรวัฒน์โยธิน ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่หนึ่ง เมื่อเป็นดังนี้ ผู้นำการยึดอำนาจจึงได้ไปนำตัว จอมพล ป. พิบูลสงครามซึ่งออกจากราชการดังกล่าวแล้วมาเป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร เพราะว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นเป็นผู้ที่ พลเอก อุดล อุดลเดชจรัส ให้ความนับถือ เคารพรัก 42

---

42 ละเอียดย พิบูลสงคราม, แต่ท่านเพื่อนรักของจอมพล ป. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก อุดล อุดลเดชจรัส (บัตร พิมพ์พระคุณ) 18 เมษายน พ.ศ. 2513 (ไม่มีเลขหน้า)

และทหารอื่น ๆ ก็นิยมจอมพล ป. พิบูลสงคราม อยู่แล้ว และก็เป็นที่ไปตามที่คำตความหมายของผู้ก่อการ กล่าวคือ เมื่อพลเอก อุดล อุดลเดชจรัส พบว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหารครั้งนี้แล้วก็ยินยอมให้ความร่วมมือกับคณะรัฐประหาร 43

เมื่อคณะรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ทำการยึดอำนาจได้สำเร็จ ผู้นำคณะทหารชุดนี้หาได้ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี หรือผู้นำทางการเมืองด้วยตนเองไม่ เพราะมีปัจจัยทางด้านความชอบธรรมของผู้นำคณะรัฐประหารขาดไป หรือบางคนของคณะรัฐประหารไม่มีทรัพยากรทางอำนาจที่เพียงพอ กล่าวคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ถึงแม้ว่าจะมีทหารเป็นทรัพยากรทางอำนาจมากอยู่ แต่ขาดความชอบธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยอมรับจากต่างประเทศ เพราะเขาได้ถูกตีตราว่าเป็นอาชญากรสงคราม (แม้ว่าถูกยกฟ้องแล้วก็ตาม) ส่วนผู้นำทหารคนอื่น ๆ ก็หาได้มีบารมีทางการเมืองและการทหารพอเพียงไม่

ฉะนั้นหลังการยึดอำนาจคณะทหารที่รัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 จึงยินยอมให้นายกรัฐมนตรีพลเรือนคือ ให้นายควง อภัยวงศ์ จัดตั้งรัฐบาลพลเรือนเข้าบริหารประเทศอันเป็นการจัดตั้งรัฐบาลเพื่อขัดตาทัพ

ในช่วงที่รัฐบาล นายควง อภัยวงศ์ นี้ เป็นช่วงเวลาดีหรือเป็นประโยชน์สำหรับจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพราะเป็นโอกาสที่เขาได้สร้างทรัพยากรทางอำนาจขึ้นอีก นั่นคือคณะรัฐประหารแต่งตั้งให้เขาเป็นผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทยและเป็นผู้บัญชาการทหารบก⁴⁴

ดังนั้นเราจึงเห็นได้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้หวนกลับมาเป็นผู้ครอบครองทรัพยากรทางอำนาจที่สำคัญอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งจากที่กล่าวมาแล้วผู้เขียนได้วิเคราะห์

43 กองประวัติศาสตร์ทหาร กรมยุทธการทหารบก คำสั่งกองทัพบกที่ 116/12007 เรื่องการฟังบังคับบัญชา. โดย พลเอก อุดล อุดลเดชจรัส ผู้บัญชาการทหารบก ลงวันที่ 10 พฤศจิกายน 2490.

44 กองประวัติศาสตร์ทหาร กรมยุทธการทหารบก คำสั่งกองทัพบกที่ 120/1264 เรื่องมอบอำนาจการบังคับบัญชา โดยพลโทหลวงเสนาณรงค์ รองผู้บัญชาการทหารบก ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน 2480.

ให้เห็นแล้วว่าการครอบครองตำแหน่งสำคัญในกองทัพคือ การมีฐานแห่งอำนาจทางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ฉะนั้นเมื่อเขาเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในกองทัพ แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ทางการเมือง เขาจะต้องทำการทำลายอำนาจของฝ่ายตรงกันข้ามให้ลดลงหรือหมดไป เพราะอำนาจของฝ่ายตรงข้ามนั้นมีความสัมพันธ์ในทางลบต่อการมีอำนาจทางการเมืองของเขา

จังหวะที่ดีที่สุดอันที่จะทำลายอำนาจฝ่ายตรงกันข้ามคือ ช่วงเวลาที่เขากุมอำนาจกองทัพ ซึ่งในช่วงนั้นอำนาจทางการเมืองคงปล่อยให้รัฐบาลที่มาจากพลเรือนบริหารงานไป ขณะเดียวกันนั้นเขาก็จัดตั้งทรูทางการเมือง ที่เห็นว่าเป็นอุปสรรคต่อการขึ้นครองอำนาจทางการเมืองในอนาคต

การขจัดอิทธิพลของนายปรีดี พนมยงค์ คณะรัฐประหาร พยายามเสนอให้รัฐบาลขจัดอิทธิพลของนายปรีดี พนมยงค์ ให้หมดไป ฐานอำนาจของนายปรีดี พนมยงค์ ที่สำคัญคือเสรีไทย ทหารเรือบางกลุ่ม และข้าราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทย ซึ่งข้าราชการเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่นายปรีดี พนมยงค์ สอนอยู่ ฉะนั้นข้าราชการเหล่านี้ก็คือลูกศิษย์ของนายปรีดี พนมยงค์ การทำลายฐานอำนาจส่วนนี้คือคณะรัฐประหารเสนอให้รัฐบาลย้ายข้าราชการฝ่ายปกครองในตำแหน่งสำคัญ และปลดข้าราชการผู้ใหญ่ที่มีตำแหน่งสำคัญที่เป็นพวกนายปรีดี เช่นปลดหลวงนรกิจบริหาร อธิบดีกรมมหาดไทย ออกจากราชการด้วยเหตุผลที่ว่าข้าราชการผู้ี้รับราชการมานาน ซึ่งในความเป็นจริงแล้วข้าราชการผู้นี้อายุจริงเพียง 41 ปี และมีอายุราชการเพียง 20 ปีเท่านั้น 45

การใช้กฎหมายควบคุมหรือลดอิทธิพลกลุ่มอำนาจเดิม กล่าวคือคณะรัฐบาลที่อยู่ภายใต้การสนับสนุนของคณะรัฐประหาร ใช้อำนาจออกพระราชกำหนดคุ้มครองความสงบสุข เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490⁴⁶ อันเป็นพระราชกำหนดที่ให้อำนาจแก่คณะรัฐประหารจับกุมตรวจ

45 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ . เอกสาร มท.0201.2.1.37.1/9 ที่ น.16135/2490 เรื่องให้ข้าราชการออกจากราชการ

46 พระราชกำหนดคุ้มครองความสงบสุข เพื่อให้การดำเนินไปตามรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2490 ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 64 ตอนที่ 56 ฉบับพิเศษ ลงวันที่ 22 พฤศจิกายน 2490.

ค่านบุคคลที่มีพฤติการณ์น่าสงสัยว่าเป็นอันตรายต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ผลของกฎหมายฉบับนี้คือคณะกรรมการได้ทำการตรวจค้นจับกุมบุคคลที่เป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับคณะรัฐประหารไปหลายคน⁴⁷ และยังทำการยึดอาวุธกลุ่มของนายปรีดี พนมยงค์ อีกด้วย⁴⁸

คณะรัฐประหารยึดอำนาจเงี่ยบจากรัฐบาลพลเรือน เมื่อคณะรัฐประหารเห็นว่าตนเองได้ทำลายทรัพยากรทางการเมืองของฝ่ายตรงข้ามด้วยวิธีการดังกล่าวได้แล้ว คู่แข่งชั้นอำนาจทางการเมืองที่สำคัญก็ลดน้อยลงไป จึงเห็นว่าตนมีศักยภาพพอต่อการที่จะไปเป็นรัฐบาลเอง และขณะเดียวกันนั้นรัฐบาลพลเรือนซึ่งอยู่ภายใต้การสนับสนุนของคณะรัฐประหารเริ่มแข็งข้อไม่ดำเนินการตามที่ต้องการของคณะรัฐประหาร เช่น ไม่ยอมแต่งตั้ง พันเอกเผ่า ศรียานนท์ (ยศในขณะนั้น) เป็นรองอธิบดีกรมตำรวจ และไม่แต่งตั้งบุคคลที่จะดำรงตำแหน่งวุฒิสมาชิก และนอกจากนี้ยังมีนโยบายกีดกันทหารจากการเมือง คือห้ามทหารเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองอีกด้วย⁴⁹

เมื่อเป็นดังนี้คณะรัฐประหารจึงใช้อำนาจบีบบังคับให้รัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเล่นเลือกตั้ง⁵⁰ ซึ่งมี นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีออกจากตำแหน่ง เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2491 อันถือได้ว่าเป็นการทำรัฐประหารเงี่ยบอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นจอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีเป็นครั้งที่ 2 เมื่อ 8 เมษายน พ.ศ. 2491

⁴⁷ บุคคลที่ถูกจับกุมตรวจค้นส่วนใหญ่เป็นพรรคพวกกับนายปรีดี พนมยงค์ เช่น นายทองเปลว ชลภูมิ นายทอง กัฒนธรรม นายวิจิต ลุสิตานนท์ นายเตียง ศิริขันธ์ นายทิม ภูมิพัฒน์ และเรือเอก วิชระชัย ชัยสิทธิ์เวช ใน หนังสือพิมพ์ศรีกรุง. ฉบับวันที่ 21 ธันวาคม 2490

⁴⁸ โปรดดูจำนวนประเภทอาวุธจากกองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารมท.0201.2.1. 13/33 เรื่องขอให้ส่งอาวุธปืนและเครื่องอุปกรณ์.

⁴⁹ "นโยบายการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ พ.ศ. 2491," ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 65 ตอนที่ 14 ลงวันที่ 9 มีนาคม 2491

⁵⁰ รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ชุดนี้เป็นชุดที่จัดตั้งหลังจากจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 29 มกราคม 2491 ซึ่งพรรคประชาธิปไตยของนายควง อภัยวงศ์ ได้รับเลือกเข้ามาด้วยเสียงข้างมากคือ 54 คน จาก 99 คน นายควง อภัยวงศ์ จึงเป็นผู้ได้รับสิทธิจัดรัฐบาล.

การใช้รัฐสภาในฐานะองค์การทางการเมืองเป็นฐานอำนาจ พ.ศ. 2491 - 2500

เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม จัดตั้งรัฐบาลขึ้นบริหารประเทศ ก็พบกับอุปสรรคสำคัญทางรัฐสภา กล่าวคือ กฎหมายหลายฉบับที่เสนอไปถูกยับยั้ง ซึ่งในระบอบประชาธิปไตยถือว่าเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐบาลมาก การที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ขาดความสนับสนุนจากสมาชิกสภา นั้นหมายถึงการที่เขาไม่มีฐานอำนาจจากรัฐสภา ปัจจัยที่ทำให้เขาขาดฐานอำนาจเพราะว่าวุฒิสมาชิกที่เสนอโดยคณะรัฐประหาร เพื่อให้ นายควง อภัยวงศ์ ในฐานะ นายกรัฐมนตรีแต่งตั้งนั้น ไม่ได้เป็นไปตามที่คณะรัฐประหารต้องการ ดังปรากฏว่า นายควง อภัยวงศ์ เสนอชื่อวุฒิสมาชิกที่เสนอโดยคณะรัฐประหาร 10 คนจาก 100 คน และได้รับเลือกจากคณะอภิรัฐมนตรีเพียง 3 คน ฉะนั้นฐานอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในรัฐสภาจึงไม่มีเลย

ดังนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงดำเนินการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองในรัฐสภาโดยการใช้รัฐธรรมนูญเป็นกลไกสำคัญ ในอันที่จะกำหนดเกมการเมืองหรือกติกาทางการเมืองที่เอื้ออำนวยให้ตนคงอยู่ในอำนาจทางการเมืองได้

ในอีกนัยหนึ่งการที่จะมีทรัพยากรอำนาจทางการเมืองในรูปของรัฐสภานั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม สร้างทรัพยากรในรัฐสภาโดยใช้กลไกรัฐธรรมนูญเป็นกฎที่กำหนดให้เขามีอำนาจทางการเมือง ซึ่งคือการที่เขาสามารถใช้รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือแห่งการอำนาจทางการเมืองได้ โดยการสามารถควบคุมสมาชิกรัฐสภาให้สนับสนุนเขา เพราะรัฐธรรมนูญเปิดโอกาสเขาแต่งตั้ง ส.ส. ได้

การที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะเข้าไปควบคุมรัฐสภาได้นั้น จะต้องทำการกำหนดกติกาที่เอื้อประโยชน์ให้แก่เขาในรัฐสภาก่อน ซึ่งกติกาในรัฐสภานั้นก็ได้แก่รัฐธรรมนูญที่ผลบังคับเอื้ออำนวยให้ฝ่ายบริหารของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีอำนาจ

การแก้ไขรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2475 อันเป็นการแก้ไขเพิ่มเติม เมื่อ พ.ศ. 2495 เหตุที่แก้ไขนั้นเป็นเพราะในช่วง พ.ศ. 2491 ถึง พ.ศ. 2494 เป็นการปกครองที่อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2492 อันเป็นรัฐธรรมนูญที่คณะรัฐบาลของ นายควง อภัยวงศ์ เป็นผู้

รับผิดชอบร่างขึ้น ซึ่งมีบัญญัติหลายประการที่ไม่เอื้ออำนวยให้คณะรัฐประหารมีอิทธิพลเหนือสมาชิกรัฐสภาได้ ดังเห็นได้จากการบัญญัติมิให้ข้าราชการประจำเป็นข้าราชการการเมือง ซึ่งตรงนี้เท่ากับตัดโอกาสการตั้งทหารที่เป็นข้าราชการประจำที่สนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้ามาเป็นสมาชิกรัฐสภา ด้วยความที่ขาดฐานสนับสนุนดังกล่าวส่งผลให้พระราชบัญญัติที่เสนอโดยรัฐบาลถูกยับยั้งบ่อยครั้ง⁵¹ ซึ่งเป็นการแสดงว่า รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ขาดการสนับสนุนจากรัฐสภา

ดังนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงดำเนินการยึดอำนาจตนเองคือทำการรัฐประหาร รัฐบาลของตน ทั้งนี้เพื่อต้องการล้มล้างรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2492 แล้วนำเอารัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2475 มาแก้ไขเป็น รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2495 ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม เคยใช้ สาระของรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2475 เป็นประโยชน์ในการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองสองประเด็นสำคัญด้วยกันคือ ในประเด็นแรก จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะหัวหน้าคณะรัฐบาลที่มาจากคณะรัฐประหาร สามารถทำให้คณะรัฐประหารสืบทอดอำนาจและใช้คณะรัฐประหารเป็นฐานอำนาจทางการเมืองได้ เพราะรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2495 ไม่ได้ห้ามข้าราชการประจำเป็นข้าราชการการเมือง ซึ่งกำหนดไว้ 10 ปี ดังนั้นในส่วนของสาระนี้ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้แต่งตั้งข้าราชการประจำที่อยู่ในคณะรัฐประหารเป็นคณะรัฐมนตรี เช่น จอมพล ผิน ชุณหะวัณ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ และ จอมพลพิน รณอากาศ เป็นต้น⁵² ประเด็นที่สอง รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2475 แก้ไข

---

51 วุฒิสมาชิกยับยั้งร่างพระราชบัญญัติที่เสนอโดยรัฐบาล 27 ฉบับ จากการเสนอ 46 ฉบับและตั้งกระทู้ถามการบริหารราชการของรัฐบาลอีก 35 ฉบับ โปรดดูจากมัญญู มาคะสิระ "การรักษาอำนาจทางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2500," ปริญาทิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2529. หน้า 53.

52 โปรดดูผู้เข้าร่วมทำรัฐประหารและรายชื่อคณะรัฐมนตรีชุด 2494 จาก ทักษ์ เจลิม การเมืองระบบฟอซุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 83 และ 93 - 94.

เพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 กำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรเป็นรัฐสภาเดี่ยว และประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภท ซึ่งประเภทที่ 2 ได้จากการแต่งตั้ง ซึ่งแต่งตั้งโดยนายกรัฐมนตรี และที่ปรากฏว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้แต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 จำนวนทั้งหมด 123 คน ซึ่งในจำนวนนี้เป็นพลเรือนเพียง 20 คน⁵³ ดังนั้นที่เหลือคือ 103 คน ย่อมเป็นทหารอันเป็นฐานอำนาจของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม อย่างแน่นอน

การที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้หวนกลับไปเอาเอกลักษณ์รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 มาเป็นเครื่องมือทางการเมือง ใน พ.ศ. 2495 นั้น เป็นเพราะว่าเขาเคยใช้ได้ผลมาแล้ว และเขาเองก็เห็นแล้วว่าวิธีการควบคุมรัฐสภาให้เป็นทรัพยากรอำนาจด้วยวิธีที่จะกล่าวต่อไปในช่วง พ.ศ. 2491 - 2494 นั้นไม่ได้ผล

การควบคุมสภาผู้แทนราษฎรระหว่าง พ.ศ. 2491-2494 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ. 2487 นั้น สาเหตุสำคัญจากการแพ้คะแนนเสียงในสภาผู้แทนราษฎร อันเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้เขาตระหนักดีว่าแม้รัฐธรรมนูญมีสาระที่กำหนดว่าเขาสามารถสร้างทรัพยากรทางการเมือง โดยเป็นผู้แต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนหนึ่งนั้น ไม่เพียงพอต่อการควบคุมสมาชิกส่วนนั้น ด้วยเหตุนี้ เขาจึงเริ่มให้ความสำคัญกับพรรคการเมือง อันเป็นองค์กรทางการเมืองที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเมืองระบบรัฐสภา ดังเห็นได้จากการที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กล่าวไว้เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2490 ว่าเขาจะกลับมาทำหน้าที่ทางการเมืองอีกครั้งหนึ่งด้วยการจัดตั้งพรรคการเมืองที่เข้าชื่อไว้ว่า ธรรมาธิปัตย์⁵⁴ แต่ความตั้งใจที่จะตั้งพรรคการเมืองดังกล่าวยังไม่ได้ทำ เขาก็ได้รับเชิญจากผู้นำคนสำคัญในคณะรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 มาเป็นหัวหน้าคณะรัฐประหารและเป็นนายกรัฐมนตรีในเวลาต่อมา

จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีในขณะที่สมาชิกสภา ส่วนใหญ่เป็นฐานอำนาจของนายควง อภัยวงศ์ เพราะพรรคประชาธิปัตย์ที่มีนายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้า

53 ไพโรจน์ ชัยนาม, รัฐธรรมนูญ กฎหมาย และเอกสารสำคัญในทางการเมืองของประเทศไทย. หน้า 550 - 556.

54 อนันต์ พิบูลสงคราม, จอมพล ป. พิบูลสงคราม. เล่ม 4 หน้า 662 - 667.

พรรคอยู่นั้น เป็นพรรคเสียงข้างมากในสภา และสมาชิกส่วนหนึ่งยังได้รับการแต่งตั้งจาก นายควง อภัยวงศ์ อีกด้วย เพราะฉะนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงตกที่นั่งลำบากมากในฐานะหัวหน้าฝ่ายบริหาร

ในสภาพการณ์ทางการเมืองในสภาผู้แทนราษฎร ที่กล่าวได้ว่าเขาขาดทรัพยากรทางการเมืองในส่วนนี้มากนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม หาวิธีการเพื่อให้ได้มาหรือมีทรัพยากรทางการเมือง โดยดึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาเป็นผู้ร่วมงาน ซึ่งเป็นการร่วมงานที่ทำให้ประโยชน์ทางการเมืองแก่บรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประโยชน์ทางการเมืองดังกล่าวนี้คือ การมอบตำแหน่งทางการเมืองให้แก่ พรรคการเมืองที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องการให้การสนับสนุนรัฐบาลชุดของเขา

ตำแหน่งทางการเมืองที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มอบให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นผู้นำกลุ่มหรือมีบทบาทสำคัญในสภาผู้แทนราษฎร เป็นเครื่องมือสร้างความสนับสนุนตนเอง ตำแหน่งทางการเมืองที่กล่าวนี้คือ รัฐมนตรีหรือเลขาธิการรัฐมนตรี 55

---

55 ผู้ที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีในรัฐบาลชุด จอมพล ป. พิบูลสงคราม ทั้งสองชุดคือ ชุด 8 เมษายน 2491 ได้แก่ นายเสียง ไชยกาล (อุบลราชธานี) นายเขมชาติ บุณยรัตพันธุ์ (ร้อยเอ็ด) นายบรม โพธิ์แก้ว (นครปฐม) นายพัน สุพรรณสาร (อยุธยา) นายวรการ บัญชา (เชียงราย) นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ (เชียงใหม่) นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ (ระยอง) นายกิจจา วัฒนสินธุ์ (ฉะเชิงเทรา) นายเจ๊ะ อับดุลลาห์หลังปูเต๊ะ (สตูล) และรัฐบาลชุด 25 มิถุนายน 2492 ส่วนใหญ่รัฐมนตรีที่มา จากสภาผู้แทนราษฎรยังเป็นคนเดิม ยกเว้น นายกิจจา วัฒนสินธุ์ กับนายเจ๊ะ อับดุลลาห์หลังปูเต๊ะ เท่านั้นที่ไม่ได้เป็นและที่มีเพิ่มคือ นาวาอากาศเอก หลวงสุนาวินวิวัฒน์ (ชุมพร) หลวง อรรถพรพิศาล (ตราด) ขุนคงฤทธิศึกษาการ (นครราชสีมา) ร้อยเอก ประเสริฐ สูดบรรทัด (สระบุรี) และนายเทพ โชติสุขิต (ศรีสะเกษ) โปรตดูจาก ประเสริฐ ปัทมะสุนนท์ รัฐสภา ไทยในรอบ 42 ปี (กรุงเทพฯ : มูลนิธิธนาคารกรุงเทพ, 2526), หน้า 613 - 614, 648 - 649.

การบริหารงานของรัฐบาล ชุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในระหว่างพ.ศ. 2491 - 2494 ถึงแม้เขาจะใช้ฐานอำนาจหรือทรัพยากรทางอำนาจจากการสนับสนุนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ด้วยการให้ผลตอบแทนทางการเมืองดังกล่าวแล้ว การบริหารราชการของเขาหาได้มีความเรียบร้อยไม่ ดังเห็นได้จากการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีบ่อยครั้งมาก 56

56 ในปี 2493 มีการปรับคณะรัฐมนตรี 4 ครั้งคือ

ครั้งที่ 1 16 เมษายน พ.ศ. 2493

1. น.อ.หลวงสุวานินวิวัฒน์ ให้ออกจากรัฐมนตรีและแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
2. หลวงอรุณพรพิศาล ให้ออกจากรัฐมนตรีและแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
3. บุนคงฤทธิศึกษากร ให้ออกจากรัฐมนตรี และแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
4. ร.อ.ประเสริฐ สูดบรรทัด ให้ออกจากรัฐมนตรี และแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
5. นายเทพ วิชาญชิต ให้ออกจากรัฐมนตรีและแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์

ครั้งที่ 2 13 มิถุนายน พ.ศ. 2493 เป็นการแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นรัฐมนตรีเพิ่มอีก 2 คนคือ

1. ร.ต.ท.สงกรานต์ อุดมสินธุ์ เป็นรัฐมนตรี
2. นายเสี อีสรางกูร เป็นรัฐมนตรี

ครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2493 ให้นายเสียง ไชยกาล พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย และแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม (ต่อหน้า 80)

การปรับปรุงคณะรัฐมนตรีบ่อยครั้ง เช่นนี้ นอกจากสะท้อนให้เห็นว่าทรัพยากรทางอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทั้งในส่วนของคณะรัฐมนตรีและสภาผู้แทนราษฎรไม่อยู่ในระดับที่มี

เชิงอรรถที่ 56 (ต่อ)

ครั้งที่ 4 วันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2493

1. ให้ พ.ต.ต. สงกรานต์ อุดมสิทธิ พ้นจากรัฐมนตรี และแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

2. ให้ นายเสรี อิศรางกูร ณ อยุธยา พ้นจากรัฐมนตรีและแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรราธิการ

สำหรับ พ.ศ. 2494 มีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรี 3 ครั้งคือ

ครั้งที่ 1 วันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2494

1. นายบรม วิทยิกแก้ว พ้นจากรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคมและแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

2. นายเขมชาติ บุญรัตพันธ์ พ้นจากรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรมและแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

3. นายเสียง ไชยกาล พ้นจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม และแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

4. หลวงอรรถพรพิศาล พ้นจากรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมและแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม

5. แต่งตั้งให้นายเสมอ กัณฑ์ชัญ เป็นรัฐมนตรี

ครั้งที่ 2 วันที่ 22 มกราคม 2494 สับเปลี่ยนตำแหน่งรัฐมนตรีคือ ให้ พันตำรวจตรี สงกรานต์ อุดมสิทธิ พ้นจากรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

ครั้งที่ 3 วันที่ 1 มิถุนายน 2494 ให้ นายเสมอ กัณฑ์ชัญ พ้นจากรัฐมนตรี และแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

ศักยภาพพอที่จะทำให้รัฐบาลของเขาไม่มีเสถียรภาพเพียงพอแล้ว ยังสะท้อนว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม พยายามปรับคณะรัฐมนตรีเพื่อหาทางสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยการปรับตำแหน่งที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเหล่านั้นพอใจ เพื่อจะได้รับการสนับสนุนมากยิ่งขึ้น

การหาการสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงนี้ (พ.ศ. 2491 - 2494) นอกจากจะกระทำด้วยวิธีการมอบตำแหน่งทางการเมืองให้แล้ว เขายังให้ผลประโยชน์ด้านการเงินแก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส่วนใหญ่มักไม่ได้เป็นรัฐมนตรี) นั่นคือจอมพล ป. พิบูลสงคราม เอาใจสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ด้วยการขึ้นเงินเดือนอีกเดือนละ 1,000 บาท⁵⁷ และนอกจากเพิ่มเงินเดือนแล้ว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกลุ่มที่สนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังได้รับผลประโยชน์ในเชิงอิทธิพลทางการค้าอีกด้วย ⁵⁸

โดยใช้ตำแหน่งทางการเมือง เงิน และหรืออิทธิพลอื่นทางการค้าดังกล่าวนี้ดูเหมือนจะได้ผลในระยะแรก ๆ เท่านั้น เพราะว่าในตอนแรก ๆ เขาสามารถรวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ให้การสนับสนุนเขา นับจำนวนได้ถึง 75 เสียง จากทั้งหมด 120 เสียง ⁵⁹ ซึ่งหากดูจากจำนวนตัวเลขแล้ว เขามีฝ่ายค้านเพียง 45 เสียงเท่านั้น นับว่าเป็นตัวเลขที่สร้างความมั่นคงไม่น้อย แต่ในความเป็นจริงการรวมตัวบนพื้นฐานของผลประโยชน์เป็นตัวเชื่อมนี้หา

⁵⁷ การขึ้นเงินเดือนครั้งนี้มีผู้ไม่เห็นด้วยอย่างมากคือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ส.ส. พรรคประชาธิปัตย์ แต่ถูก ส.ส.กลุ่มหนึ่งแสดงปฏิกริยาต่อกรณีนี้อีกโดย ส.ส.กลุ่มนี้บีบบังคับไม่ให้จอมพล ป.แต่งตั้ง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นรัฐมนตรี ทั้ง ๆ ที่ จอมพล ป. อยากจะให้มีการสนับสนุนกลุ่ม ส.ส.พรรคประชาธิปัตย์กลุ่มนี้

⁵⁸ ดวง อภัยวงศ์, ชีวประวัติ พ.ต.ดวง อภัยวงศ์. (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์, 2511), หน้า 93.

⁵⁹ Frank C. Darling, Thailand and the United States. (Washington D.C.: Public Affairs Press, 1965.), p 77.

ได้อยู่ยาวนานไม่เพราะการรวมกลุ่มทางการเมือง นอกจากอาศัยผลประโยชน์ทั้งส่วนตัวและส่วนรวมแล้วยังต้องอาศัยอุดมการณ์ แต่กลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม หาได้มีอุดมการณ์ร่วมกันไม่ จะเห็นการแตกแยกโดยเฉพาะการแตกแยกอันเนื่องมาจากผลประโยชน์ จึงพร้อมจะเกิดขึ้นเสมอ

ความพยายามที่จะควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งมาจากพรรคการเมืองต่าง ๆ นั้น กล่าวได้ว่าไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเหล่านั้นเรียกร่องผลประโยชน์ 60 มากจนเป็นเหตุให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เกิดความวุ่นวายใจและท้อที่สุด เขาก็ทำการยึดอำนาจตนเองอันเป็นการรัฐประหารเงียบ ในวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494

การควบคุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2494 - 2500 ในช่วงนี้เป็นบทบาทการสร้างและใช้ทรัพยากรทางการเมืองหลังจากที่ได้ทำการรัฐประหารเงียบ เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494 สาเหตุของการทำรัฐประหารครั้งนี้คือ การควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ได้⁶¹ ทั้งนี้เพราะกติกาทางการเมือง อันได้แก่รัฐธรรมนูญไม่เอื้ออำนวยอันที่จะทำให้เขาสร้างทรัพยากรอำนาจได้

หากจะนำรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2492 มาพิจารณาในแง่ของการเอื้อต่อคณะผู้ก่อการรัฐประหารสร้างทรัพยากรนั้นจะเห็นได้ชัดเจนว่าฝ่ายผู้ร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 มีความเป็นอิสระในการร่างพอสมควร เพราะได้กำหนดหลักการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยมาก เช่นห้ามข้าราชการประจำเป็นข้าราชการการเมือง และให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้แต่งตั้งวุฒิสมาชิก และยังอนุญาตให้มีพรรคการเมืองได้ ประเด็นเหล่านี้ล้วนเป็นประเด็นที่ขัดขวางการสร้างทรัพยากรทางอำนาจของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในสภาผู้แทนราษฎรทั้งสิ้น

⁶⁰ การเรียกร่องผลประโยชน์ของ ส.ส. เป็นที่น่าสังเกตว่าได้เกิดขึ้นอีกในสมัยของจอมพลถนอม กิตติขจร

⁶¹ แต่ในแง่ของการที่ทางวิทยุกระจายเสียงให้เหตุผลในการยึดอำนาจว่า คอมมิวนิสต์คุกคามแทรกซึมรัฐบาลและรัฐสภา Ibid, p.91

ดังนั้นเมื่อ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้ซึ่งมีประสบการณ์ในการสร้างฐานอำนาจในสภาผู้แทนราษฎรจากกฎหมายรัฐธรรมนูญมาแล้ว จึงหยิบเอาหลักการรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2475 มาใช้อีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ได้ทำการรัฐประหาร เมื่อ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่เอื้อให้เขาสร้างทรัพยากรทางอำนาจได้

ประเด็นที่ทำให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม สร้างทรัพยากรทางอำนาจตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2495 คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ซึ่งเป็นสมาชิกที่แต่งตั้งโดยนายกรัฐมนตรี⁶² ในที่นี้ก็คือจอมพล ป. พิบูลสงคราม นั่นเองเป็นผู้แต่งตั้ง ดังนั้นในส่วนนี้ย่อมเป็นที่แน่นอนว่าเขาจะต้องแต่งตั้งผู้ที่เขามั่นใจว่าเป็นผู้ให้การสนับสนุนเขามาเป็นสมาชิก

อย่างไรก็ตาม โดยหลักการประชาธิปไตยแล้ว การที่รัฐสภามีสมาชิกประเภทแต่งตั้งและมีอำนาจ บทบาทและหน้าที่ เช่นเดียวกันกับสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งนั้น เป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องตามระบอบประชาธิปไตย ในประเด็นนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เองคงตระหนักดี เขาจึงนำประโยชน์จากประเด็นนี้มาใช้เฉพาะเวลาหนึ่งเพื่อเป็นเงื่อนไขลดความกดดันทางการเมือง นั่นคือได้กำหนดเวลาให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ไร่สิบปี นับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญและหากว่าจังหวัดใด มีประชาชน สำเร็จการศึกษาประถมศึกษาเป็นจำนวนเกินครึ่งหนึ่งของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งแล้วก็ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ออกจากตำแหน่งเท่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งของจังหวัดนั้น และที่หนึ่งของสมาชิกประเภทที่ 2 ที่ว่างลงก็ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกจากจังหวัดนั้น เข้ามาแทนเท่าจำนวนที่ว่างลง

ในระหว่างนี้ (พ.ศ. 2494-2498) จอมพล ป. พิบูลสงคราม บริหารราชการแผ่นดิน นอกจากจะอาศัยกลไกรัฐธรรมนูญแต่งตั้งสมาชิกประเภทนั้นแล้ว เขายังได้ดำเนินการสร้างกลุ่มทางการเมืองในสภาผู้แทนราษฎรในรูปคณะกรรมการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในสภาผู้แทนราษฎร ภายใต้อำนาจ "คณะกรรมการนิติบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาล" คณะกรรมการชุดนี้ประกอบด้วยคณะรัฐมนตรี

62 "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 69 ตอนที่ 15 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2495.

และมอบหมายให้ พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ เป็นกรรมการและเลขานุการ 63 คณะกรรมการชุดนี้มีอำนาจแต่งตั้งอนุกรรมการให้ดำเนินการไปตามที่รัฐบาลต้องการ

คณะอนุกรรมการที่เกิดขึ้นตามวิธีการของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นี้ได้แก่คณะอนุกรรมการที่มีชื่อว่า "อนุกรรมการนิติบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาลประจำกระทรวง" 64 จากทุกกระทรวงจะมีอนุกรรมการชุดนี้ 111 คน 65 ซึ่งแต่งตั้งจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 อนุกรรมการชุดต่าง ๆ เหล่านี้จะทำหน้าที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับพระราชบัญญัติของรัฐบาลที่ได้นำเข้าพิจารณาในสภาฯ อันเป็นการประชุมพิจารณาให้ความเห็นและรับฟังปัญหาในสภาฯ ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่าวิธีการนี้แท้ที่จริงเป็นการรวบรวมสมาชิกประเภทที่ 1 เข้าเป็นฝ่ายรัฐบาล ซึ่งการเข้าเป็นฝ่ายรัฐบาลนี้ สมาชิกสภาที่เป็นอนุกรรมการจะได้รับผลประโยชน์ซึ่งผลประโยชน์นี้จะเป็นตัวผูกมัดให้สมาชิกยอมให้การสนับสนุนรัฐบาล

กล่าวกันว่าผลประโยชน์ที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนเขาด้วยเงินที่นอกเหนือจากเงินเดือนอีกคนละ 2,400 บาท ต่อเดือน ซึ่งเงินนี้อ้างว่า

---

63 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร มท.0201.2.7.3/97 ที่ ว.9557/2495 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการนิติบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาล. จากหลวงชำนาญอักษร เลขานุการคณะรัฐมนตรี เรียบร้อยมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 27 กรกฎาคม 2495

64 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท.0201.5/28 บันทึกกรรณการประชุมกระทรวง ครั้งที่ 19/2495 ณ ห้องประชุมกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน 2495.

65 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร ส.ร.0201-ก /71 คำตอบนายกรัฐมนตรียตอบกระทู้ ที่ ส.16/2500 เรื่องการจ่ายเงินให้คณะกรรมการนิติบัญญัติ. ของนายพีร์ บุนนาค สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร.

เป็นเบี้ยประชุม 66 และยังให้อภิสิทธิ์ต่าง ๆ อีกมากมาย 67

ทรัพยากรทางการเมืองที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม สร้างจากองค์กรทางการเมือง นอกจากใช้การรวมกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยวิธีการดังกล่าวแล้ว ยังได้ใช้คณะรัฐมนตรีเป็นฐานอำนาจด้วยการแต่งตั้งคนในคณะรัฐประหาร และพรรคพวกของตนเอง เป็นคณะรัฐมนตรี ซึ่งผิดกับคณะรัฐมนตรีชุด พ.ศ. 2492 ซึ่งเป็นรัฐบาลที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นรัฐมนตรีมากกว่าชุด 8 ธันวาคม พ.ศ. 2494

---

66 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร สร. 0201-กง/71 การประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 49/2496 เรื่อง เบี้ยประชุมอนุกรรมการนิติบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาล ลงวันที่ 3 กรกฎาคม 2496.

67 มนูญ มาดะสิระ "การรักษาอำนาจทางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ระหว่างปี พ.ศ. 2491-2500" ปรินฤพานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2529, หน้า 71.

รายชื่อคณะรัฐมนตรี

28 มิถุนายน 2492

8 ธันวาคม 2494

1. จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี	1. จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี
2.	2. จอมพล ผิน ชุณหะวัณ พลอากาศโท มุณี มหาสันตะนะ เป็นรองนายกรัฐมนตรี
3. จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม	3. จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
4.	4. พลเรือตรีหลวงสุนาวินวิวัฒน์ และพลโทสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการ กระทรวงกลาโหม
5. พลโทมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย	5. พลตรีบัญญัติ เทพหัสดินทร์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
6.	6. พลตำรวจโท เผ่า ศรียานนท์ และพลโทเดช เดชประดิยุทธ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
7. จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงการต่างประเทศ	7. นายวรการบัญชา เป็นรัฐมนตรีว่าการ การกระทรวงการต่างประเทศ
8. นายพจน์ สารสิน เป็นรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงการต่างประเทศ	8.
9. หม่อมเจ้า วิวัฒนไชย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง	9. พลตรี เกา เพ็ชรเลิศ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

28 มิถุนายน 2492

8 ธันวาคม 2494

10. นายสวัสดิ์ คำประกอบ และนายวรการบัญชา เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง	10. นายประยูร ภมรมนตรี เป็นรัฐมนตรีช่วย ว่าการกระทรวงการคลัง
11. พลตรีสวัสดิ์ สวัสดิ์เกียรติ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ	11. พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
12.	12. พลอากาศโทหลวงรณนภากาศ (เชิด รณนภากาศฤทธาคนี) เป็นรัฐมนตรีช่วย ว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
13. พลโทพระยาเทพหัสดินทร์ เป็นรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงคมนาคม	13. จอมพลฟื้น รณนภากาศ เป็นรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงคมนาคม
14. นายปฐม โภชิกแก้ว เป็นรัฐมนตรีช่วย ว่าการกระทรวงคมนาคม	14. พลเรือตรีหลวงชำนาญยุทธกิจ และพันเอก ประมาธ อติเรกสาร เป็นรัฐมนตรีช่วย ว่าการกระทรวงคมนาคม
15. พระญาณวิมลกิจ เป็นรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงยุติธรรม	15. พระนิติธรรมธาดาเป็นรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงยุติธรรม
16. นายเขมชาติ บุญรัตพันธุ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม	16. หลวงวิจิตรสงคราม เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการ กระทรวงยุติธรรม
17. พลตรี เกา เพียรเลิศ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์	17. พันเอกสิริ สิริโยธิน เป็นรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงพาณิชย์
18. พระช่วง เกษตรศิปากรเป็นรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงเกษตร	18. พลตรีหลวงยุทธศาสตร์โกศล เป็นรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงเกษตร
19. นายฟื้น รณนภากาศ เป็นรัฐมนตรีช่วย ว่าการกระทรวงเกษตร	19. พันตำรวจเอก ละม้าย อุทยานนท์ เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตร

28 มิถุนายน 2492

8 ธันวาคม 2494

20. นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ เป็นรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม 21. 22. พระบริรักษ์เวชศาสตร์ เป็นรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงสาธารณสุข 23. นายนิ่อม เกตุญาติ เป็นรัฐมนตรีช่วย ว่าการกระทรวงสาธารณสุข 24. พลตรีปลดประบั๊กษ์ หลวงสุนาวินา ร้อยเอก ประเสริฐ สุกปรรทัต พันเอก บัญญัติ เทพหัสดิน หลวงอรรถพรพิศาล ขุนคงฤทธิศึกษากร และ นายเทพ ไชตินุชิต เป็นรัฐมนตรี	20. นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ เป็นรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม 21. นายเลื่อน พงษ์โสภณ เป็นรัฐมนตรีช่วย ว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม 22. พระบริรักษ์เวชศาสตร์ เป็นรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงสาธารณสุข 23. 24. นายเขมชาติ บุญรัตพันธ์ เป็นรัฐมนตรี

ที่มา ตัวแปลงจาก ทักษิณ เณิมเตียรณ, การเมืองระบบฟอซูนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ.
หน้า 93 - 94.

เราจะเห็นได้ว่าคณะรัฐมนตรี ชุดวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ.2494 นั้น เป็นคณะรัฐมนตรีที่
จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้แต่งตั้งคนที่เป็นพรรคพวกของเขามากกว่าชุด 28 มิถุนายน 2492
รัฐมนตรีชุด 8 ธันวาคม 2494 ส่วนใหญ่เป็นคนจากคณะรัฐมนตรี และคนที่จอมพล ป.
พิบูลสงครามไว้วางใจ (เป็นผู้เชี่ยวชาญงานในกระทรวงที่รับผิดชอบด้วย) ซึ่งผิดกับชุด 28

มิถุนายน พ.ศ. 2492 คือ ชุด 28 มิถุนายน พ.ศ. 2492 จอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่งตั้งรัฐมนตรีเพื่อเอาใจสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดั้งเดิมว่าคณะรัฐมนตรีชุดนี้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 12 คน ในขณะที่รัฐมนตรีชุด 8 ธันวาคม พ.ศ. 2494 มีรัฐมนตรีที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนเพียง 4 คนเท่านั้น ดังนั้นเราจึงเห็นได้ว่ารัฐบาลชุด พ.ศ. 2494 เป็นชุดที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีอำนาจทางการเมืองด้วยการให้คนที่ เป็นพรรคพวกร่วมก่อการรัฐประหาร เมื่อ พ.ศ. 2490 และคนที่ เขาไว้วางใจเป็นรัฐมนตรี เขาไม่ใช้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เช่น ช่วง พ.ศ. 2492 - 2494 เป็นฐานสนับสนุนด้วยการให้ผลตอบแทนทางการเมือง แต่เขาใช้พรรคพวกเป็นฐานในคณะรัฐมนตรี และใช้วิธีการรวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยวิธีการแต่งตั้งให้เป็นกรรมการนิติบัญญัติตามนโยบายรัฐบาลดังกล่าวแล้ว เป็นตัวดึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาให้การสนับสนุน

อย่างไรก็ตามการใช้วิธีการสร้างทัพยากรในส่วนสภาผู้แทนราษฎรด้วยวิธีการดังกล่าว นั้นจอมพล ป. พิบูลสงคราม คงได้รับบทเรียนมาแล้วว่าการให้ผลประโยชน์เป็นการตอบแทนด้วยเงินและสิทธิพิเศษเหมือนครั้งก่อนนั้น เป็นสิ่งที่ไม่สามารถใช้ควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระยะยาวได้ ดังนั้นในช่วง พ.ศ. 2497 และ พ.ศ. 2498 เขาจึงได้ทำการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นเอง ทั้งนี้เพราะเขาเห็นว่าพรรคการเมืองนอกจากจะเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นว่าเขามีความเป็นประชาธิปไตยแล้ว พรรคยังเป็นที่รวบรวมคนในลักษณะองค์กรทางการเมืองให้การสนับสนุนเขาได้ ดังนั้นใน พ.ศ. 2498 จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงยอมให้มีพรรคการเมืองได้ และมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง เมื่อวันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2498 68

ในราวปี พ.ศ. 2498 เป็นช่วงเวลาที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม หันมาใช้พรรคการเมืองเป็นฐานอำนาจหรือสร้างพรรคการเมืองให้เป็นทรัพยากรทางอำนาจในสภาผู้แทนราษฎร อันที่จริงแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้สังเกตเห็นความสำคัญในอันที่จะใช้พรรคการเมืองเป็นทรัพยากรทางอำนาจ ตั้งแต่ครั้งหลังออกจากรัฐมนตรีครั้งแรก ดังได้กล่าว

---

68 "พระราชบัญญัติพรรคการเมืองพุทธศักราช 2498," ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 72 ตอนที่ 77 ลงวันที่ 28 กันยายน 2498.

มาแล้ว แต่การจัดตั้งพรรคการเมืองเพียงจะมีโอกาสได้ทำในราว พ.ศ.2498 นี้เอง เหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะว่า สถานการณ์ทางการเมืองบีบบังคับให้เขาดำเนินการสร้างและใช้ทรัพยากรอำนาจค่อนข้างที่เป็นแบบเดิมอยู่นั้นคือ คณะรัฐประหาร อันมีกองทัพ และกลุ่มนักการเมืองบางกลุ่มให้การสนับสนุนเพราะผลประโยชน์เฉพาะหน้าเป็นปัจจัยตอบแทนอยู่

เมื่อเหตุการณ์ทางการเมืองเปลี่ยนแปลงจากที่ไม่เคยมีพรรคการเมืองมาสู่การมีพรรคการเมืองและการเมืองไทยที่ดำเนินการภายใต้การมีพรรคการเมือง ตั้งแต่ พ.ศ.2491-2498 นั้น ทำให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เห็นว่าถึงเวลาแล้วที่พรรคการเมืองจะเป็นทรัพยากรทางอำนาจของตนอย่างแท้จริง เขาจึงได้จัดตั้งพรรคการเมืองชื่อว่า "เสรีมนังคศิลา" ซึ่งเขาคิดว่าพรรคการเมือง น่าจะเป็นฐานอำนาจทางการเมืองแทนวิธีการตั้งคณะกรรมการนิติบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาล เขาจึงยกเลิกคณะกรรมการชุดนี้ไป⁶⁹ เมื่อมีการตั้งพรรคการเมืองดังกล่าวแล้ว

จอมพล ป. พิบูลสงคราม จัดตั้งพรรคเสรีมนังคศิลา และเป็นหัวหน้าพรรคการเมืองเองการเกิดขึ้นของพรรคการเมืองของเขานี้ไม่ได้เกิดขึ้นจากอุดมการณ์และผลประโยชน์ทางการเมือง และไม่มีแนวร่วมมวลชนทุกระดับชั้นในสังคม เป็นฐานอำนาจ หรือองค์กรทางการเมืองที่มีมวลชนสมาชิกทั้งสังคม และเป็นกลุ่มการเมือง ที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของผู้นำทางการเมืองเพื่อสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม อันเป็นการยึดตัวบุคคลแทนหลักการ

วิธีการจัดการให้มีพรรคเสรีมนังคศิลา นั้น ดำเนินการในรูปแบบที่กล่าวได้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม กระทำการรวบรวมผู้คนซึ่งเป็นผู้มีบทบาททางการเมือง ในส่วนที่เป็นคณะรัฐประหาร (ข้าราชการ) และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งส่วนใหญ่ ได้แก่ กรรมการนิติบัญญัติ

---

⁶⁹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ . เอกสาร มท.0202.2.1.3/248 ที่ นว.161/2498 เรื่องให้ยกเลิกคณะกรรมการนิติบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาล. จากหลวงชำนาญอักษร เลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร เรียงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 11 สิงหาคม 2498.

ตามนโยบายรัฐบาล เข้าเป็นพรรคเดียวกันในนามพรรคเสรีมนั่งคิลา ดังเห็นได้จากตำแหน่ง
สำคัญในพรรคเป็นของคนในคณะรัฐประหาร เช่น รองหัวหน้าพรรคเป็นของ จอมพล ฤษดิ์
ธนะรัชต์ผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้น ส่วนตำแหน่งเลขาธิการพรรคเป็นของ พลตำรวจเอก
เผ่า ศรียานนท์อธิบดีกรมตำรวจในขณะนั้น ส่วนกรรมการนิติบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาลนั้นได้
รับเข้าให้เป็นสมาชิกพรรคเพื่อส่งเสริมรับเลือกตั้ง ซึ่งคนที่เคยเป็นผู้แทนมาแล้วเช่นนี้ จอมพล
ป. พิบูลสงคราม คงเห็นว่ามีโอกาสกลับเข้ามาในสภาอีกหากมีการเลือกตั้ง

การเตรียมการสร้างพรรคการเมืองในช่วงนี้ของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม อาจ
เป็นเพราะว่าเขาเห็นว่าในเวลาอีก 6 - 7 ปีข้างหน้า ทรัพยากรทางการเมืองในส่วนที่เป็น
สมาชิกประเภทที่ 2 จะหมดไปตามเงื่อนไขเวลาของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม
พ.ศ. 2495 ก็ได้ เขาจึงพยายามสร้างพรรคการเมืองให้เป็นฐานอำนาจแท้จริงของเขา

การบำรุงพรรคเสรีมนั่งคิลา นั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้คนสนิทของเขาเป็น
ผู้ดำเนินการหาเงินมาหล่อเลี้ยงพรรค คือมอบให้ พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ แสวงหา
รายได้ วิธีการแสวงหารายได้ของ พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ คือการค้าฝิ่นเถื่อน

"การที่จะมาใช้เงินอุดหนุนกลไกการเมือง
ของตนให้เข้าไปในสภา รวมทั้งบริวาร
ของตนในกองกำลังตำรวจ พล ต.อ.เผ่า
จำต้องอาศัยการค้าฝิ่น เป็นความลับที่
เปิดเผยว่า ยี่ศรีนของ พล ต.อ.เผ่า ได้
มีส่วนพัวพันด้วย และหลายกรณีทีเดียวที่มี
การให้รางวัลนำจับฝิ่น ซึ่งหลุดไปจาก
เงื้อมมือการผูกขาดของ พล.ต.อ.เผ่า" 70

70 ทักซ์ เจลิมเตียร์ณ, การเมืองระบบพ่อนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ. หน้า 108.

การหาเงินหรือรายได้ของ พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ นอกจากเกี่ยวข้องกับขบวนการค้าฝิ่นแล้ว ยังหาได้จากการเป็นกรรมการบริษัท ซึ่งเขามีชื่อเป็นกรรมการบริษัทไม่น้อยกว่า 26 แห่ง ⁷¹ และอิทธิพลการค้าที่มอบอภิสิทธิ์ให้กับพ่อค้าแล้วพ่อค้าให้ผลประโยชน์หรือเงินตอบแทนอีกด้วย ⁷²

ด้วยการเตรียมการตั้งพรรคดังกล่าว เมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไป วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2500 ผลของการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคเสรีนิยมคศฉลา ของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้รับเลือกตั้งเข้ามาด้วยคะแนนเสียง 85 คะแนน จากจำนวนทั้งหมด 160 คะแนน ⁷³ อันเป็นผลให้พรรคการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นพรรคที่ได้รับคะแนนเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร ฉะนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงมีสิทธิจัดตั้งรัฐบาลตามระบอบประชาธิปไตย และได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง

แต่การเลือกตั้งครั้งนั้นเป็นการเลือกตั้งที่สกปรกมากที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์การเลือกตั้งของไทย ประชาชน นิสิต นักศึกษา ต่างพากันประท้วงความไม่สุจริตของการเลือกตั้งในครั้งนั้น

⁷¹ Fred W. Riggs, Thailand : the Modernization of a Bureaucratic Polity. (Honolulu : East-West Center Press, 1967), p. 269 and pp. 242-310.

⁷² ขจิตถัย บุรุษพัฒน์, การเมืองและพรรคการเมืองของไทยนับตั้งแต่ยุคแรกจนถึงปัจจุบัน. (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2511), หน้า 376.

⁷³ ผลการเลือกตั้งมีพรรคการเมืองต่าง ๆ ได้คะแนนเฉลี่ยหนึ่งในสภาฯ ดังนี้ (จากเรื่องเดียวกัน, หน้า 258).

พรรค	ที่นั่งในสภา
เสรีนิยมคศฉลา	85
ประชาธิปัตย์	28

การเลือกตั้งที่มุ่งแต่จะให้ตนเป็นผู้ชนะการเลือกตั้ง โดยไม่คำนึงถึงความบริสุทธิ์
 ยุติธรรมครั้งนี้ทำให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เลื่อมควาจะนิยมนลงไปอย่างรวดเร็ว ⁷⁴ ซึ่งนั่น
 หมายความว่า การไร้ความหมายของความเป็นทรัพยากรทางการเมืองของพรรคการเมืองที่ได้เสีย
 ไปอย่างไม่ชอบธรรมอย่างพรรคเสรีนิยมคัสติลา ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม อันเป็นสิ่งที่ส่ง
 ผลให้เขาต้องหมดหรือไร้ความชอบธรรมและอำนาจตามไปด้วย

ยิ่งไปกว่านั้นบุคคลที่เป็นกำลังสนับสนุนของเขาอย่างเช่น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่ง
 เป็นฐานสนับสนุนทั้งกำลังกองทัพเพราะอยู่ในฐานะผู้บัญชาการทหารบก และรองหัวหน้าพรรค
 ได้แปรเปลี่ยนจากผู้สนับสนุนมาเป็นคู่แข่งทางการเมืองแทน เพราะ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
 เขาเห็นว่าเขาเอง และ พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ต่างก็เป็นฐานสนับสนุนอำนาจทาง
 การเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และเขาทั้งสองต่างก็ได้ทำการแข่งขันอำนาจทาง
 เมืองเช่นกัน ซึ่งต่างก็มีแหล่งทรัพยากรทางการเมืองคนละแห่งคือ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มี
 กองทัพบก ในขณะที่พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ มีกรมตำรวจซึ่งได้รับการพัฒนาบำรุงให้
 แข็งแกร่งเท่า ๆ กับกองทัพเป็นฐานอำนาจ

⁷³ (ต่อจากหน้า 92)

เสรีประชาธิปไตย	11
ธรรมาธิปไตย	10 (สนับสนุน จอมพล ป.)
แนวร่วมเสรีรัฐกร	8
ชาตินิยม	3
ไฮด์ปาร์ค	2
อิสระ	2
ไม่สังกัดพรรค	13

⁷⁴ ทักซ์ เจลิมเตียร์น, การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ, หน้า 139.

เมื่อการเลือกตั้ง ณ วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2490 เป็นเหตุให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้รับความนิยมาทางการเมืองเสื่อมลงไปเช่นดังกล่าวแล้ว จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ คงเห็นว่าเป็นโอกาสของตนที่จะเข้ามาแทนที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม อันเป็นการใช้โอกาส ตัดหน้าคู่แข่งชั้น เช่น พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ด้วย ดังนั้น กรณีเหตุการณ์ทางการเมือง ที่เป็นผลลบลต่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่สำคัญอย่างกรณีการเลือกตั้งสกปรกนั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงไม่ได้แสดงอาการปกป้องเข้าข้างหรือช่วยเหลือจอมพล ป. ในทางตรงกันข้าม เขากลับเข้าข้างฝ่ายต่อต้านจอมพล ป. พิบูลสงคราม เสียอีก ดังเห็นได้จากคำพูดของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่กล่าวตบนิสิตนักศึกษา ผู้ทำการประท้วงการเลือกตั้งว่าการเลือกตั้งครั้งนี้ (26 กุมภาพันธ์ 2500) เป็นอย่างไร จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตอบว่า "ถ้าคุณถามผมโดยตรง ผมจะตอบว่าเป็นการเลือกตั้งที่สกปรก สกปรกที่สุด ทุก ๆ คนโกง"⁷⁵ ด้วยการกระทำเช่นนี้ของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เขาจึงได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้น และในที่สุด จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็แตกแยกกับ จอมพล ป. พิบูลสงคราม⁷⁶

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ลาออกจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2500 และต่อมารัฐมนตรีอีกหลายคนก็เริ่มลาออกจากรัฐบาล⁷⁷ และมวลชนก็ให้การสนับสนุน จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ด้วยการชุมนุมแสดงความคิดเห็นทางการเมือง โจมตีรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม⁷⁸ ในที่สุด จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็อาศัยเหตุการณ์ทางการเมืองเป็นข้ออ้างในการทำรัฐประหารรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อ 16 กันยายน 2500 อันเป็นการสิ้นสุดอำนาจทางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม

⁷⁵ หนังสือพิมพ์สยามนิกร, ฉบับวันที่ 3 มีนาคม 2500.

⁷⁶ ทักซ์ เจลิมเตียร์น, การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ. หน้า 151.

⁷⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 154.

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 154.

สรุป

ทรัพย์สินทางอำนาจการเมืองในด้านองค์การทางการเมืองที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้เป็นฐานอำนาจหรือแหล่งของอำนาจเพื่อส่งเสริมให้ตนอยู่ในอำนาจทางการเมือง หรือผู้มีอำนาจทางการเมืองได้นั้น ได้แก่ คณะรัฐมนตรี และสภาผู้แทนราษฎร

ลักษณะการใช้หรือมีองค์การทางการเมือง ด้านคณะรัฐมนตรี และสภาผู้แทนราษฎรนั้น จะเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้อาจแบ่งออกเป็นช่วงเวลายาวใหญ่ ๆ คือ พ.ศ. 2475 - 2487 และ 2491 - 2500 ในช่วงแรกคุณลักษณะคณะรัฐมนตรีได้แก่ กลุ่มบุคคลที่เป็นพรรคพวกของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งพรรคพวกนี้ได้แก่กลุ่มที่ร่วมกันทำการยึดอำนาจหรือเปลี่ยนแปลงการปกครอง ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ส่วนคุณลักษณะสภาผู้แทนราษฎรในช่วงแรก ๆ ที่ จอมพล ป. ใช้เป็นฐานอำนาจคือใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญซึ่งกลุ่มตนเป็นผู้มีอำนาจเหนือกว่ากลุ่มใด ๆ ในสังคมเป็นเครื่องมือจัดองค์การทางการเมืองที่เรียกว่าสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นสมาชิกสองประเภทคือ ประเภทที่ 1 (จำนวนครึ่งหนึ่งของสภาฯ) ได้จากการเลือกตั้งทั่วไปจากประชาชน ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือประเภทที่ 2 (มีจำนวนครึ่งหนึ่งของสภาฯ) ได้จากการแต่งตั้งซึ่งแต่งตั้งโดยนายกรัฐมนตรี อันได้แก่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังนั้นจึงเป็นที่แน่นอนว่าสมาชิกประเภทที่ 2 คือฐานอำนาจทางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในสภาผู้แทนราษฎร

จอมพล ป. พิบูลสงคราม หมดอำนาจทางการเมือง ในช่วงแรกเนื่องจากกลุ่มคณะรัฐมนตรีไม่สนับสนุนและสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นปัจจัยทำให้สมาชิกสภาประเภทที่ 2 ไม่ไว้วางใจในการบริหารประเทศ จึงทำให้เขาพ้นจากอำนาจทางการเมืองไป

จอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับเข้ามามีอำนาจทางการเมืองอีกครั้งหนึ่งเมื่อคณะทหารแห่งกองทัพบกทำการรัฐประหารรัฐบาลพลเรือโท พ.ศ. 2490 และต่อมา พ.ศ. 2491 คณะทหารชุดนี้สนับสนุนให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง ในช่วงแรกของการมีอำนาจทางการเมือง ของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งหลังนี้ องค์การทางการเมือง

เมืองหรือคณะรัฐมนตรีนั้น จะประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นองค์ประกอบจำนวนมาก
 อย่างที่ไม่เคยเป็นหรือมีมาก่อน ทั้งนี้เพราะเขาต้องการให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสนับสนุน
 อำนาจของเขา เพราะในสภาฯ ไม่มีสมาชิกประเภทที่ 2 ดังเช่นในช่วงแรก การบริหาร
 งานราชการของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยองค์การทางการเมืองดังกล่าวดำเนินไปไม่ค่อย
 ราบรื่นมากนัก เพราะการควบคุมองค์การไม่ได้ขาด เขาจึงทำการรัฐประหาร เมื่อ พ.ศ.
 2494 เพื่อเป็นการกระชับอำนาจ โดยการดึงเอาคณะรัฐประหารที่เป็นฐานอำนาจทางการเมือง
 เมืองจากกองทัพ ซึ่งสนับสนุนเขามาแต่เดิมแล้วเข้ามาเป็นส่วนสำคัญของคณะรัฐมนตรี และนำ
 เอารัฐธรรมนูญ 2475 อันเป็นกติกาทางการเมืองที่เอื้ออำนวยให้เขาสร้างฐานอำนาจในสภา
 ผู้แทนราษฎรมาแล้วมาใช้อีก แต่การใช้ทรัพยากรทางอำนาจในรูปแบบเดิมนั้นไม่สัมฤทธิ์ผล
 เพราะกลุ่มพลังทางสังคมบางประการเกิดขึ้นคือมีพรรคการเมือง อันเป็นกลุ่มนักรบเมืองได้
 เริ่มเข้ามามีบทบาทในสภาฯ มากขึ้น อำนาจและผลประโยชน์ทางการเมืองจำเป็นต้องมีการ
 เชื่อมโยงกับกลุ่มพลังทางการเมืองดังกล่าว แต่การกระทำของ จอมพล ป. กลับเชื่อมโยง
 อำนาจและผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มของตน การกระจายผลประโยชน์จะมีประสิทธิผลเฉพาะกาล
 เวลาสั้น ๆ เท่านั้น ซึ่ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็มองเห็นสภาพการณ์ของอำนาจทางการเมือง
 เมืองของเขา เขาจึงทำการสร้างทรัพยากรทางการเมืองที่มีฐานอำนาจหรือผลประโยชน์
 เชื่อมโยงกับกลุ่มการเมืองต่าง ๆ คือสร้างพรรคการเมืองอันได้แก่ การตั้งพรรคเสรีนิยมคศิลา
 ขึ้น แต่กระบวนการของเขาไม่แยบยลพอ เพราะได้กระทำการที่เป็นจุดให้มีการโจมตีทางการเมือง
 เมืองได้ โดยเฉพาะประเด็นการเลือกตั้งสกปรก และที่สำคัญคือคนที่เป็นฐานอำนาจที่สำคัญ
 อย่างจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กลายเป็นคู่แข่งอำนาจทางการเมืองขึ้นมา เป็นเหตุให้ทรัพยากร
 ทางการเมืองหมดไป และที่สุดเขาก็หมดอำนาจทางการเมือง

ความชอบธรรม

ความนำ

ผู้มีอำนาจทางการเมืองจะสามารถดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้อย่างมั่นคงและยาวนานนั้น จะต้องอาศัยทรัพยากรทางการเมืองอีกประการหนึ่งคือความชอบธรรมทางการเมือง ซึ่งความชอบธรรมนี้คือ การยอมรับว่าผู้นำทางการเมืองหรือผู้ปกครองมีสิทธิอย่างถูกต้องจากคนในสังคม เช่น การปกครองของไทยในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ สังคมให้การยอมรับว่าผู้นำทางการเมืองได้แก่ พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นตำแหน่งที่สังคมไทยสมัยนั้นยอมรับว่าเป็นสิทธิโดยชอบของพระบรมวงศานุวงศ์จากการสืบราชสันตติวงศ์ เป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับจากทั้งกลุ่มผู้นำและประชาชนทั่วไป ซึ่งการยอมรับจากสังคมนี้ย่อมได้รับการสนับสนุนด้วย

การได้รับการยอมรับของผู้นำจากกลุ่มพลังในสังคมและประชาชนทั่ว ๆ ไป เพื่อให้ตนเองมีความชอบธรรมอันเป็นทรัพยากรทางการเมืองประการหนึ่ง เพราะสามารถทำให้มีอำนาจและใช้อำนาจได้นั้น ผู้นำจำเป็นต้องทำสิ่งที่จะแสวงหาความยอมรับและสนับสนุนจากกลุ่มต่าง ๆ ให้มากเท่าที่จะทำได้ ซึ่งการสนับสนุนนี้อาจเกิดจากการที่ประชาชนเห็นว่าผู้ปกครองมีความชอบธรรม หรือเกิดจากการได้รับประโยชน์จากการปกครองของบุคคลนั้น จนเป็นที่พอใจหรืออาจเกิดจากการใช้กำลังข่มขู่จนตนเองต้องสนับสนุน

การยอมรับโดยปราศจากการใช้กำลังข่มขู่หรือบังคับนั้นถือได้ว่า เป็นการยอมรับที่ดี เพราะการยอมรับชนิดนี้จะทำให้ผู้อยู่ในอำนาจรู้สึกตนว่าตนเป็นผู้ปกครองที่มีความเป็นธรรมและผู้ใต้ปกครองก็รู้สึกว่าการกดขี่หรือข่มขู่โดยกำลัง ฉะนั้นการยอมรับชนิดนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ปกครองหรือผู้นำทางการเมือง

ความชอบธรรมนั้นโดยตัวของมันเองแล้วถือว่า เป็นทรัพยากรทางการเมืองที่สามารถสร้างขึ้นมาได้ และการสร้างทรัพยากรทางการเมืองชนิดนี้จะต้องมีความสอดคล้องกับนโยบายทางการเมืองด้วย

สำหรับกรณีของ จอมพล ป. พิบูลสงครามนี้ เป็นผู้มีอำนาจทางการเมืองในบริบททางการเมืองของสังคมไทยในยุคนั้นที่ปกครองโดยการกล่าวอ้างว่า เป็นระบอบประชาธิปไตยระบบรัฐสภา และเป็นช่วงแรก ๆ หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยดังกล่าว ซึ่งเป็นยุคที่ต้องการพัฒนาชาติ และอาศัยรัฐธรรมนูญเป็นกติกาหลักในการปกครอง ฉะนั้นการสร้าง ความชอบธรรมทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงสามารถกระทำโดยการอ้างลัทธิรัฐธรรมนูญนิยม และลัทธิชาตินิยม เป็นสำคัญ

รัฐธรรมนูญนิยม

การปกครองพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดนั้นถือว่า พระราชโองการคือกฎหมายสูงสุด ส่วนการปกครองในระบอบประชาธิปไตยถือว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะราษฎรอันเป็นกลุ่มบุคคลที่ทำการรัฐประหารจากรัฐบาลระบอบเก่า โดยนำเอาระบอบรัฐธรรมนูญเข้ามาแทนที่ระบอบกษัตริย์ ฉะนั้นในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นสมัยที่เขาปกครองด้วยระบอบใหม่ (อ้างว่าปกครองโดยรัฐธรรมนูญ) คือนำระบอบรัฐธรรมนูญขึ้นมาปกครองและสร้างการยอมรับหลักการปกครองนี้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าการสร้างการยอมรับรัฐธรรมนูญคือการสร้างทรัพยากรทางการเมืองในแง่ความชอบธรรมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ด้วยวิธีการต่าง ๆ

---

¹กรมโฆษณาการ, ประมวลคำปราศรัยและสุนทรพจน์ของนายกรัฐมนตรี.

(พระนคร : โรงพิมพ์พานิชสุภผล, 2483).

จอมพล ป. พิบูลสงคราม หรือคณะรัฐบาลภายใต้การนำของเขาได้อ้างความสำคัญและความจำเป็นของการปกครองรัฐธรรมนูญต่อคนไทยยุคนั้นว่า การมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักการปกครองประเทศนั้นเป็นของจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับชาติที่เจริญรุ่งเรืองแล้ว¹ นั้นหมายความว่าหากต้องการให้ประเทศไทย ซึ่งยังไม่เจริญรุ่งเรืองมีความเจริญก้าวหน้าแล้วจะต้องปกครองโดยยึดถือหลักการปกครองโดยรัฐธรรมนูญ

การบริหารประเทศโดยรัฐธรรมนูญเป็นแม่บทกฎหมายทั้งปวง หากนำไปเปรียบเทียบกับเครื่องจักรกลแล้ว รัฐธรรมนูญเป็นตัวจักรใหม่ที่สำคัญ² ที่เป็นตัวขับเคลื่อนให้กลไกการปฏิบัติกรอื่น ๆ ของนักการเมืองหมุนหรือเคลื่อนไหว นำประเทศชาติบ้านเมืองไปสู่ความเจริญก้าวหน้าได้ การที่คณะราษฎรยึดอำนาจ เพื่อนำรัฐธรรมนูญมาใช้ปกครองประเทศนั้น ไม่ใช่หรือไม่มีวามประสงค์จะแย่งชิงราชสมบัติหรือราชบัลลังก์แต่ประการใด หากแต่มีความประสงค์หรือเจตนารมณ์อันยิ่งใหญ่คือการมีรัฐธรรมนูญปกครองแผ่นดิน³ และการปกครองโดยมีรัฐธรรมนูญนี้ยังเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระเจ้าแผ่นดินอยู่ใต้รัฐธรรมนูญ อันเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับนิสัยใจคอของคนไทยอยู่แล้ว⁴

การที่จะให้เกิดการยอมรับสิ่งใด ๆ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอ้างประโยชน์หรือหลักการสำคัญเพื่อสร้างศรัทธาหรือความเห็นด้วย (อาจเห็นด้วยเหตุผลหรือไม่ก็ตาม) ซึ่งกรณีการสร้าง

² พหลพลพยุหเสนา, โอวาทสุนทรพจน์และคติพจน์ของพลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา. (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการเมือง 2490) พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) ณ เมรุวัดเบญจมบพิตร 17 เมษายน 2490.

³ แสงประทีป, หนังสือประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์, 2516)

⁴ พหลพลพยุหเสนา, โอวาทสุนทรพจน์และคติพจน์ของพลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา. หน้า 41 - 45.

ความชอบธรรมโดยอาศัยรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้ถึงความสำคัญหรือประโยชน์ดังกล่าวข้างต้นเช่นกัน

การอ้างความสำคัญของรัฐธรรมนูญ ยังไม่ใช่จุดสุดท้ายของการสร้างการยอมรับตัวระบบรัฐธรรมนูญของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม สิ่งก็ตามมาจากการอ้าง ความสำคัญ ความจำเป็น ความถูกต้องของการมีรัฐธรรมนูญ คือการสร้างการยอมรับรัฐธรรมนูญ ซึ่งการยอมรับนี้คือที่มาของการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง อันถือว่าเป็นทรัพยากรทางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังเขียนเป็นแผนภาพข้างล่างนี้

รัฐธรรมนูญ —————> การยอมรับ —————> ความชอบธรรม —————> อำนาจ

วิธีการสร้างการยอมรับระบอบรัฐธรรมนูญของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีดังนี้

1. โดยการใช้สัญลักษณ์สื่อความหมายเพื่อให้เกิดการยอมรับรัฐธรรมนูญ ซึ่งการสื่อโดยสัญลักษณ์เชิงการเมืองนี้ เป็นกระบวนการที่สามารถสื่อสารทางการเมืองได้ โดยสามารถติดต่อสื่อสารไปยังมวลชนที่กระจายกันอยู่ด้วยสาระทางการเมืองคราวละมาก ๆ ได้⁵ แนวความคิดทางการเมืองสามารถมีสื่อสารผ่านสัญลักษณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะสัญลักษณ์จะทำหน้าที่การสื่อความหมาย จากการรับรู้ของผู้รับว่าสัญลักษณ์คืออะไร หรือมีอะไร เป็นสาระสำคัญซึ่งสาระตัวนี้จะเข้าสู่ผู้รับโดยไม่มีเงื่อนไข สัญลักษณ์ที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องการสื่ออุดมการณ์รัฐธรรมนูญได้แก่ การสร้างอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยขึ้นโดยอนุสาวรีย์จะมีพานเทพรัฐธรรมนูญอยู่อย่างเด่นสง่า

ในประเด็นที่ต้องการเผยแพร่อุดมการณ์รัฐธรรมนูญนี้ ได้กระทำในเชิงสัญลักษณ์อีกประการหนึ่ง เมื่อมีการจัดให้มีการฉลองรัฐธรรมนูญขึ้น ทางรัฐบาลได้ให้จังหวัดต่าง ๆ ขณะนั้น

⁵ Janowitz, "The study of mass communication," International Encyclopedia of the Social Science. Vol. 3 Sills D.E. ed, p.41.

มีอยู่ 70 จังหวัด จัดทำรัฐธรรมนูญจำลองขึ้นทุกจังหวัด เพื่อให้ประชาชนได้สัมผัส

การกระทำในเชิงสัญลักษณ์ เพื่อสื่ออุดมการณ์รัฐธรรมนูญอีกลักษณะหนึ่งคือการสร้างเหรียญ ซึ่งชื่อว่าเหรียญพิทักษ์รัฐธรรมนูญ ทำด้วยทองแดง มีขนาดเชิงอกกว่าเหรียญหนึ่งสตางค์ด้านหน้าทำเป็นรูปอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ด้านหลังเป็นรูปรัฐธรรมนูญ⁶ ซึ่งการทำเหรียญเช่นนี้ย่อมต้องการแสดงให้เห็นความสำคัญของรัฐธรรมนูญ

การเผยแพร่อุดมการณ์รัฐธรรมนูญเวลานั้น ไม่เพียงแต่กระทำผ่านสัญลักษณ์ในรูปแบบอนุสาวรีย์ และทำเหรียญซึ่งกระทำโดยฝ่ายรัฐบาลเท่านั้น หากฝ่ายเอกชนยังร่วมกระทำด้วย เช่น ได้มีบริษัทที่ผลิตสินค้านำเอารัฐธรรมนูญไปใช้เป็นเครื่องหมายการค้า⁷ คือมีเปียร์ตรารัฐธรรมนูญ และเหล้าวิสกีตรารัฐธรรมนูญ เป็นต้น และนอกจากนี้รัฐธรรมนูญยังถูกเผยแพร่ในรูปแบบแผ่นนิยามอีกด้วย กล่าวคือเวลานั้นเป็นสมัยนิยมของพวกผู้ชายทั้งหลายว่าต้องมีรูปพานรัฐธรรมนูญ ติดกระเป๋าเสื้อกันจึงจะกล่าวได้ว่าเป็นคนทันสมัย⁸ หรือทันสมัย

2. โดยใช้กลไกของรัฐเป็นเครื่องมือเผยแพร่อุดมการณ์รัฐธรรมนูญนิยม ซึ่งกลไกนี้เป็นกลไกอุดมการณ์ที่มีพลังในอันที่จะตอกย้ำความคิดแก่สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ กลไกอุดมการณ์ที่สำคัญที่รัฐบาลสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้เป็นเครื่องมือเผยแพร่อุดมการณ์รัฐธรรมนูญได้แก่กรมโฆษณาการ⁹ ซึ่งเดิมก่อนสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะเข้า

⁶ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร ศ.ธ. 0201 23.1/2 งานฉลองวันชาติ 2483.

⁷ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร ส.ร.0201. 66.1/17 มีผู้นำรูปรัฐธรรมนูญไปใช้เป็นเครื่องหมายสินค้าต่าง ๆ

⁸ แสงอรุณ รัตกสิกร, "เรื่องอนุสาวรีย์ที่ไทยทำ," วารสารบ้าน. 104 (สิงหาคม 2525) หน้า 66-75.

⁹ ภายปัจจุบันกรมนี้คือกรมประชาสัมพันธ์ อันเป็นกรมในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี.

มาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี กรมนี้มีฐานะเป็นเพียงกองโฆษณาการ ครั้นเมื่อ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี จึงได้รับการยกฐานะจากกองเป็นกรมขึ้นใน พ.ศ. 2483 และเมื่อยกฐานะเป็นกรมแล้ว ใ้กรมนี้จะมีหน่วยงานโดยเฉพาะทำหน้าที่รับผิดชอบเผยแพร่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยไปสู่ประชาชนโดยตรง¹⁰ หน่วยงานนี้ได้จัดทำ หัวข้อปาฐกถา เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ระบอบการปกครองตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ เพื่อเป็นการชี้แจงให้ราษฎรส่วนมากที่ไม่ได้รับการศึกษาอบรมเข้าใจดี มีใช้สำหรับผู้ซึ่งมีความรู้และเข้าใจในระบอบการปกครองตามรัฐธรรมนูญดีอยู่แล้ว¹¹ ซึ่งการเผยแพร่นี้เราเห็นชัดเจนว่าเป็นการตอกย้ำอุดมการณ์รัฐธรรมนูญนิยม เพราะเป็นการเผยแพร่ในเรื่องพื้น ๆ ของรัฐธรรมนูญ อันเป็นเรื่องที่หน้าจะมีการเข้าใจกันดีอยู่แล้ว แต่ที่เสนอออกมานั้นก็เพราะต้องการเน้นย้ำเพื่อให้ฝังลึกในความรู้สึกของประชาชน แต่การเน้นย้ำบางครั้ง อาจเกิดการต่อต้านไม่ยอมรับจากคนบางกลุ่มได้ การปาฐกถาหัวข้อนี้จึงมีลักษณะข้อความป้องกันการต่อต้านไว้ก่อน โดยกล่าวในทำนองออกตัวว่าอบรมสำหรับผู้ที่ยังไม่เข้าใจหรือมีความรู้ ไม่ใช้สำหรับผู้ซึ่งเข้าใจหรือมีความรู้ในระบอบการปกครองตามรัฐธรรมนูญดีอยู่แล้ว

กรมโฆษณาการในยุคของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นอกจากจะมีรายการปาฐกถาผ่านสถานีวิทยุกระจายเสียง ยังมีรายการสนทนาระหว่างนายมัน - นายคง ซึ่งเป็นรายการที่มุ่งเผยแพร่อุดมการณ์รัฐธรรมนูญนิยมอีกด้วย นอกจากนี้กรมโฆษณาการยังเผยแพร่รายชื่อหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามระบอบรัฐธรรมนูญที่เหมาะสมแก่การอธิบายให้ราษฎรเข้าใจ เช่น

10 โปรดดูรายละเอียดใน สุวิมล พลจันทร์, "กรมโฆษณาการกับการโฆษณาการอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐ 2476 - 2487," วิทยานิพนธ์ มหามบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531.

11 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร ส.ร.0201.18/9 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรช่วยทำกาแสดงปาฐกถาเผยแพร่ ระบอบรัฐธรรมนูญ.

- บทเรียนรัฐธรรมนูญ ของหลวงวิจิตรวาทการ

- รัฐธรรมนูญบรรยาย ของพระจุลจอมเกล้า

- แบบสอนอ่านหน้าที่ราษฎร เล่ม 1 - 2 ของกระทรวงธรรมการ เป็นต้น

กระทรวงธรรมการ¹² เป็นกลไกอุดมการณ์ของรัฐที่ทำหน้าที่แพร่อุดมการณ์แก่เยาวชน

ของชาติโดยตรงอีกกลไกหนึ่ง ดังนั้นในสมัยของรัฐบาลชุด จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงให้กระทรวงธรรมการเขียนหนังสือแบบเรียนที่มีบทเรียนแทรกความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ เช่น

- หนังสือธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม โดยพระยาพิชัยศาสตร์วิธาน

และพระประสารอักษรพรหม

- หนังสืออ่านประกอบการปกครองสยาม โดยพระยาประมวลิวิชาพูล เป็นต้น

ในด้านศาสนาซึ่งเป็นกลไกทางสังคมที่ใกล้ชิดกับประชาชน เพราะหลักการทางศาสนา

ตลอดจนพระสงฆ์ในพุทธศาสนามีหลักการสอนและดำรงชีวิตที่สอดคล้องประชาชนอยู่แล้ว ฉะนั้น

การให้สถาบันสงฆ์เป็นตัวช่วยเผยแพร่อุดมการณ์รัฐธรรมนูญจึงน่าจะได้รับการยอมรับง่ายขึ้น ด้วย

เหตุนี้รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงขอความร่วมมือให้คณะสงฆ์ จัดสงฆ์จาริกเทศนา

สอนประชาชน อบรมหน้าที่ทางการเมือง เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ รัฐธรรมนูญ ตาม

นโยบายของรัฐบาล¹³

จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีคำสั่งจากนายกรัฐมนตรี อันเป็นการใช้อำนาจในตำแหน่ง

นายกรัฐมนตรี สั่งข้าราชการให้การสนับสนุนลัทธิรัฐธรรมนูญ โดยในคำสั่งระบุว่า "ไม่ให้ข้าราชการ

ราชการสนับสนุนลัทธิใด ๆ อันไม่ใช่ลัทธิตามระบอบรัฐธรรมนูญ"¹⁴ ซึ่งเป็นการสร้างทรัพยากร

¹² ปัจจุบันคือกระทรวงศึกษาธิการ.

¹³ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร ส.ร.0201.10/115 ขอความร่วมมือคณะสงฆ์ให้การอบรมประชาชน พ.ศ. 2482 - 2494

¹⁴ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร ส.ร.0201.66.1/3 ไม่ให้ข้าราชการสนับสนุนลัทธิใด ๆ อันมิใช่ลัทธิตามระบอบรัฐธรรมนูญ.

อำนาจโดยการใช้ตำแหน่งทางการเมืองที่มีอยู่ สร้างทรัพยากรทางอำนาจชนิดอื่นเพิ่มขึ้นอีก นอกจากนี้ จอมพล บ. ปิบูลสงคราม ย้ายใช้อำนาจจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสั่งให้ทางราชการซื้อเครื่องบินรบ¹⁵ อันเป็นวิทยุสาธารณะเพื่อให้ประชาชนในจังหวัดต่าง ๆ ได้เปิดฟังอย่างทั่วถึง ซึ่งคำสั่งนี้เป็นการกระทำให้สอดคล้องกับนโยบายการเผยแพร่อุดมการณ์รัฐธรรมนูญของรัฐบาล

3. การสร้างการยอมรับรัฐธรรมนูญโดยการยกว่ารัฐธรรมนูญเป็นของสูง¹⁶ ทั้งนี้ อาจต้องการให้รัฐธรรมนูญกลายเป็นของศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งหากศักดิ์สิทธิ์แล้วการยอมรับรัฐธรรมนูญก็ง่ายขึ้น การสร้างความศักดิ์สิทธิ์แก่รัฐธรรมนูญจะออกมาเป็นรูปของพิธีกรรม เช่น การใช้พิธีการทางศาสนา ซึ่งเลือกใช้พิธีมงคล คือมีพิธีการเจิมและเจริญน้ำพระพุทธรณ์แก่รัฐธรรมนูญฉบับถาวร¹⁷ และในพิธีนี้ยังได้นำเอารัฐธรรมนูญออกมาตั้งให้ประชาชนได้ชมอีกด้วย ซึ่งการกระทำต่อรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้ ราวกับว่ารัฐธรรมนูญมีฐานะสูงส่งดุจดั่งพระพุทธรูป ดังเห็นได้จากหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งในสมัยนั้นได้เขียนข้อความแสดงความคิดเห็นไว้ว่า

"รัฐธรรมนูญได้รับการสักการะบูชาประหนึ่งว่าเป็นพระพุทธรูปมีการเคยถูกแห่แหนทั้งทางบก ทางน้ำ ทางเวหา เคยได้รับความทูล ถนอม เกือบ ๆ จะถึงกับถูกประคองมาอาบน้ำร้อนข้าว และใส่เสื้อห่มคลุม" ¹⁸

¹⁵ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร มท., 5.38 เครื่องบินรบ.

¹⁶ การยกรัฐธรรมนูญว่าเป็นของสูงนี้นับว่ายกขึ้นมาเพื่อแทนที่พระมหากษัตริย์ ทั้งนี้ อาจเป็นไปได้ว่าเอาระบอบรัฐธรรมนูญแข่งขันกับระบอบกษัตริย์และถือว่าเป็นการทำลายความชอบธรรมของระบอบเดิมอีกด้วย

¹⁷ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร ส.ร.0201.66.1/8 เชิญรัฐธรรมนูญออกตั้งให้ประชาชนชม และตั้งในพิธีต่าง ๆ 7 ธ.ค. 2476 - 3 ส.ค. 2488.

¹⁸ สยามราษฎร์. ฉบับวันที่ 22 มกราคม 2481.

จะเห็นการกำหนดค่าให้พิธีเฉลิมและประพรมน้ำมนต์ให้กับรัฐธรรมนูญนั้น มีนัยเดียวกันกับพระราชพิธีราชาภิเษก และมีการตั้งเครื่องบูชาอันเป็นมงคลพิธี และพร้อมกันนี้ยังให้พระสงฆ์เจริญมงคลชัยคาถาสวดมนต์ให้พรแก่รัฐธรรมนูญอีกด้วย

นอกจากมีพิธีกรรมแสดงความศักดิ์สิทธิ์แก่รัฐธรรมนูญดังกล่าวแล้ว ยังมีพิธีกรรมอื่น ๆ ที่แสดงถึงการสร้างความสำคัญให้แก่มติของรัฐธรรมนูญ เช่น การจัดฉลองรัฐธรรมนูญเป็นงานประจำปี การแข่งขันชกมวยชิงถ้วยรัฐธรรมนูญ ออกลอตเตอรี่ รัฐธรรมนูญแห่งสยาม ออกหนังสือพิมพ์เฉลิมรัฐธรรมนูญ (2484) ประกวดละครเรื่องที่ยกย่องให้ผู้คนเกิดความเลื่อมใสรัฐธรรมนูญ ประกวดบทเพลงและกวีซึ่งร้อยกรองไปในทางยกย่องให้เกิดความเลื่อมใส และยอมเสียสละเพื่อชาติและรัฐธรรมนูญ และประกวดปาฐกถาและสุนทรพจน์ เพื่อเผยแพร่และปลุกฝังความเลื่อมใสในรัฐธรรมนูญ เป็นต้น

การสร้างความศักดิ์สิทธิ์แก่มติของรัฐธรรมนูญ นอกจากจะใช้พิธีกรรมและกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ยังมีการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ด้วยการใช้คำพูดที่เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ เช่น มีการใช้คำว่า "อัญเชิญ" "ประดิษฐาน" และ "สักการะ" เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการใช้คำสวดเพื่อเทิดทูนรัฐธรรมนูญ เช่น "ขอให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจงสถิตย์สถาพรอยู่คู่ฟ้าดิน" "รัฐธรรมนูญจงอยู่คู่ฟ้าดินสลาย" "รัฐธรรมนูญจงถาวร" และ "นี่เทอจตุรรัฐธรรมนูญไว้บนจอมวงกฏ" เป็นต้น

4. การเห็นความสำคัญรัฐธรรมนูญ ยังปรากฏออกมาในรูปของเพลงที่มีเนื้อหาต้องการให้รัฐธรรมนูญมีความคงถาวร เช่น เพลงชาติที่ประพันธ์ขึ้นโดย เจ้าพระยาธรรมาดิกดิมนต์ซึ่งมีเนื้อความดังนี้

---

19 เริงไชย พุทธาโร, เหม เวชกรจิตรกรมือเทวดา หลวงสารานุกรมประพันธ์ราชา

เรื่องสีกลับผู้ประพันธ์เพลงชาติไทย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี.เอ.สิฟวิ่ง, 2531)

"สยามอยู่คู่ฟ้าอย่างสงสัย
 เพราะชาติไทยเป็นชาติไทยไปทุกเมื่อ
 ชาวสยามมาสยามเหมือนนาเรือ
 ผ่านเกาะแก่ง เพราะเพื่อชาติ พันภัย
 เราร่วมมือร่วมรัก สัมครทูน
 วางรัฐธรรมนูญสถาปนาพาราใหม่
 ยกสยามไปยังธำรงชัย
 ให้คงไทยตราบสิ้นดินฟ้า" 19

รัฐนิยม

รัฐนิยมเป็นลักษณะชาตินิยม ซึ่งเป็นการสร้างความนิยมต่อชาติของตนโดยการ
 เน้นความรู้สึกว่าชาติของตนดีเด่นกว่าชาติอื่น กล่าวได้ว่า "เป็นแนวความคิดหรือลัทธิที่เน้นถึง
 ความจงรักภักดีที่มีต่อชาติมากกว่าสิ่งอื่นใด" 20 ซึ่งลัทธิชาตินิยมหรือรัฐนิยมนี้เคยมีการนำมา
 ใช้กันอย่างมากและชัดเจนแล้วตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ 6 ซึ่งเป็นการมุ่งใช้ลัทธินี้ต่อต้านชาวจีน

หลักการรัฐนิยม : เหตุผลอ้างเพื่อความชอบธรรม

รัฐบาลของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้อ้างหลักการรัฐนิยมไว้ว่ามี
 สามส่วนด้วยกันคือ

1. ส่วนที่เกี่ยวกับชาติและประเทศชาติ
2. ส่วนที่เกี่ยวกับการผดุงฐานะความเป็นอยู่ของชาติไทยให้สมกับความ
 เป็นไทย เช่น การทำตนให้สามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งในส่วนตัวและส่วนรวม

---

20 จรุง สุภาพ, สารานุกรมรัฐศาสตร์. (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช,
 2518) หน้า 50.

3. ส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคม เช่น มารยาท และการแต่งกายอันเป็นที่พึง

ปรารถนาของชาติไทย

จากหลักการรัฐนิยมที่รัฐบาลแถลงไว้ข้างต้นนั้น หลวงวิจิตรวาทการซึ่งเป็นนักคิดคนสำคัญของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้อธิบายถึงที่มาของการนำเอาหลักการรัฐนิยมมาใช้ว่า

"เรื่องรัฐนิยมมาได้เกิดจากความหมกมุ่นของนายกรัฐมนตรี ในปัญหาอันสำคัญเกี่ยวแก่ประเทศชาติคือ ปัญหาที่คิดจะทำให้คนไทยเป็นคนไทยจริง ๆ ที่ว่าเป็นคนไทยจริง มีความหมายสองชั้นคือ ชั้นต้นคือให้คนไทยสามารถดำรงตนอยู่โดยอิสระปราศจากความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยอยู่ใต้เอกราช อำนาจ ทรัพย์สิน หรืออิทธิพลบางคนบางเหล่า ที่เอาเปรียบบีบบังคับ ทานานหลังราษฎรไทย ชั้นที่สองก็คือฟื้นฟูวัฒนธรรมของไทยให้ชาวไทยได้รับความยกย่องนับถือว่าเป็นชาติที่เจริญสมกับความเป็นชาติไทยที่ใหญ่หลวงมาแล้วแต่อดีตกาล" 21

หลักการรัฐนิยมชั้นต้นนั้น หลวงวิจิตรวาทการได้ชี้ให้เห็นว่า หลักการชั้นต้นนั้นเกิดจากต้องการให้คนไทยเป็นอิสระ โดยเฉพาะอิสระจากคนบางเหล่าซึ่งอาจเป็นกลุ่มคนจีน เพราะจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กล่าวโจมตีชาวจีนอย่างรุนแรงว่า "ชาติของเราเสียเปรียบคนจีนเหลือเกิน เราบอกว่าเราเป็นคนไทย 14 ล้านคน แต่อพยพมาจากที่ต่าง ๆ และ

21 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร ศธ. 0701.29/4

ผสม ฯลฯ มากที่สุดมาจากจีน"²² จอมพล ป. พิบูลสงคราม มองเห็นคนจีนว่าเป็นผู้ที่น่ากลัวมาก และน่ารังเกียจไม่น้อย ดังเห็นได้จากครั้งที่เขาได้ปาฐกถาเรื่อง เยอร์มันกับออสเตรีย เขากล่าวว่าจีนนั้นเอาเปรียบคนไทย และน่ากลัวยิ่งกว่ายิว²³ ส่วนหลักการขั้นที่สองนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เน้นไปที่การสร้างวัฒนธรรมใหม่ เพื่อให้มีความเป็นไทย ดังจะได้กล่าวต่อไปข้างหน้า

ความสำคัญของรัฐนิยมคือการสร้างชาติ ซึ่งการสร้างชาติจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนให้ความร่วมมือปฏิบัติตามที่รัฐบาลกำหนดแนวปฏิบัติ ในประเด็นนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ชี้ว่า

"ถ้าเราปฏิบัติตามคำชักชวนของรัฐบาล ก็เท่ากับเป็นการฝึกหัดปฏิบัติตามคำสั่ง ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญในการสร้างชาติ และป้องกันรักษาชาติในยามคับขัน... ชาติไทยจะมีระเบียบอย่างอารยะชน ระเบียบอันดีนี้ก็จะเป็นสมบัติของชาติ"²⁴

²² แคมสุข นุ่มนนท์, "จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการสร้างชาติ พ.ศ. 2481-2487", วารสารประวัติศาสตร์, 3 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2521) หน้า 17.

²³ ภูวคณ ทรวงประเสริฐ, "นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย พ.ศ. 2475-2500", วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519, หน้า 76.

²⁴ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร ศธ. 0701.29/5 ความสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมของชาติ.

นั่นหมายความว่า การสร้างชาติ หากสร้างได้แล้วสามารถป้องกันชาติ ในยาม
 คับขันได้และยังทำให้ชาติมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยประเทศชาติที่เขามองแล้ว ฉะนั้นความจำ
 เป็นของการสร้างชาติ จึงมีขึ้นและการจะสร้างได้ก็ต่อประชาชนทำตามคำสั่งของรัฐบาล ซึ่งถือ
 ว่าเป็นคุณสมบัติสำคัญของการสร้างชาติ

การอ้างเอาลัทธิรัฐนิยมมาใช้ี้ ยังอ้างอีกว่าเป็นการใช้เหมือนกับพระราชนิยม
 ด้วยกันกับพระราชนิยมตรงที่รัฐนิยมเป็นมติมหาชนซึ่งน่าจะเป็นหลักการปกครองโดยคนส่วนใหญ่และ
 รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด ซึ่งแตกต่างจากพระราชนิยมที่เป็นความเห็นของพระมหากษัตริย์
 พระองค์เดียว ซึ่งโดยนัยแห่งการอ้างหลักการนี้น่าจะเป็นการอ้างหลักการรัฐนิยมเพื่อให้เป็นมติ
 มหาชน ซึ่งเป็นหลักการที่ยอมรับกันทั่วไปว่า มติมหาชนเป็นสิ่งที่ประเทศที่เจริญแล้วถือปฏิบัติกัน
 อยู่ เพราะ

"รัฐนิยมมีลักษณะ เช่นเดียวกับพระราชนิยมในสมัยก่อน
 ผิดกันแต่ว่าพระราชนิยมเป็นมติของพระมหากษัตริย์ พระองค์
 เดียว ส่วนรัฐนิยมเป็นมติของรัฐซึ่งตั้งขึ้นโดยอนุโลมตาม
 มติมหาชน เป็นประเพณีนิยมประจำชาติ" 25

รัฐนิยมนอกจากจะนำมาแทนที่พระราชนิยม เพื่อให้เป็นประเพณีใหม่ประจำชาติ
 แล้ว ยังถือว่าเป็นอุดมการณ์ของชาติ 26 ซึ่งอุดมการณ์ในตัวของมันเองเป็นทั้งเป้าหมายและ

25 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร ศธ. 0701.29/1 นโยบาย

การสร้างชาติ.

26 ชัยอนันต์ สมุทวณิช, กล่าววาทะ อุดมการณ์ภายใต้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม
 น่าจะเป็นการอ้างเพื่อความชอบธรรมเท่านั้นหาใช่เป็นการสร้างชาติในลักษณะการสร้างรัฐ-
 ชาติ ใหม่ โปรดดูจาก ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ไตรลักษณ์รัฐไทยในพหุสังคมสยาม : ว่าด้วย
การสร้างรัฐการสร้างชาติ และประชาสังคมไทย. (กรุงเทพมหานคร : เสนอต่อที่ประชุม
 นักธรรมศาสตร์และการเมือง 20 ธันวาคม พ.ศ. 2532), หน้า 15.

วิธีการ ฉะนั้นการอ้างรัฐนิยมเป็นอุดมการณ์ของชาติ จึงทำให้ได้รับเป็นการยอมรับจากประชาชนได้ง่าย เพราะรัฐนิยมนี้มีความหมายในแนวทางที่จะพยายามที่จะใช้ความเป็นชาติไทยเป็นหลักยึดเหนี่ยวของประชาชน ซึ่งเดิมนั้นสยามเคยมีการปกครองโดยกษัตริย์เป็นผู้นำสูงสุดเป็นหลักยึดเหนี่ยวประชาชน ครั้นเมื่อเปลี่ยนการปกครองมาเป็นระบอบรัฐธรรมนูญการอ้างรัฐนิยมจึงเข้ามาแทนที่อุดมการณ์แบบกษัตริย์นิยม 27

โดยสรุปการใช้หลักการรัฐนิยม นับเป็นการอ้างเพื่อการสร้างความชอบธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้ปกครอง ซึ่งอ้างโดยการสร้างชาติเป็นอุดมการณ์หลัก และได้นำเอาการสร้างชาติเข้ามาแทนที่การปกครองโดยกษัตริย์ การสร้างชาตินี้จะทำได้ก็ต่อเมื่อประชาชนให้ความร่วมมือทำตามคำสั่งของรัฐบาล และคำสั่งนั้นถือเป็นแนวปฏิบัติตามคุณลักษณะรัฐนิยม ซึ่งมีเนื้อหาสำคัญคือการสร้างชาติใหม่ ด้วยการสร้างวัฒนธรรมขึ้นมา กล่าวคือ จอมพล ป. พิบูลสงครามมุ่งใช้การสร้างชาติ ด้วยการเน้นวัฒนธรรมใหม่ อันเป็นวัฒนธรรมที่มุ่งเน้น "วัฒนธรรมดี มีศีลธรรมดีมีอนามัยดี มีการแต่งกายอันเรียบร้อยดี มีที่พักอาศัยดี และมีที่ทำงานดี" 28 เป็นจุดอ้างในอันที่จะสร้างวัฒนธรรมเพื่อการยอมรับเป็นสำคัญ รัฐนิยมโดยการสร้างวัฒนธรรมใหม่กลายเป็นเครื่องมือรักษาเสถียรภาพและสร้างความชอบธรรมให้รัฐบาลของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม 29

27 สุจิต บุญบงการ, "อำนาจทางการเมืองของผู้บริหารไทยศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์," ใน รักเมืองไทย เล่ม 1 สมบัติ จันทรวงศ์ และรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (บรรณาธิการ) (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2529) หน้า 83 - 124.

28 กรมโฆษณาการ, ประมวลคำปราศรัยและสุนทรพจน์ของ ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงครามนายกรัฐมนตรีผู้นำของชาติ เล่ม 2 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศุภผล 2485) หน้า 3.

29 ทักษิณ เจลิมเต็ยธม, การเมืองระบบฟอซันคูปัดัมภ์แบบเผด็จการ. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 122 - 128.

วัฒนธรรมที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ย่างเพื่อสร้างชาติ

รัฐนิยมโดยอ้างการสร้างชาติด้วย วัฒนธรรมใหม่หรือบางครั้งก็มีรากฐานมาจากของเดิม นั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะผู้นำได้เสนอให้สร้างหรือเน้นวัฒนธรรมที่เขาเห็นว่า เป็นการสร้างชาติ คนสนิทของจอมพล ป. พิบูลสงคราม คือหลวงวิจิตรวาทการ ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีต่อการสร้างชาติว่า

"วัฒนธรรมของชาติเป็นเครื่องแสดงให้เห็นความเจริญอกงามในสหภาพของชาติ... วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญมาก วัฒนธรรมไม่เป็นแต่เครื่องหมายภายนอก ไม่เป็นแต่เพียงสิ่งซึ่งอวดโลกว่าเป็นชนชาติเจริญเท่านั้น วัฒนธรรมมีผลลึกซึ้งเข้าไปถึงชีวิตจิตใจของคน วัฒนธรรมเป็นเครื่องผดุงศีลธรรม เป็นปัจจัยแห่งความเจริญอกงามและความแข็งแกร่งมั่นคงของชาติบ้านเมือง"³⁰

การสร้างหรือฟื้นฟูวัฒนธรรมใหม่นั้นด้วยเหตุผลที่ว่า เพื่อสร้างชาติดังปรากฏในเอกสารของกองจดหมายเหตุแห่งชาติอีกว่า

"ชาติไทยเรามีชาติที่ป่าเถื่อน มีประวัติศาสตร์เป็นหลักฐานว่า ชาติไทยเราเป็นชาติที่เจริญ และมีวัฒนธรรมอย่างสูงมาแต่โบราณกาล แต่โดยเหตุที่มีได้สนใจกันมาช้านาน วัฒนธรรมของเราจึงทรุดโทรม

---

30 วิจิตรวาทการ, ปาฐกถาและคำบรรยายของ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. (พระนคร : โรงพิมพ์ตำรวจ, 2509) พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพของ อามาศย์ทิพบุณวิจิตรการชานี (สุทธิ สักุลมาระทัต) ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม 24 ธันวาคม พ.ศ. 2509, หน้า 1 - 2.

ไปมาก บัดนี้จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องฟื้นฟูขึ้นมาใหม่เพื่อให้ชาติไทย
เจริญเทียมทันนานาชาติหรือยิ่งกว่าในทางวัฒนธรรม"³¹

จากเหตุผลที่อ้างถึงความจำเป็นต่อการสร้างวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้นนั้น รัฐบาล
ภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้สร้างวัฒนธรรมใหม่ และยกเลิกวัฒนธรรมที่เขา
เห็นว่าไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศหรือสร้างชาติ ตามที่มีการอ้างกันดังนี้

1. ยกเลิกประเพณีการหมอบคลานและการสังเวยในพระราชพิธีของรัฐ³² ซึ่ง
อ้างสาเหตุของการยกเลิกคือล้าสมัย เหตุผลนี้หากพิจารณาว่าล้าสมัย เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่
จะต้องแก้ไขเพื่อให้ชาวโลกเห็นว่าการหมอบคลานนั้นเป็นเรื่องของคนป่าเถื่อนแล้วก็น่ารับฟังอยู่
แต่ในอีกมิติหนึ่งของการยกเลิกประเพณีนี้คือ การลดความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ เพราะเป็น
วิธีการที่เน้นความสำคัญของกษัตริย์การยกเลิกพระราชประเพณีนี้จึงเป็นการทำลายฐานทรัพย์สินการ
ทางอำนาจของสถาบันกษัตริย์ ซึ่งเป็นคู่แข่งอำนาจทางการเมืองของรัฐบาลในระบอบใหม่
ลง อันมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้นำนั่นเอง

2. การยกเลิกให้วันที่ 1 เมษายน เป็นวันขึ้นปีใหม่ โดยให้ใช้วันที่ 1 มกราคม เป็น
วันขึ้นปีใหม่แทน (เมื่อ พ.ศ. 2482) โดยให้เหตุผลว่า

"การเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่จากเมษายน เป็นมกราคมไม่ขัดกับ
พุทธศาสนา เพราะเราใช้วิธีของเราเอง ทาใช้เราใช้
วิธีของชาติอื่นศาสนาอื่นใดไม่ การเปลี่ยนเอาวิธีโบราณ

---

31 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร ศธ. 0701.25/9 ฟื้นฟูวัฒนธรรม
ของชาติไทย.

32 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร สร. 0201.97/15 ยกเลิกประเพณีในงาน
พระราชพิธีที่ล้าสมัย.

ไปมาก บัดนี้จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องฟื้นฟูขึ้นมาใหม่เพื่อให้ชาติไทย
เจริญเทียมทันนานาชาติหรือยิ่งกว่าในทางวัฒนธรรม"³¹

จากเหตุผลที่อ้างถึงความจำเป็นต่อการสร้างวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้นนั้น รัฐบาล
ภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้สร้างวัฒนธรรมใหม่ และยกเลิกวัฒนธรรมที่เขา
เห็นว่าไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศหรือสร้างชาติ ตามที่มีการอ้างกันดังนี้

1. ยกเลิกประเพณีการหมอบคลานและการสังเวชนะในพระราชพิธีของรัฐ³² ซึ่ง
อ้างสาเหตุของการยกเลิกคือล้าสมัย เหตุผลนี้หากพิจารณาว่าล้าสมัย เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่
จะต้องแก้ไขเพื่อให้ชาวโลกเห็นว่าการหมอบคลานนั้นเป็นเรื่องของคนป่าเถื่อนแล้วก็น่ารับฟังอยู่
แต่ในอีกมิติหนึ่งของการยกเลิกประเพณีนี้คือ การลดความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ เพราะเป็น
วิธีการที่เน้นความสำคัญของกษัตริย์การยกเลิกพระราชประเพณีนี้จึงเป็นการทำลายฐานทรัพยากร
ทางอำนาจของสถาบันกษัตริย์ ซึ่งเป็นคู่แข่งอำนาจทางการเมืองของรัฐบาลในระบอบใหม่
ลง อันมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้นำนั่นเอง

2. การยกเลิกวันที่ 1 เมษายน เป็นวันขึ้นปีใหม่ โดยให้ใช้วันที่ 1 มกราคม เป็น
วันขึ้นปีใหม่แทน (เมื่อ พ.ศ. 2482) โดยให้เหตุผลว่า

"การเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่จากเมษายน เป็นมกราคมไม่ขัดกับ
พุทธศาสนา เพราะเราใช้วิธีของเราเอง ทว่าใช้เราใช้
วิธีของชาติอื่นศาสนาอื่นใดไม่ การเปลี่ยนเอาวิธีโบราณ

31 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร ศธ. 0701.25/9 ฟื้นฟูวัฒนธรรม
ของชาติไทย.

32 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร สร. 0201.97/15 ยกเลิกประเพณีในงาน
พระราชพิธีที่ล้าสมัย.

ของเรามาใช้จะเป็นทางหนึ่ง que แสดงให้เห็นความรุ่งโรจน์
แห่งวัฒนธรรมในอดีตกาล" 33

3. การยกเลิกบรรดาศักดิ์ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ตราพระราชกำหนด
ยกเลิกบรรดาศักดิ์ตั้งแต่วันที่ เจ้าพระยา พระยา พระ หลวง ขุน ตั้งแต่วันที่ 15 พฤษภาคม
พ.ศ. 2485 เหตุผลของการยกเลิกคือ ต้องการให้คนเสมอภาคกันทางกฎหมาย และให้
สอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย 34 แต่อย่างไรก็ตามหากผู้ใดจะอยู่ใน
บรรดาศักดิ์ต่อไปก็สามารถอยู่ได้ โดยการขอรับพระราชทานเพื่อทรงพิจารณาเห็นสมควร เหตุที่
คงให้ผู้เฒ่าอยู่กัอยู่ในบรรดาศักดิ์สามารถอยู่ต่อไปได้นี้ เพราะมีการคัดค้านทางฝ่ายรัฐบาลจึงยอม
ให้มีทางออกให้ยอมอยู่ในบรรดาศักดิ์ได้

สำหรับบุคคลสำคัญที่ขอลาออกจากบรรดาศักดิ์เช่น

หลวงพิบูลสงคราม เรียกกานาใหม่ว่า แบลก พิบูลสงคราม

หลวงประดิษฐมนูธรรม เรียกกานาใหม่ว่า บรืดี พนมยงค์

หลวงวิจิตรวาทการ เรียกกานาใหม่ว่า วิจิตร วาทการ

การยกเลิกบรรดาศักดิ์นี้หากพิจารณาโดยต่องแท้แล้วหาใช่เป็นการสร้างความ
เท่าเทียมกันทางกฎหมายตามที่อ้างไม่ เพราะไม่มีกฎหมายใดให้อภิสิทธิ์แก่ผู้มีบรรดาศักดิ์ตั้ง
กล่าวเหนือประชาชนทั่วไป อันที่จริงเป็นความต้องการที่จะล้มล้างระบบการปกครองเดิมเพราะ
บรรดาศักดิ์เป็นสิ่งที่บอถึงการเป็นข้าราชการหรือขุนนางของระบบการปกครองเดิม ฉะนั้น
การยกเลิกบรรดาศักดิ์จึงมีความหมายต้องการลดความสำคัญของระบบการปกครองระบอบกษัตริย์

33 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร ศ.ธ. 0701.23.3/17 การประชุม
เปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่ จาก 1 เมษายน เป็น 1 มกราคม พ.ศ. 2482.

34 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร สร.0201.46/9 หนังสือของพระบรม
ราชานุมัติและประกาศการออกจากบรรดาศักดิ์และพระราชทินนาม.

4. รัฐบาลของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ประกาศค่านิยมใหม่ ซึ่งออกประกาศเป็นวีรธรรมของชาติ 14 ประการคือ³⁵

1. ไทยรักชาติยิ่งกว่าชีวิต
2. ไทยเป็นเอกราบขึ้นเยี่ยม
3. ไทยเป็นชาติขยัน
4. ไทยเป็นชาติชอบอยู่ดีกินดี
5. ไทยเป็นชาติชอบแต่งตัวดี
6. ไทยเป็นชาติปากกับใจตรงกัน
7. ไทยเป็นชาติรักสงบ
8. ไทยเป็นชาติบูชาพุทธศาสนายิ่งกว่าชีวิต
9. ไทยเป็นชาติยกย่องเด็กหญิงและผู้ชรา
10. ไทยเป็นชาติว่าตามกันและเชื่อผู้นำ
11. ไทยเป็นชาติเพาะปลูกอาหารไว้กินเอง
12. ไทยเป็นชาติดีต่อมิตรที่ดีและร้ายที่สุดต่อศัตรู
13. ไทยเป็นชาติซื่อสัตย์และกตัญญู
14. ไทยเป็นชาติสะสมรวมไว้ให้แก่ลูกหลาน

นอกจากนี้ยังมีคติ 6 ประการของคนไทยคือ³⁶

- 1) ตัวตายดีกว่าชาติตาย
- 2) ตัวตายดีกว่าชื่อตาย

---

³⁵ แฉมสุข นุ่มนนท์, "เมืองไทยยุคเชื่อผู้นำ," วารสารธรรมศาสตร์.

(6 มิถุนายน - กันยายน 2519), หน้า 144 - 145.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

- 3) ประเทศเป็นบ้านทหารเป็นรั้ว ชาติคือเครือญาติในครัวเรือน
- 4) ว่าอะไรว่าตามกัน
- 5) ความสำเร็จอยู่ที่ทำจริงเป็นสำเป็นสัน
- 6) ช่วยกันนิยมพูด ฉัน ท่าน จะ ไม่ เป็นคำพูดสุภาพดี

5. สร้างวัฒนธรรมใหม่ ด้านการแต่งกายโดยเน้นการแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อย เพื่อความเป็นอารยะตามหลักสากลนิยม ซึ่งยึดหลักตามตะวันตกถือว่าตะวันตกเป็นหลักของความเจริญหรือความเป็นสมัยใหม่ คือให้สตรีทุกคนไว้ผมยาว เลิกใช้ผ้าโจงกระเบน แล้วเปลี่ยนมาเป็นนุ่งผ้าถุงหรือกระโปรงแทน เลิกใช้ผ้าผืนเดี่ยวคาดอก หรือเปลือยกายท่อนบนให้ใส่เสื้อแทน ส่วนชายให้เลิกนุ่งผ้าม่วง หรือกางเกงแพรสีต่าง ๆ โดยอ้างว่าเป็นวัฒนธรรมของจีน ให้เปลี่ยนมาเป็นกางเกงขายาวแทน จากนโยบายการสร้างวัฒนธรรมใหม่ของรัฐบาล กระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ได้ตอบสนองนโยบายด้วยการวางระเบียบกำหนดเครื่องแต่งกายของข้าราชการในเวลาทำงาน เพื่อเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนและกระทรวงมหาดไทยได้ออกประกาศแนะนำให้ประชาชนคนไทยแต่งกายตามระเบียบที่วางไว้ เพื่อเป็นที่เชิดหน้าชูตาของชาติ โดยแนะนำให้ผู้ชายต้องสวมหมวกใส่กางเกงขายาว สวมรองเท้าหุ้มส้นและถุงเท้า ส่วนผู้หญิงต้องสวมหมวก กระโปรงเสื้อนอกคลุมไหล่ รองเท้ารัดส้น หรือหุ้มส้น จะสวมถุงเท้าหรือไม่ก็ได้³⁷

การแต่งกายดังกล่าวถือว่าสมัยใหม่หรือมีความเจริญแบบตะวันตก "ให้เจริญก้าวหน้าสมัยใหม่ เลียนแบบตะวันตก เช่นการสวมหมวก นุ่งกระโปรง เป็นการสร้างชาติแบบสยามประยุกต์"³⁸ โดยเฉพาะเรื่องการสวมหมวกถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก ถือว่าเป็น

³⁷ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, สมุดภาพวิวัฒนาการแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์.

พิมพ์ในโอกาสสมโภชรัตนโกสินทร์ 200 ปี 2525, หน้า 93 - 96.

³⁸ ทักษ์ เจลิมเตียรณ, "รัฐบาลสมัยแรกของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (2581 - 2487)," จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. (2 เมษายน 2518), หน้า 52.

การสร้างชาติอย่างหนึ่ง ทำให้ประเทศตัดเทียมกับประเทศที่เจริญแล้ว และเป็นการช่วยรักษาเอกราชของชาติด้านวัฒนธรรมให้ยืนนานสืบไป การสวมหมวกสำคัญมาก แม้นอยู่ในศึกสงครามต้องสวมหมวก 39

การแนะนำให้ประชาชนสวมหมวกนี้ ทางฝ่ายรัฐบาลพยายามอ้างว่าแม้จะเป็นของใหม่แต่ก็เคยทำมาแล้ว ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 "การสวมหมวกแม้จะเป็นประเพณีใหม่ แต่ก็เคยทำมาก่อนแล้วตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5" 40

การสวมหมวกนี้รัฐบาลให้ความสำคัญมากถึงกับมีเพลงชักชวนให้คนไทยหันมาสวมหมวก มีคำขวัญว่า "มาลานาไทย ไปสวมหาอนาจ" หรือมีเพลงเช่น

เชิญชคะ เชิญมาร่วม กันสวมหมวก
แสนสะดวก สบายด้วย ทั้งสวยหรู 41

6. การสร้างวัฒนธรรมใหม่ด้านภาษา โดยการปรับปรุงด้านการลดการใช้สระและพยัญชนะที่มีเสียงซ้ำกัน โดยอ้างเหตุผลว่าต้องการสร้างให้เป็นแบบภาษาไทยแท้ และแก้ไขให้ง่ายขึ้น เพื่อประโยชน์ต่อการส่งเสริม ขยายการศึกษาแก่ประชาชน ฉะนั้นการปรับปรุงอักษรให้อ่านออกเขียนง่ายจึงน่าจะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อความต้องการนี้ 42

วัฒนธรรมทางด้านภาษานอกจากจะทำการปรับปรุงการเขียนแล้ว ยังทำการปรับปรุงด้านการพูดอีกด้วย กล่าวคือ ให้มีการใช้สรรพนาม เช่น ฉันสำหรับแทนบุรุษที่ 1 หรือท่านสำหรับแทนบุรุษที่ 2 เป็นต้น และให้ใช้คำตอบรับ เช่น ข้าใช้ครับ ผู้หญิงใช้ คะ เป็นต้น

39 แกมสุข นุ่มนนท์, "เมืองไทยยุคเชื้อผู้นำ," หน้า 133.

40 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร สร.0201.18/1 บทสนทนาระหว่างนายมั่น-นายคง แสดงทางวิทยุกระจายเสียง

41 ลาวัณย์ ไชตมระ, ชีวิตชาวกรุงสมัยก่อนศตวรรษมาแล้ว ชีวิตชาวกรุงสมัยสงคราม. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2527), หน้า 160.

วิธีการวางชาตินิยม

ชาตินิยมเป็นแนวความคิดหรือลัทธิทางการเมืองประการหนึ่ง ซึ่งอาจถือว่าเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองการปกครอง การนำเอาอุดมการณ์ทางการเมืองดังกล่าวมาใช้และให้คนหรือประชาชนในสังคมยอมรับนั้นจำเป็นต้องมีวิธีการแพร่อุดมการณ์นั้น ๆ หรืออีกนัยหนึ่งคือต้องมีกลไกทำหน้าที่ปลุกฝังหรือสร้างอุดมการณ์ดังกล่าว ซึ่งนักวิชาการบางท่านเรียกว่าเป็นกลไกอุดมการณ์⁴³ หากใช้แนวความคิดนี้วิเคราะห์ว่า จอมพล บ. ปิบูลสงคราม ได้ใช้กลไกอุดมการณ์อะไรบ้าง เพื่อสร้างอุดมการณ์ชาตินิยมให้เป็นทรัพยากรทางการเมืองนั้นเราอาจพิจารณาได้ว่ามีดังนี้

1) ใช้กรมโฆษณาการ⁴⁴ เป็นแหล่งเผยแพร่ความคิดแบบชาตินิยมหรือรัฐนิยม โดยกรมนี้เป็นผู้นำเอาบทความที่จอมพล บ. ปิบูลสงคราม เขียนขึ้นออกอากาศเผยแพร่ในรายการสนทนา นายมั่น ชูชาติ - นายคง รักไทย และออกอากาศตามบทความแนวชาตินิยมของคนอื่น ๆ เช่น เรื่องการกินหมากและมีเรือ โดยพระยาอนุমানราชธนะ หรือเรื่องเจริญวัฒนธรรม โดยพระยาสุนทรพิพิธ เป็นต้น และกรมโฆษณาการยังได้เปิดเพลงที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญและความสามัคคีความเสียสละ⁴⁵ อันเป็นเพลงแนวชาตินิยมอีกด้วย

สภาวัฒนธรรมเป็นองค์กรของรัฐอีกองค์กรหนึ่ง ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการเผยแพร่วัฒนธรรมอันมีสาระที่เกี่ยวข้องกับลัทธิหรืออุดมการณ์ชาตินิยม ซึ่งทำการเผยแพร่ในรูปของการ

43 โปรดดูใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, รัฐ (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2529) หน้า 117 - 137.

44 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร ส.ร. 0201.18/1 บทสนทนนายมั่น ชูชาติ-นายคง รักไทย.

45 สุวิมล พลจันทร์, "กรมโฆษณาการกับการโฆษณาอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐ พ.ศ. 2476 - 2487," วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2531.

ประชุมประชาชน และออกคำขวัญ เช่น สวมหมวก ใ้ผมยาว นุ่งผ้าถุง สวมเสื้อ สวมถุงเท้า รองเท้าหุ้มส้น หรือรัดส้น หรือออกสุภาษิต เช่น "ไ้งามเพราะขน คนงามเพราะแต่ง" เป็นต้น

2. ใช้กฎหมายเป็นกลไกเผยแพร่อุดมการณ์ ซึ่งกฎหมายเป็นลักษณะของการใช้อำนาจเพื่อบังคับให้ปฏิบัติตาม อันเป็นกรณีการใช้อำนาจเพื่อสร้างทรัพยากรทางอำนาจ กล่าวคือ การใช้กฎหมายบังคับให้คนในสังคมปฏิบัติตามแนวอุดมการณ์รัฐนิยมนั้น เป็นการสร้างการยอมรับในลัทธิรัฐนิยมซึ่งถือว่าลัทธินี้คือทรัพยากรทางอำนาจ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าเป็นการใช้อำนาจเพื่อสร้างอำนาจซึ่งมีกฎหมายที่สำคัญ เช่น

- พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2483
- พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485 (ฉบับที่ 1)
- พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485 (ฉบับที่ 2)
- พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485
- พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2486

เมื่อรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ออกพระราชบัญญัติทางด้านวัฒนธรรมดังกล่าวแล้ว ทางรัฐบาลก็ได้ออกพระราชกฤษฎีกามาบังคับใช้ตามพระราชบัญญัติด้านวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่

- พระราชกฤษฎีกากำหนดวัฒนธรรมซึ่งประชาชนจักต้องปฏิบัติตาม พ.ศ. 2484
- พระราชกฤษฎีกากำหนดวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485
- พระราชกฤษฎีกาการวางระเบียบปฏิบัติของคนต่างด้าว เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485
- พระราชกฤษฎีกากำหนดวัฒนธรรมเกี่ยวกับการแสดงละคร พ.ศ. 2485

กฎหมายหรือข้อบังคับหรือคำสั่งเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่เน้นแนวอุดมการณ์ชาตินิยม เหล่านี้ได้ถูกจัดรวบรวมเข้าเป็นหมวดหมู่เพื่อสะดวกแก่การเผยแพร่แก่ประชาชน โดยสภาวัฒนธรรม

ได้จัดพิมพ์ประมวลกฎหมายวัฒนธรรม คำขวัญและประกาศของทางราชการ เพื่อแจกจ่ายนั้น ผู้ใหญ่บ้าน ใบเผยแพร่ว่าให้ราษฎรในหมู่บ้านและตำบลของตนทราบอีกทางหนึ่ง และยังมีคำสั่งของทางราชการให้ข้าราชการปฏิบัติตามกฎหมายหรือข้อบังคับทางวัฒนธรรมให้เป็นตัวอย่างอันดีแก่ประชาชน 46

3. ใช้มหรสพเผยแพร่อุดมการณ์ชาตินิยม โดยให้คณะสร้างภาพยนตร์เสียงศรีกรุงสร้างภาพยนตร์เรื่อง "เลือดทหารไทย" อันเป็น เรื่องที่ได้สอดแทรกอุดมการณ์ชาตินิยมไว้ และนำออกไปให้ประชาชนชมทั่วประเทศ 47

นอกจากนี้ยังมีบทละครทางประวัติศาสตร์ ซึ่งหลวงวิจิตรวาทการ ได้แต่งบทละครนี้ขึ้นในยุคของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม บทละครอิงประวัติศาสตร์ดังกล่าวนี้มี เนื้อหาสาระที่เร้าใจให้คนชมเกิดความรู้สึกชาตินิยมเป็นอย่างยิ่ง เพราะในบทละครนอกจากจะดำเนินการแสดงตามเนื้อเรื่องแล้วยังมีเพลงประกอบอันเป็นการสร้างอารมณ์ผู้ชมให้คล้อยตามเนื้อหาของบทละครอีกด้วยเช่น 48

- บทละครเรื่อง "เลือดสุพรรณ" (แต่งขึ้นปี 2479) มีเพลงสำคัญคือ "เลือดสุพรรณ" สาระสำคัญคือเน้นความกล้าหาญ ยอมสละชีพเพื่อชาติ, เพลง "ยากเย็น" สาระสำคัญที่เน้นคือการถูกรุกรานจากชาติอื่น, เพลง "ดวงจันทร์" สาระสำคัญที่เน้นคือ การให้ความสำคัญต่อสามัญชนในการปกป้องชาติ บ้านเมือง, เพลง "มั่งราย" สาระสำคัญคือเน้นความเป็นบ้านเมือง

46 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร มท. ร.9 การส่งเสริมวัฒนธรรมรัฐนิยม.

47 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร สร.0201.53/9 สำนักงานโฆษณาการ การทำภาพยนตร์เพื่อโฆษณาให้ราษฎรรักษา.

48 รายละเอียดใน ประอรรถนิษฐ์ บรูณะมาตร "วิเคราะห์บทบาทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ," วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2523, หน้า 299 - 301.

- บทละครเรื่อง "ราชมณู" (แต่งขึ้นปี 2479) มีเพลงสำคัญคือ "ชาวอีสาน"

เป็นเพลงที่เน้นความเสียสละ ความภูมิใจในถิ่นกำเนิด, เพลง "เพ็ญแข" เป็นเพลงที่เน้นความยิ่งใหญ่ของบรรพบุรุษ เพลง "แดนอีสาน" เป็นเพลงที่เน้นความรักชาติ บ้านเกิด เมืองนอน, เพลง "ใจเจ้าเอ๋ย" เป็นเพลงที่มีสาระเน้นความจงรักภักดี, เพลง "รักเมืองไทย" เป็นเพลงที่เน้นการปลุกฝังความเชื่อททการนิยม

- บทละครเรื่อง "พระเจ้ากรุงธน" (แต่งขึ้นปี 2480) มีเพลงสำคัญคือ

เพลง "เมืองของเรา" เป็นเพลงที่เน้นการก่อตั้งประเทศซึ่งหมายถึงการตั้งเมืองหลวงใหม่ เพลง "อยุธยา" เป็นเพลงที่มีเนื้อความยกย่องผู้ปกครองเป็นมหาบุรุษ, เพลง "กรุงธน" เป็นเพลงที่เน้นความสามัคคีไทย-จีน

- บทละครเรื่อง "ศึกกลาง" มีเพลงสำคัญคือ "ตื่นเกิดชาวไทย" เป็น

เพลงที่มีสาระเน้นการปลุกจิตสำนึกให้ร่วมใจกันป้องกันชาติ, เพลง "แหลมทอง" เป็นเพลงที่เน้นเรื่องการจัดตั้งถิ่นฐานของไทย, เพลง "กราวชัย" เป็นเพลงเน้นการรวมเผ่าไทย, เพลง "กราวกลาง" เป็นเพลงที่มีสาระเน้นการยกย่องวีรสตรี

4. ใช้เพลงเป็นสื่อสร้างความรู้สึกชาตินิยม ซึ่งเพลงต่าง ๆ นั้นเป็นเพลงปลุกใจ

เช่น 49

- เพลง "เพื่อเอกราช" มีสาระสำคัญคือ หากชาติแตกสลายก็ไม่มีใครอยู่ได้

ขณะนี้กำลังคับขัน ต้องเตรียมพร้อม สามัคคีกัน จะสละชีพเพื่อชาติ

- เพลง "อนุสติไทย" มีสาระสำคัญคือ อยุธยาแตกเพราะไทยไม่ต่อต้านข้าศึก

บัดนี้ภัยมาต้องต่อสู้ป้องกันประเทศ รักษาไทยแบบที่บรรพบุรุษสร้างเอาไว้

---

49 สิรินทร กীরติบุตร, "เพลงปลุกใจไทย (1475-2525) : การวิเคราะห์ทางการเมืองไทย" วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2528, หน้า 55-56.

- เพลง "ข้ามโขง" มีสาระสำคัญคือ ข้ามแม่น้ำโขงมาก็คือดินแดนไทยแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำของไทย ประชาชนทั้งสองฝั่งก็เป็นของไทย ผู้ศัตรูจนกว่าจะชนะ

- เพลง "ถิ่นไทย" มีสาระสำคัญคือ ถิ่นของเราต้องรักษาไว้ ผู้ศัตรูที่รุกรานด้วยชีวิต เพื่อชาติไทย

- เพลง "ตื่นเถิด" มีสาระสำคัญคือ อย่าให้ไทยเป็นของชาติอื่น คอยคุ้มครองไทย สามีคึดต่อสู้ศัตรูเพื่อไทย

- เพลง "ไปบูรพา" มีสาระสำคัญคือ ทักบก เรือ อากาศ และประชาชนไปบูรพาเพื่อเอาดินแดน และอธิปไตยคืน

5. ใช้การร่วางเป็นสื่อการสร้างอุดมการณ์ชาตินิยม โดยมีการแต่งเพลงร่วางออกมา มากกว่า 60 เพลง เพื่อให้ข้าราชการชายหญิง ฝึก ร่วางทุกวันพุธ เนื้อเพลงที่ใช้ร่วางในส่วนใหญ่เป็นเรื่องรักชาติ สร้างชาติและเชิดผู้นำแทบทั้งสิ้น 50

6. ใช้ประกาศคำเชิญชวน เรียกร้องตลอดจนคำขวัญเพื่อให้ประชาชนยอมรับแลปฏิบัติตามแนวทางอุดมการณ์ชาตินิยม เช่น มีประกาศระเบียบรัฐนิยม พ.ศ. 2482 ให้ประชาชนปฏิบัติตามรัฐนิยมว่า "ชาวไทยผู้หวังความวัฒนาถาวรของชาติพึงพร้อมใจกันเคารพและปฏิบัติตามรัฐนิยมซึ่งรัฐบาล ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา" 51

"รัฐบาลกำลังเตรียมจะประกาศชักชวนพี่น้องชาวไทยทั้งหลาย ปฏิบัติตามในวันข้างหน้า เป็นครั้งเป็นคราวไปตามโอกาสอันสมควร เราจะเรียกว่า รัฐนิยมคือการปฏิบัติให้เป็นประเพณีที่ดีประจำชาติ เพื่อให้บุตรหลาน อนุชนคนไทย เรายึดถือเป็นหลักปฏิบัติรัฐนิยมมีลักษณะและลุ่มค่ายคล้ายคลึงกับจรรยา

50 ประอรรัตน์ บุรณะมาตร์, หลวงวิจิตรวาทการกับละครประวัติศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 26.

51 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร ศธ. 0701.29/8 ประกาศระเบียบรัฐนิยม คำเชิญชวนให้ประชาชนปฏิบัติตามรัฐนิยม

มรรยาทของอารยชน จะพึงประพฤติตนเองในรัฐนิยมยังมีพฤติกรรมเพิ่มพิเศษ
ขึ้นอีกอย่างหนึ่งคืออำนาจมหาชน อำนาจมหาชนนั้น ปรากฏมาจากมติมหาชน
หมายความว่า การกระทำสิ่งใดให้ดำเนินตามความเห็นของคนส่วนมากของชาติ"⁵²

คำเชิญชวนให้ปฏิบัติตามรัฐนิยมข้างต้นนั้น เป็นคำเชิญชวนที่เฝื่อน้ำใจประชาชน
โดยการอ้างถึง รัฐนิยมที่ปฏิบัติตามนับเป็นมรรยาทและมีความเป็นมติมหาชน นั้นก็หมายความว่า
ถ้าหากเป็นมติมหาชนแล้ว การปฏิบัติตามเป็นสิ่งจำเป็นต้องทำเพราะ เป็นความเห็นของคน
ส่วนใหญ่

รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม อ้างเอารัฐนิยมทั้ง 12 ฉบับ เป็นข้อเรียกร้องให้
ประชาชนมีความรักชาติ ความสามัคคี การสร้างชาติและวัฒนธรรม ⁵³

และยังมีคำขวัญเกี่ยวกับรัฐนิยม หรือชาตินิยม เช่น ⁵⁴

"ไทยพึงนิยมไทย"

"คนที่ไม่รักชาติคือเกิดมารกโลก"

"ตัวตายดีกว่าชาติตาย"

7. ใช้วิธีการเขียนบทความของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ทั้งลงในหนังสือพิมพ์ และ
อ่านออกรายการวิทยุในรายการนายมัน-คง ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

สำหรับการเขียนบทความนั้น จอมพล ป.พิบูลสงคราม เขียนออกไปเผยแพร่
ตามหนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ โดยใช้นามปากกาแทน ⁵⁵ ชื่อจริง เช่น ออกไข่ 2725 สามัคคีไทย

52 รวมรัฐนิยม (พระนคร : โรงพิมพ์สมัยนิยม 2484), หน้า 4-5.

53 อนันต์ พิบูลสงคราม จอมพล ป.พิบูลสงคราม เล่ม 2 (กรุงเทพมหานคร :
ศูนย์การพิมพ์, 2518), หน้า 53.

54 พานิต รวมศิลป์, "นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจ สมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม
ตั้งแต่ พ.ศ.2418 ถึง พ.ศ.2487" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชา
ประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521, หน้า 68

55 จะเห็นได้ว่าวิธีการนี้ รัชกาลที่ 6 ทรงเคยใช้เผยแพร่ลัทธิชาตินิยมมาก่อนแล้ว

สามัคคีชัย ผึ้งไทย และแม่สาย เป็นต้น ส่วนชื่อบทความที่เขียน เช่น ชาติไทยไต่ลวดข้ามเขา
ได้ดี หรือเราตายดีกว่าชาติตาย

รัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม คงเห็นความสำคัญของการเผยแพร่ความคิด
ผ่านสื่อในรูปแบบหนังสือพิมพ์ ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าหากมีหนังสือพิมพ์เป็นของรัฐบาลแล้วไม่ต้องพึ่งพา
ของเอกชนซึ่งอาจทำให้เผยแพร่อุดมการณ์รัฐนิยมได้ผลมากยิ่งขึ้น ดังนั้น วันที่ 14 กรกฎาคม
2485 อันเป็นวันคล้ายวันเกิดของจอมพล ป.พิบูลสงคราม รัฐบาลจึงถือเป็นฤกษ์ออกหนังสือพิมพ์
ของรัฐชื่อ วัฒนชัย แต่เผยแพร่ไม่นานก็เลิก 56

8. ใช้ภาษาไทยเป็นสื่อในการเผยแพร่อุดมการณ์ชาตินิยม ดังที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม
ได้เคยให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ.2483 ว่า "การแก้ไขให้ราษฎรภาคใต้
พูดภาษาไทย เพราะราษฎรนิยมพูดภาษาอื่น และภาษาพื้นต้องแก้ไขให้ปฏิบัติตามรัฐนิยมฉบับ
ที่ 9" 57

9. ใช้พระสงฆ์เป็นกลไกเผยแพร่อุดมการณ์ชาตินิยมโดย "ให้พระไปเทศน์สอนประชาชน
ตามหลักนโยบายสร้างชาติของรัฐบาล" 58 การใช้พระนี้รัฐบาลคงเห็นว่าพระมีอยู่ทุกตำบลหรือ
ทั่วประเทศ น่าจะสามารถทำการเผยแพร่อุดมการณ์ชาตินิยมได้อย่างทั่วถึงและได้ผล เพราะสังคม
ไทยประชาชนมักจะเชื่อและให้ความเคารพนับถือพระสงฆ์อยู่เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

56 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร มท.202.11/16 กรมโฆษณาการ มาช่วย
เผยแพร่หนังสือพิมพ์วัฒนชัย.

57 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร ส.ร.0201.9.2.1/3 คำสัมภาษณ์นายก-
รัฐมนตรีแก่ผู้แทนหนังสือพิมพ์.

58 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร ส.ร.0201.10/115 ขอความร่วมมือ
คณะสงฆ์ ในการสั่งสอนอบรมประชาชน.

10. ใช้สัญลักษณ์ ในรูปของอนุสาวรีย์เป็นสื่อในการสื่ออุดมการณ์ชาตินิยม โดยเฉพาะอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ซึ่งวางศิลาฤกษ์โดย จอมพล ป.พิบูลสงคราม เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2484 อันเป็นวันคล้ายวันยึดอำนาจการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ครั้นเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2485 จอมพล ป.พิบูลสงคราม มาเป็นประธานทำพิธีเปิดอนุสาวรีย์แห่งนี้ ซึ่งสร้างเป็นอนุสาวรีย์แก่ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พลเรือนที่เสียชีวิตในสงครามอินโดจีน อันเป็นสงครามที่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้สร้างบารมีแก่ตนเองดังกล่าวมาแล้ว เพราะว่าผลจากสงครามนี้ทำให้ไทยได้ดินแดนคืน

ในวันเปิดอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ จอมพล ป.พิบูลสงครามได้กล่าวคำปราศรัยความว่า "อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมินี้ เป็นเครื่องเตือนใจบวงชนชาวไทยโดยไม่มีวันลืมว่าประเทศไทยได้กู้ศักดิ์ศรีของตนสำเร็จด้วยน้ำมือวีรชนคนไทยทั้ง 5 เหล่า คือทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจ และพลเรือน ซึ่งต่างได้ยอมเสียสละชีพเพื่อชาติ อันเป็นการเสียสละสูงสุดที่ไม่มีการเสียสละใด ๆ ยิ่งไปกว่า อนุสาวรีย์ที่สำคัญนี้ นอกจากจะเป็นเครื่องย้ำความระลึกในเกียรติประวัติของวีรชนคนไทยแล้วยังเป็นเครื่องกล่อมเกลารัฐใจให้คนไทยรุ่นหลังมีความมานะบากบั่น อดทน ปลูกใจให้กล้าหาญไม่กลัวตายในการกู้เกียรติของชาติ ทั้งปลุกความรักชาติให้เกิดอย่างสมบูรณ์ จะต้องล้าลึกถึงคุณธรรมเหล่านี้ และตั้งปณิธานร่วมกันในอันที่จะป้องกันเอกราช และอิสระภาพ อันเป็นเกียรติสูงสุดของชาติไว้จนถึงเลือดหยดสุดท้าย อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ เป็นเป้าหมายแห่งการประสานความสามัคคีของพี่น้องไทยทุกเหล่าให้ร่วมมือร่วมใจกันศรัทธาความเป็นไทยของประเทศไทยไว้ตราบชั่ววันรันดร" 59

ในการใช้อนุสาวรีย์สื่อความรักชาติหรืออุดมการณ์ชาตินิยมนี้ ยังเน้นย้ำด้วยการสื่อในรูปของการออกแสดงมภ์ที่มีรูปของอนุสาวรีย์ ชัยสมรภูมิคืออีกสองปี หลังจากเปิดอนุสาวรีย์ชัย

59 แปลก พิบูลสงคราม, อนุสรณ์ในพิธีบรรจุอัฐิ ฯพณฯ จอมพล ป.พิบูลสงคราม (พระนคร : โรงพิมพ์ก๊กตีประดิษฐ์, 2502), หน้า 65-66.

สมรภูมิแล้วรัฐบาล ได้ออกแสตมป์ชุดอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลต้องการ
เน้นย้ำเหตุการณ์สงครามอินโดจีน โดยการใช้แสตมป์ เป็นสื่อตอกย้ำความทรงจำอีกครั้งหนึ่ง⁶⁰

11. ใช้เหตุการณ์ เรียกร้องดินแดนจากฝรั่งเศสคืน เป็นสถานการณ์ที่นอกจากจะสร้าง
อารมณ์อันน่าใจให้แก่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ทางหนึ่งแล้ว ในอีกทางหนึ่ง เขายังใช้สถานการณ์นี้
สร้างลัทธิชาตินิยมหรือรัฐนิยมขึ้น ในเหตุการณ์ เรียกร้องดินแดนจนกลายเป็นสงครามอินโดจีนนั้น
หลวงวิจิตร วาทการ ได้กล่าวออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียง เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม
พ.ศ.2483ในหัวข้อเรื่อง "ไทยจะชนะ" อันเป็นข้อความที่แสดงถึงความรักชาติตามอุดมการณ์
ดังกล่าวดังนี้

"ลัทธิชาตินิยมหรือที่ข้าพเจ้าชอบเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าลัทธิบูชา ได้ฝังตัวและ
แผ่ซ่านไปอย่างรุนแรง ทั้งในฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง และกรุงกัมพูชา รัฐนิยมฉบับที่ 2 ของเรากำลัง
ได้รับการเผยแพร่ อย่างดีในดินแดนเหล่านั้น พวกหมอล่าในฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมีภาพย์ บั้ง อู่ม
ร้องใหม่ เป็นข้อความแสดงให้คนทั้งหลายรู้สึกความเป็นชาติไทยและการต่อสู้เพื่ออิสระ
ภาพ"⁶¹

12. เผยแพร่อุดมการณ์ชาตินิยมให้กับเยาวชน ในสมัยนั้นสีกิจการเกี่ยวกับเยาวชน
ซึ่งเกิดขึ้นในยุคจอมพล ป.พิบูลสงคราม ดังกล่าวมาแล้ว กิจกรรมเรียกว่า "ยุวชน" นำเอา
เยาวชนมาฝึก "ให้ยุวชนมีความรู้ในการป้องกันบ้านเมืองมีน้ำใจกล้าหาญมานะอดทน และเป็น
รองผู้บังคับบัญชาทหาร เมื่อเกิดสงคราม"⁶² ซึ่งเป็นการฝึกความรักชาติให้เกิดขึ้นตามอุดมการณ์
ชาตินิยมนั่นเอง

⁶⁰ สมบัติ จันทรวงศ์, แสตมป์กับสังคม (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, 2526)

หน้า 29 - 30.

⁶¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร ส.ร.0201.35/7 สุนทรพจน์และ
คำปราศรัยของบุคคลสำคัญ เนื่องด้วยการขอปรับปรุงเส้นเขตแดนระหว่างไทย-อินโดจีน-ฝรั่งเศส

⁶² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร ส.ร.0201.88/22 เงินค่าส่งเสริมใน
การฝึกยุวทหาร

นอกจากจะฝึกให้ยูวชนเกิดความรู้สึกรักชาติแล้ว จอมพล บ.พิบูลสงคราม ยังใช้ให้ ยูวชนกวาดขันดูแล ประชาชนทั่วไปให้ปฏิบัติตามอุดมการณ์ชาตินิยม โดยมีคำสั่งของนายกรัฐมนตรี ให้ยูวชนทหารช่วยกวาดขันประชาชนให้ปฏิบัติตาม พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมและรัฐนิยมอีกด้วย 63

13. ใช้วิธีการเผยแพร่รัฐนิยมโดยการประกาศวันชาติ เปลี่ยนชื่อประเทศ และ กำหนดวันรัฐธรรมนูญ คือเปลี่ยนชื่อประเทศจากสยามเป็นไทยและคนสยามเป็นคนไทย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2482 64 และต่อมาก็เปลี่ยนเพลงชาติให้สอดคล้องกัน 65

หลังจากเปลี่ยนชื่อประเทศแล้ว รัฐบาลได้อ้างว่าได้รับการสนับสนุน และ ยอมรับจากมิตรประเทศและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และมีสิ่งสนใจคือข้อความนี้ยังแฝงไปด้วย เนื้อหาความเป็นชาตินิยม

"อันความรักชาติ และความตื่นตัวในความรักชาติของพี่น้องชาวไทย
ในสมัยนี้ได้ปรากฏเด่นชัดแจ้งยิ่งขึ้นเมื่อประชาชนทุกส่วนแห่งราชอาณาจักร
ได้แสดงความเห็นสอดคล้องต้องกันกับรัฐบาลในการเปลี่ยนชื่อประเทศนี้

---

63 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร ส.ร.0201.55/11 ส่งยูวชนทหารช่วยให้ การกวาดขันวัฒนธรรม

64 การเปลี่ยนชื่อประเทศอีกนัยหนึ่งคือการต้องการทำลายทรัพยากรทางการเมือง ของพระมหากษัตริย์ เพราะการปกครองสยามแต่เดิมมาจะมีอุดมการณ์ กษัตริย์ทรงเป็นผู้นำ อันยิ่งใหญ่ตามลัทธิการปกครอง แนวทวาราชาดังเห็นได้จากคำที่พูดถึงพระมหากษัตริย์ว่าทรง เป็น "สยามมินทร์" ดังนั้นเมื่อทำการเปลี่ยนชื่อประเทศเป็นไทยแล้วจึงไม่มีไทยมินทร์ อันเป็น การทำลายทรัพยากรทางการเมืองของคู่แข่งชั้นอีกทางหนึ่ง

65 มีการกำหนดให้เคารพเพลงชาติ ธงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี ตามมาตรา 3 แห่งพระราชกฤษฎีกากำหนดวัฒนธรรม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2485

ประชาชน และสัญญาที่ว่าไทย อันเป็นมงคลนาม การที่ได้รับการรับรอง และสนับสนุนจากรัฐบาลของประเทศมหามิตร และต่อมาก็ได้รับความเห็นชอบร่วมใจเป็นสมานฉันท์ จากสภาผู้แทนราษฎร ดังเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแก้ไข เพิ่มเติมว่าด้วยนามประเทศนั้นแล้ว ทั้งนี้ เป็นสายชะนวนสำคัญที่นำไปสู่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับต่อ ๆ มา ตามแต่จะเหมาะสม และต้องด้วยมติมหาชนในอันที่จะช่วยกันส่งเสริมความวัฒนาของประเทศไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ" 66

นอกจากจะเปลี่ยนชื่อประเทศ 67 ในวันที่ดังกล่าวแล้วรัฐบาลยังให้ถือว่า วันที่ 24 มิถุนายน เป็นวันชาติ และในวันที่ 10 ธันวาคม เป็นวันรัฐธรรมนูญ ซึ่งรัฐบาลถือว่าเป็นวันสำคัญของชาติ

สรุป

ความชอบธรรมเป็นทรัพยากรทางการเมือง เพราะสามารถส่งผลให้ผู้ปกครองที่มีความชอบธรรมสามารถมีอำนาจทางการเมืองได้ ความชอบธรรมทางการเมืองสามารถสร้างและมิได้ และความชอบธรรมทางการเมืองจะมิได้ เมื่อคนในสังคมยอมรับว่าผู้ที่มีสิทธิถูกต้องหรือโดยชอบ ในอันที่จะเป็นหรือทำการปกครองหรือดำรงตำแหน่งทางการเมือง

สำหรับกรณีจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้ซึ่งตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรทางการเมืองชนิดนี้อยู่ไม่น้อยก็ได้สร้างความชอบธรรมให้แก่ตนเอง โดยเห็นการสร้างทรัพยากรทาง

66 วิลาศ โอสถานนท์ ความลับเบื้องในงานฉลองรัฐธรรมนูญ บ.ป.2482

(พระนคร : ไม้พราภูกุแหล่งพิมพ์) 2482, หน้า 52-53.

67 ได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ มาตรา 3 แก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยนามประเทศ

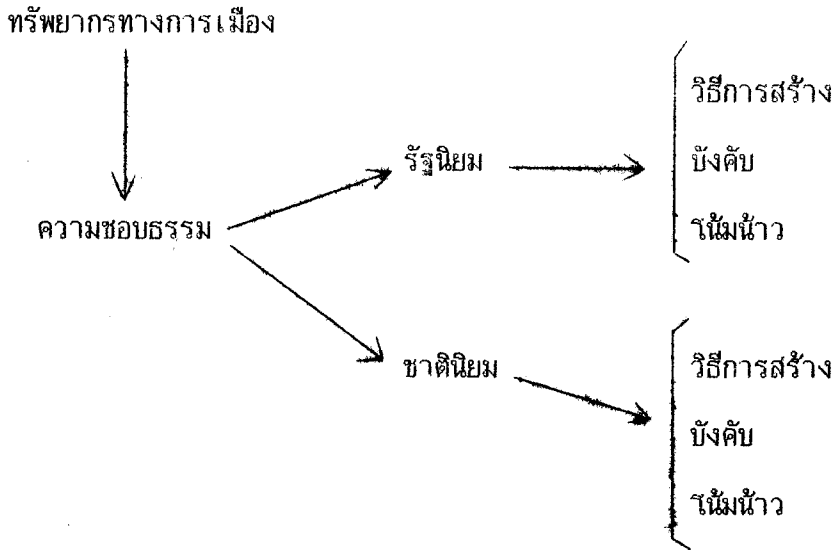
อำนาจที่มีคุณลักษณะอันสอดคล้องกับระบอบการปกครอง และบริบททางการเมืองสังคมเป็นสำคัญ ซึ่งได้แก่การเน้นรัฐธรรมนูญนิยมและชาตินิยม

รัฐธรรมนูญนิยมได้รับการยกย่องเชิดชูให้มีความสำคัญว่าเป็นของสูงและเป็นหัวใจสำคัญของการปกครอง จอมพล ป. พิบูลสงคราม พยายามสร้างการยอมรับรัฐธรรมนูญด้วยวิธีการทั้งที่เป็นการบังคับ เช่น ออกเป็นกฎหมาย และการโน้มน้าวชักชวน เช่น การขอร้องเชิญชวน การเผยแพร่ แนวความคิดในรูปสัญลักษณ์ หรือบทเพลงหรือคาขวัญ เป็นต้น

ชาตินิยม เป็นการเน้นความรู้สึกรักชาติ อันเป็นการสร้างความรู้สึกรักชาติหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองว่าสยามกลายเป็นไทย ต้องมีความวัฒนาหรือเจริญมากขึ้นกว่าเดิม (ระบอบการปกครองเก่า) สาละที่เน้นเพื่อให้เกิดความรักชาติ คือการสร้างหรือฟื้นฟูวัฒนธรรม อันเป็นวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงความเจริญของประเทศ ส่วนวิธีการนั้นก็ เช่นเดียวกับการสร้างการยอมรับรัฐธรรมนูญคือมีทั้งการบังคับและโน้มน้าวจิตใจ

การสร้างทรัพยากรทางการเมือง ด้วยการสร้างความชอบธรรมนี้ เราจะเห็นได้ว่าในช่วงแรก ๆ ของการมีอำนาจของเขาจะเป็นช่วงที่ได้ประสบผลสำเร็จมาก เพราะไม่มีการสร้าง หรือคิดกิจกรรมเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญรัฐนิยม อย่างกว้างขวาง และได้รับการตอบรับหรือตอบสนองจากสังคมอย่างดี แต่ในช่วงหลัง ทรัพยากรทางการเมือง ในระบอบการปกครองแบบรัฐสภาอันมีการเลือกตั้ง และมีพรรคการเมืองดังกล่าวมาแล้วในบทที่ 4 กลายเป็นทรัพยากรทางการเมืองที่สำคัญกว่า แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ได้สร้างทรัพยากรส่วนนี้อย่างจริงจัง

แผนภูมิการแสดงทรัพยากรทางการเมือง
โดยมีทั้งความชอบธรรม ของจอมพล ป.พิบูลสงคราม

บุคลิกภาพและบารมี

ความน่า

บุคลิกภาพ (personality) เป็นลักษณะของบุคคลโดยรวม ๆ ซึ่งแสดงออกมา ผู้ที่มีบุคลิกภาพดีมักจะเป็นที่ได้รับความสนใจต้องคำตักต้องใจจากผู้อื่น ผู้ที่มีบุคลิกภาพดีส่วนใหญ่มักจะมีองค์ประกอบย่อยต่าง ๆ ของบุคคลนั้น เช่น หน้าเสียงดี รูปร่างหน้าตาดี ความรู้ความสามารถ การพูดจา กิริยามารยาทที่ดีด้วย

ส่วนบารมี (charisma) นั้น มีลักษณะดังนี้ ¹

- 1) ผู้นำบารมีมักจะปรากฏตัวขึ้นในสภาพการณ์ที่มีวิกฤตการณ์ทางสังคมอย่างร้ายแรง ซึ่งในเวลาเช่นนั้น ประชาชนต้องการที่จะหาหลักพึ่งพิงยึดเหนี่ยวจิตใจ
- 2) ผู้นำบารมีจะต้องมีโองการหรือคำสั่ง (mandate) ซึ่งเข้ากันได้กับสภาพสังคม ซึ่งกำลังระส่ำระสาย โองการนี้จะต้องสอดคล้องกับความปรารถนาและความหวังอันสูงสุดของประชาชนในสังคมนั้น และมีเนื้อหาที่ปิดเป้าทุกข์ และบำรุงสุขาให้กับสังคมที่วุ่นวายนั้น
- 3) ผู้นำบารมี จะต้องสามารถทำให้อำนาจบารมีของเขาเปลี่ยนแปลงคุณค่าและความเชื่อถือในสังคมให้สอดคล้องกับอุดมการณ์และโครงการของเขา ซึ่งผู้นำจะต้องมีคุณลักษณะพิเศษ เพื่อให้ประชาชนส่วนใหญ่มองเห็นว่ามีความเหนือบุพชนธรรมดา
- 4) ผู้นำบารมีจะต้องสามารถทำให้อำนาจและอิทธิพลของเขา เป็นแบบแผนที่ประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ (routinization) คือนโยบายและคำสั่งของผู้นำต้องได้รับการยอมรับทั่วไปและอาจเป็นบรรทัดฐานของสังคมนั้น

¹กนลา สุขพานิช เอกแสงศรี. "เสถียรภาพกับทฤษฎี ผู้นำเปี่ยมด้วยบารมี", วารสารสังคมศาสตร์ (เมษายน 2518) หน้า 3-6

จะเห็นว่าทั้งบุคลิกภาพและบารมีของผู้เป็น คุณสมบัตินี้ของบุคคลที่เป็นผู้นำ ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรทางอำนาจที่มีติดตัวมาและสามารถสร้างขึ้นมาภายหลังได้ ดังนั้นในการวิเคราะห์บทบาทที่จึงไม่อาจแยกวิเคราะห์อย่างเด็ดขาดว่าอะไรคือบุคลิกภาพ อะไรคือบารมีจึงจะทำการวิเคราะห์ รวม ๆ คาบเกี่ยวกันไป

บุคลิกภาพส่วนตัวของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

กล่าวกันว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นบุคคลที่มีความเฉลียวฉลาดปฏิภาณไหวพริบดีมาตั้งแต่วัยเด็ก มีความมานะอดทน บากบั่น หมั่นเพียรในการศึกษา ดังเห็นได้จากหลังจากจบโรงเรียนนายร้อยทหารบกแล้ว เขาได้คะแนนดี และสามารถเข้าเรียนโรงเรียนเสนาธิการทหาร ในขณะมียศเป็นเพียงร้อยโทเท่านั้น และยังสามารถสอบสำเร็จหลักสูตรเสนาธิการทหารเป็นอันดับหนึ่ง จนได้รับทุนไปศึกษาวิชาทหารปืนใหญ่ ณ ประเทศฝรั่งเศส

จอมพล ป. พิบูลสงคราม นอกจากจะเป็นคนเรียนหนังสือเก่งแล้ว เขายังมีนิสัยส่วนตัวเป็นคนเรียบง่าย พูดจาไพเราะ โอบอ้อมอารีกับเพื่อนฝูง

เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม จบจากการศึกษาวิชาทหารปืนใหญ่แล้วก็กลับเข้ามารับราชการ เป็นอาจารย์ในโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ซึ่งในโอกาสนี้เองที่ทำให้เขาได้สร้างการยอมรับจากบรรดาลูกศิษย์ และได้มีโอกาสพูดคุยกับทหารผู้ใหญ่และได้ร่วมกันทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าวมาแล้ว

หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง เขาได้ร่วมเป็นรัฐบาลและได้แสดงบทบาททางการเมืองที่สำคัญด้านบุคลิกภาพความเป็นทหารจนทำให้เขามีลักษณะความเป็นผู้นำเด่นชัดขึ้นมาอย่างชัดเจน นั่นคือเหตุการณ์เหล่านี้คือ เหตุการณ์ส่งเสริมบุคลิกภาพความเป็นนายทหารที่กล้าหาญ เข้มแข็งและฉลาด ได้แก่

- 1) การปราบกบฏบวรเดช พ.ศ. 2476
- 2) การกวาดล้างปรบักษ์ทางการเมืองหรือคตักบฏ พ.ศ. 2482

- 3) การเรียกร้องดินแดนอินโดจีน จ. ฝรั่งเศส พ.ศ. 2484
- 4) การประกาศสงครามกับฝ่ายพันธมิตร พ.ศ. 2485

การเสริมสร้างบารมีส่วนตัวของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม

การเสริมสร้างบารมีเป็นการสร้างทรัพยากรทางอำนาจประการหนึ่ง เพราะผู้ที่มีบารมี จะได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้นำ อนันต์ พิบูลสงคราม ได้เขียนถึง การสร้างอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามว่า การมีอำนาจ เหมือนกับการนั่งเก้าอี้คือการนั่งเก้าอี้ที่สูงกว่าคนอื่นหมายความว่า มีอำนาจมากกว่าคนอื่น การสร้างอำนาจก็ทำได้โดยการสร้างทรัพยากรทางอำนาจให้มากกว่าคนอื่น หรือไม่ทำลายทรัพยากรอำนาจของผู้อื่น ดังที่ อนันต์ พิบูลสงคราม อูบมาอูบไม่ว่า "คนจะนั่งเก้าอี้ให้สูงกว่าผู้อื่นนั้นอาจทำได้สองวิธี คือวิธีแรกโดยพยายามเสริมเก้าอี้ของตัวเองให้สูงขึ้น อีกวิธีหนึ่งโดยตัดขาเก้าอี้ของผู้อื่นให้ต่ำลง"²

การทำให้ผู้อื่นเหมือนว่า เป็นผู้มีบุญญาบารมีที่เคยปรากฏในสังคมไทยวิธีหนึ่ง บ่อยครั้งมากที่สุดคือการอ้างคำทำนายของหมอดู (โหราศาสตร์) ซึ่งกรณีของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็เช่นกัน

"คำของหมอดูจีนสูงอายุคนหนึ่ง ที่ได้เคยทำนายไว้อย่างแม่นยำนานมาแล้ว ตั้งแต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ ๆ ว่าท่านผู้นี้ดูเข้มแข็งนัก ในภายหน้า จะมีอำนาจวาสนาสูง เต็ม รุ่งโรจน์ เป็นที่พึ่งแก่คนทั้งหลาย ประดุจมหาสมุทรเป็นที่อาศัยของฝูงปลาทั้งเล็กใหญ่ ประกอบด้วยลักษณะใบหน้า ที่อ้มเอิบ กิริยา ท่าทางสง่าผ่าเผย วาจาสูงใจคนฟัง ทางตาดำ ใบหูยาว อันล้วนเป็นลักษณะของผู้มีบุญ ไม่มีใครคิดร้ายท่านได้สำเร็จ"³

² อนันต์ พิบูลสงคราม, จอมพล ป.พิบูลสงคราม เล่ม 2 (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์, 2518), หน้า 18.

³ อนันต์ พิบูลสงคราม, จอมพล ป.พิบูลสงคราม เล่ม 4 (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์, 2519), หน้า 68.

นอกจากนี้ยังมีคำพยานอีกชุดหนึ่งว่า

"มีผู้ทำนายว่าต่อไปภายภาคหน้าจะได้ เป็นขุนน้ำขุนนางใหญ่โต โดยเหตุที่มีลักษณะพิเศษ บริเวณใบหน้า นอกจากใบหน้าเก๋เลี้ยงเกล้าแล้ว ยังปรากฏว่าใบหูซึ่งยาววรีนั้น มีระดับต่ำกว่าดวงตาจนผิดสังเกตุ (คือเอาผ้าเช็ดหน้าคาดปิดหู ลงมาจะเห็นนัยน์ตาได้ถนัดหรือถ้าปิดนัยน์ตาก็เห็นหูทั้งสองข้าง ไม่เต็มรูป) ซึ่งหาไม่ได้ง่ายนักในบุคคลส่วนมากจึงได้ชื่อว่าแปลก" 4

การทำนายอนาคตของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้มีการกระทำตั้งแต่ครั้งยังอยู่ในวัยเด็ก "คงเป็นสัญลักษณ์บอกให้ทราบถึงอนาคตของเด็กคนนี้จะ เป็นเด็กที่มีอนาคตรุ่งโรจน์" 5

การเสริมสร้างบารมี เพื่อให้ผู้นำมีบารมีหรือมีบุคลิกภาพความเป็นผู้นำอีกวิธีหนึ่ง คือ การยกย่องเชิดชูผู้นำต่อสาธารณชน ซึ่งจอมพล ป.พิบูลสงครามก็ใช้วิธีนี้เช่นกัน ดังเห็นได้จากข่าวหลวงกล่าวยอบรมประชาชนด้วยถ้อยคำที่ยกย่อง จอมพล ป.พิบูลสงครามว่า "ท่านผู้นำแห่งชาติเป็นมหาบุรุษของไทย ยุคปัจจุบันจะต้องเทิดทูนด้วยความเคารพบูชา" 6

นโยบายสำคัญของผู้นำได้รับการผลักดัน เพื่อให้เป็นแนวปฏิบัติประจำสำหรับประชาชน "ให้ประชาชนมีหน้าที่ที่ควรปฏิบัติคือ ทำตามคำตักเตือนแนะนำชี้แจง พระราชกำหนด กฎหมาย

4 บุญทรง สรวุฑ, 15 นายกรัฐมนตรีในระบอบการปกครองประชาธิปไตย (กรุงเทพมหานคร : สหพันธ์การพิมพ์, 2520), หน้า 101.

5 วิเทศกรณีย์, เหตุการณ์การเมือง 43 ปี แห่งระบอบประชาธิปไตย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ร่วมการพิมพ์, 2518) หน้า 54.

6 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร มท.2.2.3/41 ข่าวหลวงจังหวัดตากประชุมอบรมสั่งสอนราษฎร.

ที่ได้ประกาศให้ทราบ"⁷ ซึ่งแนวนโยบายของจอมพล ป.พิบูลสงคราม คือ รัฐธรรมนูญนิยม และรัฐนิยมดังกล่าวมาแล้ว

สื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ได้ช่วยกันลงข้อความอันเป็นคำขวัญที่ยกย่องจอมพล ป.พิบูลสงคราม เช่น

หนังสือพิมพ์	นิกร	เสนอคำขวัญว่า	"แนวพิบูลสงคราม"
"	<u>สุวันเนภูมิ</u>	"	"ความปลอดภัยแห่งชาติอยู่ที่เชื่อผู้นำ"
"	<u>ศรีกรุง</u>	"	"เชื่อพิบูลสงครามชาติไม่แตกสลาย"
"	<u>ประชามิตร</u>	"	"เชื่อพิบูลสงครามชาติปลอดภัย"
"	<u>ไทยราษฎร์</u>	"	"เชื่อพิบูลสงครามชาติไม่แตกแยก"
"	<u>ประชาวิจารณ์</u>	"	"เชื่อผู้นำพาให้ชาติพ้นภัย"
"	<u>สุภาพบุรุษ</u>	"	"เชื่อมั่นในท่านผู้นำชาติปลอดภัย"
"	<u>ข่าวภาพ</u>	"	"เชื่อและตามผู้นำชาติจะสวัสดิ์"
"	<u>ประชาชาติ</u>	"	"ความปลอดภัยของชาติ อยู่ที่เชื่อและทำตามท่านพิบูลสงคราม"

สื่อมวลชนประเภทวิทยุกระจายเสียงก็ถูก จอมพล ป.พิบูลสงคราม ใช้เป็นเครื่องมือเสริมบารมี โดยการเสนอบทสนทนา เชิดชูความเป็นผู้นำที่มีบทบาทสูงเด่นในสายตาประชาชนทั่วไป⁸ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายการสนทนา นายมัน-นายคง เป็นรายการที่เน้น ฟัง คิด เชื่อ ตามผู้นำ และยกย่องผู้นำมาก เชิดชูจอมพล ป.พิบูลสงคราม ด้วยการเสนอให้ใช้คำว่า

⁷ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร มท.2.2.10/5 สุนทรพจน์ของท่านนายกรัฐมนตรีมนตรีกล่าวแก่ประชาชนทางวิทยุกระจายเสียง 27 พฤศจิกายน 2484

⁸ เทียมจันทร์ อ่ำแห้ว, "บทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ.2475 - 2482)" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2521, หน้า 317 - 318.

พิบูลสวัสดิ์ อันเป็นคำที่มีความหมายว่า จอมพล ป.พิบูลสงคราม จะมีความสวัสดิภาพ ปลอดภัย และเชิดชูสูงส่งเท่าเทียมกับผู้นำระดับโลก เช่น อิตาเลอ์และมุสโสลินี

"ในตำหรับ ภาควัดที่ตา ของอินเตีย กล่าวไว้ว่า พระผู้เป็นเจ้าของผม
แบ่งภาคมาเกิด ในดินแดนที่ต้องการกอบกู้เพราะเหตุนี้เองท่านอิตาเลอ์
ท่านมุสโสลินี และท่านพิบูลสงครามจึงได้มาเกิด เพื่อกอบกู้ไชชชะตา
ประเทศชาติ ของท่านเหล่านี้" 9

ผู้นำที่มีบารมีสูงนั้นจะมีคุณลักษณะเด่นเป็นพิเศษกว่าคนอื่น ๆ ทั่วไป ในกรณีของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม นอกจากจะมี รูปร่างหน้าตาพิเศษกว่าคนอื่น ดังกล่าวได้แล้ว เขายังเป็นคนดวงแข็ง ถูกลอบปองร้ายหลายครั้งแต่ก็ไม่เป็นอันตรายถึงชีวิต "ได้ถูกปองร้ายเกือบถึงชีวิตมาแล้วหลายครั้ง หลายครา แต่ก็รอดพ้นอันตรายได้อย่างหวุดหวิดเหมือนปาฏิหาร... นับว่าเป็นอัจฉริยะ และมหัศจรรย์ที่เดียว ... ถ้าไม่กล่าวว่าเป็นอัจฉริยะและมหัศจรรย์แล้วจะกล่าวได้อย่างไร" 10

จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินที่ถูกลอบทำร้ายบ่อยครั้งที่สุด ซึ่งวิธีการมีทั้งถูกลอบวางยาพิษ โดยถูกวางในอาหารสำหรับการรับประทานในครอบครัวของเขา¹¹ การถูกยิง โดยนายสี บุญตา ซึ่งเป็นคนรับใช้ภายในบ้าน หรือการถูกยิงโดยคนร้ายที่ห้องสนามหลวง ขณะมาแจกถ้วยรางวัลแข่งขันฟุตบอล และอื่น ๆ อีก

9 บทสนทนาระหว่างนายมั่นชูชาติ - นายคง รักไทย เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม

2485

10 สิริ เปรมจิตต์, ชีวิตทางการเมืองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี

ผู้อาวุโสสูงสุดของโลก (กรุงเทพมหานคร : อักษรศาสตร์พิมพ์, 2500), หน้า 8

11 ดูเหมือนว่าลูกสาวจะได้รับผลจากยาพิษรุนแรงกว่าเขาเสียอีก

นับว่าเป็น "นายกรัฐมนตรีที่ถูกบงร้ายมากที่สุด (6 ครั้ง) แต่ก็รอดมาได้ทุกครั้งจึงมีผู้เปรียบว่าเหมือนแมวที่มีเก้าชีวิต" 12

การที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ถูกบงร้ายและลอบสังหารเมื่อครั้งยังอยู่ในตำแหน่งทางการเมืองและการทหารนั้นคงเป็นเรื่องน่าอัศจรรย์ที่เขารอดชีวิตมาได้ ซึ่งข่าวคราวนี้ในขณะนั้นคงแพร่สะพัด ทั้งเมืองไทย ซึ่งแน่นอนว่าคนไทยย่อมเห็นว่า คือมนุษย์มหัศจรรย์ ดังที่เพื่อนผู้ร่วมงานทางการเมืองของเขาได้เขียนถึง เขาในภายหลังไปในด้านยกย่องให้เหมือนกับชีวิต ของฮิตเลอร์ และมุสโสลินี ผู้นำที่ยิ่งใหญ่ของโลกว่า

"บุคคลผู้นี้ (จอมพล ป. พิบูลสงคราม) มีชีวิตอยู่ท่ามกลางความอันตรายคล้ายกับมุสโสลินี และฮิตเลอร์ เขาถูกลอบทำร้ายหลายต่อหลายครั้ง แต่พระยาจักราชหาอาจทำอันตรายกับเขาได้ไม่ เขาปลอดภัยมาได้อย่างประหลาดมหัศจรรย์ เขาเป็นมนุษย์ประหลาดคนหนึ่ง ท่านเองเดียวกันกับฮิตเลอร์ผู้นำเยอรมัน" 13

การเสริมสร้างบารมีของจอมพล ป.พิบูลสงคราม อีกวิธีการหนึ่งคือการใช้สัญลักษณ์อันเป็นการสื่อสารทางการเมืองด้วยสัญลักษณ์ที่เป็นตัวแทนของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในฐานะที่เป็นนายกรัฐมนตรี หรือนักการเมืองการปกครองที่มีอำนาจ การสื่อสารด้วยสัญลักษณ์เป็นการสื่อที่มีประสิทธิภาพเพราะผู้รับยอมรับใจ เชื่อใจไม่ต่อต้าน การที่จะทำการสื่อสารเช่นนี้ได้ผู้สื่อต้องสามารถสื่อการใช้สัญลักษณ์สอดคล้องกับสังคม

12 พินาน แจ่มจรัส, ชีวิตความรักและการต่อสู้ของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม (พระนคร: ผ่านฟ้าการพิมพ์ 2502), หน้า 2.

13 ประยูร ภมรมนตรี, ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2518) หน้า 53.

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้ไก่ และลิ ขี๊ว เป็นสัญลักษณ์ประจำตัว ซึ่งมีความหมายว่า ไก่คือปีระกา และลิ ขี๊วคือวันพุธอันเป็นวันเกิดของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ภาพไก่อมีลักษณะคล้ายครุฑมาก และไก่อันนีจะยืนอยู่บนคทาอันเป็นเครื่องหมายของนายกรัฐมนตรี ภาพไก่อันนี้แพร่กระจายไปทั่วประเทศ

ในวันคล้ายวันเกิดของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะให้ประชาชนนำธูปมาประดับตามบ้านเรือนอย่างพร้อมเพรียงกัน ธงที่ใช้ประดับนั้นจะมีไก่อ่างปีกอันเป็นสัญลักษณ์ประจำตัวของจอมพล ป. พิบูลสงครามติดอยู่ด้วย¹⁴

นอกจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้ไก่เป็นสัญลักษณ์ประจำตัว เพื่อเน้นความเป็นจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีแล้ว เขายังได้สร้างเก้าอี้ประจำตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เก้าอี้ประจำตำแหน่งนี้ใช้สำหรับจอมพล ป. พิบูลสงคราม อันเป็นเครื่องหมายของตำแหน่งสูงสุดทางการเมืองโดยมีลักษณะเน้นความเป็นส่วนตัวมาก

ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2485 - 2496) รัฐบาลมีคำสั่งชักชวนให้ประชาชนนำรูปภาพของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาติดตามบ้านทุกหลังคาเรือน ทั้งนี้เพื่อหาราชกรได้รู้จักท่านผู้¹⁵

การสร้างการยอมรับโดยใช้รูปภาพของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นสื่อนั้นยังได้ทำในรูปแบบของการแสดงความเคารพอีกด้วย ในบทกำหนดให้โรงภาพยนตร์ทุกแห่งก่อนทำการฉายภาพยนตร์ให้ฉายภาพเต็มยศของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพื่อให้ผู้ชมภาพยนตร์ลุกขึ้นเพื่อทำ

14 แกมสุข นุ่มนนท์, "เมืองไทยยุคเชื้อผู้นำ"

15 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร สร.0201.103/12 เรื่องรูปท่านนายกรัฐมนตรีและทำเนียบรัฐบาล

ความเคารพในฐานะผู้นำของชาติ และขณะ นายของจอมพล ป. อยู่ นั้น จะมีเพลงสดุดีพิ
บูลสงครามบรรเลงประกอบด้วย¹⁶

สรุป

บุคลิกภาพส่วนตัวของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น เขาเป็นคนเรียนเก่ง ฉลาดหลัก
แหลม นุ่มนวล พูดจาไพเราะ รูปร่างหน้าตาดี ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรทางอำนาจประการ
หนึ่ง เพราะคุณสมบัติดังกล่าวย่อมทำให้เป็นที่ดึงดูดของคนทั่วไปไม่มากนักน้อย

บุคลิกภาพด้านการเป็นนายทหาร จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายทหารที่มี
ความก้าวหน้าในหน้าที่ราชการอย่างรวดเร็ว มีความสามารถในการทหารเป็นที่ประจักษ์ดัง
เช่น สามารถควบคุมกำลังทหารทำการยึดอำนาจการปกครองเป็นผลสำเร็จ สามารถนำกำลัง
ปราบกบฏหรือกำลังต่อต้านฝ่ายรัฐบาลได้อย่างดี เขาเป็นนายกรัชมন্ত্রীที่เด็ดขาด และ
สร้างความเจริญแก่กองทัพ และสามารถเรียกร้องดินแดนที่เคยเสียให้กับฝรั่งเศสกลับคืนมาได้

ด้วยความที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีบุคลิกภาพทางด้านส่วนตัวและการทหารโดดเด่น
เด่นนั้นเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เขามีอำนาจทางการเมืองในระดับที่เป็นนายกรัชมন্ত্রীได้ เมื่อมีอำ
นาจแล้วเขาพยายามเสริมสร้างบารมีให้สูงเด่นยิ่งขึ้น โดยการยอมรับจากประชาชนนั่นเอง

การสร้างบารมีของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นไปในลักษณะการเชิดชูความเป็นผู้นำ
ของเขาให้โดดเด่น เป็นผู้ที่มีความสามารถพิเศษกว่าคนอื่นโดยใช้กระบวนการสร้างบารมี ลักษณะดัง
กล่าวจากการชักชวนด้วยประกาศทางราชการ การใช้สื่อสารมวลชนออกข่าวสารยกย่องชมเชย
จอมพล ป. พิบูลสงคราม ว่าเป็นผู้ที่เท่าเทียมผู้นำระดับโลก และยังได้มีการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ
เป็นตัวสื่อสารไปยังประชาชน ว่าเขาคือผู้นำที่เปี่ยมด้วยบารมี

¹⁶ คำให้การต่อศาลอาชญากรรมสงครามของพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามและข้อสรุป

1. ความนำ

ทรัพยากรทางการเมืองไม่ว่าสังคมใด ๆ จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเวลาเสมอ

การเปลี่ยนแปลงทรัพยากรทางการเมืองอาจเป็นการเปลี่ยนแปลง ทั้งคุณลักษณะ และหรือลำดับความสำคัญ

ในกรณีของจอมพล ป. พิบูลสงครามนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าทรัพยากรทางการเมือง มีการเปลี่ยนแปลงทั้งสองประการดังกล่าว

2. การเปลี่ยนแปลงด้านคุณลักษณะ

ทรัพยากรทางการเมืองที่สำคัญของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้แก่การควบคุม กาลังทหาร, การเมืองการทางการเมืองเป็นฐานอำนาจ การมีความชอบธรรมและบุคลิกภาพ

2.1 การควบคุมกาลังทหาร ก่อนที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเข้าไปมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น เขาเป็นทหารที่นับว่าอาวุโสไม่น้อยมากดังกล่าวมาแล้วและหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 สำเร็จแล้วเขาก็เข้าร่วมบริหารราชการแผ่นดิน กับคณะรัฐบาลที่ตั้งขึ้นหลังการยึดอำนาจ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความก้าวหน้าในหน้าที่ราชการรวดเร็วมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่เขาช่วยบริหารราชการแผ่นดินกับคณะราษฎร ยุคเขาขึ้นอย่างรวดเร็ว หลังการปราบกบฏบวรเดชได้สำเร็จ และพร้อมกันนี้ เขาก็ได้เข้าร่วมรัฐบาลไม่ใช่เป็นเพียง รัฐ

การรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองและเชิญให้จอมพล ป.พิบูลสงครามมาร่วมทำการยึดอำนาจ และในที่สุดก็ให้จอมพล ป. เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง และในครั้งนี่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ยังกลับเข้ามาดำรงตำแหน่งทางทหารคือ เป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดอันเป็นตำแหน่งที่สามารถควบคุมบังคับบัญชากองทัพทั้งสามเหล่าทัพได้ แต่การควบคุมกำลังทัพครั้งนี้ไม่เหมือนครั้งเมื่อเป็น นายกรัฐมนตรีช่วงแรก (2481-2487) เพราะเขาไม่ได้ควบคุมโดยตนเองโดยตรงนั่นคือ ตำแหน่งที่ควบคุมกำลังจริง ๆ นั้นตกอยู่ในมือ หรือ ภายใต้อำนาจการควบคุมของจอมพล ผิน ชุณหะวัณ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลกำลังสำคัญที่ทำการยึดอำนาจเมื่อ พ.ศ. 2490

ลักษณะการควบคุมกำลังทัพจึงเป็นการร่วมมือจากกลุ่มบุคคลดังกล่าวนั้นคือพยายามทำ ให้บุคคลเหล่านั้นให้ความสนับสนุน

ในท่ามกลางความสนับสนุนของกลุ่มบุคคลที่ควบคุมกองกำลังดังกล่าว ที่มีต่อจอมพล ป.พิบูลสงครามนั้น จอมพล ป.พิบูลสงครามพยายามใช้กลวิธีการถ่วงดุลอำนาจระหว่าง กลุ่มของกองทัพบก กับกลุ่มของกรมตำรวจแต่กลวิธีนี้จอมพล ป. ใช้ได้เพียงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น เพราะว่ามี การแข่งขันทางอำนาจกันระหว่าง กลุ่มผู้ให้การสนับสนุนอำนาจทางการเมืองของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม นั่นคือ การแข่งขันกันระหว่างจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ซึ่งการแข่งขันนี้เริ่มรุนแรงและเข้มข้นมากขึ้น จนจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่สามารถอยู่ตรงกลางเหมือนจุดดุลยภาพระหว่างทั้งสองได้ เพราะจอมพลสฤษดิ์ เป็นผู้ที่สามารถ สัมผัสสร้างเสริมทรัพยากรทางการเมืองได้มากและรวดเร็วกว่า ผลที่เกิดขึ้นคือ จอมพลสฤษดิ์อาศัย จังหวะที่ตนเองได้เปรียบชิงอำนาจจัดคู่แข่งขึ้นทางการเมือง และดึงเอาคนที่อยู่ตรงกลางไว้ อำนาจอย่างจอมพล ป.พิบูลสงคราม ออกจากจุดยอดสูงสุดของอำนาจและตนเองก็ก้าวขึ้นไปอยู่ ณตรงนั้นแทน ซึ่งนั่นคือจุดจบทางการเมืองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม อันเป็น เส้นทางอำนาจทางการเมืองที่สะท้อนให้เห็นลักษณะการควบคุม ฐานอำนาจเดิมของเขาซึ่งควบคุมด้วยตนเองโดยตรง แต่ระยะหลังเปลี่ยนเป็นผู้มีอำนาจที่ใช้อันอื่นควบคุมกำลังแทน เพราะตนเองไม่สามารถอยู่ตรงนั้นได้ เพื่อให้การสนับสนุนและต่อมาเมื่อผู้ให้การสนับสนุนมีทรัพยากรทาง

ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า คุณลักษณะขององค์ประกอบคณะรัฐมนตรี คณะรัฐบาลของจอมพล

ป.พิบูลสงคราม เปลี่ยนแปลงไปจากการเป็นคณะรัฐมนตรีที่ประกอบด้วยพรรคพวกเป็นส่วนใหญ่ เป็น คณะรัฐมนตรีที่ประกอบด้วยพรรคพวกและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแทน

สำหรับรัฐสภา ในช่วงแรกตกอยู่ภายใต้กติกาของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 อันเป็น รัฐธรรมนูญที่ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินหรือ คณะราษฎรเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการร่าง รัฐธรรมนูญฉบับนี้มากซึ่งอิทธิพลดังกล่าวนี้ ได้ส่งผลในรูปของการปูพื้นฐานอำนาจทางการเมืองให้แก่ คณะราษฎรสืบทอดอำนาจทางการเมือง อย่างชัดเจน

จอมพล ป.พิบูลสงคราม หลังจากได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อ พ.ศ. 2481 แล้วเขาก็ได้รับมอบหมายจากรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2475 ในส่วนของรัฐสภา คือ รัฐสภาสมาชิก ประกอบด้วยสมาชิกเลือกตั้งและแต่งตั้ง สำหรับสมาชิกประเภทแต่งตั้งนี้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ในฐานะนายกรัฐมนตรี เป็นผู้แต่งตั้งและ กลุ่มสมาชิกรัฐสภา ส่วนนี้จึงกลายเป็นฐานอำนาจทางการเมือง ของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เพราะจอมพล ป. ย่อมแต่งตั้งคนที่สนับสนุนอำนาจทางการเมืองของเขาแน่นอน อำนาจนี้อยู่ในบทบาทเฉพาะและมีเวลา 10 ปี ฉะนั้นในช่วงแรกของการเป็นนายกรัฐมนตรีของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นการมีอำนาจทางการเมืองโดยอาศัย สมาชิกรัฐสภา ประเภทแต่งตั้ง เป็นทรัพยากรอำนาจ

ในระยะที่ 2 (พ.ศ. 2491-2500) หลังการยึดอำนาจของคณะรัฐประหาร 2490 แล้ว ปี 2491 จอมพล ป.พิบูลสงครามก็ได้เป็นนายกรัฐมนตรีอีก ซึ่งเป็นช่วงของการปกครองแผ่นดินที่นำเอารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 มาแก้ไขใหม่ อันเป็นการนำเอาวิธีการสร้างทรัพยากรทางอำนาจในส่วนของรัฐสภา เช่น เดียวกับนั้นมาใช้ก็คือ กำหนดให้มีการแต่งตั้งสมาชิกรัฐสภา จากนายกรัฐมนตรี แต่วิธีการตามรัฐธรรมนูญกำหนดดังกล่าวแม้จะให้เวลา 10 ปีสำหรับการให้โอกาสสำหรับจอมพล ป.พิบูลสงคราม ใช้เกมกติกาตามรัฐธรรมนูญ แต่งตั้งคนของตนเข้ามาเป็น ฐานอำนาจของการเมืองดังที่กระทำมาแล้วก็ตาม วิธีการนั้นจะมีผลระดับหนึ่งเท่านั้น ซึ่งอันที่จริง เหตุการณ์บางอย่างได้บอกแก่จอมพล ป.พิบูลสงครามว่า การใช้รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือ กำหนดหรือสร้างทรัพยากรทางการเมืองของตนนั้นไม่เพียงพอ เพราะอย่างน้อยที่สุดเขาก็เคย ประสบเหตุการณ์เพิ่มเติมนำมาทามกลางสมาชิกที่แต่งตั้งกับมือมาแล้ว

ประเทศ จะเน้นตลอดเวลาที่เขาอยู่ในตำแหน่งทางการเมืองของเขาจึงมีการนำเสนอแนวปฏิบัติ การสร้างชาติตามแนวทางรัฐนิยมที่เน้นวัฒนธรรมการสร้างชาติเสมอ

การเปลี่ยนแปลงในด้านวัฒนธรรมนี้เห็นจะมีในระยะหลังดังได้ เห็นวัฒนธรรมแบบ ตะวันตกมากขึ้น โดยเฉพาะการปกครองได้นำเอาแบบอย่าง ตะวันตกหลายประการมาใช้ใน ไทย เช่น การเกิดอภิปรายในที่สาธารณะ ที่เรียกกันว่า "ไฮด์ ปาร์ค" เป็นต้น

2.4 บุคลิกภาพและบารมีส่วนตัว เป็นคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคลที่ผู้นำมีและสร้างขึ้น เพื่อให้เกิดความประทับใจดึงดูดใจ จนกลายเป็นการยอมรับ หรือยอมทำตามในที่สุด

สำหรับกรณีของจอมพล ป.พิบูลสงครามนั้น เขามีบุคลิกภาพส่วนตัวเด่นดังกล่าว แล้วนับท่อนี้ และนอกจากนี้เขายังได้สร้างสมบารมีให้เด่นขึ้นเพื่อความเป็นผู้นำประเทศที่ โดดเด่นในสายตาของประชาชนทั่วไป การสร้างบารมีของจอมพล ป. พิบูลสงครามนี้เรา สังเกตเห็นได้ว่าแรก ๆ เป็นการสร้างบารมีให้ปรากฏในวงการทหารก่อน ดังเช่น แสดงให้เห็น เขาเป็นนักรบที่เก่ง เช่น กรณีคุมกำลังยึดอำนาจการปกครอง 24 มิถุนายน 2475 หรือ การปราบกบฏบวรเดช การเป็นรัฐมนตรีกลาโหม เป็นผู้บัญชาการทหารบก เป็นผู้บัญชา การทหารสูงสุด

ครั้งต่อมาเมื่อเขามีตำแหน่งทางการเมือง คือนายกรัฐมนตรี เขาได้ขยายวง ของการสร้างบารมีให้กว้างขวางขึ้น คือให้ประชาชนทั้งประเทศยอมรับ สิ่งที่เขาได้สร้างบารมี ให้แก่ตนเอง คือ ลัทธิเชื่อผู้นำ หากประชาชนเชื่อผู้นำแล้วชาติจะพ้นภัย โดยเฉพาะ ผู้นำ อย่างจอมพล ป.พิบูลสงคราม

นอกจากการชูประเด็น ความเป็นผู้นำแล้ว ยังเสนอ ความเป็นบุคคลพิเศษหรือ ความเป็นผู้นำที่เก่งกาจระดับโลกโดยเทียบเคียงกับฮิตเลอร์ และเสนอว่าเขาเป็นคนเมหัตศจรรยา เพราะถูกลอบทำร้ายหลายครั้งแต่ก็รอดชีวิตมาได้

ยิ่งในระยะหลัง ๆ ของการมีอำนาจจอมพล ป. พิบูลสงคราม เขาเน้นการสร้าง บารมีส่วนคนให้มีความเป็นผู้นำประเทศสูงส่งยิ่ง ดังเห็นได้จากกระบวนการสร้างความเคารพศรัทธาแก่ผู้นำ อย่างที่ไม่เคยทำมาก่อนเลย ในประวัติศาสตร์ไทย เช่น การเคารพ

รูปของจอมพล ป.พิบูลสงครามในโรงภาพยนตร์หรือการสร้างสัญลักษณ์ ประจำตัวดังกล่าวมาแล้ว ซึ่งนับว่าเป็นกระบวนการตอกย้ำความเป็นผู้นำที่เปี่ยมด้วยบารมีส่วนตัว อย่างต่อเนื่อง

3. การเปลี่ยนแปลงลำดับความสำคัญของทรัพยากรทางอำนาจ

จอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีที่ได้รับการสนับสนุนของทหาร ตัวเขาเองก็เป็นทหารที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นทรัพยากรที่ทำให้เขามีอำนาจในทางทหารตั้งเห็นได้จากเขามีความก้าวหน้า ในหน้าที่ทางการทหารรวดเร็วและในที่สุดก็สามารถอยู่ในตำแหน่งสูงสุดทั้งตำแหน่งข้าราชการประจำและข้าราชการการเมือง

การที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม สามารถเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองได้นั้นเป็นเพราะเขามีความสามารถทางการทหาร และควบคุมกองทัพหรือทำให้กองทัพให้การสนับสนุนเขาได้ กองทัพมีบทบาทสำคัญยิ่งในอันที่จะผลักดันให้ ผู้นำทางการทหารเข้าไปมีบทบาททางการเมือง ผู้นำทางการทหารดูเหมือนจะได้เปรียบทางผู้นำฝ่ายพลเรือนเพราะผู้นำจากฝ่ายพลเรือนขาดทรัพยากรที่เป็นกองกำลังอันเป็นทรัพยากรทางอำนาจที่พร้อมจะใช้กำลังบังคับได้ตลอดเวลาเป็นฐานสนับสนุน

จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีที่มีกำลังกองทัพเป็นฐานอำนาจตั้งแต่สมัยแรก จนถึงสมัยสุดท้าย ความสำคัญของทรัพยากรทางอำนาจด้านกำลังกองทัพ ยังมีความสำคัญที่สุดอยู่มาก ดังเห็นได้จากการออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เมื่อ พ.ศ. 2500 นั้น ก็เพราะทหารไม่ให้การสนับสนุนเขา คือจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งเคยสนับสนุนเขากลับมาเป็นฝ่ายต่อต้านโดยทำการยึดอำนาจ หรือรัฐประหารจอมพล ป. พิบูลสงคราม

อย่างไรก็ตามกำลังทัพก็ไม่ใช่ว่าจะเป็นทรัพยากรทางอำนาจที่มีความสำคัญมากแต่เพียงชนิดเดียว โดยที่ไม่จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เป็นองค์ประกอบเสียเลยที่เดียว เหตุการณ์เมื่อครั้งจอมพล ป.พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปี 2487 นั้นเป็น

การออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในขณะที่เขายังอยู่ในตำแหน่งทหารสำคัญ ๆ อันเป็นการควบคุมกองกำลังทหารเป็นทรัพยากรทางอำนาจเพื่อการมีอำนาจทางการเมืองต่อไปเพียงอย่างเดียว นั้นไม่อาจสามารถทำได้ เพราะขณะนั้นเขาขาดทรัพยากรทางอำนาจชนิดอื่น ๆ ซึ่งมีความจำเป็นและมีความสำคัญมากขึ้นในขณะนั้น คือ ความชอบธรรม และการสนับสนุนจากรัฐสภา

เหตุที่ขาดความชอบคือการที่เขาดำเนินนโยบายสงครามผิดพลาดจนเขากลายเป็นอาชญากรสงคราม และที่ขาดการสนับสนุนจากรัฐสภา อาจเป็นเพราะว่าการใช้รัฐธรรมนูญ เป็นกลไกสร้างการสนับสนุนจากรัฐสภาดังได้กล่าวในบทก่อน ๆ มาแล้วนั้นน่าจะเพียงพอต่อลักษณะการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญที่มีรัฐสภาเป็นองค์กรณีบัญญัติ และมีความสัมพันธ์ที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของฝ่ายบริหาร เช่นนั้นได้

ทรัพยากรทางอำนาจด้านความชอบธรรมนั้นจอมพล ป.พิบูลสงคราม ตระหนักอยู่ไม่น้อยว่า มีความสำคัญและจำเป็นดังเห็นได้จากการที่เขาพยายามสร้างระบอบการปกครองแบบรัฐธรรมนูญนิยมดังกล่าวมาแล้ว แต่การสร้างทรัพยากรเช่นนั้นเป็นการเพิ่มความสำคัญของรัฐธรรมนูญมากขึ้นจนสัมพันธ์อย่างแท้จริง ของการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีความชอบธรรมที่มาจากรากฐาน การยอมรับ หรือการสนับสนุนจากกลุ่มพลังทางสังคม ซึ่งขณะนั้นระบอบการปกครองแบบรัฐธรรมนูญนิยม ดำเนินมาสิบกว่าปีเศษแล้ว น่าจะเป็นช่วงเวลาของกลุ่มพลังสังคมฟักตัวขึ้นมาพลังอำนาจได้ในระดับหนึ่ง ดังเห็นได้จากความพยายามมีพรรคการเมืองขึ้น และมีผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคการเมือง ในระบอบรัฐสภาของไทยด้วย

ดังนั้นเราจึงเห็นได้ว่าการสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนซึ่งอยู่ในรัฐสภาและมารวมกันในรูปของพรรคการเมือง อันเป็นองค์กรทางการเมือง ในระบอบประชาธิปไตยนั้นได้กลายเป็นทรัพยากรทางอำนาจที่สำคัญขึ้นมาจากเดิมมาก ซึ่งเดิมนั้นผู้นำทหารเพียงแต่อาศัยสมาชิกรัฐสภาเพียงบางส่วน คือสมาชิกประเภทแต่งตั้งก็เพียงพอต่อการสนับสนุนผู้นำทางการเมืองได้

ความสำคัญขององค์กรทางการเมืองในรูปของรัฐสภา ยิ่งเห็นชัดเจนมากขึ้น ในช่วงปลายของการมีอำนาจหรืออยู่ในตำแหน่งทางการเมือง ของจอมพล ป.พิบูลสงคราม คือเขา

ได้ดำเนินการตั้งพรรคการเมืองโดยตนเองเป็นหัวหน้าพรรค และคนสนิทเป็นเลขาธิการพรรค และรองหัวหน้าพรรค

การที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ก่อตั้งพรรคการเมืองนี้ เขาย่อมสังเกตเห็นแล้วว่าหากเขามีพรรคการเมือง เป็นฐานสนับสนุนอำนาจทางการเมือง แล้วเขาย่อมสามารถอยู่ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ โดยที่พรรคการเมือง เป็นแหล่งที่สมาชิกในสภาผู้แทนราษฎรให้การสนับสนุนรัฐบาลของเขาให้บริหารประเทศต่อไป นั่นคือหากพรรคของเขาเป็นพรรคเสียงข้างมาก หรือเป็นแกนในการร่วมจัดตั้งรัฐบาล ร่วมกับพรรคอื่น ๆ

อย่างไรก็ตาม พรรคการเมืองที่จอมพล ป.พิบูลสงครามหมายมั่น จะใช้เป็นฐานอำนาจของตนในรัฐสภา ดังคิดไว้ก็ไม่ได้มีโอกาสพิสูจน์ความสำคัญว่าเป็นทรัพยากรทางการเมือง อันจำเป็น และสำคัญยิ่งในระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะเขาขาดทรัพยากรอื่น ๆ ที่สำคัญ เช่นเดียวกันพร้อม ๆ กันไป คือ ขาดความชอบธรรมในการดำเนินการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย เพราะพรรคการเมืองของเขาชนะการเลือกตั้งแบบสกปรก จนเป็นเหตุให้ประชาชนต่อต้านอย่างกว้างขวาง และขณะเดียวกันนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการทหารบก ซึ่งเคยให้การสนับสนุนเขาอยู่ ก็ถอนความสนับสนุนโดยอาศัยจังหวะที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ขาดความชอบธรรมจากกรณีเลือกตั้งสกปรก ทำการยึดอำนาจและนำประเทศไปอยู่ภายใต้การปกครองระบอบทหาร นานนับสิบปี คือจากปี 2500-2512 จึงได้มีการเปิดโอกาสให้มีพรรคการเมืองอีกครั้งหนึ่ง

แม้ว่าในสมัยสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่ปรากฏการเติบโตของพรรคการเมือง แต่หลังจากเขาลี้ลาอำนาจไปแล้ว พรรคการเมืองได้เกิดขึ้น อันเป็นภาพสะท้อนให้เห็นว่าทรัพยากรทางการเมืองส่วนนี้ มีหน่อแห่งความสำคัญมาตั้งแต่กลางและปลายสมัย ของจอมพล ป.พิบูลสงคราม อันเป็นช่วงที่เริ่มเปิดโอกาส ให้ชนชั้นนายทุนธุรกิจ และการทหาร (ราชการ) เข้าไปมีบทบาททางการเมืองแทนระบอบการเมือง เดิมที่มีแต่ เจ้ากับขุนนางเท่านั้นที่มีโอกาส มีอำนาจ และตำแหน่งทางการเมือง

บรรณานุกรม

เอกสารที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร มท.0201.2.1.13/33 เรื่องให้ส่งอาวุธปืนและเครื่อง
อุบกรณ์คืน

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร มท.0201.2.37.1/9 ที่ น.16135/2490 เรื่องให้ออก
จากราชการ

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร มท.0201.2.7.3/97 ที่ ว.9557/2495 เรื่องแต่งตั้ง
คณะกรรมการนิติบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาล. จากหลวงชำนาญอักษร เลขานุการ
คณะรัฐมนตรี เรียบเรียงมติว่า การกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 27 กรกฎาคม 2495

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร มท.0201.5/28 บันทึกรายงานการประชุมกระทรวง
ครั้งที่ 19/2495 ณ ห้องประชุมกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน 2495

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ . เอกสาร มท.0202.2.1.3/248 ที่ นว.161/2498 เรื่องให้
ยกเลิกคณะกรรมการนิติบัญญัตินโยบายของรัฐบาล. จากหลวงชำนาญอักษร เลขานุการ
คณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร เรียบเรียงมติว่า การกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 11 สิงหาคม
2498.

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร มท.2.2.3/41 ข่าหลวงจังหวัดตากประชุมอบรมสั่งสอนราษฎร

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร มท.2.2.10/5 สุนทรพจน์ของท่านนายกรัฐมนตรีกล่าว
แก่ประชาชนทางวิทยุกระจายเสียง 27 พฤศจิกายน 2484

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร มท., 5.38 เครื่องรับวิทยุ.

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร มท.202.11/16 กรมโฆษณาการ มาช่วยเผยแพร่หนังสือ
พิมพ์วัฒนธรรม

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร มท. ร.9 การส่งเสริมวัฒนธรรมรัฐนิยม.

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร ศ.ธ. 0201 23.1/2 งานฉลองวันชาติ 2483.

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร ศ.ธ. 0701.23.3/17 การประชุมเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่
จาก 1 เมษายน เป็น 1 มกราคม พ.ศ. 2482.

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร ศธ. 0701.25/9 พื้นฟูวัฒนธรรมของชาติไทย.

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร ศธ. 0701.29/1 นโยบายการสร้างชาติ.

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร ศธ. 0701.29/4 นโยบายการสร้างชาติ.

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร ศธ. 0701.29/5 ความสำคัญในการสร้างวัฒนธรรม
ของชาติ

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร ศธ.0701.29/8 ประกาศระเบียบรัฐนิยมค่าเชิดชวน
ให้ประชาชนปฏิบัติตามรัฐนิยม

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร ส.ร.0201-ก /71 คำตอบนายกรัฐมนตรีตอบกระทู้ ที่
ส.16/2500 เรื่องการจ่ายเงินให้คณะกรรมการนิติบัญญัติ. ของนายพีร์ บุนนาคสมา
ชิกสภาผู้แทนราษฎร

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร สร. 0201-กข/71 การประชุมคณะรัฐมนตรี
ครั้งที่49/2496 เรื่องประชุมอนุกรรมการนิติบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาล
ลงวันที่ 3 กรกฎาคม 2496

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร ส.ร.0201.10/115 ขอความร่วมมือคณะสงฆ์ให้
การอบรมประชาชน พ.ศ. 2482 - 2494

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร สร.0201.18/1 บทสนทนาระหว่าง นายมัน-นายคง
แสดงทางวิทยุกระจายเสียง

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร ส.ร.0201.18/9 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรช่วยทำการแสดง
ปาฐกถาเผยแพร่ ระบอบรัฐธรรมนูญ.

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร สร.0201.103/12 เรื่องรูปท่านนายกรัฐมนตรีและ
ทำเนียบรัฐบาล

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร ส.ร.0201.35/7 สุนทรพจน์และคำปราศรัยของบุคคลสำคัญ

เนื่องด้วยการขอปรับปรุงเส้นเขตแดนระหว่างไทย-อินโดจีน-ฝรั่งเศส

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร ส.ร.0201.46/9 หนังสือขอพระบรมราชานุมัติและ
ประกาศการออกจากบรรดาศักดิ์และพระราชทินนาม.

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร ส.ร.0201.53/9 สำนักงานโฆษณาการการทําภาพยนตร์
เพื่อโฆษณาให้ราษฎรรักทหาร.

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร ส.ร.0201.55/11 ส่งยูวชนทหารช่วยให้การกวาดล้างวัฒนธรรม

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร ส.ร.0201.66.1/3 ไม่ให้ข้าราชการสนับสนุนลัทธิใด ๆ
อันมิใช่ลัทธิตามระบอบรัฐธรรมนูญ.

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร ส.ร.0201.66.1/8 เข็ญรัฐธรรมนูญออกตั้งให้ประชาชนชมและ
ตั้งในที่ต่าง ๆ 7 ธ.ค. 2476 - 3 ส.ค. 2488.

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร ส.ร.0201. 66.1/17 มีผู้นำรัฐธรรมนูญไปใช้เป็น
เครื่องหมายสินค้าต่าง ๆ

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร ส.ร.0201.88/22 เงินค่าส่งเสริมในการฝึกยูวทหาร

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร ส.ร.0201.9.2.1/3 คำสัมภาษณ์นายกรัฐมนตรีแก่ผู้แทน
หนังสือพิมพ์

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร ส.ร. 0201.97/15 ยกเลิกประเพณีในงานพระราชพิธีที่
ล้ำสมัย.

กองประวัติศาสตร์ทหาร กรมยุทธการทหารบกคำสั่งกองทัพบกที่ 116/12007 เรื่องการฟัง
ผู้บังคับบัญชา. โดย พลเอก อุดล อุดลเดชจรัส ผู้บัญชาการทหารบก ลงวันที่ 10
พฤศจิกายน 2490

จดหมายลับเฉพาะ ค่วนมาก ที่ 5-5253/2487 ลงวันที่ 23 สิงหาคม 2487 จากนายกรัฐมนตรี
ถึงผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

จดหมายเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ที่ น.ว.159/2487
เรื่องขอให้เบประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน ในวันที่ 20 กรกฎาคม 2487

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2481.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 58/2482 วันที่ 9 ตุลาคม 2482

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 71/2482 วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2482

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 4 พฤษภาคม 2483

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 8/2483 (สามัญ) สมัยที่ 2 ชุดที่ 3 วันที่ 15
สิงหาคม 2483

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 21/2481 (สามัญ) สมัยที่ 2 วันที่ 10 กันยายน
2481.

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 4/2487 สมัยที่ 2 ชุดที่ 3 วันที่ 20 กรกฎาคม 2487

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีพิเศษ วันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2488

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 25/2488 สมัยที่ 2 ชุดที่ 3 วันที่ 27 กันยายน
พ.ศ. 2488.

เอกสารสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี จดหมายลับ-เฉพาะ-ด่วนมาก เลขที่ 5881/2487

ลงวันที่ 14 กันยายน 2487 จากนายกรัฐมนตรีถึงอธิบดีกรมตำรวจ

เอกสารสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี บีกที่ 62 แฟ้มที่ 2/62 เรื่องข่าวและบทความหนังสือพิมพ์จีน
แปลจากหนังสือพิมพ์จีนเข้า ฉบับวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2487

เอกสารสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี บีกที่ 190 แฟ้มที่ 51/190 หนังสือด่วนที่ 121/2489

ลงวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2489 เรื่องคำพิพากษาคดีอาชญากรรมสงคราม

เอกสารสำนักนายกรัฐมนตรี บีกที่ 17 แฟ้มที่ 47/17 เรื่องนายกรัฐมนตรีต้องการลายมือชื่อ
ข้าราชการ

เอกสารสำนักนายกรัฐมนตรี บีกที่ 17 แฟ้มที่ 47/17 เรื่องคำสั่งนายกรัฐมนตรีเกี่ยวกับ
การทำงานของข้าราชการ

หนังสือ

กรมโฆษณาการ, ประมวลคำปราศรัยและสุนทรพจน์ของนายกรัฐมนตรี. พระนคร,
โรงพิมพ์พานิชคุณผล, 2483.

กรมโฆษณาการ, ประมวลคำปราศรัยและสุนทรพจน์ของ ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม
นายกรัฐมนตรีผู้นำของชาติ เล่ม 2 กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์คุณผล 2485
กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, สมุดภาพวิวัฒนาการแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์. พิมพ์ในโอกาสสมโภช
รัตนโกสินทร์ 200 ปี 2525.

กุหลาบ สายประดิษฐ์, เบื้องหลังการปฏิวัติ 2475. กรุงเทพมหานคร, 2518.

เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, ปฏิวัติ 2475 พระนคร : แพร่พิทยา, 2514.

ขจิตภัย บุรุษพัฒน์, การเมืองและพรรคการเมืองของไทยนับตั้งแต่ยุคแรกจนถึงปัจจุบัน.
กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2511.

ดวง อภัยวงศ์, ชีวประวัติ พ.ต.ดวง อภัยวงศ์. พระนคร, โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์, 2511.
คำให้การต่อศาลอาชญากรรมของพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา.

19 ตุลาคม พ.ศ. 2488.

จรรยา สุภาพ, สารานุกรมรัฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร, ไทยวัฒนาพานิช, 2518) หน้า 50.

จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ บุคคลที่หน้า : โครงสร้างอำนาจและการเมืองในชุมชนไทย
กรุงเทพฯ, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2513.

ฉันทนา (นามแฝง), X.O.Group เรื่องภายในขบวนการเสรีไทย. พระนคร, โรงพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช, 2489.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช, รัฐ กรุงเทพมหานคร, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2529.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช, การปรับแรงกระทรวงทวงกรรม. กรุงเทพฯ, มาสเตอร์เพรส, 2531.

- ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ไตรลักษณ์รัฐไทยในพุทธสังคมสยาม : ว่าด้วยการสร้างรัฐการสร้างชาติ และประชาสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร, เสนอต่อที่ประชุมสำนักธรรมศาสตร์และการเมือง 20 ธันวาคม พ.ศ. 2532.
- ณรงค์ พวงพิศ, การเมืองไทย : ความเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบัน. ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530.
- ท. ประทีปเสน, จอมพล ป. บุณศิริไร้บ้าน. พระนคร, พัฒนาการพิมพ์, 2507.
- ทวี บุญยเกษตร, "ข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเกี่ยวกับเหตุการณ์เนบประเทศไทยในระหว่างสงครามโลก ครั้งที่ 2" เบื้องต้นประชาธิปไตย. พระนคร, จัดพิมพ์โดยสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย 2516.
- ทักษ์ เจลิมเตียรณ, การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ. กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.
- ที่ระลึกในงานพระราชพระราชทานเพลิงศพ พลเรือเอก สิ้นธุ์ กมลนาวิน. เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2519. พระนคร, โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ, 2518.
- ไทยน้อย (นามแฝง), ประสบการณ์ 34 ปี ระบอบประชาธิปไตย. พระนคร, แพร่พิทยา, 2509.
- นรนิติ เศรษฐบุตร และชาญวิทย์ เกษตรศิริ, บันทึกพระยาทรงสุรเดช. กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2514.
- บรรพต วีระสัย และเพชฌิ ศรีสวรรณ, สังคมวิทยาการเมือง. กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520.
- บุญทรง สราวุธ, 15 นายกรัฐมนตรีในระบอบการปกครองประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร, สหพันธ์การพิมพ์, 2520.
- ประยูร ภมรมนตรี, ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า. กรุงเทพมหานคร, สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2518.
- ประเสริฐ บัททะสุคนธ์, รัฐสภาไทยในรอบ 42 ปี. กรุงเทพฯ, มูลนิธิธนาคารกรุงเทพ, 2526.

- ประอรรัตน์ บุรณะมาตร์. หลวงวิจิตรวาทการกับละครประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร ,
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.
- แปลก พิบูลสงคราม. อนุสรณ์เนปธิ์บรรจจุฉี ๗๗๗ จอมพล บ.พิบูลสงคราม พระนคร,
โรงพิมพ์กักตึประดิษฐ์, 2502.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "การศึกษารัฐศาสตร์แนวทางอำนาจ" ในสาขาวิชารัฐศาสตร์มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช หลักและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์. ฝ่ายการพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2527.
- พหลพลพยุหเสนา, โอวาทสุนทรพจน์และคติพจน์ของพลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา. พระนคร,
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการเมือง 2490. พิมพ์แจกในงานพระราชทาน
เพลิงศพพลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) ณ เมรุวัดเบญจมบพิตร 17
เมษายน 2490.
- พิมาน แจ่มจรัส, ชีวิตความรักและการต่อสู้ของ จอมพล บ.พิบูลสงคราม พระนคร, ผ่านฟ้า
การพิมพ์ 2502.
- ไพโรจน์ ชัยนาม, รัฐธรรมนูญ กฎหมาย และเอกสารสำคัญทางการเมืองของประเทศไทย.
กรุงเทพฯ , โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519.
- มัญญ บริสุทธิ์, เรื่องคณะรัฐมนตรี. พระนคร, โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2508.
- ยีน ชาร์ป (เขียน), อำนาจและยุทธวิธีไว้ความรุนแรง. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และ คมสัน
หุดะแพทย์ (แปล) กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2529.
- รวมรัฐนิยม พระนคร , โรงพิมพ์สมัยนิยม 2484.
- รอง คยามานนท์, ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร, เทยวัฒนาพานิช,
2520.
- เริงไชย พุทธาโร, เหม เวชกรจิตรกรมือเทวดา หลวงสารานุประพันธ์ราชาเรื่องสี่กั๊ก
ผู้ประพันธ์เพลงชาติไทย. กรุงเทพมหานคร , บริษัท พี.เอ.ลิฟวิ่ง, 2531.
- ละเอียด พิบูลสงคราม, แต่ท่านเพื่อนรักของจอมพล บ. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
พลเอกอดุล อดุลเดชจรัส (บัตร์ ฟิ่งพระคุณ) 18 เมษายน พ.ศ.2513(ไม่มีเลขหน้า).

ลาวัญย์ ไชตมระ, ชีวิตชาวกรุงสมัยก่อนศตวรรษมาแล้ว ชีวิตชาวกรุงสมัยสงคราม.

กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2537.

วิจิตรวาทการ, ปาฐกถาและคำบรรยายของ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. พระนคร, โรงพิมพ์
ดาวเรือง, 2509. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพของ อ้ามาตย์โทขุนวิจิตรการ
ธานี (สุทธิ สุกุลมาระทัต) ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม 24 ธันวาคม พ.ศ. 2509.

วิเทศกระวี, เหตุการณ์การเมือง 43 ปี แห่งระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ-มหานคร,
โรงพิมพ์ร่วมการพิมพ์, 2518.

วิลาศ ไอลานนท์, ความสืบเนื่องในงานฉลองรัฐธรรมนูญ บ.ป., 2482. พระนคร,
ไม้ปรากฏแหล่งพิมพ์, 2482.

สมบัติ จันทรวงศ์, แลตมับกับสังคม. กรุงเทพมหานคร, อักษรเจริญทัศน์, 2526.

สังข์ พิธินัย, ความไม่ในกรุงขัง. พระนคร, บริษัทบรรณสถานชัยสิทธิ์, 2499.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์, สังคมวิทยาการเมือง. กรุงเทพฯ, เจ้าพระยาการพิมพ์ 2527.

สิริ เบรมจิตต์, ชีวิตทางการเมืองของจอมพล บ.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ผู้อาวุโส
สูงสุดของโลก. กรุงเทพมหานคร, อักษรศาสตร์พิมพ์, 2500.

สุจิต บุญบงการ, "อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจอมพล บ.
พิบูลสงคราม กับจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์" ใน รักเมืองไทย. สมบัติ จันทรวงศ์ และ
รังสรรค์ ธนะพรพันธ์ (บรรณาธิการ) กรุงเทพฯ, ไทยวัฒนาพานิช, 2519.

เสกซ้อน คุณาสถกณ, ชีวิตทางการเมืองของ พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์ ทหารเสือปฏิวัติทหาร.
กรุงเทพฯ, วัชรินทร์การพิมพ์, 2514.

แสงประทีป, หนังสือประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. กรุงเทพมหานคร,
อมรการพิมพ์, 2516.

อนันต์ พิบูลสงคราม, จอมพล บ.พิบูลสงคราม. เล่ม 1 กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มนตรี, 2518.

อนันต์ พิบูลสงคราม, จอมพล บ.พิบูลสงคราม. เล่ม 2 กรุงเทพมหานคร, ศูนย์การ
พิมพ์, 2518.

อนันต์ พิบูลสงคราม, จอมพล บ.พิบูลสงคราม, เล่ม 4 กรุงเทพมหานคร, ศูนย์การพิมพ์, 2519.

THESIS

Chai - Anan Somudhvanija. "The Politics and Administration of the Thai Budgetary Process," Doctoral Thesis presented to the Department of Political Science University of Wisconsin, 1971.

วิทยานิพนธ์

เทียมจันทร์ อ่ำแหว, "บทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล บ.พิบูลสงคราม (พ.ศ.2475 - 2482)" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2521.

บรรลรัตน์ บุระมะมาตร์, "วิเคราะห์บทบาทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ," วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2523.

ผาณิต รวมศิลป์, "นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจ สมัยรัฐบาลจอมพล บ.พิบูลสงครามตั้งแต่ พ.ศ.2481 ถึง พ.ศ.2487" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

ภูวดล ทรงประเสริฐ, "นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย พ.ศ. 2475-2500" วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.

- มัญญ มาคะสิระ, "การรักษาอำนาจทางการเมืองของ จอมพล บ. พิบูลสงครามระหว่างปี พ.ศ. 2491-2500" ปรินต์ฉบับพิมพ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2529.
- วีณา มานะพิภักดิ์, "ความขัดแย้งภายในคณะราษฎร," วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.
- สิรินทร กীরติบุตร, "เพลงปลุกใจไทย (1475-2525) : การวิเคราะห์ทางการเมืองไทย" วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2528.
- สิริวุฒิ พงษ์พานิช, "ตำรวจกับการเมือง," วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิตแผนกวิชาปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519.
- สุรพันธ์ บุญยमानพ, "การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของหลวงพิบูลสงคราม : ศึกษาเฉพาะกรณีการกวาดล้างบรรษัททางการเมือง ในปี พ.ศ.2482," วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.
- สุวิมล พลจันทร์. "กรมโฆษณาการกับการโฆษณาอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐ พ.ศ. 2476 - 2487," วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2531.
- อดุลย์ กอวัฒนา, "การลาออกของรัฐบาลจอมพล บ. พิบูลสงคราม เมื่อ 24 กรกฎาคม 2478" วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ.2518.

BOOKS

Chwarzmantel, Structures of Power : An Introduction to Politics.
New York, St. Martin's Press, 1987.

- Daniel Bell, The Coming of Post Industrial Society. New York, Basic Books, 1973.
- Denis H. Wrong, Power : Its forms Bases and Used. (New York : Harper and Row, 1979.
- Donald E. Neuchterlin, Thailand and the Struggle for SoutheastAsia. New York, Cornell University Press, 1965.
- Edgar Schein, Organizational Psychology. New York , Prentice-Hall, 1965.
- Frank C. Darling, Thailand and the United States. Washington D.C.: Public Affairs Press, 1965.
- Fred W. Riggs, Thailand : the Modernization of a Bureaucratic Polity. Honolulu , East-West Center Press, 1967.
- Geatano Mosca, The Ruling Class. New York , Mc-Graw-Hill, 1939.
- Geoffrey Debnam, The Analysis of Power : A Realist Approach. London, Mcmillan, 1984.
- Harold Lasswell and Daniel Lerner, The Comparative Study of Elite. Stanford : Stanford University Press, 1952.
- Harrison Wagner, "The Concept of Power and the Study of Politics" in Political Power : A Reader in Theory and Rescarch. Roderick Bell, David V.Edwards and Harrison Wagner (eds). New York, The Free Press, 1969.
- Jaffery Pfeffer, Power in Organizations. Massachusetts , Pitman Publishing, 1981.

- Janowitz, "The study of mass communication," International Encyclopedia of the Social Science. Vol. 3 Sills D.E. ed.
- John R.P. French and Bertram Raven, "The Basic of Social Power" in D. Cartwright (ed) Studies in Social Power. Michigan, University of Michigan Press, 1955.
- Nelson Polsby, Community Power and Political Theory. New Haven , Yale University Press, 1963.
- Peter Bachrach and Morton S. Baratz, Power and Poverty : Theory and Practice. New York , Oxford University Press, 1970.
- R.J. Mokken and F.N. Stokman, "Power and influence as political phenomena" in Brian Barry (ed) Power and Political Theory : Some European Perspectives. London , Wiley, 1976.
- Robert .Dahl, Plivarchy Participation and Opposition. New Havern : Yale Univerasity Press, 1971.
- Robert A. Dahl, "The Concept of Power," in Political Power :A Reader in Theory and Research. Roderick Bell, David V. Edwards and Harrison Wagner (eds.) New York, The Free Press, 1968.
- Robert A. Dahl, Modern Political Analysis. New York, Prentice-Hall 1983.
- Robert Michels, Political Parties : A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy. New York , Free Press, 1962.
- Vilfredo Parato, Man and Society New York : Harcourt Brace Jovanovich, 1935.

Warren F. Illichman and Norman Thomas Uphoff, The Political Economy of Change. Berkley and Los Angeles University of California Press, 1974.

Wright Mills The Power Elite. New York , Oxford University Press 1956.

Geatano Mosca, The Ruling Class. New York , Mc-Graw-Hill, 1939.

ARTICLE

Robert A. Dahl, "Critique of the Ruling Elite Model" American Political Science Review 52 June 1958.

บทความ

กมลลา ลุขพานิช เอกแกลงศรี, "โศกนิมิตกับทฤษฎี ผู้นำเปี่ยมด้วยบารมี" วารสารสังคมศาสตร์ (เมษายน 2518) หน้า 3-6

แถมสุข นุ่มนนท์, "จอมพล บ. ปิบูลสงคราม กับการสร้างชาติ พ.ศ. 2481-2487" วารสารประวัติศาสตร์. 3 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2521) หน้า 17

แถมสุข นุ่มนนท์, "เมืองไทยยุคเชื้อผู้นำ," วารสารธรรมศาสตร์. (6 มิถุนายน - กันยายน 2519) หน้า 144 - 145.

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, "รัฐบาลสมัยแรกของจอมพล บ. ปิบูลสงคราม (2581 - 2487)," จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. (2 เมษายน 2518) หน้า 52

แสงอรุณ รัตกลีกร, "เรื่องอนุสาวรีย์ที่เทพทา," วารสารบ้าน. 104 (สิงหาคม 2525) หน้า 66-75.

NEWSPAPER

The Bangkok Times. 13 March 1938.

The Bangkok Times. 29 June 1938.

หนังสือพิมพ์

สยามราษฎร์. ฉบับวันที่ 22 มกราคม 2481.

หนังสือพิมพ์ไทยใหม่. ฉบับประจำวันที่ 24 มีนาคม 2479.

หนังสือพิมพ์ไทยใหม่. ฉบับประจำวันที่ 18 ธันวาคม 2479.

หนังสือพิมพ์ไทยใหม่. ฉบับวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2489.

หนังสือพิมพ์ประชาชาติ. ฉบับประจำวันที่ 4 พฤษภาคม 2479

หนังสือพิมพ์ประชาชาติ. ฉบับประจำวันที่ 24 มิถุนายน 2481.

หนังสือพิมพ์ประชาชาติ. ฉบับประจำวันที่ 14 กรกฎาคม 2481.

หนังสือพิมพ์ประชาชาติ. ฉบับประจำวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ.2481

หนังสือพิมพ์ศรีกรุง. ฉบับวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2478.

หนังสือพิมพ์ศรีกรุง. ฉบับประจำวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2479.

หนังสือพิมพ์ศรีกรุง. ฉบับประจำวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2480.

หนังสือพิมพ์ศรีกรุง. ฉบับประจำวันที่ 15 พฤษภาคม 2480.

หนังสือพิมพ์ศรีกรุง. ฉบับประจำวันที่ 2 กันยายน 2480.

หนังสือพิมพ์ศรีกรุง. ฉบับประจำวันที่ 3 กันยายน 2480.

หนังสือพิมพ์ศรีกรุง. ฉบับวันที่ 18 มกราคม 2481.

หนังสือพิมพ์ศรีกรุง. ฉบับประจำวันที่ 20 สิงหาคม 2498.

หนังสือพิมพ์สยามนิกร. ฉบับวันที่ 3 มีนาคม 2500.

หนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษ. ฉบับวันที่ 4 สิงหาคม 2482

เอกสารราชการอื่น ๆ

คำให้การของนายปรีดี พนมยงค์ ฐานะพยาน ต้นโท พระสารสาส์น พลชั้นตรี จำเลยคดี

อาชญากรรมสงคราม

นโยบายการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ พ.ศ. 2491, "ราชกิจจานุเบกษา

เล่มที่ 65 ตอนที่ 14 ลงวันที่ 9 มีนาคม 2491 มนูญ มาตะ สิริระ "การรักษาอำนาจ

ทางการเมืองของ จอมพล บ. พิบูลสงคราม ระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2500,"

ปริญาพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2529. หน้า 53.

บทสนทนาระหว่างนายมั่นชูชาติ - นายคง รักษไทย เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2485

ประกาศแต่งตั้งรัฐมนตรี" ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 55 แผนกกฎหมาย ภาค 1-2

(20 ธันวาคม พ.ศ. 2481) หน้า 708)

ประกาศยุบตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดและรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด และแต่งตั้งแม่ทัพใหญ่

และรองแม่ทัพใหญ่,"

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 61 ตอน 52 (24 สิงหาคม 2487) หน้า 754.

พระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช 2481" ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 55

(แผนกกฎหมาย) ตอน 33 (4 กันยายน 2481) หน้า 405

พระราชกำหนดคุ้มครองความสงบสุขเพื่อให้การดำเนินไปตามรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) ลงวันที่

9 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2490 ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 64 ตอนที่ 56 ฉบับพิเศษ

ลงวันที่ 22 พฤศจิกายน 2490. จดหมายเหตุแห่งชาติเอกสารมท.0201.2.1. 13/33

เรื่องขอให้ส่งอาวุธปืนและเครื่องอุปกรณ์คืน.

พระราชบัญญัติพรรคการเมืองพุทธศักราช 2498," ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 72 ตอนที่ 77

ลงวันที่ 28 กันยายน 2498.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495"

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 69 ตอนที่ 15 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2495

ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 49 (21 ธันวาคม 2475) หน้า 574.

ภาคผนวก

ชีวประวัติโดยสังเขปของ จอมพล บ. พิบูลสงคราม *

ชีวิตครอบครัว

จอมพล บ. พิบูลสงคราม มีนามเดิมว่า เด็กชายแปลก ชิตตะสังคะ เป็นบุตรของ นายชิต และนางสาวอาง ชิตตะสังคะ เกิดเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2440 (ปีระกา) ณ บ้านปากคลองบางเขน จังหวัดนนทบุรี

จอมพล บ. พิบูลสงคราม ได้ทำการสมรสกับ นางสาวละเอียด พันธุ์กวี เมื่อวันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2459 ที่จังหวัดพิษณุโลก มีบุตรธิดารวมทั้งสิ้น 6 คนคือ

1. พลตรี อนันต์ พิบูลสงคราม
2. พลเรือตรี ประสงค์ พิบูลสงคราม
3. นางจีรวีรส บัณยารุณ
4. นางรัชนีบูล บรรดิประชากร
5. นางพัชรบูล แพร่อดตา
6. นายนิศย์ พิบูลสงคราม

เมื่อพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากการปฏิวัติ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 จอมพล บ. พิบูลสงคราม ได้ลี้ภัยการเมืองไปอยู่ยังต่างประเทศ และทำยที่สุดได้ไปพำนัก อยู่ ณ บ้านพักที่ตำบลชากามิเอโนะ ชานกรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น และได้ถึงแก่กรรม ณ ที่แห่งนี้ได้ด้วยโรคหัวใจวาย เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2507 ปัจจุบันอัฐิของจอมพล บ. พิบูลสงคราม อยู่ ณ วัดพระศรีมหาธาตุ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

---

* จากเทียมจันทร์ ถ้ำแห้ว "บทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล บ. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2475 - 2482)" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2521, หน้า 464 - 474.

ประวัติการศึกษา

ศึกษาเบื้องต้น ณ โรงเรียนวัดเขมาภิรตาราม จังหวัดนนทบุรี

12 พฤษภาคม พ.ศ. 2452 เข้าศึกษาต่อในโรงเรียนนายร้อยชั้นประถม

1 เมษายน พ.ศ. 2460 ศึกษาในโรงเรียนนายทหารปืนใหญ่ บางซื่อ

1 เมษายน พ.ศ. 2464 ศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบก

พฤษภาคม พ.ศ. 2467 เดินทางไปศึกษาต่อ ณ ประเทศฝรั่งเศส เป็น

เวลา 3 ปี

ประวัติการรับราชการ

1. ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรยศทหาร ดังนี้

1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2458 เป็นว่าที่ร้อยตรี

23 พฤษภาคม พ.ศ. 2460 เป็นร้อยตรี

24 เมษายน พ.ศ. 2463 เป็นร้อยโท

20 ตุลาคม พ.ศ. 2470 เป็นร้อยเอก

14 พฤษภาคม พ.ศ. 2473 เป็นพันตรี

1 เมษายน พ.ศ. 2476 เป็นพันโท

1 เมษายน พ.ศ. 2477 เป็นพันเอก

21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2478 เป็นนาวาเอก

12 มีนาคม พ.ศ. 2482 เป็นพลตรี พลเรือตรี พลอากาศตรี

28 กรกฎาคม พ.ศ. 2484 เป็นจอมพล จอมพลเรือ จอมพลอากาศ

2. ได้รับพระราชสัญญาบัตรบรรดาศักดิ์ ดังนี้

7 พฤษภาคม พ.ศ. 2472 เป็นหลวงพิบูลสงคราม

4 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ลาลออกจากบรรดาศักดิ์

3. ตำแหน่งทางราชการ

- 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2458 ได้ตำแหน่งว่าที่ร้อยตรีประจำกรมทหารปืนใหญ่ที่ 7
จังหวัดพิษณุโลก
- 1 สิงหาคม พ.ศ. 2462 ประจำกรมทหารปืนใหญ่ที่ 1 รักษาพระองค์
- 7 สิงหาคม พ.ศ. 2462 เป็นนายทหารคนสนิทของผู้บังคับการกรมทหาร
- 23 เมษายน พ.ศ. 2466 ประจำกรมยุทธศาสตร์ทหารบก
- 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2466 เป็นผู้ช่วยนายทหารคนสนิทของเจ้ากรมยุทธศาสตร์
ทหารบก
- 1 มีนาคม พ.ศ. 2466 ประจำกรมเสนาธิการทหารบก
- พฤษภาคม พ.ศ. 2467 ไปศึกษาวิชาทหารปืนใหญ่เพิ่มเติม และดูการทหาร
ณ ประเทศฝรั่งเศส
- 11 ตุลาคม พ.ศ. 2470 สำเร็จการศึกษาได้รับประกาศนียบัตร และดูการทหาร
ณ ประเทศฝรั่งเศส แล้วกลับเข้าประจำกรมจเร
ทหารปืนใหญ่
- 1 เมษายน พ.ศ. 2472 ประจำกรมยุทธการทหารบก
- 11 เมษายน พ.ศ. 2472 เป็นหัวหน้ากองตรวจอากาศสำหรับใช้ทดลอง
กรมจเรทหารปืนใหญ่
- 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2472 ประจำกรมเสนาธิการทหารบก
- 1 เมษายน พ.ศ. 2475 ประจำกรมจเรทหารบก
- 1 สิงหาคม พ.ศ. 2475 เป็นรองผู้บังคับการทหารปืนใหญ่
- 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 เป็นรัฐมนตรี
- 1 เมษายน พ.ศ. 2476 เป็นรัฐมนตรี
- 19 มิถุนายน พ.ศ. 2476 เป็นผู้รักษาราชการแทนผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก
ฝ่ายยุทธการ

- 24 มิถุนายน พ.ศ. 2476 เป็นรัฐมนตรีและเป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก
ฝ่ายยุทธการ
- 16 ธันวาคม พ.ศ. 2476 เป็นรัฐมนตรี
- 22 ธันวาคม พ.ศ. 2476 เป็นรองผู้บัญชาการทหารบก และเป็นรองผู้บัญชาการ
มณฑลทหารบกที่ 1
- 4 เมษายน พ.ศ. 2477 เป็นรองผู้บัญชาการทหารบก แต่ตำแหน่งเดียว
- 26 เมษายน พ.ศ. 2477 เป็นรองผู้บัญชาการทหารบก และรักษาราชการแทน
ปลัดกระทรวงกลาโหม
- 25 กันยายน พ.ศ. 2477 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
- 25 กันยายน พ.ศ. 2477 เป็นรองผู้บัญชาการทหารบก
- 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2478 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และ
รองผู้บัญชาการทหารบก
- 10 สิงหาคม พ.ศ. 2480 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
- 21 ธันวาคม พ.ศ. 2480 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
- 1 ตุลาคม พ.ศ. 2480 เป็นผู้รักษาราชการในตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงเกษตรธิการ
- 4 มกราคม พ.ศ. 2481 เป็นผู้บัญชาการทหารบก
- 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 เป็นนายกรัฐมนตรี
- 20 ธันวาคม พ.ศ. 2481 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
- 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2482 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
- 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2483 เป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด และผู้บัญชาการทหารบก
- 27 สิงหาคม พ.ศ. 2484 เป็นผู้บัญชาการทหารเรือพิเศษ และผู้บัญชาการ
ทหารอากาศพิเศษ

- 12 พฤศจิกายน พ.ศ.2484 เป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด
- 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2484 เป็นผู้บัญชาการทหารบก
- 15 ธันวาคม พ.ศ.2484 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
- 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2485 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
- 7 มีนาคม พ.ศ.2485 เป็นนายกรัฐมนตรี
- 10 มีนาคม พ.ศ.2485 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
- 6 สิงหาคม พ.ศ.2487 ประจํากรมเสนาธิการทหารบก
- 24 สิงหาคม พ.ศ.2487 เป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน
- 16 ตุลาคม พ.ศ.2488 ออกจากบระจําการ เป็นนายทหารกองหนุน
ไม่มีเบี้ยหวัด (รับบำนาญ) สังกัดสำนักงาน
ปลัดกระทรวงกลาโหม
- 25 พฤศจิกายน พ.ศ.2490 เป็นผู้บัญชาการทหารบก
- 8 เมษายน พ.ศ.2491 เป็นนายกรัฐมนตรี
- 15 เมษายน พ.ศ.2491 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
- 30 เมษายน พ.ศ.2491 กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการ
ทหารบก
- 25 มิถุนายน พ.ศ.2492 เป็นนายกรัฐมนตรี
- 28 มิถุนายน พ.ศ.2492 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
- 13 ตุลาคม พ.ศ.2492 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
- 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2494 เป็นนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงกลาโหมชั่วคราว

- 6 ธันวาคม พ.ศ.2494 เป็นนายกรัฐมนตรี
- 9 ธันวาคม พ.ศ.2494 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
- 24 มีนาคม พ.ศ.2495 เป็นนายกรัฐมนตรี
- 28 มีนาคม พ.ศ.2495 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
- 4 กันยายน พ.ศ.2495 เป็นจเรทหาร
- 30 ตุลาคม พ.ศ. 2496 เป็นจเรทหารทั่วไป
- 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2497 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
- 23 มีนาคม พ.ศ.2498 พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
- 13 กันยายน พ.ศ.2498 พ้นจากตำแหน่งจเรทหารทั่วไป
- 2 สิงหาคม พ.ศ.2498 พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
- 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2500 พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
กลาโหม
- 20 มีนาคม พ.ศ.2500 เป็นนายกรัฐมนตรี
- 12 กันยายน พ.ศ.2500 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสหกรณ์
- 16 กันยายน พ.ศ.2500 พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงกลาโหม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
สหกรณ์
- 17 กันยายน พ.ศ.2500 ล้างรองราชการสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม
- 2 กรกฎาคม พ.ศ.2500 ออกจากประจำการเนื่องจากครบเกษียณอายุ
เป็นนายทหารนอกประจำการเพื่อรับบำเหน็จบำนาญ
สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม

- 1 มกราคม พ.ศ.2500 ย้ายประเภทเป็นนายทหารพันราชการ
สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม

4. ตำแหน่งพิเศษ

- 17 กันยายน พ.ศ.2471 เป็นนายทหารประจำพระองค์ พลเอกสมเด็จพระเจ้า
บรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วดีวงศ์
- 26 กันยายน พ.ศ.2475 เป็นกรรมการกลางกลาโหม
- 9 ธันวาคม พ.ศ.2476 เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท 2
- 21 ธันวาคม พ.ศ.2476 เป็นราชองครักษ์พิเศษ
- 26 ธันวาคม พ.ศ.2476 เป็นกรรมาธิการบำเพ็ญบ้านานู และเป็น
กรรมการพิจารณางานและการบรรจุข้าราชการ
ของกระทรวงพลเรือน
- 5 พฤษภาคม พ.ศ.2477 เป็นกรรมการของสภากรรมการการรถไฟ
- 24 พฤษภาคม พ.ศ.2479 เป็นอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 24 พฤศจิกายน พ.ศ.2481 เป็นอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 25 มิถุนายน พ.ศ.2482 เป็นศาสตราจารย์วิสามัญมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
และการเมือง
- 13 พฤศจิกายน พ.ศ.2483 เป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด และเป็นแม่ทัพบก
- 1 เมษายน พ.ศ.2484 เป็นกรรมการสภาภาษาไทย
- 27 สิงหาคม พ.ศ.2484 เป็นผู้บัญชาการทหารเรือพิเศษ และผู้บัญชาการ
ทหารอากาศพิเศษ
- 12 พฤศจิกายน พ.ศ.2480 เป็นประธานกรรมการจัดดำเนินการอุตสาหกรรม
มีนาคม พ.ศ.2485 เป็นประธานกรรมการจัดดำเนินการอุตสาหกรรม
- 18 พฤษภาคม พ.ศ.2485 เป็นประธานกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทย

- 23 สิงหาคม พ.ศ. 2485 เป็นประธานคณะกรรมการสร้างอุตสาหกรรมแห่งชาติ และอุตสาหกรรมเคมี
- 1 มิถุนายน พ.ศ. 2486 เป็นกรรมการสภาภาษาไทย
- 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2486 เป็นประธานสภาวิจัยปรากฏการณ์ธรรมชาติ
- 30 เมษายน พ.ศ. 2491 เป็นนายทหารพิเศษประจำกองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ
- ตุลาคม พ.ศ. 2491 เป็นประธานกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ
- 15 ตุลาคม พ.ศ. 2491 เป็นสมาชิกวุฒิสภา
- 24 สิงหาคม พ.ศ. 2492 เป็นประธานกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ
- 21 ตุลาคม พ.ศ. 2492 เป็นอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 22 ตุลาคม พ.ศ. 2494 เป็นสภานายกกิตติมศักดิ์ในคณะลูกเสือแห่งชาติ
- 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494 เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท 2
- 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2495 เป็นประธานกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ
- 9 มิถุนายน พ.ศ. 2495 เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 21 ตุลาคม พ.ศ. 2495 เป็นสักขีพยานในการสืบเชื้อพระบรมราชวงศ์ ในวันประสูติสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าวัชรางครณี
- 9 มิถุนายน พ.ศ. 2495 เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ต่อไป
- 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2497 เป็นประธานกรรมการสาขาเศรษฐกิจการพาณิชย์ สภาเศรษฐกิจแห่งชาติ
- 19 กันยายน พ.ศ. 2497 เป็นประธานกรรมการจัดที่ดินเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคม
- 20 มิถุนายน พ.ศ. 2498 เป็นนายกองใหญ่ กองอาสารักษาดินแดน
- 26 สิงหาคม พ.ศ. 2498 กราบทถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- 10 กันยายน พ.ศ.2498 เป็นประธานกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ
- 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2498 เป็นนายทหารพิเศษประจำกรมทหารปืนใหญ่ที่ 1 รักษาพระองค์
- 23 ธันวาคม พ.ศ.2498 ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 8 มิถุนายน พ.ศ.2500 เป็นประธานกรรมการในคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ
- 23 ธันวาคม พ.ศ.2500 พ้นจากตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

5. เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับพระราชทาน ได้แก่

ก. เครื่องราชอิสริยาภรณ์ของไทย มีดังนี้

- 2 ธันวาคม พ.ศ. 2455 เหรียญบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ 6
- 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2486 เหรียญบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ 7
- 6 พฤศจิกายน พ.ศ.2472 เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย
- 6 พฤศจิกายน พ.ศ.2472 เหรียญจักรพรรดิมาลา
- 6 พฤศจิกายน พ.ศ.2474 จตุรภรณ์มงกุฎไทย
- 28 มีนาคม พ.ศ.2474 เหรียญที่ระลึกงานฉลองพระนคร
- 21 กันยายน พ.ศ.2477 เหรียญพิทักษ์รัฐธรรมนูญ
- 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2477 เหรียญดุษฎีมาลา เข็มราชการแผ่นดิน
- 10 ธันวาคม พ.ศ.2480 มหาวชิรมงกุฎ
- 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2481 เหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลที่ 8 ชั้นที่ 1
- 22 มิถุนายน พ.ศ.2483 มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก
- 22 เมษายน พ.ศ.2484 เหรียญชัยสมรภูมิ (ในกรณีพิพาทอินโดจีน)
- 28 กรกฎาคม พ.ศ.2484 นพรัตน์ราชวรภรณ์
- 27 มีนาคม พ.ศ.2485 บขมจุลจอมเกล้า พร้อมด้วยสายสร้อยทองคำ

27	มีนาคม พ.ศ.2485	รัตนวารารมณ์
10	กรกฎาคม พ.ศ.2486	เหรียญช่วยราชการเขตภายใน (กรณีฉุกเฉิน คราวสงครามมหาเอเชียบูรพา)
31	กรกฎาคม พ.ศ.2486	เหรียญชัยสมรภูมิ (กรณีฉุกเฉินคราวสงคราม มหาเอเชียบูรพา)
8	ธันวาคม พ.ศ.2486	เหรียญดุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยา
28	เมษายน พ.ศ.2487	เหรียญกล้าหาญ (กรณีฉุกเฉินคราวสงคราม มหาเอเชียบูรพา)
27	มกราคม พ.ศ.2496	เหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลที่ 9 ชั้นที่ 1
14	มิถุนายน พ.ศ.2500	เหรียญราชการชายแดน

6. เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับจากต่างประเทศ มีดังนี้

3	พฤษภาคม พ.ศ.2480	ดารากาชาดเยอรมัน
2	ตุลาคม พ.ศ.2480	เครื่องราชอิสริยาภรณ์มงกุฎอิตาลีชั้นที่ 1 สมเด็จพระเจ้ากรุงอิตาลีพระราชทาน
2	ธันวาคม พ.ศ.2481	เครื่องราชอิสริยาภรณ์เซนต์มอริส และ เพนต์ลาซาร์ สมเด็จพระเจ้ากรุงอิตาลี พระราชทาน
8	มีนาคม พ.ศ.2481	เครื่องราชอิสริยาภรณ์กรังด์ครัวร์ เดอลา เลยอง ดอนเนอร์ ประธานาธิบดีแห่งมหาชนรัฐ ฝรั่งเศสให้
27	พฤศจิกายน พ.ศ.2482	โรซิงชัน ชั้นที่ 1 สมเด็จพระจักรพรรดิญี่ปุ่น พระราชทาน

- 2 ธันวาคม พ.ศ.2492 เครื่องราชอิสริยาภรณ์ เซนต์ไมเคิล และ เซนต์ยอร์ช ชั้นที่ 1 พระเจ้ากรุงอังกฤษ พระราชทาน
- 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2482 เครื่องราชอิสริยาภรณ์ คอยต์ เซนต์อาต์เลออร์ ชั้น 1 ท่านพีท เรอร์ และนายกรัฐมนตรี แห่งเรช เยอร์มันให้
- 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2485 คยอกฤตธิ์ ชั้นสูงสุด ประดับดอกศิรี สมเด็จพระจักรพรรดิญี่ปุ่นพระราชทาน
- 7 เมษายน พ.ศ.2496 ออร์เตอร์ ออฟ มิสิตาร์ เมอริต ชั้นที่ 1 รัฐบาลแห่งประเทศสเปนให้
- 5 สิงหาคม พ.ศ.2498 ลีคาตุนา ชั้นที่ 1 ของประเทศฟิลิปปินส์
- 5 สิงหาคม พ.ศ.2498 ลีเยียน ออฟ เมอริต ชั้นสูงสุดของประเทศ สหรัฐอเมริกา
- 5 สิงหาคม พ.ศ.2498 เอเอปส์ด ชั้นที่ 1 ของประเทศเบลเยียม
- 5 สิงหาคม พ.ศ.2498 เนเดอะสันเลอะ เลาร์ ชั้นที่ 1 ของ เนเธอร์แลนด์
- 5 สิงหาคม พ.ศ.2498 บุนเดส เรฟูบลิก ดอร์ลันด์ ชั้นที่ 1 ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน
- 5 สิงหาคม พ.ศ.2498 เมร์ริต เคลลา เรฟูบลิกา ชั้นที่ 1 ของอิตาลี
- 5 สิงหาคม พ.ศ.2498 คาเนบรอก ชั้นที่ 1 ของเดนมาร์ค
- 16 สิงหาคม พ.ศ.2498 ลานช้างร่มขาว ชั้นที่ 1 ของลาว
- 17 มกราคม พ.ศ.2498 อรรถมหาสิริสุธรรมา ของรัฐบาลพม่า 1